

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

БІБЛІОТЕЧНИЙ МЕРКУРІЙ

LIBRARY MERCURY

Науковий журнал

Scientific journal

Виходить 2 рази на рік

Published twice a year

Заснований у жовтні 2007 р.

Founded in October, 2007

Випуск 2(30) 2023

Одеса
ОНУ
2023

Засновник та видавець – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Редакційна колегія журналу:

Д. В. Кіосак, канд. іст. наук (головний редактор); М. О. Подрезова, директор Наукової бібліотеки ОНУ (заступник головного редактора); О. В. Полевщикова, канд. іст. наук (відповідальний секретар); П. Бьяджі, д-р філософії; Н. М. Діанова, д-р іст. наук; С. В. Іванова, д-р іст. наук; Т. О. Колесникова, канд. наук із соц. комунікацій; В. В. Левченко, канд. іст. наук; М. Д. Руссев, д-р габіл. історії; О. В. Сминтина, д-р іст. наук; П. С. Шидловський, канд. іст. наук.

Establisher and publisher – Odesa I. I. Mechnikov National University

Editorial Board of the journal:

D. V. Kiosak, CandSc (History) (Editor-in-Chief); M. O. Podrezova, Director of the Scientific Library ONU (Deputy Editor-in-Chief); O. V. Polevshchykova, CandSc (History) (Executive Secretary); P. Biadzhi, DrSc (Philosophy); N. M. Dianova, DrSc (History); S. V. Ivanova, DrSc (History); T. O. Kolesnykova, CandSc (Social Communications); V. V. Levchenko, CandSc (History); M. D. Russiev, Dr habil. (History); O. V. Smyntyna, DrSc (History); O. S. Shydlovskyi, CandSc (History).

«Бібліотечний Меркурій»

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ № 24165–14005ПР від 07.10.2019 р.

Відповідно до наказу МОН України № 1188 від 24.09.2020 р.
науковий журнал «Бібліотечний Меркурій» входить до
Переліку наукових фахових видань України
(категорія «Б»; історичні науки)

Затверджено до друку вченою радою
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.
Протокол № 5 від 12.12.2023 р.

ЗМІСТ

З ІСТОРІЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ, БІБЛІОГРАФІЧНОЇ ТА ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Фульмес В. С. НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ВОЛИНСЬКИЙ БЛАГОВІСНИК»: КОРОТКА ІСТОРІЯ З НАГОДИ 10-ТИ РІЧЧЯ.....	7
---	---

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Левченко В. В., Мурашко О. С. ФЕДІР ЄВСТАФІЙОВИЧ ПЕТРУНЬ (1894–1963): ВІДОМІ ТА НЕВІДОМІ СТОРІНКИ БІОГРАФІЇ (ДО 60-Х РОКОВИН ТА 130-Ї РІЧНИЦІ).....	17
Соколов В. Ю. КНИГОЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ В НАЦІОНАЛЬНИХ БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ У 2016–2020 РР.: ЗВЕДЕНИЙ АНАЛІЗ	37

КНИЖКОВІ КОЛЕКЦІЇ, СТАРОДРУКИ ТА РІДКІСНІ ВИДАННЯ

Алексєєнко М. В., Левченко В. В., Полевщикова О. В. ІСТОРІЯ ТА ДОЛІ КНИЖКОВИХ КОЛЕКЦІЙ СПІВРОБІТНИКІВ НОВОРОСІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ НА ЗЛАМІ 1910-х – 1920-х РР.	73
Polevshchukova E. V. EARLY ENGLISH PRINTED DRAMA IN THE VORONTSOV COLLECTION OF THE UNIVERSITY LIBRARY	92

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В БІБЛІОТЕЧНІЙ СПРАВІ

Костирко Т. М., Бондар І. В. ПРОФІЛЬ НАУКОВЦЯ В СИСТЕМАХ ІДЕНТИФІКАЦІЇ, ЯК ПОКАЗНИК ПУБЛІКАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ВЧЕНОГО: РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ УНІВЕРСИТЕТУ	113
Худяков О. Ю., Перепелиця І. Г. ПРОБЛЕМА ОПТИМАЛЬНОГО ВИБОРУ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ПРИ ВИКОНАННІ МІЖНАРОДНОГО ПАТЕНТНОГО ПОШУКУ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ТЕМАТИКИ.....	125

РЕЦЕНЗІЇ

Мамічева О. В. РЕЦЕНЗІЯ НА КОЛЕКТИВНУ МОНОГРАФІЮ «ОСОБИСТІСНІ РЕСУРСИ ЛЮДИНИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ЖИТТЯ»	161
ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ АВТОРІВ	163

CONTENTS

ON THE HISTORY OF LIBRARY, BIBLIOGRAPHIC AND PUBLISHING ACTIVITY

- Fulmes V.S.
SCIENTIFIC JOURNAL «VOLYNSKYIY BLAHOVISNYK»:
A SHORT HISTORY ON THE OCCASION OF THE 10TH ANNIVERSARY 7

INFORMATIONAL AND BIBLIOGRAPHIC STUDIES

- Levchenko V.V., Murashko O.S.
FEDOR YEVSTAFIYOVYCH PETRUN (1894–1963): THE KNOWN
AND UNKNOWN PAGES OF BIOGRAPHY
(UP TO THE 60^S AND 130TH ANNIVERSARY) 17
- Sokolov V.
BIBLIOGRAPHIC RESEARCH IN NATIONAL LIBRARIES OF UKRAINE
IN 2016–2020: SUMMARY ANALYSIS 37

PRIVATE BOOK COLLECTIONS, EARLY PRINTED AND RARE EDITIONS

- Alekseenko M.V., Levchenko V.V., Polevshchikova E.V.
HISTORIES AND FATE OF BOOK COLLECTIONS OF NOVOROSSIIYSKYI
UNIVERSITY LECTURERS AT THE TURN OF THE 1910S – 1920S. 73
- Polevshchikova E.V.
EARLY ENGLISH PRINTED DRAMA IN THE VORONTSOV COLLECTION
OF THE UNIVERSITY LIBRARY 92

INNOVATIVE PROCESSES AND LIBRARY STUDIES

- Kostyrko T.M., Bondar I.V.
SCIENTIST PROFILE IN IDENTIFICATION SYSTEMS AS AN INDICATOR
OF PUBLICATION ACTIVITY OF A SCIENTIST: THE ROLE OF THE
UNIVERSITY LIBRARY 113
- Khudyakov O. Yu., Perepelytsia I.H.
PROBLEM OF OPTIMAL SELECTION OF INFORMATION
RESOURCES FOR THE INTERNATIONAL PATENT SEARCH
OF METALLURGICAL MATTERS 125

REVIEWS

- Mamicheva E.V.
REVIEW OF THE COLLECTIVE MONOGRAPH «HUMAN PERSONAL
RESOURCES AT DIFFERENT LIFE STAGES» 161

- INFORMATION FOR AUTHORS 163

**З ІСТОРІЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ,
БІБЛІОГРАФІЧНОЇ ТА ВИДАВНИЧОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

УДК 050–029:2(477.82)

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2\(30\).291806](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2(30).291806)

Фульмес Владислав Степанович,

протоієрей, доктор філософії, доцент,
проректор Волинської православної богословської академії
Градний узвіз, 5, м. Луцьк, Волинська обл., 43000, Україна
тел.: (033) 27 26 072
e-mail: fulmes777@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1263-9808>

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ВОЛИНСЬКИЙ БЛАГОВІСНИК»: КОРОТКА ІСТОРІЯ З НАГОДИ 10-ТИ РІЧЧЯ

У даній статті коротко подано відомості про історію заснування фахового періодичного видання Волинської православної богословської академії «Волинський благовісник», відзначено важливі події в розвитку наукового видання.

Ключові слова: «Волинський благовісник», науковий журнал, редакційна колегія, Волинська православна богословська академія, наукова діяльність.

Постановка наукової проблеми. Славним осередком духовності та науки на західних землях України була Волинська духовна семінарія, яка з часу свого заснування в 1796 році виховала та випустила у світ велику кількість студентів, серед яких були видатні ієрархи Церкви Христової, подвижники благочестя, представники богословської науки. Протягом тривалого часу в різні періоди існування семінарії важливою і невід’ємною складовою її функціонування була наукова діяльність. Удосконалення навчального процесу, активізація наукового життя, розбудова інфраструктури духовної школи привели до реорганізації Волинської духовної семінарії в 2011 р. у Волинську православну богословську академію. Статус Академії значно активізував професорсько-викладацький склад та студентство до наполегливої науково-дослідної роботи з чіткими завданнями: зберігати традиції духовної освіти, примножувати багаторічний досвід та інтегруватися у світовий освітній та науковий простір. Наукове життя будь-якого закладу освіти є немислимим без його наукового журналу, тому важливою подією в житті Волинської православної богословської академії стала поява у 2013 р. у власному видавництві «ΕΙΚΩΝ» богословсько-історичного наукового журналу «Волинський благовісник».

Мета дослідження полягає в тому, щоб коротко розглянути історію заснування фахового періодичного видання Волинської православної богословської академії «Волинський благовісник», а також відзначити основні та важливі події в розвитку наукового видання.

Виклад основного матеріалу. Із часу відродження Волинської духовної семінарії етап її становлення та наукової діяльності був нелегким. Перша спроба

видати журнал у Волинській духовній семінарії була у 1997 р., коли при духовній школі розпочало діяльність Наукове товариство імені митрополита Полікарпа (Сікорського), яке ставило перед собою завдання згуртувати найбільш здібних студентів для наукової праці. Здобутком цього товариства було видання у 1998 р. двох номерів науково-популярного збірника під назвою «Волинський православний вісник». З припиненням діяльності цього товариства припинилася і поява нових збірників [6, с. 7]. Згодом, щороку у Волинській духовній семінарії видавалися матеріали науково-практичних конференцій [5, с. 170].

Після реорганізації Волинської духовної семінарії у Волинську православну богословську академію виникла ідея заснувати власний науковий журнал, який «...буде відображати хід богословської думки Волинської Академії» [6, с. 7]. Після тривалих обговорень та клопіткої праці 23 жовтня 2013 р. під час урочистостей з нагоди Актового дня Волинської православної богословської академії на честь Всіх святих землі Волинської відбулася презентація першого номера богословсько-історичного наукового журналу «Волинський благовісник» (свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації ВЛ № 472–205Р від 02.07.2013; змінене у 2017 р.: КВ № 22844–12744ПР), що вийшов друком у власному видавництві «ΕΙΚΩΝ» [1, с. 25]. Журнал складався з 22-х статей, які були розміщені у тематичних рубриках таких як «Богослів'я», «Біблеїстика», «Літургіка», «Церковна історія», «Церковне право», «Гомілетика», «Апологетика», «Постаті», «Біблійна археологія», «Церковне мистецтво», «Філологія», «Церква та суспільство». Загальний обсяг видання становив 288 сторінок, тираж – 500 примірників.

До складу редакційної колегії першого номера «Волинського благовісника» увійшли: кандидат богословських наук, ректор ВПБА прот. Ігор Швець – головний редактор; кандидат богословських наук, проректор з науководослідницької роботи ВПБА свящ. Володимир Вакін – заступник головного редактора; кандидат богословських наук свящ. Андрій Хром'як – відповідальний секретар; кандидат богословських наук свящ. Василь Лозовицький; прот. Ігор Скиба; кандидат богословських наук прот. Віталій Лотоцький; кандидат богословських наук прот. Микола Цап'юк; кандидат богословських наук свящ. Ярослав Черенюк; доктор історичних наук, професор Кучинко Михайло Михайлович; кандидат церковно-історичних наук Рожко Володимир Євтухович; кандидат філософських наук Сацик Ігор Каленикович. Над дизайнерським оформленням журналу потрудився ієромонах Дмитро (Франків).

Згідно зі свідцтвом про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації періодичність видання «Волинського благовісника» становила один раз на рік. Тому кожен наступний номер був приурочений до Актового дня Волинської православної богословської академії на честь Всіх святих землі Волинської і, певною мірою, був звітом за науковий поступ закладу вищої духовної освіти за попередній навчальний рік.

З часу заснування «Волинського благовісника» у 2013 р. і до сьогодні відбулося чимало змін у справі видання наукового журналу, зокрема значно

збільшився склад редакційної колегії та рецензентів, до якого долучилися також міжнародні науковці, відбулися деякі зміни у зовнішньому вигляді й оформленні журналу та ін. Щороку кожен наступний номер зазнавав вдосконалення. Зокрема, новизною другого випуску наукового журналу стали публікації випускників ВПБА у співавторстві з науковими керівниками, виконані на основі бакалаврських та магістерських кваліфікаційних робіт. У 2017 р. «Волинський благовісник» отримав власний ISSN номер (2519–4348), а у 2020 р. – ISSN номер онлайн-версії (2707–9627). Виходячи на міжнародній рівень та працюючи над включенням журналу у провідні наукометричні бази даних та індексування для журналу було прийнято ще одну назву «VB», яка є скороченням транслітерованого перекладу «Волинський благовісник» на іноземну мову «Volynskiy Blahovisnyk». Крім цього, усі вихідні дані наукового журналу, інформація про сам журнал, авторів, назви статей та їх анотації доповнилися перекладом англійською мовою, а самим авторам при поданні матеріалів було рекомендовано використовувати ідентифікатор Open Researcher and Contributor ID (ORCID) та ін. [2, с. 111].

У 2016 р. журнал «Волинський благовісник» було прийнято на репозитарне зберігання та представлення на порталі в інформаційному ресурсі «Наукова періодика України» <http://nbuv.gov.ua/j-tit/volblag> Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [2, с. 95], а також розміщено на платформі для обміну науково-дослідними роботами між науковцями Academia.edu.

Важливим кроком у популяризації журналу та доробку його авторів стало відкриття його власного сайту з двомовним інтерфейсом, де розміщені електронної версії журналу та публікацій: <http://vb.vpba.edu.ua/>. З того часу завдяки відкритому доступу (Open Access) усі статті розміщуються на офіційному сайті журналу та доступні усім зацікавленим для ознайомлення [3, с. 113].

Великим успіхом для редакції журналу «Волинський благовісник» стало укладання у 2018 році редакційною колегією договору про співпрацю з Міжнародною асоціацією видавничого цитування Publishers International Linking Association (PILA), яка є адміністративною структурою реєстраційного агентства CrossRef, що займається присвоєнням метаданих Digital Object Identifier (DOI) для наукових журналів та публікацій. Відтак, це дало можливість отримати «Волинському благовіснику» власний префікс DOI: 10.33209, а також кожній публікації присвоювати цифрові ідентифікатори DOI [4, с. 191].

Станом на сьогодні «Волинський благовісник» індексується в наступних міжнародних наукометричних базах даних: ERIH PLUS; Google Scholar; NBUV; Ulrich's Periodicals Directory; WorldCat (OCLC); Scientific Indexing Services; Index Copernicus; Directory of Open Access Journals (DOAJ); Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD); Directory of Research Journals Indexing; Open Ukrainian Citation Index (OUCI).

Згідно з рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України, Наказ МОН України № 320 від 07.04.2022 р., щорічне друковане періодичне видання Волинської православної богословської академії «Волинський благо-

вісник» було включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» (спеціальність – 041 Богослов'я).

30 березня 2023 р. в Актовому залі Волинської православної богословської академії відбулася презентація ювілейного 10-го номера богословсько-історичного фахового наукового журналу «Волинський благовісник» (VB). Під час презентації присутні поділилися своїми спогадами про історію створення журналу, про його розвиток, а також окреслили плани на майбутнє.

Десять номерів «Волинського благовісника» – це своєрідний науково-богословський життєпис Волинський православної богословської академії та богословської думки в Україні. Загалом у десяти номерах журналу опубліковано 239 статей. Зважаючи на те, що видання є багатомовним 10 статей опубліковано грецькою мовою, 9 – англійською, 1 – чеською. Матеріали «Волинського благовісника» висвітлюють динаміку наукових досліджень у сфері богослів'я, літургії, аполегетики, біблеїстики й археології, церковної історії та права, антропології, сакрального мистецтва, питань релігійної етики та проблем суспільно-соціальної площини. На сторінках «Волинського благовісника» друкуються автори з наукових установ і закладів вищої освіти, у том числі духовної, не лише з України (Київ, Луцьк, Львів, Рівне, Тернопіль, Острог, Кременець, Умань та ін.), а й закордону (Греція, Чехія, Іспанія та ін.). У першу п'ятірку найбільш продуктивних авторів входять: прот. Василь Лозовицький (12 статей), прот. Володимир Вакін (11 статей), прот. Миколай Цап (10 статей), прот. Владислав Фульмес (7 статей), прот. Станіслав Беспалов (7 статей).

Редакційна колегія вимагає від авторів належного дотримання вимог до змісту і форми наукових публікацій, принципово підходить до оцінки представлених робіт, дотримується процедури подвійного «сліпого» рецензування та ін. До високоавторитетного складу редакційної колегії сьогодні входять: доктор філософських наук, професор архімандрит Кирило (Говорун) – головний редактор; доктор філософських наук, професор Христокін Геннадій Володимирович; доктор філософських наук, професор Єленський Віктор Євгенович; доктор філософських наук, професор Кралюк Петро Михайлович; Metropolitan Grigorios D. Parathomas, PhD, Professor; Gayle E. Woloschak, Dr. Sci., Professor; Zdzisław Kieliszek, Dr. Sci.; доктор історичних наук, професор Смирнов Андрій Іванович; рецензенти: кандидат богословських наук, доцент прот. Володимир Вакін, ректор ВПБА; доктор філософії, доцент прот. Владислав Фульмес; кандидат богословських наук, доцент прот. Василь Лозовицький; кандидат богословських наук, доцент прот. Олександр Хорошко; кандидат богословських наук, доцент прот. Микола Цап'юк; доктор наук із богослів'я, професор прот. Віталій Клос; доктор філософських наук, професор Филипович Людмила Олександрівна; доктор філософських наук, професор Хромець Віталій Леонідович; доктор філософських наук, професор Держко Ігор Зеновійович; доктор філософських наук, професор Головей Вікторія Юріївна; доктор історичних наук, професор Преловська Ірина Миколаївна; доктор історичних наук, професор Борщевич Володимир Трохимович; кандидат історичних наук, професор Ку-

черепа Микола Михайлович; archbishop Job (Gecha), Dr. Sci., Professor; Elzbieta Szczot, Dr. Sci., Professor; Zurab Kutateladze, Dr. Sci., Professor; Lucjan Swito, Dr. Sci., Professor; Irena Mytnik, Dr. Sci.; archpriest Václav Ježek, PhD, Professor; Eirini Artemi, PhD; Katarzyna Jakubowska-Krawczyk, PhD; Valeri Polkovsky, PhD; Serge Cipko, Ph D.

Переступаючи 10-ти річний рубіж випуску «Волинського благовісника» його засновники та редакційна колегія розраховують на подальшу плідну співпрацю з широким авторським активом, провідними науковими інституціями, на потужний потенціал богословської вітчизняної науки.

Висновки. Таким чином, Волинська православна богословська академія має вагомий здобутки в науковій діяльності. Поява у 2013 р. у власному видавництві «ΕΙΚΩΝ» богословсько-історичного наукового фахового журналу «Волинський благовісник» стала важливою подією в житті закладу вищої духовної освіти та забезпечила існування платформи для обміну наукових напрацювань між наукою та богослів'ям, забезпечуючи взаємну інтеграцію та інкорпорацію.

Список використаних джерел та літератури

1. Звіт Волинської православної богословської академії за 2013 р. // Відомчий архів Волинської православної богословської академії.– [Б. м.] : [б.в.], [2014]. – 95 с.
2. Звіт Волинської православної богословської академії за 2017 р. // Відомчий архів Волинської православної богословської академії.– [Б. м.] : [б.в.], [2018]. – 139 с.
3. Звіт Волинської православної богословської академії за 2018 р. // Відомчий архів Волинської православної богословської академії.– [Б. м.] : [б.в.], [2019]. – 126 с.
4. Фультес В., прот. Хроніка наукової діяльності Волинської православної богословської академії (до 10-ліття надання статусу Академії) / прот. В. Фультес // Волинський Благовісник. 2021. – № 9. – С. 183–197.
5. Цап М., прот. Науково-видавнича діяльність у Волинській духовній семінарії і богословській академії УПЦ Київського патріархату в 1992–2018 роках / прот. М. Цап // Гілея : наук. вісн. – 2019. – Вип. 151, № 12, ч. 1: Історичні науки. – С. 168–172.
6. Швець І., прот. Вступне слово / прот. І. Швець // Волинський благовісник. – 2013. – № 1. – С. 7.

References

- [1]. Zvit Volynskoi pravoslavnoi bohoslovskoi akademii za 2013 r. [Report of the Volyn Orthodox Theological Academy for 2013]. *Departmental archive of the Volyn Orthodox Theological Academy*. 95 p.
- [2]. Zvit Volynskoi pravoslavnoi bohoslovskoi akademii za 2017 r. [Report of the Volyn Orthodox Theological Academy for 2017]. *Departmental archive of the Volyn Orthodox Theological Academy*. 139 p.
- [3]. Zvit Volynskoi pravoslavnoi bohoslovskoi akademii za 2018 r. [Report of the Volyn Orthodox Theological Academy for 2018]. *Departmental archive of the Volyn Orthodox Theological Academy*. 126 p.
- [4]. Fulmes V., prot. Khronika naukovoї diialnosti Volynskoi pravoslavnoi bohoslovskoi akademii (do 10-littia nadannia statusu Akademii) [Chronicle of scientific life of Volyn Orthodox Theological Academy (to the 10th anniversary of obtaining the status of the Academy)]. *Volynskiy Blahovisnyk [Volynskiy Blahovisnyk]*. 2021, no 9, pp. 183–197.
- [5]. Tsap M., prot. Naukovo-vydavnycha diialnist u Volynskii dukhovnii seminarii i bohoslovskii akademii UPTs Kyivskoho patriarkhatu v 1992–2018 rokakh [Research and publishing activities at the Volyn Theological Seminary and Theological Academy of the Ukrainian Orthodox Church of the Kyiv Patriarchate in 1992–2018]. *Hileia: Naukovyi visnyk [Hileia: Scientific Bulletin]*. 2019, Iss. 151, no 12, part 1: Historical sciences, pp. 168–172.
- [6]. Shvets I., prot. Vstupne slovo [Introduction]. *Volynskiy blahovisnyk [Volynskiy Blahovisnyk]*. 2013, no 1, p. 7.

Надійшла 01.10.2023 р.

Fulmes V.S.

archpriest, Doctor of Philosophy (PhD)
Vice Rector of the Volyn Orthodox Theological Academy
5, Gradny Uzviz, Lutsk, 43000, Ukraine
(033) 27 26 072
e-mail: fulmes777@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1263-9808>

**SCIENTIFIC JOURNAL “VOLYNSKYI BLAHOVISNYK”:
A SHORT HISTORY ON THE OCCASION OF THE 10TH
ANNIVERSARY**

The glorious center of spirituality and science in the western lands was the Volyn Theological Seminary, which since its founding in 1796 has educated and graduated a large number of students, including prominent hierarchs of the Church of Christ, devotees of piety, representatives of theology. For a long time in different periods of the seminary's existence, an important and integral part of its functioning was scientific activity. Improvement of the educational process, intensification of scientific life, development of the infrastructure of theological school led to the reorganization of the Volyn Theological Seminary into the Volyn Orthodox Theological Academy. The status of the Academy has significantly intensified the teaching staff and students to persistent research work with clear objectives: to preserve the traditions of spiritual education, to increase the experience and to integrate into the world educational and scientific space.

The scientific life of any educational institution is unthinkable without its scientific journal, therefore an important event in the life of the Volyn Orthodox Theological Academy was the appearance in 2013 of the theological and historical scientific journal “Volynskyy Blahovisnyk” (VB) in its own publishing house “ΕΙΚΩΝ”.

Since the founding of the “Volynskyy Blahovisnyk” (VB) in 2013 and up to today, there have been many changes in the publication of the scientific journal, in particular, the composition of the editorial board and reviewers has significantly increased, to which international scientists have also joined, there have been some changes in the appearance and design of the journal, etc. Every year, each subsequent issue was improved, which made it possible to start indexing in the leading scientific and metric databases and also to be included in the List of scientific specialized publications of Ukraine of category “B” (specialty – 041 Theology).

This article briefly presents information about the history of the establishment of the professional periodical of the Volyn Orthodox Theological Academy “Volynskyy Blahovisnyk” (VB), noted the main events in the development of the scientific publication, which became a platform for the exchange of scientific achievements between science and theology, providing mutual integration and incorporation.

Keywords: “Volynskyy Blahovisnyk”, scientific journal, editorial board, Volyn Orthodox Theological Academy, scientific activity.

ІЛЮСТРАЦІЇ

Іл. 1.

Іл. 2.

Іл. 3.

**ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ**

УДК 929:930|Петрунь”1894/1963”
DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2\(30\).291807](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2(30).291807)

Левченко Валерій Валерійович,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри українознавства, історико-правових та мовних дисциплін
Одеського національного морського університету
вул. Мечникова, 34, г. Одеса, 65029, Україна
тел.: (048) 728 31 18
e-mail: levchenko_lav@ukr.net

Мурашко Олена Сергіївна,

фахівець освітньої галузі
пров. Єлісаветградський, 5, м. Одеса, 65007, Україна
тел.: (+38) 067 743 13 29
e-mail: al76od@gmail.com

ФЕДІР ЄВСТАФІЙОВИЧ ПЕТРУНЬ (1894–1963): ВІДОМІ ТА НЕВІДОМІ СТОРІНКИ БІОГРАФІЇ (ДО 60-Х РОКОВИН ТА 130-Ї РІЧНИЦІ)

У статті досліджено біографію та інтелектуальну діяльність Федора Євстафійовича Петруня – одеського історика, бібліотекаря, бібліографа, сходознавця, картографа, географа, краєзнавця і педагога. За весь час своєї діяльності він встиг попрацювати у найрізноманітніших закладах вищої освіти Одеси, але найбільше всього за часом він працював у структурі Наукової бібліотеки ОНУ імені І.І. Мечникова. З’ясовано ступінь дослідження проблеми в історичній науці. Вказується, що в історіографії немає спеціального дослідження, присвяченого максимально повній реконструкції біографії Ф.Є. Петруня на підґрунті першоджерел. Основною помилкою більшості біографічних досліджень є невикористання неопублікованих історичних джерел. На основі документальних матеріалів Державного архіву Одеської області, пов’язаних з історією різних осередків і структур розвитку культури в Одесі, до наукового обігу введено неоприлюднені раніше історичні джерела, які сприяють реконструкції та уточненню невідомих раніше нюансів та перипетій життєвого шляху науковця. Репрезентовані архівні матеріали також є цінним джерелом у вивченні розвитку вищої освіти і науки в Одесі в період 1910–30-х рр., зокрема – історії вищої школи, бібліотечної мережі та біографічних даних деяких діячів науки вказаного часу. Інформація із власноруч заповнених Ф.Є. Петрунем анкет і написаних ним автобіографій, виявлених у різних одеських архівосховищах, доповнюють дані з історії повсякденності життя вищої школи та бібліотечної мережі Одеси. Простежено нелегкий шлях вченого в 20–30-х рр. ХХ ст., вплив політико-ідеологічного тиску на повсякденне життя науково-педагогічної інтелігенції УСРР. Охарактеризовано роль науковця у житті вищої школи та бібліотечної мережі, його наукову спадщину, реконструйовано наукові та особисті контакти вченого, їх вплив на його життя і входження до академічного співтовариства та комунікаційні відносини в ньому.

Ключові слова: Ф.Є. Петрунь, Наукова бібліотека ОНУ імені І.І. Мечникова, бібліотечна справа, вища школа Одеси, біоісторіографія.

Будь-які науково-навчальні організації, установи, товариства – це не тільки навчання, викладання, наукові дослідження, виховна робота, це, в першу чергу, люди, особистості, вчені, студенти, викладачі. Саме крізь призму їх досягнень, вчинків, характерів формується обличчя певного закладу, його імідж. Й навпаки, можна спостерігати зворотній зв'язок: кожна особистість залишає певний слід у функціонуванні, розвитку та історії закладу, організації тощо. Усе це відбивається, звичайно, у біографічних дослідженнях, нарисах, наукових статтях, спогадах. Необхідно наголосити, що біографічні розвідки мають безперервний характер. У процесі таких досліджень з'являються нова інформація, що суттєво доповнює існуючі факти, або невеликі подробиці, які надають більш повне чи нове сприйняття біографії.

Саме такі подробиці й стали мотивом написання даної статті. Автори мали на меті на тлі матеріалів з архівних сховищ доповнити біографію певної особистості, до того ж розширити уявлення про її діяльність в окремій галузі. Не менш важливим є введення до наукового обігу історичних джерел, що були раніше невідомі.

Головним суб'єктом нашого дослідження виступає видатний український вчений, спеціаліст з історичної географії, історик, бібліотекар, бібліограф, сходознавець, картограф, географ, краєзнавець і педагог Федір Євстафійович Петрунь (1894–1963).

Статтю умовно можна поділити на дві частини: короткий історіографічний огляд та квінтесенція існуючої інформації про біографію й діяльність Ф. Є. Петруня з доповненнями її новими штрихами.

Наше дослідження носить персонологічний характер, тому звернемося до одного з напрямів історіографічних досліджень – біоісторіографії [28, с. 192]. Вчені називають саме цей підхід до історіографічних досліджень перспективним [27, с. 155] та самобутнім [28, с. 192]. Біоісторіографічний аналіз пов'язує «особистість з епохою та наукову творчість з соціальним контекстом», тобто позиціонується як єдність когнітивного та соціального [29, с. 273]. Відтворення наукової біографії передбачає використання джерел, які поділяються на дві групи: джерела створені власне персоною та ті, що були створені іншими особами чи установами та висвітлюють життя та наукову діяльність вченого [23, с. 18].

Щодо першої групи джерел, тобто власних публікацій вченого, потрібно було б вказати та проаналізувати публікації вченого, але в рамках даного дослідження доречно повідомити про наявність біобібліографічного покажчика, присвяченого Ф. Є. Петруню. Він побачив світ 1981 р. та був підготований В. В. Самодуровою, головним бібліографом НБ ОНУ імені І. І. Мечникова, під науковим редагуванням Ю. О. Амброз. Покажчик містить повний перелік праць вченого та докладний (на час видання покажчика) список публікацій про нього [Дод.: 30].

До тієї ж групи джерел відноситься й особовий архівний фонд вченого, що зберігається в Науковій бібліотеці Одеського національного університету

імені І. І. Мечникова, який відтворює його життя, творчий та науковий шлях. Фондоутворювач самостійно передавав свій архів університетській бібліотеці впродовж 1962 р., до складу якого увійшли особисті документи дослідника та членів його родини. Крім того, до іншого роду видань у складі цього фонду відносяться виписки, чернетки, варіанти наукових робіт, у тому числі кандидатської та докторської дисертацій, різноманітні карти Півдня України та СРСР тощо, тобто матеріали стосовно наукової діяльності дослідника. Наразі фонд упорядкований та систематизований за наступними розділами: біографічні документи; творчі матеріали; матеріали службової, педагогічної, наукової та громадської діяльності; господарсько-майнові та побутові документи; листування фондоутворювача та до нього; картографічні матеріали [Дод.: 51, с. 152]. Звичайно ж, вивчення та аналіз цього фонду цікавили дослідників різних галузей знань: істориків, географів, фахівців бібліотечної справи тощо [Дод.: 13, с. 194; 28; 35, с. 57; 37, с. 101–102; 50]. Наприклад, дотепно подано інформацію про іменну книжкову колекцію Ф. Є. Петруня у статті Ю. О. Амброз. Відомості про його наукову біографію переважають з відомостями про особистісні якості, що розкривають мотиви зібрання та долю збірні. У публікації надаються як кількісні, так і хронологічні й тематичні характеристики колекції. Крім того, вказано найбільш цікаві та значущі публікації, а також видання, що стали бібліографічною рідкістю [Дод.: 2]. У невеликому дописі О. Губаря у рубриці «Портрети вчених» автор яскраво «малює» портрет вченого. Ніби то небагато і сказав, не описав детально біографію та наукові досягнення, але у двох невеликих шпальтах влучно надано характеристику Ф. Є. Петруня як дослідника, вченого, педагога, лектора, бібліофіла, краєзнавця. Привабливості надають короткі, але доречні згадки про епізоди з життя, в яких проявлялися звичайні людські якості [Дод.: 10]. Крім того, у деяких публікаціях знаходимо відомості про долю власної колекції ще до передачі її до університетської бібліотеки [Дод.: 8; 53].

На сьогодні вже існує доволі великий дослідницький досвід щодо біографічних даних про Ф. Є. Петруня та фактів про його професійну діяльність. По-перше, відомості щодо біографії та наукової діяльності вченого відбиті у статтях в енциклопедичних та довідкових виданнях [Дод.: 14; 24; 29; 32; 48].

Окремий шар біобібліографії Ф. Є. Петруня складають доволі докладні публікації-спогади. Спомини колишньої студентки, а згодом – колеги по кафедрі фізичної географії Одеського державного університету імені І. І. Мечникова (нині – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова) Ю. О. Амброз сповнені як фактичними даними, так і особистими уявленнями [Дод.: 3]. Доповнюють спогади публікації колег по роботі у Науковій бібліотеці ОНУ імені І. І. Мечникова подружжя бібліографів О. Ю. Ноткіної та В. С. Фельдмана [Дод.: 33]. Дуже теплі та емоційні спогади залишила староста групи географічного факультету Одеського педагогічного інституту, майбутня відмінниця освіти України М. В. Купцова [Дод.: 17, с. 80–90].

Публікації загального характеру описують біографію, викладацьку діяльність та науковий шлях вченого [Дод.: 1; 41; 46]. Крім того, можна виокремити

окрему групу джерел, що, наприклад, підтверджують той факт, що Ф.Є. Петрунь був репресований за антирадянську діяльність [Дод.: 18, с. 205–206; 26, с.с. 277; 31; 45; 49]. Про його діяльність як викладача різних навчальних закладів є свідчення у монографіях та довідкових виданнях, присвячених історії цих закладів, та в окремих публікаціях [Дод.: 9, с. 58–59; 15, с. 127; 16, с. 192–193; 18, с. 202, 305, 332, 345; 26, с. 264, 276, 311, 344, 351, 352, 367, 501–503, 568; 34, с. 58, 60; 52, с. 10–11].

Джерела, що створені іншими дослідниками, висвітлюють науковий доробок вченого, вказують на напрями його досліджень тощо. Особливою науковою пристрастю вченого були дослідження у галузі картографії [Дод.: 11, с. 97, 99; 41; 43, с. 180, 189]. Наприклад, коротка інформація про дослідження на ниві історичного картознавства Південної України, особливо у 20-ті роки ХХ ст. та перелік його праць у цьому напрямку надано у публікації Р. Сосси [Дод.: 43, с. 180, 189]. Інформативною є стаття Я.Р. Дашкевича з підтвердженням того, що Ф. Петрунь у 1920–30-ті рр. займався систематичними дослідженнями спадщини Г. Боплана щодо території Бузько-Дністровського межиріччя. Крім того цікаво, що Ф. Петрунь надавав дещо негативну характеристику Г. Боплана, при цьому не заперечуючи цінність викладеного ним фактичного матеріалу [Дод.: 12, с. 35–36].

Переважна частина публікацій вченого була основана на кропіткому аналізі першоджерел, у першу чергу, картографічних. Отже, необхідно виокремити доробок вченого як картографа від вивчення ним історії та історичної географії українських регіонів, зокрема Поділля [Дод.: 4; 6; 7], Наддніпрянської України [Дод.: 25, с. 56, 64, 188–189], Причорномор'я [Дод.: 38; 39; 40; 42] тощо. Звичайно, Ф.Є. Петрунь відомий як сходознавець, про що свідчать публікації різних дослідників [Дод.: 5; 19; 21; 47].

У контексті вивчення української історіографії у Наддніпрянській Україні Ф.Є. Петрунь посідає заслужене місце серед інших дослідників, інформація про яких надається у монографії відомого українського історика-емігранта О. Оглобліна, що наразі є бібліографічною рідкістю. Уперше й одноразово монографія була видана 1957 р. англійською мовою. Переклад українською мовою було здійснено 2003 р. У виданні простежено поступ національної історичної думки за 1917–1956 рр. як в Україні, так і поза її межами [Дод.: 25, с. 56, 64, 188–189]. Ф.Є. Петрунь був членом багатьох наукових, науководослідних організацій, свідчення про що знаходимо в публікаціях різних авторів. Наприклад, як член Комісії дослідження історії Полудневої України, яка була складовою системи історичних установ Всеукраїнської академії наук брав участь у підготовці збірника «Полуднева Україна». Збірник був підготовлений і, як свідчать документи, видрукований у грудні 1930 р., проте його наклад знищили у видавництві. В Архіві Всеукраїнської Академії наук, що зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, відклалися більшість рукописів статей, що увійшли до збірника, а також варіанти його змісту [Дод.: 27].

Ф.Є. Петруня жодною мірою неможна назвати лише теоретиком, тобто кабінетним вченим. Він активно брав участь в експедиційних розвідках, починаючи з 1917–1919 рр. [Дод.: 3, с. 216]. Наприклад, у статті М. Товкайло, археолога, історика, етнографа, організатора сучасних археологічних експедицій, зокрема у регіоні Побужжя, подано інформацію про участь Ф.Є. Петруня у Бозькій археологічній експедиції 1930–1932 рр. Саме вона відкрила новий етап у дослідженні археологічних пам'яток у Середньому Побужжі [Дод.: 44, с. 59–62, 64, 69].

Бібліограф – це ще одна з іпостасей Ф.Є. Петруня, про що є свідчення у статтях, які загально описують біографію та науковий шлях вченого. Окремих публікацій щодо його діяльності на ниві бібліографії не так багато [Дод.: 13, с. 103, 136, 140, 147, 148, 153, 154, 157–160, 164, 165, 167; 20; 22; 23; 26, с. 627–630; 36; 37, с. 101–102]. З цього приводу в даній статті автори вирішили приділити увагу саме цьому напрямку діяльності Ф.Є. Петруня.

Звісно перелік вказаних джерел щодо біографічних даних та відомостей про науково-дослідну й викладацьку діяльність Ф.Є. Петруня не є вичерпним. Але метою даної статті є короткий біоісторіографічний огляд, а основну увагу зосередимо на нових ще неопублікованих відомостях.

Перш ніж розпочати знайомство чи нову зустріч з Ф.Є. Петрунем, згадаємо, як його називали його колеги, студенти, друзі: «ходяча енциклопедія» [Дод.: 3, с. 213], «пристрасний читач» [Дод.: 33, с. 33], «інтелігент у справжньому значенні цього слова» [Дод.: 33, с. 33], «чудовий ерудит» [Дод.: 33, с. 33], «блискучий оповідач» [Дод.: 33, с. 34], «декан, батько, улюбленець» [Дод.: 17, с. 86], «розумна, висока, чудова людина» [Дод.: 17, с. 88], «дбайливий, людяний» [Дод.: 17, с. 88], «багатогранний фахівець» [Дод.: 17, с. 86]. Витяг з характеристики: «висококваліфікований викладач», «високоерудований спеціаліст у галузі географії», «має гарну працездатність», «має гарні організаторські здібності» [Дод.: 3, с. 216]. Та і його особиста коронна фраза, яка вимовлялася гучно, так щоб було чути по усім трьом поверхам [Наукової] бібліотеки [ОНУ імені І.І. Мечникова]: «Куди не плюй, скрізь Петрунь» [Дод.: 33, с. 32]. З цих характеристик, тим більше вони надані його сучасниками, можна вже намалювати портрет цієї персони. А наразі розглянемо його біографію згідно існуючих відомостей, опублікованих та дотепер невідомих фактів.

Як свідчить копія (від 24 липня 1920 р.) метричного свідоцтва (від 16 квітня 1912 р.) Федір Євстафійович¹ Петрунь народився 17 лютого (1 березня) 1894 р. в сім'ї селян² православного віросповідання села Устя³ Ольгопільського повіту Подільської губернії – Євстафія Онисіфоровича і Надії Омелянівни. Сім'я

¹ В особовій справі викладача ОІНО в трьох документах 1920-х рр. власноруч вказує своє по-батькові як «Остапович» [20, арк. 6–7 зв.].

² Більшість біографів Ф.Є. Петруня вказують службове становище його батька – писар. При цьому не звертаючи увагу на його соціальне походження [Дод.: 4, с. 317; 24, с. 300; 46, с. 242]. Соціальну приналежність Ф.Є. Петруня до селян ідентифіковано документом 1912 р. [15, арк. 7], документами 1927 р. [14, арк. 111–112; 20, арк. 6] і 1930 р. [17, арк. 64].

³ На сьогодні селище Устя Бершадської міської громади Гайсинського району Вінницької області.

була багатодітною, крім Федора ще було як мінімум двоє старших дітей – Олена і Володимир. Вже через три дні після народження, 20 лютого (4 березня), Ф. Є. Петруня було охрещено в Свято-Георгіївській церкві того ж села. Його хрещеними батьками стали священник В. О. Бодянський і Н. І. Арістова, дружина колезького радника⁴ О. І. Арістова [15, арк. 7]. Виходячи із статусу хрещених батьків Ф. Є. Петруня, можна припустити, що його рідні батьки були заможними селянами, а серед їх оточення були люди привілейованих станів. Тезу щодо заможності підтверджує і той факт, що ще двоє дітей цієї родини отримали вищу освіту, яка була небезкоштовною на той час, а навпаки потребувала суттєвих капіталовкладень. Так, О. Є. Петрунь у 1904–1910 рр. навчалася на природничому відділенні фізико-математичного факультету Одеських вищих жіночих курсів [12, арк. 1–9], а В. Є. Петрунь (народився 5 (17) жовтня 1890 р. в селі Устя [9, арк. 111 зв.]) впродовж 1910–1914 рр. навчався у групі загальної історії історичного відділення історико-філологічного факультету Імператорського Новоросійського університету (ІНУ). В. Є. Петрунь був здібним студентом та вчився дуже добре. З 25 дисциплін перелічених у заліковому свідоцтві тільки за дві з них він мав оцінку «задовільно» (логіка; педагогіка і дидактика), за всі інші оцінка була «вельми задовільно» [1, арк. 12–12 зв.].

Якого року Ф. Є. Петрунь переїхав до Одеси⁵, поки встановити не вдалося. Відомо, що за атестатом зрілості Одеської 3-ої гімназії за № 739 від 14 червня 1912 р. [4, арк. 6–7] його було зараховано до числа студентів історичного відділення історико-філологічного факультету ІНУ [2, арк. 1; 4, арк. 6–7]. Незважаючи на заможний стан сім'ї Ф. Є. Петрунь клопотав щодо надання йому матеріальних пільг від керівництва ІНУ у весняному семестрі 1914 р. у вигляді допомоги або звільнення від оплати за навчання, якою користувався у 1913 р. [10, арк. 6 зв.].

В осінньому і весняному півріччях (I і II семестри) 1912/13 навчального року вивчав «Богослов'я» (О. М. Клітін), «Історію класичного мистецтва» і «Історію руського мистецтва» (О. А. Павловський), «Логіку» (О. П. Казанський), «Психологію» (М. М. Ланге), «Вступ до мовознавства» (О. І. Томсон), «Тібулл» (Б. В. Варнеке), «Загальний нарис допоміжних наук історії» (В. Е. Крусман), «Вступ до історії руської літератури» (С. Г. Вілінський), «Нову руську історію» (Є. П. Трифільєв), «Грецьку історію» (М. І. Мандес), французьку та італійську мови [2, арк. 12, 18–19].

В осінньому і весняному півріччях (III і IV семестри) 1913/14 навчального року відвідував наступні заняття: «Історія руської церкви» (О. П. Доброклонський), «Давня руська історія», «Руська історіографія» і «Практичні заняття з давньої руської історії» (Є. П. Трифільєв), «Візантійське мистецтво»,

⁴ Колезький радник – громадянський чин VI класу в «Табелі о рангах», відповідав чинам армійського полковника та флотського капітана I рангу.

⁵ На 1 серпня 1919 р. мешкав за адресою вул. 19 лютого, буд. 65, кв. 14 [3, арк. 138, 148]. Станом на 24 липня 1920 р. мешкав за адресою вул. Коблевська, буд. 39, кв. 4 [15, арк. 2 зв., 3 зв., 4 зв., 5 зв.– 7]. За даними на 12 березня 1930 р. з родинно проживав на вул. Подбельського, буд. 41, кв. 20 [17, арк. 64].

«Історія візантійського мистецтва», «Грецька література», «Історія грецької літератури» і «Фулід» (С. Д. Пападімітріу), «Римська історія» і «Практичні заняття з античного мистецтва» (Б. В. Варнеке), «Інтерпретація «Афінської політиї»» (М. І. Мандес), «Історія західноєвропейської літератури XIV–XVII ст.» (В. Ф. Лазурський), «Історія встановлення європейських володінь в Індійському океані» (В. Е. Крусман), «Вступ до вивчення середньовічної історії літератури» і «Історія Сходу» (П. М. Біцилли), «Руська народна поезія» (О. В. Ристенко), «Вступ до філософії» (І. М. Малінін), «Історія давньої філософії» (О. П. Казанський), «Політична економія» (В. Д. Катков), німецьку та англійську мови [2, арк. 11, 15, 20–23].

За перші два роки навчання в ІНУ загалом успішність Ф. Є. Петруня у навчанні була високою, але при цьому в нього траплялися затримки із складанням іспитів. Так, після проходження дисциплін трьох семестрів 17 лютого 1914 р. за результатами зимової сесії йому було зараховано складання іспитів тільки за два семестри [8, арк. 191; 9, арк. 33]. Події Першої світової війни, які розпочалися влітку 1914 р. не вплинули на навчання Ф. Є. Петруня. Станом на 1915/16 навчальний рік він мав відстрочку від мобілізації до 1921 р. [11, арк. 3].

В осінньому і весняному півріччях (V і VI семестрах) 1914/15 навчального року слухав такі лекції: «Вступ до слов'янознавства», «Історія слов'ян – чехів та поляків» і «Практичні заняття з історії слов'ян» (М. Г. Попруженко), «Західноєвропейська література XVIII ст.» і «Середньовіжньонімецька мова» (В. Ф. Лазурський), «Давня руська література» (О. В. Ристенко), «Історія римської літератури» і «Практичні заняття з історії Риму» (Б. В. Варнеке), «Практичні заняття з руської історії» (Є. П. Трифільєв), «Психологія» (М. М. Ланге), «Нова руська література XVIII ст.» (В. М. Мочульський), «Історія війни Алої и Білої троянди», «Загальний курс з нової історії», «Головні напрямки історико-філософської думки у новий час» і «Семінарії з історії політичної думки епохи Відродження» (В. Е. Крусман), «Епоха раннього середньовіччя», «Історія середніх століть» і «Практичні заняття з середньовічної історії» (П. М. Біцилли), «Грецьке державне право» (М. І. Мандес), «Історія Новгороду Великого» і «Просемінарії з руської історії» (А. В. Флоровський), «Історія християнської церкви» (О. П. Доброклонський), «Історія Візантійської імперії» (С. Д. Пападімітріу) [2, арк. 3–10, 24–27].

Навчання Ф. Є. Петруня на двох останніх семестрах (VII і VIII) розтягнулося на чотири навчальні роки (1915/16, 1916/17, 1917/18 і 1918/19). Після осіннього VII семестру 1915/16 навчального року, коли він вивчав «Історію нової філософії» (М. М. Ланге), «Історію південних слов'ян», «Практичні заняття з історії слов'ян» і «Історію слов'янських літератур» (М. Г. Попруженко), «Огляд пам'ятників руського законодавства» (А. В. Флоровський), «Історію давньосхідного мистецтва» (О. Л. Коцейовський), «Епоху просвітництва» (В. Е. Крусман), «Археологічні коментарі по Овідію» (Б. В. Варнеке), «Загальну естетику» (І. М. Малінін), «Римське державне право» і «Енциклопедію класичної філоло-

гії» (М.І. Мандес), «Історію візантійської літератури» (С.Д. Пападімітріу) [2, арк. 14], станом на весну 1916 р. в нього склалася заборгованість з нескладених іспитів з трьох дисциплін: «Вступ до філософії» (І.М. Малінін) за 1913/14 навчальний рік, «Психологія» (М.М. Ланге) і «Вступ до слов'язнавства» (М.Г. Попруженко) за 1914/15 навчальний рік. Тому його було не допущено до навчання на VIII семестрі 1916 р. З метою ліквідувати цю заборгованість у липні 1916 р. він подав на ім'я декана історико-філологічного факультету прохання щодо дозволу про складання екзаменів з цих дисциплін восени 1916 р., на що декан О.П. Доброклонський надав дозвіл [2, арк. 31].

Після складання заборгованості восени 1916 р. навчання на VIII семестрі він продовжив навесні 1917 р., коли прослухав курси лекцій з «Психології» (М.М. Ланге), «Вступ до філософії» (М.І. Гордієвський), «Практичні заняття з руської історії» (А.В. Флоровський), «Історія Новоросії» (Є.О. Загоровський) [2, арк. 16–17]. Скоріш за все через участь навесні 1917 р. у революційних подіях як представник студентського активу університету Ф.Є. Петрунь не зміг завершити навчання 1916/17 навчального року та продовжив його пізніше. Щодо сприйняття Ф.Є. Петрунем подій Лютневої революції 1917 р. яскраво свідчить його участь у революційному русі студентів НУ, коли він був одним із підписантів звернення від студентів до адміністрації історико-філологічного факультету, які на сходці 19 березня 1917 р. висловили свої умови щодо змін у навчальному процесі [24, с. 34].

У 1917/18 навчальному році в осінньому і весняному (відповідно VII і VIII) семестрах відвідував заняття з предметів «Запоріжжя» (Є.О. Загоровський), «Одеська археологія» і «Руська археологія» (Є.П. Трифільєв), «Малоруська мова» (П.Й. Потапов) [2, арк. 1–2, 13, 28]. Подібна навчальна неактивність скоріш за все була пов'язана з подіями Жовтневої революції 1917 р., які суттєво сколихнули життя більшості населення країни, зокрема і Ф.Є. Петруня. Через ці обставини він був змушений повернутися на малу батьківщину, де 1917 р. працював інструктором-керівником сільсько-господарського перепису на Ольгопільщині, а 1918 р. був завідувачем статично-оціночного відділу народної управи [20, арк. 6].

Повернувшись до Одеси 1918 р. та склавши випробування зі всіх дисциплін наприкінці 1917/18 навчального року Ф.Є. Петруню також не вдалося закінчити навчання в університеті. Залишалося відкритим питання щодо захисту залікової роботи. Лише 29 березня (11 квітня) 1919 р., за часів перебування в Одесі радянської влади, у заяві на ім'я декана історико-філологічного факультету в якості залікової роботи він заявив тему, запропоновану професором М.Г. Попруженком, – «Віктор Іванович Григорович в історії вивчення Півдня Росії» (*пер. з рос.*) [2, арк. 30], яку було затверджено на засіданні історико-філологічного факультету НУ того ж дня [7, арк. 41–43]. 27 серпня 1919 р., в період перебування в Одесі денікінської армії, Ф.Є. Петрунь звернувся до декана історико-філологічного факультету з проханням подати йому працю

на тему «Основні моменти у долях історичного вивчення Півдня Росії» (*пер. з рос.*) затвердити по кафедрі руської історії як залікову роботу та видати йому залікове свідоцтво [2, арк. 29]. І тільки після цього 6 вересня 1919 р. йому як студенту історичного відділення групи руської історії було виписано залікове свідоцтво за № 176 та випускне свідоцтво за № 2468 за підписом декана О. П. Доброклонського. Відзначимо, що серед 25 дисциплін перелічених у заліковому свідоцтві тільки за одну з них він мав оцінку «задовільно» («вступ до мовознавства»), за всі інші оцінка була «вельми задовільно» [2, арк. 32–32 зв.; 4, арк. 3–5].

Загалом Ф. Є. Петрунь добре навчався. Наприклад, професор Б. В. Варнеке 1916 р. під час викладання курсу «Археологічний коментар до Овідію» відмітив підготовлений Ф. Є. Петрунем реферат настільки ґрунтовним, що він міг би бути цілком прийнятий як залікова кандидатська робота [5, арк. 112]. Серед історичних джерел вдалося виявити документи, що свідчать, на які питання Ф. Є. Петрунь відповідав на іспитах. 19 квітня 1916 р. на іспиті з «Енциклопедії класичної філології» приват-доценту М. І. Мандесу за відповідь на питання «Стародавності» отримав дуже задовільну оцінку [5, арк. 23]. 21 квітня 1916 р. на іспиті з «Історії давньосхідного мистецтва» у приват-доцента О. Л. Коцейовського за відповідь на питання «Конструкція єгипетського храму» отримав дуже задовільну оцінку [5, арк. 60]. 18 травня 1916 р. на іспиті у професора С. Д. Пападімітріу з «Історії візантійської літератури» дав відповідь на питання «загальна характеристика візантинізму», за яку також отримав дуже задовільну оцінку [5, арк. 55]. 2 квітня 1919 р. склав іспит з нової історії (курс В. Е. Крусмана, який влітку 1917 р. перейшов до Пермського університету) за 1914/15 навчальний рік в.о. екстраординарного професора Є. М. Щепкіну. За відповідь на питання «Петрарка» отримав дуже задовільну оцінку [6, арк. 22].

На підставі отриманих випускного і залікового свідоцтв 17 жовтня 1919 р. Ф. Є. Петрунь подав клопотання на ім'я голови Історико-філологічної державної іспитової комісії щодо допуску до іспитів в осінній сесії 1919 р. [4, арк. 1]. Після отримання дозволу він склав іспити, про що отримав тимчасове свідоцтво за № 56 від 17 (30) грудня 1919 р. У свідоцтві зазначалося, що він мав право на отримання диплому II ступеню, а при бажанні отримати диплом I ступеню повинен був надати до іспитової комісії встановлену умовами працю [15, арк. 3]. Отже, через об'єктивні та суб'єктивні причини, університетську освіту Ф. Є. Петрунь здобував впродовж семи років – від вересня 1912 р. до вересня 1919 р.

З отриманням залікового свідоцтва Ф. Є. Петрунь почав активну діяльність, поєднуючи наукові дослідження з викладанням. З 1 серпня 1919 р. почав працювати у бібліотеці НУ у статусі помічника бібліотекаря [3, арк. 138, 148]. Замість трьох звільнених 17 травня 1919 р. співробітників бібліотеки до неї було прийнято двоє молодих осіб, випускників історико-філологічного факультету НУ – Ф. Є. Петруня і М. М. Віркау. Усіх їх об'єднував той факт, що за фа-

хом вони були істориками, не мали досвіду бібліотечної роботи [25, с. 82] та були добре знайомі зі студентом історико-філологічного факультету НУ В.-П. Н. Павловським, який на той час був комісаром (завідувачем) бібліотеки НУ. Наприклад, Ф. Є. Петрунь разом з ним були підписантами звернення до адміністрації історико-філологічного факультету НУ від імені студентів від 10 квітня 1917 р., які на сході 19 березня 1917 р. висловили свої умови щодо змін у навчальному процесі [24, с. 34].

З вересня 1919 р. Ф. Є. Петрунь розпочав педагогічну діяльність в Одеській жіночій гімназії Л. Т. Бутович, де викладав латину та історію (з вересня 1919 р.), географію (з листопада 1919 р.), українську історію (з березня 1920 р.) в III, IV, VII та VIII класах. Крім того, для підвищення свого педагогічного рівня у 1919/20 навчальному році був слухачем Педагогічних курсів при Одеському навчальному окрузі у відділеннях з латинської мови та історії [15, арк. 5].

7 лютого 1920 р. в історії Одеси сталася епохальна подія – до влади прийшли більшовики. Судячи з усього, Ф. Є. Петрунь був лояльно налаштований стосовно радянської влади, навіть найімовірніше, її встановлення сприйняв позитивно. Підтвердженням цього є те, що вже 20 березня 1920 р., через місяць і два тижні після її встановлення, він став членом Одеського відділення Всеросійського союзу робітників просвіти соціалістичної культури [15, арк. 4]. 24 липня 1920 р. Ф. Є. Петрунь подав заяву до комісії з відбору слухачів до Одеського гуманітарно-суспільного інституту (1920–1921) [15, арк. 1], який у мережі вищої школи Одеси був прямим спадкоємцем ліквідованого НУ. До новоствореного інституту двадцяти шестирічного фахівця було взято на посаду хранителя Музею витонченого мистецтва з 14 січня 1921 р. [16, арк. 7].

При цьому основним місцем роботи Ф. Є. Петруня залишалася Бібліотека вищої школи Одеси (спадкоємниця бібліотеки НУ). З 15 серпня 1920 р. згідно з наказом № 12 завідувача Управління вищими навчальними закладами Є. М. Щепкіна як помічник бібліотекаря Ф. Є. Петрунь разом з бібліотекарями М. В. Смирновим, К. Б.-Й. Зеленецьким, В. Я. Яновською, М. П. Єфремовою на чолі з В.-П. Н. Павловським проводив керівництво заняттями на короткострокових курсах при бібліотеці вищої школи Одеси [22, арк. 88, 108]. З 27 квітня 1921 р. відповідно до наказу завідувача Науково-організаційного відділу Губпрофосу Ф. Є. Петрунь був членом комісії у складі В.-П. Н. Павловського і М. Д. Бланка з прийому слухачів на 6-ти місячні шкільно-академічні курси, які мали тривати у період від 5 травня до 5 жовтня [18, арк. 34–35].

Поступово у бібліотеці Ф. Є. Петрунь став посідати авторитетне місце. Наприклад, про це свідчить той факт, що 31 грудня 1921 р. на загальних зборах, на яких колективу бібліотеки (присутні 29 осіб) було повідомлено про арешт завідувача бібліотеки В.-П. Н. Павловського, головою і доповідачем був саме він [21, арк. 4]. У 1922 р. у структурі бібліотеки Ф. Є. Петрунь вже обіймав посаду завідувача відділу поповнення (комплектування). На цій посаді він займався придбанням літератури і класифікацією нових видань для бібліотеки.

У 1920–1922 рр. брав участь в організації бібліографічного кабінету та кабінетів довідкових видань, україністики, картографії тощо. Разом із завідувачем відділу книгообігу Н.В. Леплявкіною з метою підвищення освітнього цензу серед співробітників бібліотеки вони розробили та представили 22 лютого 1922 р. директору бібліотеки А.В. Флоровському на розгляд «Проект організації бібліотечної роботи Головної бібліотеки Вищої школи», в якому акцентували увагу на «якісному підборі співробітників», про необхідність «залучення до роботи в книгосховищах кваліфікованих, інтелігентних, із середнім освітнім цензом співробітників» [26, с. 45–47]. Отже, починаючи з 1919 р. Ф.Є. Петрунь безперервно працював у бібліотеці (у 1920-ті рр. мала назву Бібліотека вищої школи Одеси, Центральна наукова бібліотека – ОЦНБ), почергово займаючи різні посади: помічник бібліотекаря, завідувач відділу комплектування, вчений бібліотекар [14, арк. 111], завідувач українського відділу [17, арк. 40, 64]. Як делегат від бібліотеки брав участь у Першій конференції наукових бібліотек УСРР (Київ, 28–31 грудня 1925 р.) та Першому Всеукраїнському з'їзді бібліотечних робітників (Харків, 1–6 червня 1926 р.) [14, арк. 111 зв.]. 11 березня 1927 р. разом із М.Є. Слабченком, О.О. Рябініном-Скляревським і Й.Л. Вайнштейном Ф.Є. Петрунь був членом паритетної комісії у справі передачі до Одеського крайового архіву рукописних матеріалів, що знаходилися в Центральній науковій бібліотеці. На засіданні комісія ухвалила передати до архіву особисті документи професорів І.А. Линниченка, В.К. Липинського та О.І. Маркевича, документацію НУ й Історико-філологічного товариства при НУ та інші документи [13, арк. 187].

Одночасно з активною діяльністю в бібліотеці Ф.Є. Петрунь продовжував педагогічну роботу. У 1920–1921 рр. був викладачем однієї з одеських трудових шкіл (викладав українську мову). У 1920–1925 рр. в Одеському інституті народної освіти викладав історію економічного розвитку України, історію матеріальної культури. У 1925–1926 рр. у 2-й торгово-промисловій школі викладав економічну географію. Впродовж 1926/1927 навчального року в Одеському інституті народного господарства викладав економічну географію України [14, арк. 111]. У 1932–1933 рр. працював науковим співробітником Українського науково-дослідного інституту гідротехніки і меліорації та викладачем Одеського інженерно-меліоративного інституту. З 1933 р. розпочалася його науково-педагогічна діяльність в Одеському педагогічному інституті, а з 1941 р. – в Одеському державному університеті (ОДУ).

У 1920-х рр. в Одесі діяли різноманітні за формою, структурою, тематикою та методикою досліджень науково-дослідні установи. Активним учасником багатьох з них був Ф.Є. Петрунь. У 1925–1927 рр. був вченим секретарем Одеської філії Всеукраїнської наукової асоціації сходознавства (ВУНАС) та членом Одеської комісії краєзнавства при ВУАН, де займався історією економіки Степової України, проводив бібліографічні розвідки з історії України [14, арк. 111 зв.].

Проводячи наукові дослідження Ф.Є. Петрунь кілька разів виїжджав із Одеси для роботи в архівосховищах різних міст СРСР. 22 липня 1930 р. директор бібліотеки С.Л. Рубінштейн підписав посвідчення для відрядження до наукової роботи у Москві та Ленінграді [17, арк. 117]. Під час відрядження він здійснював наукові пошуки у Публічній бібліотеці АН СРСР, в Археографічній комісії, Російському географічному товаристві, Центральному географічному музеї, Військовому архіві. Особливу увагу він звертав на мапи окремих районів України, детально їх описував [Дод.: 46, с. 244]. Був учасником Першого і Другого Всеукраїнських з'їздів сходознавців (Харків, відповідно 23–27 травня 1927 р. і 1–6 листопада 1929 р.).

Педагогічні та наукові уподобання Ф.Є. Петруня сформувалися з перших років його професійної діяльності, коли він поєднував викладання історії та географії. З часом це переросло в магістральну тематику його фахових досліджень. Він захоплювався проблемами історичної картографії та історичної географії України. Свої наукові студії з історії України він зосереджував на розробці географічних джерел: списків подорожей, старовинних мап, картографічних видань тощо – та впорядкуванні цих матеріалів у різних фондах ОЦНБ. Створений ним картографічний кабінет у бібліотеці налічував близько 17000 одиниць карт. У 1927 р. він здав до друку в Державному видавництві «Політично-економічний атлас для політосвітніх установ» за редакцією професора О.О. Сухова, провідного одеського фахівця з економічної географії [14, арк. 111–112]. Ще однією темою наукових уподобань була орієнталістика. У стінах ВУНАС досліджував українсько-турецько-татарські відносини. На II з'їзді українських сходознавців виступив із доповіддю «Ногайці в колоніальній політиці царату» та став автор статей – «Ханські ярлики на українські землі (До питання про українську землю)» і «Нове про татарську старовину Бузько-Дністрянського степу».

Під час війни разом із ОДУ Ф.Є. Петрунь був в евакуації. Спочатку у Майкоп, а згодом – у Байрам-Алі. У Майкопі він виконував обов'язки завідуючого кафедри фізичної географії, а згодом ще й метеорології, гідрології і картографії. 8 липня 1944 р. в Байрам-Алі на Вченій раді ОДУ Ф.Є. Петрунь захистив кандидатську дисертацію на тему «Шляхи та підступи до Дністра. Нариси з історії російської географії другої половини XVIII ст.». У 1949–1963 рр. він очолював кафедру фізичної географії ОДУ. Також він був заступником декана і деканом географічного факультету (1949–1952). Як стверджують деякі біографи Ф.Є. Петруня, підготовлена ним докторська дисертація «Географія лісового покриву південного лісостепу і байрачного степу правобережної України в історичний час» не могла бути захищеною вже за станом здоров'я її автора [Дод.: 46, с. 247]. Виходячи з того, що в зведеному звіті про науково-дослідну діяльність в ОДУ за 1948 р. вказано, що доцент Ф.Є. Петрунь не закінчив у термін докторську дисертацію на тему «Заслуги та досягнення російської науки у гео-

графічному вивченні України» (*пер. з рос.*) [19, арк. 122, 135], то він розглядав декілька тем для написання свого *tagnum opus*.

Наведені нами нові дані з біографії Ф.Є. Петруня⁶ створюють штрихи більш-менш цілісного портрету. Зібрані по крупицях в архівах відомості дозволяють нам формувати невідомий досі образ багатогранної особи. Справді, Ф.Є. Петрунь був вченим високого рівня, за плечима якого була насичена та плідна творча діяльність. Поки що ми знайомимо читачів лише з незначною частиною зібраних матеріалів про цю людину. Відтворення його повного образу й ролі в одеському академічному середовищі ще попереду.

Список використаних джерел та літератури:

1. Державний архів Одеської області (ДАОО). – Ф. 45. – Оп. 1. – Спр. 785. – 12 арк.
2. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 1. – Спр. 786. – 32 арк.
3. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2050. – 77 арк.
4. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2219. – 7 арк.
5. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2532. – 114 арк.
6. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2556. – 30 арк.
7. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2560. – 132 арк.
8. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2668. – 340 арк.
9. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2719. – 120 арк.
10. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 3075а. – 8 арк.
11. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 22. – Спр. 102. – 19 арк.
12. ДАОО. – Ф. 334. – Оп. 4. – Спр. 1396. – 9 арк.
13. ДАОО. – Ф. Р-37. – Оп. 1. – Спр. 62. – 203 арк.
14. ДАОО. – Ф. Р-39. – Оп. 1. – Спр. 4. – 208 арк.
15. ДАОО. – Ф. Р-849. – Оп. 1. – Спр. 1725. – 7 арк.
16. ДАОО. – Ф. Р-849. – Оп. 3. – Спр. 5. – 22 арк.
17. ДАОО. – Ф. Р-1287. – Оп. 1. – Спр. 16. – 143 арк.
18. ДАОО. – Ф. Р-1395. – Оп. 1. – Спр. 9. – 53 арк.
19. ДАОО. – Ф. Р-1438. – Оп. 12. – Спр. 18. – 246 арк.
20. ДАОО. – Ф. Р-1593. – Оп. 1. – Спр. 253. – 8 арк.
21. ДАОО. – Ф. Р-1724. – Оп. 1. – Спр. 1. – 105 арк.
22. ДАОО. – Ф. Р-5432. – Оп. 1. – Спр. 1. – 129 арк.
23. Атаманенко А. Є. Деякі проблеми досліджень з історії джерелознавства та археографії / А. Є. Атаманенко // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України образи науки : міжвуз. зб. наук. пр. – Дніпро, 2000. – С. 13–21. – Відомості доступні також через Інтернет: <https://core.ac.uk/reader/12241460> (дата звернення: 01.11.2023).
24. Левченко В. В. Долі очільників Наукової бібліотеки ОНУ Імені І. І. Мечникова на зламі епох (1917–1922) / В. В. Левченко, О. С. Мурашко // Бібл. Меркурій. – 2023. – Вип. 1 (29). – С. 27–57. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nmfnk> (дата звернення: 01.11.2023).
25. Левченко В. В. Роль одеських вчених-істориків у розвитку інфраструктури Наукової бібліотеки Одеського (Новоросійського) університету у першій половині ХХ століття / В. В. Левченко // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2017. – Т. 22, вип. 2 (18). – С. 77–105. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nmmov> (дата звернення: 05.11.2023).
26. Левченко В. В. Судьбы сотрудников научной библиотеки Одесского университета на фоне социально-политических трансформаций первой трети XX века / В. В. Левченко // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2013. – Т. 18, вип. 1 (9). – С. 26–49. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nmmpm> (дата звернення: 05.11.2023).
27. Музичко О. Є. Український історик П. А. Іванов: основні етапи біографії та наукова спадщина / О. Є. Музичко, В. М. Хмарський // Історіогр. дослідж. в Україні : зб. наук. пр. – 2007. – Вип. 17. – С. 155–176. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlfxj> (дата звернення: 01.11.2023).

⁶ Станом на 1927 р. Ф.Є. Петрунь був одружений та виховував сина [14, арк. 111].

28. *Попова Т. Н.* Биоисториография в структуре современного биографизма // Т. Н. Попова // Харк. історіогр. зб. – 2017. – Вип. 16. – С. 192–207. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlfyu> (дата звернення: 01.11.2023).
29. *Попова Т. Н.* Историография в человеческом измерении // Т. Н. Попова // Історіогр. дослідж. в Україні : зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 22. – С. 265–292. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlfyv> (дата звернення: 01.11.2023).

References

- [1]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 1, dossier 785.
- [2]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 1, dossier 786.
- [3]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2050.
- [4]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2219.
- [5]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2532.
- [6]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2556.
- [7]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2560.
- [8]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2668.
- [9]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2719.
- [10]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 3075a.
- [11]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 22, dossier 102.
- [12]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 334, inventory 4, dossier 1396.
- [13]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-37, inventory 1, dossier 62.
- [14]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-39, inventory 1, dossier 4.
- [15]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-849, inventory 1, dossier 1725.
- [16]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-849, inventory 3, dossier 5.
- [17]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-1287, inventory 1, dossier 16.
- [18]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-1395, inventory 1, dossier 9.
- [19]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-1438, inventory 12, dossier 18.
- [20]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-1593, inventory 1, dossier 253.
- [21]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-1724, inventory 1, dossier 1.
- [22]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-5432, inventory 1, dossier 1.
- [23]. Atamanenko A. Ye. Deiaki problemy doslidzhen z istorii dzhereloznavstva ta arkhеоhrafii [Some research problems in the history of source studies and archeography]. *Istoriografichni ta dzhereloznavchi problemy istorii Ukrainy. Obrazy nauky [Historiographic and source studies problems of the history of Ukraine, images of science]*. Dnipro, 2000, pp. 13–21. Available at: <https://core.ac.uk/reader/12241460> (accessed: 01.11.2023).
- [24]. Levchenko V. V., Murashko O. S. Doli ochilnykiv Naukovoї biblioteki ONU Imeni I. I. Mechnykova na zlami epokh [The fate of the heads of the Scientific library of Odessa I. I. Mechnikov national university at the turn of era (1917–1922)]. *Library Mercury*, 2023, iss. 1 (29), pp. 27–57. Available at: <http://surl.li/nmfnk> (accessed: 01.11.2023).
- [25]. Levchenko V. V. Rol odeskykh vchenykh-istorykiv u rozvytku infrastruktury Naukovoї biblioteki Odeskoho (Novorosiiskoho) universytetu u pershii polovyni XX stolittia [The role of odessian scientists-historians in the development of the infrastructure of the Scientific library Odessa (Novorossiysk) university in the first half of the XX century]. *Odesa National university herald. Series: Library studies, bibliography studies, bibliology*, 2017, vol. 22, iss. 2 (18), pp. 77–105. Available at: <http://surl.li/nobmk> (accessed: 01.11.2023).
- [26]. Levchenko V. V. Sudby sotrudnikov nauchnoy biblioteki Odesskogo universiteta na fone sotsialno-politicheskikh transformatsiy pervoy trety XX veka [The fate of the staff of the scientific library of Odessa University against the background of socio-political transformations of the first third of the XX century]. *Odesa National university herald. Series: Library studies, bibliography studies, bibliology*, 2013, vol. 18, iss. 1 (9), pp. 26–49. Available at: <http://surl.li/nobqa> (accessed: 01.11.2023).
- [27]. Muzychko O. Ye., Khmarskyi V. M. Ukrainskyi istoryk P. A. Ivanov: osnovni etapy biohrafii ta naukova spadshchyna [Ukrainian historian P. A. Ivanov: main stages of biography and scientific heritage].

- Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini [Historiographic research in Ukraine]*, 2007, iss. 17, pp. 155–176. Available at: <http://surl.li/nlfjx> (accessed: 01.11.2023).
- [28]. Popova T.N. Bioistoriografiya v strukture sovremenogo biografizma [Bio-historiography at the structure of the modern biographical study]. *Kharkivskiy istoriografichnyi zbirnyk [Kharkiv historiographic collection]*, 2017, iss. 16, pp. 192–207. Available at: <http://surl.li/nlfy0> (accessed: 01.11.2023).
- [29]. Popova T.N. Istoriografiya v chelovecheskom izmerenii [Historiography in the human dimension]. *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini [Historiographic research in Ukraine]*, 2012, iss. 22, pp. 265–292. Available at: <http://surl.li/nlfyv> (accessed: 01.11.2023).

Надійшла 23.10.2023 р.

Додаток

1. Алексеевко М.В. Федір Петрунь: історик та географ / М.В. Алексеевко, Є.В. Бережок // *Одес. ун-т*. – 2014. – № 10/11 (листоп. 2013 – листоп. 2014). – С. 20. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlfzc> (дата звернення: 01.11.2023).
2. Амброз Ю. А. Именная нижняя коллекция Ф.Е. Петруня и история ее формирования / Ю. А. Амброз // *Іменні колекції професорів Одеського (Новоросійського) університету в Науковій бібліотеці ОНУ – національне надбання держави: матеріали наук.-практ. конф. (Одеса, 25–26 квіт. 2000 р.)*. – Одеса, 2001. – С. 13–17. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlfzg> (дата звернення: 01.11.2023).
3. Амброз Ю. А. Федор Евстафьевич Петрунь: воспоминания ученицы и коллеги / Ю. А. Амброз // *Національне картографування: стан, проблеми та перспективи розвитку: зб. наук. пр.* – Київ, 2005. – Вип. 2. – С. 213–217.
4. Білецька О.В. Дослідник Середньовічного Поділля Федір Євстафійович Петрунь (1894–1963) / О.В. Білецька // *Наук. зап. Вінниць. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія*. – Вінниця, 2006. – Вип. 11. – С. 316–321. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlfnz> (дата звернення: 01.11.2023).
5. Білецька О. В. Ф.Є. Петрунь (1894–1963) – вчений секретар одеської філії Всеукраїнської наукової асоціації сходознавства / О.В. Білецька // *10-ті Сходознавчі читання А. Кримського, присвяч. 135-річчю від дня народж. А.Ю. Кримського: тези доп. Міжнар. наук. конф. (Київ, 5–6 жовт. 2006 р.)*. – Київ, 2006. – С. 8–9.
6. Білецька О.В. Поділлязнавча література фонду Ф.Є. Петруня Наукової бібліотеки Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова // *Історичні колекції у книгозбірнях: проблеми збереження, вивчення, реконструкції: матеріали Міжнар. наук. конф. (Одеса, 16–17 верес. 2003 р.)* / *Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, Наук. б-ка*. – Одеса: Астропринт, 2004. – С. 18–24.
7. Білецька О.В. Поділля на зламі XIV–XV ст.: до витоків формування історичної області / Ф.Є. Петрунь; *Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, Наук. б-ка*. – Одеса: Астропринт, 2004. – 413 с. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgaе> (дата звернення: 01.11.2023).
8. Боряк Г. «Мікроісторія» за документами Надзвичайної державної комісії при РНК УРСР: Два погляди на збитки, завдані війною / Г. Боряк // *Архіви України*. – 2002. – № 1–3. – С. 244–251. – *Заява до Надзвичайної Державної комісії при РНК УРСР старшого викладача Одеського державного університету кандидата географічних наук Ф.Є. Петруня про втрату бібліотеки і архіву в його помешканні в Одесі під час румунської окупації міста*. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/ihcdg> (дата звернення: 01.11.2023).
9. Букач В.М. Науковці Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського: біогр. слов. / В.М. Букач. – Одеса: ПНПУ, 2019. – Вип. 1. – 96 с.
10. Губарь О. Фонд Петруня / О. Губарь // *За наук. кадри*. – 1984. – 23 берез. (№ 11). – С. 2. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgaz> (дата звернення: 01.11.2023).
11. Дашкевич Я.Р. Україна на картах XIV–XVI ст. Стан і проблематика досліджень / Я.Р. Дашкевич // *Історико-географічне вивчення природних та соціально-економічних процесів на Україні*. –

Київ: Наук. думка, 1988. – С. 94–100. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgbn> (дата звернення: 01.11.2023).

12. Дашкевич Я. Р. Українська бопланіана / Я. Р. Дашкевич // Боплан Г. Л. Опис України, кількох провінцій Королівства Польського, що тягнуться від кордонів Московії до границь Трансильванії, разом з їхніми звичаями, способом життя і ведення воєн / Г. Л. Боплан. – Київ: Наук. думка; Кембрідж (Мас.): Укр. наук. ін-т, 1990. – С. 20–43. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgbz> (дата звернення: 01.11.2023).

13. Два століття служіння книзі. Історія Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, 1817–2017 / М. В. Алексєєнко, М. О. Подрезова, О. В. Полевщикова, В. П. Пружина, В. В. Самодурова. – Одеса: Одес. нац. ун-т, 2017. – 290 с. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlicl> (дата звернення: 05.11.2023).

14. Історія Національної академії наук України, 1929–1933: Документи і матеріали / відп. ред. П. С. Сохань. – Київ, 1998. – С. 356. – (Джерела з історії науки в Україні). – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgcn> (дата звернення: 01.11.2023).

15. Історія Одеського університету (1865–2000) / Л. О. Ануфрієв, С. О. Аппатов, Ю. О. Амброз; голов. ред.: В. А. Сминтина; ОДУ ім. І. І. Мечникова. – Одеса: Астропринт, 2000. – 225 с.

16. Історія Одеського університету за 100 років / Одес. держ. ун-т ім. І. І. Мечникова; відп. ред. О. І. Юрженко. – Київ: Вид-во Київ. ун-ту, 1968. – 423 с.

17. Купцова М. В. Мы окончили в сорок пятом...: [о проф. Ф. Е. Петруне] / М. В. Купцова // Это было недавно, это было давно...: Южноукраинский государственный педагогический университет им. К. Д. Ушинского в воспоминаниях / сост. И. А. Болдырев. – Одесса: Друк, 2006. – С. 80–90.

18. Левченко В. В. Історія Одеського інституту народної освіти (1920–1930 рр.): позитивний досвід невдалого експерименту: до 145-річчя від дня заснування Одеського національного університету імені І. І. Мечникова / В. В. Левченко. – Одеса: ТЕС, 2010. – 427 с.

19. Левченко В. В. Розвиток тюркології в Одесі в 1920–1930-х рр. / В. В. Левченко // VI Конгрес сходознавців: зб. матеріалів [конгресу] (Київ, 3 груд. 2022 р.). – Київ: Тавр. нац. ун-т ім. В. І. Вернадського; Львів: Торунь: Liha-Pres, 2022. – С. 88–92. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nmmtb> (дата звернення: 01.11.2023).

20. Левченко В. В. Роль одеських вчених-істориків у розвитку інфраструктури Наукової бібліотеки Одеського (Новоросійського) університету у першій половині ХХ століття / В. В. Левченко // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2017. – Т. 22, вип. 2 (18). – С. 77–105. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nmmov> (дата звернення: 01.11.2023).

21. Левченко В. В. Становление и развитие тюркологии в Одессе: история, исследователи, особенности (XIX – первая половина XX века) / В. В. Левченко // Ўлы Дала: II гуманитарлык ғылыми форумның материалдары (бірінші бөлім) = Великая степь: материалы II Форума гуманит. наук. – Астана, 2017. – С. 258–268.

22. Левченко В. В. Судьбы сотрудников научной библиотеки Одесского университета на фоне социально-политических трансформаций первой трети XX века / В. В. Левченко // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2013. – Т. 18, вип. 1 (9). – С. 26–49. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nmmprm> (дата звернення: 01.11.2023).

23. Музичко О. Є. Взаємодія Одеського та Київського книгознавчих осередків у листування одеситів С. Я. Борового, Ф. Є. Петруня, І. Я. Фааса з киянами Ю. О. Меженко та Б. І. Зданевичем / О. Є. Музичко // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2010. – Т. 15, вип. 21. – С. 55–70. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgsy> (дата звернення: 01.11.2023).

24. Музичко О. Є. Петрунь Федір Євстафійович (Остапович) / О. Є. Музичко // Одеські історичні: енциклопед. вид. – Одеса, 2009. – Т. 1: Початок XIX – середина XX ст. – С. 300–302.

25. Оглоблін О. Українська історіографія: 1917–1956 / О. Оглоблін. – Київ, 2002. – 253 с. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgdf> (дата звернення: 01.11.2023).

26. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Історія та сучасність (1865–2015) / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова; голов. ред. І. М. Коваль; вступ. сл.: І. М. Ковалю, В. М. Хмарського. – Одеса: ОНУ, 2015.– 963 с. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlhiz> (дата звернення: 01.11.2023).
27. Папакіна Т. П. З історії втрачених видань Всеукраїнської академії наук: зб. «Полуднева Україна» / Т. П. Папакіна // *Архіви України*.– 2001.– № 6. – С. 24–32. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgdn> (дата звернення: 01.11.2023).
28. Петрунь В. Ф. Деяко невідоме з історії іменної бібліотеки Ф. С. Петруня / В. Ф. Петрунь // Іменні колекції професорів Одеського (Новоросійського) університету в Науковій бібліотеці ОНУ – національне надбання держави: матеріали наук.-практ. конф. (Одеса, 25–26 квіт. 2000 р.). – Одеса, 2001. – С. 17–19. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlfzg> (дата звернення: 01.11.2023).
29. Петрунь Федір // *Енциклопедія українознавства*. Словникова частина. Т. 6 / *Наук. т-во ім. Шевченка*; голов. ред. В. Кубійович. – Париж; Нью-Йорк, 1970. – С. 2039–2040. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgea> (дата звернення: 01.11.2023).
30. Федор Евстафьевич Петрунь (1894–1963): биобиблиогр. указ. / Одес. гос. ун-т им. И. И. Мечникова, Науч. б-ка; сост. В. В. Самодурова; науч. ред. и вступ. ст. Ю. А. Амброз. – Одесса, 1981.– 15 с.
31. Петрунь Федор Евстакиевич (1894–1963) // Васильков Я. В. Люди и судьбы: биобиблиогр. слов. востоковедов-жертв политического террора в советский период (1917–1991) / Я. В. Васильков, М. Ю. Сорокина. – С.-Пб., 2003.– 496 с.
32. Петрунь Федор Евстафьевич // *Наука и научные работники СССР: справочник*. – Л., 1928. – С. 310.
33. Федор Евстафьевич Петрунь // Ноткина О. Вместе с ними: о сотруд. науч. б-ки Одес. нац. ун-та им. И. И. Мечникова, оставивших след в нашем сердце / О. Ноткина, С. Фельдман. – Одесса: Optimum, 2006. – С. 32–35.
34. Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського: Історичний поступ. Сучасність. Майбутнє / О. Я. Чебикін [та ін.]; гол. редкол. О. Я. Чебикін. – Одеса: Друк. дім: Фаворит, 2007.– 239 с.
35. Подрезова М. О. Формування фонду // *Наукова бібліотека Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова: Історичний нарис: до 185-річчя заснування* / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Науч. б-ка. – Одеса, 2002. – С. 48–65.
36. Савельєва Є. В. Дослідження історії України в науково-бібліографічній діяльності Ф. С. Петруня / Є. В. Савельєва // *Вісн. Одес. нац. ун-ту*.– 2007. – Т. 12, вип. 4: *Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*. – С. 134–142. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgej> (дата звернення: 01.11.2023).
37. Самодурова В. В. Научная библиотека Одесского университета в 1920-е гг. / В. В. Самодурова // *Наукова бібліотека в сучасному суспільстві. Історія. Проблеми. Перспективи: до 185-річчя Наук. б-ки Одес. нац. ун-ту ім. І. І. Мечникова: зб. ст.* – Одеса: Астропринт, 2003. – С. 97–107.
38. Сапожников І. Нове письмове джерело середини XVI століття з історії та археології Північного Причорномор'я / І. Сапожников // *Київ. Старовина*.– 2002.– № 5. – С. 110–119. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgfl> (дата звернення: 01.11.2023).
39. Сапожников И. В. Очерки истории исследований Ольвии и Березани: до начала XIX ст. от Р. Х. / И. В. Сапожников // *Stratum plus*.– 2001–2002.– № 3. – С. 452–461.
40. Сапожников І. Перелік карт та планів, які стосуються Хаджибея (Одесі) та Буго-Дністровського межиріччя, другої половини XVIII ст. / І. Сапожников, В. Солодова // *Хаджибей-Одеса та українське козацтво*. – Одеса, 1999. – С. 310–325.
41. Сапожников І. В. Федір Остапович Петрунь: матеріали до біографії та внесок в історичну картографію / І. В. Сапожников // *Національне картографування: стан, проблеми та перспективи розвитку: зб. наук. пр.* – Київ, 2005. – Вип. 2. – С. 227–232.

42. Сапожников І. В. Хаджибей та Північне Причорномор'я 1780-х років / І. В. Сапожников. – Іллічівськ, 1999. – 84 с. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgfb> (дата звернення: 01.11.2023).
43. Сосса Р. І. Дослідження з історії картографії України // Укр. іст. журн. – 2008. – № 3. – С. 176–202. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgiz> (дата звернення: 01.11.2023).
44. Товкайло М. Т. Слідами Бозької археологічної експедиції 1930–1932 рр. / М. Т. Товкайло // Археологія і давня історія України. – 2017. – Вип. 4 (25). – С. 56–70. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgjs> (дата звернення: 01.11.2023).
45. Тронько П. Т. Приреченість школи Грушевського / П. Т. Тронько // Репресоване краєзнавство: 20–30-ті роки. – Київ, 1991. – С. 6–16.
46. Трубочанінов С. В. Видатний історико-географ з Поділля Федір Петрунь / С. В. Трубочанінов // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Т. 20. – С. 242–250. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgkh> (дата звернення: 01.11.2023).
47. Урсу Д. З історії сходознавства на півдні України / Д. Урсу // Східний світ. – 1994. – № 1–2. – С. 145–148.
48. Урсу Д. П. Петрунь Федір Євстафійович [Електронний ресурс] / Д. П. Урсу // Енциклопедія Сучасної України / Ін-ту енцикл. дослідж. НАН України. – Електрон. вид. – Режим доступу: <http://surl.li/nlgbl> (дата звернення: 01.11.2023). – Назва з екрана.
49. Файтельберг-Бланк В. Политическая слежка за преподавателями высшей школы в послевоенной Одессе: по архивам КГБ [Електронний ресурс] / В. Файтельберг-Бланк, В. Савченко // Порто-Франко: електрон. вид. – 2000. – 25 авг. (№ 34). – Режим доступу: <http://surl.li/nlgnc> (дата звернення: 01.11.2023). – Назва з екрана.
50. Фонд Петруня / упоряд. І. Шепельська // Українська книга в іменних фондах наукової бібліотеки ОДУ ім. І. І. Мечникова: бібліогр. покажч. / упоряд.: С. В. Савельєва [та ін.]; Одес. держ. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. – Одеса, 1999. – С. 73–172.
51. Шершун Т. М. Особові архівні фонди в Науковій бібліотеці Одеського національного університету імені І. І. Мечникова / Т. М. Шершун // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2017. – Т. 22, вип. 1 (17): 200-років Науковій бібліотеці. – С. 146–159. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlglu> (дата звернення: 01.11.2023).
52. Шуйський Ю. Д. Кафедра фізичної географії та природокористування Одеського національного університету імені І. І. Мечникова / Ю. Д. Шуйський // Вісн. Одес. нац. ун-ту. – Одеса, 2010. – Т. 15, вип. 5: Геогр. та геол. науки. – С. 7–21. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgme> (дата звернення: 01.11.2023).
53. Щетников В. П. Доля наукової колекції Ф. О. Петруня під час окупації Одеси / В. П. Щетников, Ю. О. Чебан // Альм. іст. дослідж. – 2012. – Вип. 1. – С. 75–79.

Ілюстрація

Іл. 1. Федір Євстафійович Петрунь, 24 липня 1920 р.
ДАОО, ф. Р-849, оп. 1, спр. 1725, арк. 2

Levchenko V. V.,

Candidate of Historical Sciences (Ph. D.),
docent at the department «Ukrainoznavstvo, historical, legal and linguistic disciplines»
Odessa National Maritime University
34 Mechnikov St., Odessa, 65029, Ukraine
tel.: (048) 728 31 18
e-mail: levchenko_lav@ukr.net

Murashko O. S.,

bibliographer, librarian, specialist in education
5 Yelisavethradskyi Ln., Odesa, 65007, Ukraine
tel.: (+38) 067 743 13 29
e-mail: al76od@gmail.com

**FEDIR YEVSTAFIYOVYCH PETRUN (1894–1963):
THE KNOWN AND UNKNOWN PAGES OF BIOGRAPHY
(UP TO THE 60S AND 130TH ANNIVERSARY)**

The article examines the biography and intellectual activity of Fedir Yevstafiyovych Petrun. He is an Odesa historian, librarian, bibliographer, orientalist, cartographer, geographer and teacher. During the entire time of his activity, he managed to work in a wide variety of higher educational institutions of Odesa, but he worked most of all in the structure of the Scientific Library of the Odesa I. I. Mechnikov National University. The degree of research of the problem in historical science has been clarified. It is indicated that in Ukrainian historiography there is no special study dedicated to the maximally complete reconstruction of the biography of F. Petrun. On the basis of documentary materials of the State Archive of the Odesa region, related to the history of various centers and structures of cultural development in Odesa, previously unpublished historical sources have been introduced into scientific circulation, which contribute to the reconstruction and clarification of previously unknown nuances and vicissitudes of the scientist's life path. The represented archival materials are also a valuable source for studying the development of higher education and science in Odesa in the period of the 1910s-30s, in particular, the history of the higher school, the library network, and biographical data of some scientists of the specified time. The information from questionnaires filled out by F. Petrun and autobiographies written by him, discovered in various Odesa archives, complements the data from the history of everyday life of the higher school and the library network of Odesa. The difficult path of a scientist in the 20s and 30s of the 20th century, the influence of political and ideological pressure on the everyday life of the scientific and pedagogical intelligentsia of the USSR, is traced. His role in the life of the higher school and the library network, scientific heritage, scientific and personal contacts of the scientist, their influence on his life and entry into the academic community and communication relations in it are reconstructed.

Keywords: F. Petrun, Scientific Library of Odesa I. I. Mechnikov National University, library network, Odesa Higher School, biohistoriography.

УДК 02(477):09:001.89”2016/2020”

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2\(30\).291808](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2(30).291808)

Соколов Віктор Юрійович,

кандидат історичних наук, доцент,

головний бібліотекар науково-дослідного відділу

Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого

м. Київ, вул. М. Грушевського, 1

e-mail: socolv@i.ua

<https://orcid.org/0000-0002-0208-1292>

КНИГОЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ В НАЦІОНАЛЬНИХ БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ У 2016–2020 РР.: ЗВЕДЕНИЙ АНАЛІЗ

На основі аналізу матеріалів наукових публікацій та звітів про науково-дослідну роботу національних бібліотек, узагальнено та висвітлено стан та напрями розвитку книгознавчих досліджень на прикладі характеристики вивчення книги в окремих зазначених установах у 2016–2020 рр. З’ясовано місце і значення книгознавчих досліджень у вивченні та популяризації спеціалізованих фондів національних бібліотек, а також у підготовці відповідних матеріалів до Державного реєстру Національного культурного надбання. Розкрито тематику, особливості проведення й організації книгознавчих студій у досліджуваних бібліотечних установах. Підтверджено важливість вивчення рідкісної та цінної книги, бібліотечних зібрань та книжкових колекцій для розвитку національної культури.

Ключові слова: національні бібліотеки, бібліотечна діяльність, науково-дослідна робота, книгознавство, бібліотекознавство, книгознавчі дослідження.

Сучасна національна бібліотека – це багатофункціональний заклад, який покликаний забезпечувати передачу інформації в суспільстві, зберігати його досвід та документальну спадщину нації. Найважливішим і головним елементом у трансляції знань продовжує залишатися книга в друкованому чи електронному вигляді. Книга є постійним предметом вивчення бібліотечними працівниками, які працюють над формуванням наукових засад її бібліографічного опису, історико-книгознавчого аналізу, створенням різноманітних довідково-бібліографічних праць, дослідженням окремих стародруків, рукописів, рідкісних і цінних видань, книжкових пам’яток, а також меморіальних бібліотечних зібрань і колекцій. Загалом, науково-практичні заходи, теоретичні та прикладні дослідження в бібліотеках, зокрема у галузі книгознавства, є складовою частиною їхньої науково-дослідної діяльності, яка умовно розподіляється на три головні напрями: 1) науково-дослідна робота (НДР), що передбачає аналіз, оцінку, зіставлення і узагальнення наукових результатів діяльності установи, опрацювання затвердженої тематики НДР у галузі бібліотекознавства,

книгознавства та інформатики; 2) науково-методична робота, метою якої є застосування в діяльності бібліотеки результатів наукових досліджень і досвіду роботи інших бібліотек, розробку науково-обґрунтованих рекомендацій і організаційно-методичних матеріалів; 3) науково-бібліографічна робота, що має на меті науково-бібліографічний супровід наукової роботи бібліотеки, що завершується виданням покажчиків та аналітичних оглядів.

Із заснуванням вітчизняних національних бібліотек розвиток досліджень з книгознавства є одним із першорядних напрямів їхньої наукової діяльності. Тематичне спрямування НДР у галузі книгознавства залежить від скерування загальнодержавних, регіональних та відомчих наукових проєктів; стану вивчення та розкриття фондів бібліотеки; рівня роботи підрозділів, які покращують інформаційно-бібліографічне обслуговування користувачів та інших чинників. Підставою для проведення НДР є перспективні й річні плани роботи бібліотеки, зокрема, плани проведення наукових досліджень установи. Втім, книгознавчі студії завжди були в центрі уваги фахівців-дослідників провідних книгозбірень країни.

Метою пропонованої статті є характеристика змісту та напрямів книгознавчих досліджень, що здійснювалися в національних бібліотеках України в 2016–2020 рр.

За останні десятиліття книгознавчі дослідження в національних бібліотеках України здійснюються, переважно, на документній базі спеціалізованих відділів, зокрема відділів стародруків, рідкісної, цінної та рукописної книги. Спеціалізовані фонди зазначених відділів формувалися протягом тривалого часу й окремо від основного фонду. У наведених підрозділах забезпечується формування рідкісного та цінного фонду книгозбірні, науковий аналіз колекцій і книжкових пам'яток; організовується їх зберігання, популяризація та широке використання з науковою і науково-практичною метою. Співробітники відділів систематично працюють над реконструкцією особистих книжкових зібрань; досліджують історію формування та склад колекцій пам'яток писемності та друку у фондах своїх бібліотек; готують книгознавчі огляди, наукові публікації; складають бібліографічні посібники, у т.ч. каталоги окремих зібрань; беруть участь у бібліотекознавчих та книгознавчих конференціях. Пріоритетними напрямами роботи фахівців-книгознавців є розширення, упорядкування книжкових зібрань, створення колекцій та архівних фондів на базі нових надходжень до бібліотеки та забезпечення їхнього сучасного вивчення, опису та популяризації. Дослідники національних бібліотек вивчають роль та значення книжкових пам'яток в історії формування фондів вітчизняних книгозбірень; працюють над реконструкцією та розкриттям наукового потенціалу книжкових зібрань; аналізують окремі книжкові пам'ятки, критерії цінності та прогнозу вартості цінних та рідкісних документів, традиційні та інноваційні форми опрацювання колекцій; досліджують умови та специфіку зберігання книжкових пам'яток. Результати більшості зазначених книгознавчих дослі-

джень національних бібліотек країни слугують певним джерелом інформації для внесення відповідних доповнень до Державного реєстру Національного культурного надбання (ДРНКН) у частині «Книжкові пам'ятки України», «Положення» про який було затверджене Постановою Кабінету Міністрів України № 466 від 12 серпня 1992 р. та Наказом Міністра культури України № 437 від 14 червня 2016 р.

Відділи зберігання основних та спеціалізованих документних ресурсів, здійснюючи історико-книгознавчі дослідження документів, що зберігаються в бібліотеці, вивчаючи походження та побутування книг, активно займаються формуванням бібліотечних колекцій та особових зібрань. Книги, що акумульовані за будь-якою ознакою у колекції, концентрують історичні, філософські та інші наукові знання. Водночас власне колекції стають історико-культурними пам'ятками про історичні постаті та певні історичні події й явища. Вивчення та збереження унікальних колекцій є важливим і завжди актуальним напрямом НДР національних бібліотек, оскільки цей напрям досліджень дозволяє скласти достеменне уявлення про розвиток книжкової та духовної культури суспільства.

В Україні в національних бібліотеках останнім часом зростала кількість книгознавчих досліджень, сфокусованих на історії тих колекцій та зібрань, що сформувалися у XIX–XX ст., і які стали основою спеціалізованих фондів бібліотечних установ. Вивчення книжкових пам'яток, рідкісних і цінних видань, рукописів, книжкових колекцій на сьогодні є найбільш важливим аспектом книгознавчих студій. Більшість бібліотекознавців та книгознавців вважає, що пріоритетним для нашої держави є національний та українознавчий підхід, що означає найбільш повне збирання україніки: видань українською мовою; книг, виданих в Україні до 1922 р., а, в окремих випадках, і до 1945 р.; праць, які у своєму змісті стосуються розвитку культури України та видань авторів-українців. Зазначений підхід є історично об'єктивним і справедливим щодо вітчизняної книги, оскільки дозволяє фондоутримувачам спростити експертизу та відбір книг за зазначеним критерієм до певних підрозділів бібліотеки і, одночасно, до ДРНКН. Отже, дослідження з книгознавства та історії книги в національних бібліотеках здійснюють науково-аналітичні відділи відповідно до свого профілю, а також до планів НДР бібліотеки (вивчення книги здійснюють, переважно, такі категорії співробітників, як завідувачі відділами та секторами, наукові співробітники, головні бібліотекарі, головні бібліографи). Іноді виконання окремих наукових тем можуть здійснюватися спільно з іншими бібліотеками і установами. Найбільш впливовим заходом, де оприлюднюються результати наукових досліджень національних бібліотек у галузі книгознавства, є періодичні фахові видання, колективні та одноосібні наукові праці та науково-практичні конференції, семінари, «круглі столи», які передбачають документально зафіксовані форми наукової інформації.

Першорядною та найбільш плідною щодо проведення НДР у галузі книгознавства та історії книги є Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського (НБУВ). Одним з наукових підрозділів цієї бібліотеки є Інститут книгознавства (директор Інституту, д-р іст. наук, професор і науковий керівник проєктів Г.І. Ковальчук), що об'єднує відділи: стародруків та рідкісних видань, бібліотечних зібрань та історичних колекцій, музичних фондів, образотворчих мистецтв, зарубіжної україніки, завданням яких є не тільки збереження книжкових та інших пам'яток культури, а й їхнє всебічне дослідження. Головним напрямом роботи, який поставив перед собою Інститут книгознавства, що почав працювати з 2015 р., є дослідження історії книжкової культури України через вивчення книжкових, музичних, образотворчих, картографічних пам'яток та історичних колекцій НБУВ, що дає змогу сформулювати теоретичне розуміння історії книжкової культури як перспективного наукового напрямку книгознавчих досліджень.

Одними з найбільш важливих книгознавчих наукових проєктів Інституту були дослідження «Історія книжкової культури в Україні: дослідження книжкових, музичних, образотворчих, картографічних пам'яток та історичних колекцій Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського» (2016–2018 рр.) та «Атрибуція та експертиза як складова дослідження книжкових та інших бібліотечних пам'яток: основи теорії та практики» (2019–2021). Новизна здійснених наукових проєктів полягає не лише в актуалізації значних масивів джерел з історії книги та видавничої культури минулого, а й у постановці проблеми: через вивчення конкретних видань з фондів історико-культурних відділів НБУВ розробити теоретичні засади історії книжкової культури як відносно самостійного напрямку наукових досліджень. Зокрема, через вивчення окремих стародруків, рідкісних і цінних видань, що побутували на теренах України у XV–XXI ст., було представлено нові відомості з історії європейської книжкової культури і насамперед – української. Завдяки дослідженням паперу стародруків, філіграней, проведенню атрибуції та експертизи книжок, гравюр, нотних видань, карт, студіюванню екслібрисів було одержано нові відомості в галузі філігранології, мистецтвознавства, екслібристики, історії книговидання, книгорозповсюдження, книжкової культури різних епох в цілому. Окрім того, розроблено науково-методичні засади для атрибуції стародруків та рідкісних видань, гравірованих портретів; виявлено видавничі фальсифікати давнини, а також видання стародруків, що були до цього невідомі в бібліографії. Суттєва увага приділялася дослідженням мальованих плакатів; вивченню колекцій видань зарубіжної україніки, музичних пам'яток. Всебічно вивчалися бібліотечні зібрання та історичні колекції НБУВ, документи з колекції видань зарубіжної україніки.

У результаті виконання зазначених проєктів було: розроблено теоретичні засади книжкової культури, насамперед в її історичному минулому; виявлено передумови для розвитку книжкової культури в кожен історичну епоху, врахо-

вуючи національні та загальні особливості розвитку культури певного суспільства. Важливим теоретичним результатом є також виявлення та обґрунтування складових книжкової культури. У процесі здійснення вищезгаданих досліджень було проведено цикл книгознавчих читань, семінарів і лекцій на міжнародних конференціях; поповнювалися бази даних книжкових та інших бібліотечних пам'яток, що постійно оприлюднювалися в електронному інформаційному просторі, підготовлено наукові публікації у фахових виданнях, друквані наукові каталоги, монографії з історії книжкової культури, зокрема: дві фундаментальні праці І. Ціборовської-Римарович [83; 84]; монографію О.В. Заєць про приватні зібрання в складі історичної бібліотеки Києво-Печерської лаври [25]; наукові каталоги: «Газети України 1816–1916 рр. у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського» (Київ, 2019) та «Музична Шевченкіана у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського» (Київ, 2019) [9; 56]; бібліографічний покажчик «Бібліографічні джерела зарубіжної україніки (друга половина XIX – початок XXI століття). Матеріали до бібліографії» (Київ, 2019) [5]; довідник «Історичні бібліотечні зібрання та колекції у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: довідник. Вип. 1. Історичні бібліотеки державних навчальних установ Києва» (Київ, 2020) [37] та ін. [8; 11; 21; 22; 80].

Інститут книгознавства НБУВ провів значний обсяг робіт з розроблення науково-методичних засад створення ДРНКН в його складовій частині – «Книжкові пам'ятки України». Директор інституту Г.І. Ковальчук була членом міжвідомчої комісії з питань укладання Реєстру книжкових пам'яток та брала безпосередню участь у підготовці «Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання», затвердженого наказом міністра культури України та зареєстрованого в Міністерстві юстиції у 2016 р., а також брала активну участь у підготовці «Положення про книжкові пам'ятки, рідкісні та цінні фонди (колекції), що зберігаються в установах Національної академії наук України» та «Правил користування книжковими пам'ятками, рідкісними та цінними рукописними та книжковими фондами, що зберігаються в установах Національної академії наук України» (затверджені Постановою Президії НАН України 2017 р., № 388) [43–47].

Важливими і значущими на сьогодні є дослідження рукописних книг, оскільки рукописи допомагають більш об'єктивно переосмислювати й оцінювати історичні події, факти та тенденції розвитку української культури та державності. Головним науковим підрозділом у НБУВ (і в Україні в цілому) із зазначеного напрямку НДР є Інститут рукопису (далі – ІР НБУВ) (директор Інституту чл.-кор. НАН України Л. Дубровіна, з 2018 р. – канд. іст. наук О. Степченко). Науково-довідковий ресурс ІР НБУВ є спеціалізованим фондом установи, її меморіальною рукописною колекцією, що покликана зберігати рукописні документи як історико-культурну спадщину людства та організовувати користування

документами для проведення широких наукових досліджень. Співробітники ІР НБУВ у 2016–2020 рр. досліджували рукописні джерела, що зберігаються у фондах бібліотеки; накопичували інтегровану інформацію в системі спеціальних баз даних і у зведених ресурсах рукописних та книжкових фондів; розробляли і вдосконалювали теоретичні та науково-практичні засади наукового опису рукописних пам'яток, архівних документів і документів особового походження.

У 2016–2018 рр. ІР НБУВ виконав науковий проєкт «Рукописні фонди бібліотек у системі сучасної історико-культурної комунікації» (керівник проєкту чл.-кор. НАН України, д-р іст. наук, проф. Л. Дубровіна), метою якого було: опрацювання теоретичних та науково-практичних засад наукового опису рукописних пам'яток, архівних документів та документів особового походження; створення системи облікових та науково-довідкових ресурсів традиційного й електронного типу на рукописні фонди як джерела національної історико-культурної спадщини України; розширення комунікаційних можливостей доступу широких кіл користувачів до багатоаспектної ретроспективної та сучасної інформації, що зберігається в рукописних джерелах, у тому числі в мережі Інтернет. У межах зазначеного дослідження було здійснено науковий опис особових фондів видатних вчених та оприлюднено аналіз інформації з вивчення їхньої спадщини; опубліковано низку писемних пам'яток культури, наукових інтегрованих довідників по архівах, рукописних колекціях та зібраннях державних, громадських та релігійних установ. Підсумки діяльності ІР НБУВ узагальнено у науковому виданні «Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–2018» (Київ, 2018) [36].

Метою наукового проєкту «Пам'ятки рукописної спадщини в науковому та культурному просторі України» (2019–2021 рр.) було опрацювання теоретичних та науково-практичних засад наукової експертизи, джерелознавчої атрибуції, історико-кодикологічного, археографічного, архівознавчого дослідження та залучення до наукового і культурного простору рукописних пам'яток, історичних документів та документів особового походження як джерел національної історико-культурної спадщини.

У межах зазначених фундаментальних досліджень було здійснено комплекс взаємопов'язаних робіт щодо залучення історико-книжкового спадку до наукового та соціокультурного обігу. Зокрема, у галузі науково-дослідної, науково-методичної, науково-практичної та науково-інформаційної роботи з рукописними фондами було здійснено: виявлення, атрибуція та науковий опис кириличної рукописної книги XVII ст.; аналіз оздоблення й оправ рукописної книги XIV–XVIII ст.; палеографічно-орфографічна атрибуція української рукописної книги; кодикологічне та бібліографічно-музикознавче дослідження партесних поголосників XVIII ст. Окрім того, рукописні фонди поповнювалися новими архівами та документами, які атрибутувалися, систематизувалися, класифікувалися та науково описувалися співробітниками ІР. Також вдосконалю-

валися методики наукового описування, каталогізації та класифікації рукописних та книжкових масивів за різними рівнями, видами та специфікою. Значна увага приділялася розвитку концептуальних засад формування електронного ресурсу архівної спадщини вчених; організації актуального цифрового ресурсу культурної та наукової спадщини, цифрових колекцій документів та рукописних книг; створенню фонду страхових копій шляхом оцифрування цінних документів. Внаслідок дослідження рукописних джерел поповнювалися новою інформацією унікальні бази даних на рукописні фонди: «Рукописні фонди Інституту рукопису НБУВ»; «Електронний фонд оцифрованих документів рукописної спадщини»; «Українські діячі бібліотечної справи ХХ ст.»; «Єврейські стародруки західноєвропейськими мовами»; «Юдаїка росіка» тощо. Постійно здійснювалася робота зі створення цифрового фонду «Електронні колекції НБУВ» (зокрема, у частині «Єврейська документальна спадщина»).

У межах співпраці з Інститутом проблем реєстрації інформації НАН України продовжувалась робота з публікації матеріалів фонду 322 «Фоноархів єврейської музичної спадщини НБУВ», внесеного 27.07.2005 р. до Реєстру ЮНЕСКО «Memory of the World Register» («Пам'ять світу»). Зокрема, у 2016–2018 рр. продовжувалась робота з вивчення, оцифрування та відновлення фоноциліндрів колекції М. Березовського. Результати досліджень було опубліковано на сторінках збірника наукових праць Інституту «Рукописна та книжкова спадщина України: Археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів», який є фаховим з історичних наук і соціальних комунікацій [68]. Внаслідок дослідження рукописних джерел було також опубліковано біографічне дослідження «Архів українського історика Олени Апанович в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського» (Київ, 2019), науковий каталог «Архів українського історика Олени Компан у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського» (Київ, 2019), «Метричну книгу Свято-Воскресенської церкви м. Острога 1735–1759 рр.» (Київ, 2019); підготовлено наукові каталоги «Колекція Київської казенної палати з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського» (С.В. Сохань) (Київ, 2019), «Архів В.С. Косенка (1896–1938) у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: біографічне дослідження» (О.А. Іванова) та ін. [2; 3; 13; 24; 32; 33; 36; 38; 55; 65; 67; 68; 74; 85]. Дослідження кожної із зазначених тем запроваджує введення в науковий обіг творчого доробку вітчизняних науковців, цікаві й актуальні на сьогодні видання ХІХ – першої пол. ХХ ст., заповнює лакуни в довідковому апараті бібліотеки тощо. Одними з результатів таких досліджень є: підготовка та видання збірників праць, де співробітники звітують про проведені наукові дослідження; формування тематичних бібліографічних покажчиків, а також науково обґрунтованих рекомендацій, що сприятимуть розробці ефективних заходів збереження різних видів фондів. Висновки та окремі положення результатів книгознавчих досліджень висвіт-

лювалися співробітниками НБУВ також на щорічних конференціях, зокрема, на міжнародній науково-практичній конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація». Аналіз тематики доповідей на науково-практичних конференціях доводить, що значна частина досліджень була присвячена історичному аспекту розвитку книжкових фондів, вивченню окремих видань та колекцій, розвитку нових напрямів вивчення книги та книжкових колекцій.

Важливою ланкою книгознавчих досліджень НБУВ є підготовка дисертацій на базі аспірантури та докторантури, що готують науковців за спеціальністю 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство». Зокрема, у 2016–2020 рр. на базі аспірантури та докторантури НБУВ було захищено низку наукових робіт, об'єктом яких були рукописні та друковані книги. Так, наприклад, метою дисертаційного дослідження Л. Гнатенко було вирішення проблеми комплексної палеографічно-орфографічної атрибуції української уставної та півуставної рукописної книги кінця XIII – поч. XVII ст. Адже атрибуція середньовічної книги – це складна процедура, що включає систему методів встановлення її дати, місця створення, авторства та ін. Особливо складним є аналіз рукописної книги, оскільки часто рукописи були анонімними, недатованими та нелокалізованими. Багато з рукописів не мають усталених заголовків та авторства в традиційному розумінні цього поняття. Однак ці книги відіграють важливу роль як історичні джерела певного періоду, дослідження яких дозволяє об'єктивно з'ясувати процеси і тенденції розвитку національної культури. Проте, до здобуття Україною незалежності українська кодикологія з ідеологічних причин не розвивалася, зокрема залишався недостатньо вивченим великий комплекс середньовічних українських рукописних кирилических уставних та півуставних книг. Формування нових напрямів дослідження писемної джерельної бази, у тому числі із залученням даних орфографії як палеографічних ознак при встановленні датування й походження середньовічних кирилических рукописів уставного, півуставного та скорописного письма, сприяє у виокремленні українських за походженням кодексів [12].

Нині глобальні виклики, що охопили політичну, економічну, інформаційну сфери суспільства, породжують глибинні трансформації в книжковій справі та певні зміни, що стосуються, в першу чергу, книговидання. Зокрема, одним з важливих напрямів розвитку видавничої справи є створення та модернізація навчальних видань. Відомо, що в основі якісної освітньої книги лежить позитивний досвід, накопичений національною видавничою і педагогічною практиками. Отже, завдяки історико-книгознавчим дослідженням він може бути узагальнений і адаптований до сучасних потреб створення різного виду підручників. Так, наприклад, у коло наукових зацікавлень дисертаційної роботи Н. Зубко потрапили шкільні підручники з хімії, які не лише відображають загальні тенденції в еволюції шкільного книговидання, що детерміновані соціально-політичними перетвореннями, реформуванням середньої освіти, видавничими традиціями та інноваціями, але й мають власну предметну, знако-

ву, функціональну й читацьку специфіку. Метою дисертаційного дослідження Н. Зубко, яке було представлено на захист до Вченої ради НБУВ, було відтворення цілісної картини видання шкільних підручників з хімії в контексті розвитку навчального книговидавання для загальноосвітньої школи на тлі суспільно-історичних перетворень у період 1921–2014 рр. [29]. Застосований у роботі метод структурно-функціонального моделювання дозволив дослідниці репрезентувати підручник з хімії як динамічну систему, кожний елемент якої послідовно трансформувалася. Н. Зубко було доведено, що функціональність підручників залежить не лише від якісних характеристик авторського твору, але й від його видавничо-поліграфічного втілення.

Відомо, що історія книги є історією суспільства, історією формування менталітету, національної духовності та свідомості. Однак в Україні протягом майже всього ХХ ст. діяли певні ідеологічні цензурні обмеження, що стояли на заваді повноцінній реалізації духовних функцій видань та вивчення історичного розвитку вітчизняної книги. Здобуття Україною незалежності в 1991 р. дало змогу не лише активно розвивати свободу слова, а й проводити раніше заборонені дослідження історії національної та світової книги, друку, преси, газетної та журнальної періодики, здійснити «інформаційний стрибок» в осмисленні власної історії та ролі книги у духовному розвитку держави та її місце у світовому комунікаційному процесі. Невипадково, що дисертаційні дослідження, що мали своїм предметом розвиток книги, стали окремим об'єктом теоретичного аналізу та метою дисертаційної роботи О. Пастушенко – з'ясування тенденцій розвитку напрямів та проблематики дисертаційних досліджень книги і періодики в галузі соціальних комунікацій і в інших науках у контексті формування нової ресурсної бази бібліотек, а також – побудова моделі інформаційно-аналітичної експертної системи соціокомунікаційного простору науки, що інтегрує традиційні й електронні ресурси та вебтехнології. Об'єктом дослідження були дисертаційні праці, присвячені книзі та періодиці в різних галузях гуманітарних наук і пов'язані з розвитком соціокомунікаційного напрямку в науці, що були захищені за період незалежності України; предметом – узагальнення досвіду розвитку дисертаційних досліджень книги і періодики, характеристика соціокомунікаційного аспекту та основних тенденцій розвитку цих досліджень, визначення шляхів удосконалення цього процесу створенням нового інтегрованого науково-прогностичного ресурсу на основі традиційних та електронних ресурсів і технологій наукових бібліотек та розв'язання проблеми ефективності розвитку цього наукового напрямку [64]. О. Пастушенко було визначено, що книга і періодика у період 1992–2015 рр. була об'єктом майже 40% дисертаційних досліджень у галузі соціальних комунікацій. Виявлено, що загальна динаміка захисту 362 дисертацій за період з 1992 по 2015 р. показує широкий предметний та кваліфікаційний аспект: з них 33 належать докторським (16 – історичні науки, 9 – соціальні комунікації, 6 – філологічні, 1 – педагогічні та 1 – політологічні науки). Галузь преси та періодики пред-

ставлена 278 дисертаціями (130 дисертацій, присвячених пресі, 88 – періодиці, 60 дисертацій розглядали загальні питання розвитку преси й періодики, редакційно-видавничої діяльності, біографічного фактора у видавничій справі тощо). Доведено, що наприкінці 1990-х рр. відбулося становлення нових напрямів досліджень та книгознавчих дисциплін таких, як: теорія та історія книги, книжкова культура, історіографія книги, книжкове пам'яткознавство, кодикологія і кодикографія, бібліопегістика, книжкове документознавство як феноменів соціальної комунікації [63].

Отже, розвиток національної культури на поч. XXI ст. в Україні певним чином зумовлював необхідність опрацювання багатьох раніше не досліджуваних з ідеологічних причин тем, пов'язаних з національною книгою та духовною культурою [63, с. 141–142]. Проте, якщо у перше десятиліття XXI ст. глибинні зміни в різних сферах суспільного життя, потребували заповнення лагун у вивченні еволюції книги та національної документальної спадщини в їх історичному розвитку і значна частина дисертацій книгознавчої тематики була захищена саме з історичних наук, то у період 2016–2020 рр. збільшується частка наукових праць, що були присвячені окремим аспектам створення та функціонування книги. Звідси – зростання відсотку захищених наукових праць книгознавчої тематики, що торкаються проблематики наук із соціальних комунікацій, документознавства, мистецтвознавства, культурології.

На основі аналізу розвитку дисертаційних досліджень з книгознавства та бібліотекознавства в Україні за останні десятиліття (певна частина яких була підготовлена на науковій та навчальній базі національних та провідних вітчизняних бібліотек) можна констатувати, що у порівнянні з попереднім п'ятирічним періодом (2011–2015 рр.), загальна кількість дисертацій з книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства у 2016–2020 рр. стала незначно меншою (прибл. 60). Проте, так само, як і у попереднє п'ятиріччя, у 2016–2020 рр. відсоток докторських та кандидатських праць книгознавчої тематики становив прибл. 12%, що свідчить про значний інтерес дослідників до питань розвитку та соціального функціонування книги [58, с. 278–285]. Втім, такий відсоток дисертацій тримається за рахунок збільшення міждисциплінарних досліджень, об'єктом яких були різні аспекти створення та побутування книги. Збільшується також коло спеціальностей, за якими були захищені докторські та кандидатські дисертації книгознавчої тематики. Окрім провідної спеціальності з книгознавства – 27.00.03 книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство, за якою було підготовлено переважну кількість дисертацій, були захищені наукові дослідження книгознавчої проблематики за такими спеціальностями, як: 17.00.07 – дизайн; 26.00.01 – теорія та історія культури; 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій; 27.00.02 – документознавство та архівознавство; 27.00.05 – теорія та історія видавничої справи та редагування та ін. Втім, спостерігається тенденція до щорічного зниження кількості захищених дисертацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство,

бібліотекознавство, бібліографознавство у порівнянні з динамікою показників їх кількості у першому десятилітті XXI ст. [62, с. 41]. У 2016–2020 рр. щорічний показник досліджень з книгознавства був мінливим, втім, середньорічний показник захищених дисертацій становив приблизно дві наукові праці на рік, що майже вдвічі менше, ніж у період 2006–2010 рр. [57, с. 239–243].

Досить продуктивно у напрямі розвитку книгознавчих досліджень, зокрема з історії книги, працює колектив Національної історичної бібліотеки України (НІБУ), співробітники якої у період 2016–2020 рр. здійснили доволі багато наукових проєктів та оприлюднили чимало наукових публікацій. До того ж фонди НІБУ багаті на унікальні стародруки, які мають особливе історичне, художнє та культурологічне значення. Зазначені видання не просто джерела інформації, а документи, що набули особливої соціально-культурної цінності і є книжковими пам'ятками, наукове опрацювання та висвітлення яких завжди викликає зацікавленість не тільки фахівців, а й широкого загалу освічених людей.

Тематика наукового дослідження «Абетка українських стародруків. Частина 1: Лаврські стародруки», що було здійснено співробітниками науково-дослідного відділу стародруків, цінних та рідкісних видань НІБУ, була зумовлена важливим значенням діяльності друкарні Києво-Печерської лаври, котра була одним з найпотужніших видавничих центрів на українських землях у XVII–XVIII ст. У своїй діяльності вона запозичила кращі традиції львівської, острозької, стрятинської та інших видавничих шкіл на теренах України. Лаврські видання XVII–XVIII ст. мають яскраво виражений національний характер і їхнє вивчення має важливе наукове значення. Отже, об'єктом цього дослідження слугували окремі примірники українських стародрукованих видань, виданих у друкарні Києво-Печерської лаври упродовж XVII–XVIII ст., що зберігаються в колекції науково-дослідного відділу (НДВ) стародруків, цінних та рідкісних видань НІБУ, а предметом – характеристика історико-культурної цінності стародрукованих видань друкарні Києво-Печерської лаври.

Завдяки ознайомленню з друкованими, електронними каталогами та базами даних провідних бібліотек України та інших країн; аналізу публікацій з теми дослідження та інформаційних матеріалів вебсайтів та вивчення фонду колекцій кириличних видань співробітниками зазначеної бібліотеки було виявлено, проаналізовано та описано особливості кожного окремого примірника з масиву відібраних документів; створено електронну базу даних документів, виданих у друкарні Києво-Печерської лаври; підготовлено матеріали до каталогу «Кириличні видання друкарні Києво-Печерської лаври: каталог колекції Національної історичної бібліотеки України».

В результаті проведеного дослідження було визначено, що колекція видань друкарні Києво-Печерської лаври є найбільшою в країні за кількістю примірників серед колекцій кириличних видань; було створено повні бібліографічні описи відібраних документів, а електронну базу даних у АБІС ІРБІС поповнено описами тих видань, що мають бути занесені до ДРНКН. Результати ма-

теріалів дослідження було висвітлено на наукових конференціях «Українська писемність та мова в манускриптах і друкарстві» [76; 77].

У 2020 р. робота над науковим проєктом «Абетка українських стародруків» була продовжена в другій його частині «Абетка українських стародруків. Частина 2: Львівські стародруки», актуальність тематики якої була зумовлена тим, що у Львові бере свій початок вітчизняне книгодрукування, розвиток якого в місті на рубежі XVI–XVII ст. сприяв не тільки загальному піднесенню друкарства на теренах України, а й української культури в цілому. Тож видання львівських друкарень мають особливу історичну та соціально-культурну цінність і, до того ж, становлять важливу частину книжкових пам'яток. Таким чином, у результаті проведеного дослідження було створено електронну базу даних документів, виданих у львівських друкарнях у XVI–XVIII ст.; проаналізовано й охарактеризовано особливості кожного окремого друку; створено повний бібліографічний опис відібраних документів; зроблені певні доповнення до матеріалів ДРНКН. Результати проведених досліджень із зазначеної тематики було також оприлюднено на науковій конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації» (Київ, 2020) [71, с. 301–304]. Окрім того, наукове дослідження «Абетка українських стародруків» активізувало в НІБУ вивчення питань становлення книговидання і друкарства на українських землях, сприяло популяризації її рідкісного фонду, у тому числі поцифрованих стародрукованих видань, представлених у електронній бібліотеці «Історична спадщина України».

Актуальність дослідження «Неповторні риси книг: серія нарисів» була зумовлена тим фактом, що автографи на книгах є цінними історичними джерелами, які містять унікальну біографічну та книгознавчу інформацію. До того ж книги з власноручними написами українських діячів науки і культури та представників інших слов'янських народів на теренах України XVIII–XX ст. нерідко тривалий час перебували в спецфондах. Отже, не випадково, що об'єктом дослідження стали книги, брошури, окремі номери періодичних видань та відбитки з періодичних видань з фонду НІБУ з автографами та написами знаних в Україні авторів, співавторів, видавців, редакторів, перекладачів та інших видатних осіб.

У процесі дослідження було відібрано та проаналізовано документи з автографами, виявлено та описано особливості кожного примірника з вибраних документів; створено повний бібліографічний опис відібраних документів, який доповнювався книгознавчими анотаціями, що мали відомості про авторів (упорядників, редакторів тощо), власників, дарувальників та адресатів книжкових дарів. Вивчення автографів на книгах колекції дало можливість дослідникам (книгознавцям, історикам, джерелознавцям, біографістам) отримати нову інформацію про ту чи іншу особу, про її наукові інтереси, уподобання тощо [7; 14–19]. Також у результаті проведеного дослідження було створено електронну

базу даних та підготовлено матеріали до каталогу колекції документів з автографами на базі видань з фонду НІБУ.

Важливим чинником розвитку книгознавчих досліджень у національних бібліотеках країни та підвищення ефективності праці науковців у цілому, є організація висвітлення та характеристика змісту бібліотечних та архівних фондів. Розкриття бібліотеками своїх фондів сприяє не тільки вільному до них доступу, а й їх поглибленому вивченню, науково-аналітичному опрацюванню, популяризації, оптимізації довідково-бібліографічного обслуговування та систематичного інформування суспільства про писемні національні та світові духовні надбання. Отже, не випадково, що цей напрям НДР у НІБУ постає одним з головних. Так, одним з ланцюгів наукового опрацювання фондів зазначеної книгозбірні було вивчення та опрацювання колекції газетних видань НІБУ. Газетні видання завжди були і залишаються вагомим історичним джерелом дослідження соціально-політичного, економічного та духовного життя суспільства на кожному історичному етапі. Вони користуються постійним попитом та увагою дослідників історії (вчених, краєзнавців, студентів), оскільки, переглядаючи шпальти газет, можна з великою достовірністю встановити питання та проблеми, що хвилювали минулі покоління.

У науковому дослідженні «Фонд газетних видань НІБУ: 1728–2007» приймали участь співробітники різних структурних підрозділів бібліотеки (С. Забарова, Т. Спанчак, І. Масина, В. Ленда, В. Дружинський, Т. Постернак, Н. Вербівська та ін.). Метою дослідження було вивчення та наукове опрацювання газетного фонду НІБУ, у тому числі створення науково-бібліографічного опису зазначених видань.

Опрацювання кожного примірника газети *de visu* дозволило співробітникам НІБУ здійснити якісний і багатоаспектний науково-бібліографічний опис кожної назви газетного видання; поповнити каталоги та картотеки книгозбірні; сформувати базу даних газетного фонду НІБУ, яка містить бібліографічні описи назв газет та надає інформацію про всі примірники випусків видання, їх кількість, дату виходу тощо; підготувати до видання каталог колекції газетних видань, представлений на сайті бібліотеки [10]. В результаті проведеного дослідження було з'ясовано, що колекція газетних видань з фонду НІБУ формувалася протягом всього періоду діяльності книгозбірні, тобто з 1939 р. по теперішній час. Оскільки за тематико-типологічним профілем комплектування фонду НІБУ не передбачено довічне зберігання газетних видань, було встановлено, що колекція сформувалася з подарованих читачами особистих зібрань газет, видань, що надійшли з митного кордону, з переданих у 1950–1960-ті рр. комплектів газет з Києво-Печерської лаври.

Прижиттєві видання класиків світової та української літератури, праці основоположників науки і техніки, що містять фундаментальні наукові відкриття і дослідження, видання творів видатних діячів культури та мистецтва завжди матимуть у суспільстві важливе неминуще значення. До того ж ці видання від-

носяться до книжкових пам'яток, відповідно до затвердженого постановою Міністерства культури України від 8 липня 2016 р. «Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання». Недаремно, що важливим напрямом НДР НІБУ в 2016 р. було опрацювання наукового проєкту «Прижиттєві видання Івана Яковича Франка з колекції відділу стародруків, цінних та рідкісних видань НІБУ». До того ж дослідження було проведено відповідно до Указу Президента України від 08.12.2015 № 687/2015 «Про вшанування пам'яті Івана Франка» та з нагоди відзначення пам'ятних дат – 160-річчя від дня народження та 100-річчя від дня смерті видатного українського письменника, науковця та громадського діяча І. Я. Франка (1856–1916). Отже, метою дослідження було вивчення, наукове опрацювання та популяризація рідкісних прижиттєвих видань І. Я. Франка; об'єктом – прижиттєві видання творів І. Я. Франка, що зберігаються у фондах НДВ стародруків, цінних та рідкісних видань НІБУ, відділу організації та зберігання фонду та відділу депозитарного зберігання фонду; предметом – їх історико-книгознавча характеристика.

Здійснення зазначеного дослідження дало змогу поповнити колекцію «Прижиттєві видання творів класиків української та російської літератури»; виявило низку рідкісних прижиттєвих видань І. Я. Франка, у тому числі з бібліотеки відомого українського мовознавця, літературознавця, перекладача Євгена Тимченка (1866–1948), особова бібліотека якого наприкінці 1930-х рр. була розпо-рошена. Було також створено повні бібліографічні описи відібраних документів, поповнено електронну базу даних в АБІС ІРБІС описами видань, що мають бути занесені до ДРНКН; підготовлено бібліографічний огляд та відповідну інформацію на вебсайті НІБУ з тематики дослідження.

У 2017 р. співробітниками НДВ стародруків, цінних та рідкісних видань НІБУ було розпочате наукове дослідження «Прижиттєві видання класиків української літератури ХІХ – початку ХХ ст.», оскільки вивчення прижиттєвих видань класиків української літератури значною мірою сприятиме висвітленню літературної та наукової спадщини українських письменників, публіцистів, драматургів ХІХ – поч. ХХ ст., а також буде допомагати популяризації рідкісного фонду НІБУ. Отже, метою зазначеного дослідження було вивчення та подальше формування колекції «Прижиттєві видання творів класиків української літератури», аналіз і популяризація рідкісних прижиттєвих видань класиків української літератури. Під час його проведення було переглянуто та проаналізовано фонди НІБУ з метою відбору прижиттєвих видань вітчизняних письменників, поетів, драматургів ХІХ – поч. ХХ ст.; відібрано та опрацьовано 38 видань для матеріалів відповідного друкованого каталогу; висвітлено якісні характеристики виявлених видань та створено повні бібліографічні описи відібраних документів для поповнення електронної бази даних АБІС ІРБІС для занесення їх до ДРНКН, а також підготовлено належні публікації та наукові повідомлення [66; 81].

Для подальшого розкриття та популяризації рідкісного фонду НІБУ, послідовного формування колекції «Прижиттєві видання творів класиків української літератури», а також висвітлення надбань вітчизняної літературної та наукової спадщини співробітниками НДВ стародруків, цінних та рідкісних видань було також проведено наукове дослідження «Прижиттєві видання Бориса Дмитровича Грінченка» з метою вивчення та наукового опису прижиттєвих видань видатного українського письменника, педагога, лексикографа, літературознавця, етнографа, історика, громадсько-культурного діяча, автора першого словника української мови, одного з організаторів та керівників «Просвіти» Бориса Дмитровича Грінченка (1863–1910). У результаті проведеного дослідження було виявлено, відібрано, проаналізовано та опрацьовано відповідні видання; поповнено новою інформацією записи в каталозі «Прижиттєві видання класиків української літератури XIX – початку XX століття»; створено повні бібліографічні описи відібраних документів для доповнення електронної бази даних АБІС ІРБІС з метою занесення їх до ДРНКН; підготовлено книжкову експозицію та бібліографічний огляд, а також інформацію про прижиттєві видання Б. Д. Грінченка на вебсайті НІБУ.

У 2017 р. співробітниками НДВ стародруків, цінних та рідкісних видань НІБУ було опрацьовано науковий проєкт «Наукова діяльність Федора (Хведора) Кіндратовича Вовка (Волкова): за матеріалами фонду Національної історичної бібліотеки України», що був здійснений до 170-річчя з дня народження видатного українського антрополога, етнографа, археолога, археографа, музеєзнавця, видавця та літературознавця Ф. К. Вовка (1847–1918). Наукова спадщина вченого, яка і до цього часу ще недостатньо опрацьована, складає приблизно 630 праць, виданих переважно іноземними мовами в багатьох країнах світу. У фондах НІБУ зберігається чимало видань та інших документів з особової бібліотеки Ф. К. Вовка та книги з автографами українських вчених, що також розкривають внесок Ф. К. Вовка в розвиток української та світової науки і культури. Отже, метою дослідження було вивчення та популяризація наукової спадщини Ф. К. Вовка; виявлення та науковий опис видань його праць, а також книг з особової бібліотеки вченого. Об'єктом дослідження був книжковий фонд НІБУ та видання Ф. К. Вовка, що зберігаються в структурних підрозділах бібліотеки; предметом – історико-книгознавча характеристика видань, що зберігаються у фондах НІБУ.

У результаті проведеного дослідження було охарактеризовано наукову спадщину Ф. К. Вовка в галузі історії, археології, антропології, етнології, яка має важливе науково-теоретичне значення в розвитку науки і культури українського народу. Було створено повні бібліографічні описи відібраних документів. Електронну базу даних у АБІС ІРБІС поповнено описами видань, що мають бути занесені до ДРНКН. Організовано та презентовано книжково-ілюстративну виставку, що розкриває внесок Ф. К. Вовка в розвиток україн-

ської та світової науки і культури та підготовлено відповідні публікації з теми дослідження [70; 73].

Нині в НДР національних бібліотек значне місце займають дослідження з історії книжкових зібрань, зокрема особових колекцій, що зберігаються у фондах бібліотечних установ України. Вивчення особових книжкових зібрань та колекцій видатних діячів минулого, які є певним відображенням епохи, дозволяє краще зрозуміти особливості формування духовного світу знаних вчених, письменників, політиків тощо. Історико-книгознавче дослідження таких зібрань, аналіз їх складу та змісту дозволяє відновити історичну пам'ять поколінь та простежити за розвитком духовних процесів чи явищ, а також проаналізувати особливості сприйняття та тлумачення світу певної спільноти. Отже, дослідження та введення до наукового обігу відомостей про особові бібліотеки та книжкові колекції стали одним з першочергових завдань для вітчизняних книгознавців національних бібліотек України. Не без підстав одним із важливих наукових проєктів, який опрацьовували співробітники НІБУ у період 2016–2020 рр., було дослідження «Бібліотека П. П. Потоцького» (2018–2020 рр.). Адже видання з книжкового зібрання військового історика, музеєзнавця, бібліофіла, колекціонера, засновника історико-мистецької колекції «Музей України» Павла Платоновича Потоцького (1857–1938) стали складовою фонду НІБУ під час її утворення в 1939 р. У часи німецької окупації Києва в 1941–1943 рр. частину цих документів було вивезено до Німеччини, частина загинула внаслідок бомбардувань. Отже, пошук видань з бібліотеки П. П. Потоцького, реконструкція її складу та змісту, зібрання книг у окрему колекцію та всебічне вивчення цих видань є актуальним напрямом історико-книгознавчих досліджень НІБУ.

У результаті виявлення та опрацювання наукових розвідок, бібліографічних джерел, що висвітлюють історію формування, наповненість книжкового зібрання, особливості власницьких ознак, за якими можлива ідентифікація документів; завдяки перегляду фонду з таких галузей знань, як джерелознавство, археографія, генеалогія, геральдика, нумізматики, фалеристика, сфрагістика, історія військової справи, археологія, музеєзнавство, мистецтвознавство, літературознавство, а також виокремленню та аналізу документів за відповідними провенієнціями стало можливим значно поповнити книжкову колекцію П. П. Потоцького; створити електронну базу даних з детальним описом книжкових знаків кожного окремого примірника видання та підготувати каталог видань колекції. Завдяки проведеному дослідженню було також створено повні бібліографічні описи відібраних документів; електронну базуданих у АБІС ІР-БІС поповнено описами видань, що мають бути занесені до ДРНКН. Видання та інші документи сформовано в окрему колекцію, що нараховує приблизно 160 документів. Було підготовлено наукові статті та повідомлення, а також матеріали до видання «Каталог колекції НІБУ «Бібліотека Павла Платоновича Потоцького» [14; 15; 69; 72].

Продовженням роботи над формуванням особових бібліотек та книжкових колекцій було опрацювання співробітниками НІБУ в 2020 р. наукового проєкту «Видання з особової бібліотеки М. С. Маклакова у фонді Національної історичної бібліотеки України», який було здійснено на базі фондів НДВ стародруків, цінних та рідкісних видань і відділу організації та зберігання фонду НІБУ. Адже особова бібліотека бібліофіла і мецената, почесного громадянина м. Путивля, купця Миколи Стефановича Маклакова (1805–1881), яка нараховувала 4052 примірника документів, після революцій 1917 р. була розпорошена і значна частина книг потрапила до різних бібліотек, музеїв, архівів та інших установ. Метою зазначеного дослідження було виявлення, вивчення та наукове опрацювання видань з унікального зібрання М. С. Маклакова на базі фондів НІБУ. У результаті аналізу наукових розвідок та бібліографічних джерел, що висвітлюють історію формування книжкового зібрання М. С. Маклакова; вивчення особливостей власницьких ознак (з детальним описом книжкових знаків кожного окремого примірника) видань; перегляду та упорядкування книжкового фонду НІБУ було: виявлено два раритетні видання з унікального зібрання М. С. Маклакова; створено повні бібліографічні описи віднайдених документів; електронну базу даних у АБІС ІРБІС поповнено описами видань, що мають бути занесені до ДРНКН; підготовлено повідомлення на науково-практичну конференцію «Українська писемність та мова в манускриптах і друкарстві» (10 листопада 2020 р., Музей книги і друкарства України) [77; 82].

У 2016–2020 рр. НДР у галузі книгознавства активно здійснювалася в Одеській національній науковій бібліотеці (ОННБ), яка за майже 200 років свого існування збрала у своїх фондах тисячі примірників книг, що були надруковані на теренах України. Протягом 1991–2012 рр. бібліотека видала шість випусків каталогу «Українська книга у фондах Одеської національної наукової бібліотеки імені М. Горького. 1574–1923 роки». За досліджуваний період співробітники ОННБ підготували та видали сьомий випуск зазначеного видання, який, поряд з іншими випусками, користується великою увагою дослідників української історії та культури, зокрема книгознавців, літературознавців, бібліографів та ін. [75].

Актуальність проблеми набуття базових політологічних знань для розуміння сучасних політичних процесів і свідомої участі в них за умов української дійсності не викликає сумнівів. Досить важливим джерелом інформації політологічного характеру є наукова періодика, однак сьогодні ні органи державної бібліографії, ані провідні бібліотеки України не можуть забезпечити повне відображення всієї наявної в політологічних та інших збірниках інформації через колосальний обсяг опублікованих у них матеріалів. Отже, користувачі мають суттєві проблеми в отриманні повноцінної, якісної та своєчасної інформації з такого надзвичайно актуального та оперативного джерела, яким є наукова періодика з політології. З метою надання допомоги користувачам бібліотек у розкритті змісту видань політологічної інформації колективом ОННБ

у 2017 р. було завершено наукове дослідження з вивчення політологічних видань та фахової наукової періодики, у результаті здійснення якого було підготовлено «Каталог-путівник наукових збірників та періодичних видань з питань політології у фондах ОННБ з 2000 року» (Одеса, 2017), що містить 238 найменувань (переважно це вісники, збірники наукових праць, наукові записки провідних наукових установ та навчальних закладів). Каталог призначено науковцям, фахівцям у сфері політології, викладачам і студентам, бібліотечним працівниками та широкому загалу – всім, хто цікавиться політичною наукою та практикою [39].

У 2018 р. в ОННБ у результаті проведеної НДР було підготовлено біобібліографічний показник «Книги і долі. «Нікого час не перекреслив...» (2000–2015 рр.)» (Одеса, 2018), який був присвячений пам'яті українських літераторів, які стали жертвами більшовицького терору в Україні в 1930-х рр. Це видання було продовженням біобібліографічного показника «Книги і долі. Митці Розстріляного Відродження» (Одеса, 2002) [41; 42]. Тут так само, як і в попередньому виданні було зібрано матеріали про життєвий і творчий шлях митців – представників різних літературних течій та угруповань, які уособлювали літературний процес в Україні першого радянського двадцятиріччя. Але якщо в першій книзі зібрано документи за 1887–2000 рр., то хронологічні рамки нового показника охоплюють початок ХХІ ст. (2000–2015 рр.). Всього до показника увійшло 3078 реєстраційних статей. У цьому показнику відображені в широкому обсязі вітчизняні монографії, художні та наукові збірники, альманахи, підручники, періодичні видання. Показник розрахований на літературознавців, викладачів українознавства, студентів, краєзнавців та усіх тих, кого цікавить українська література 1920–1930-х рр. [42].

В ОННБ значну НДР, зокрема з книгознавства, проводить відділ рідкісних видань та рукописів, основними напрямками діяльності якого є: формування, вивчення та науковий опис колекцій рукописів, стародруків, рідкісних і цінних видань; забезпечення їх зберігання і використання; організація виставок, екскурсій, обслуговування читачів. Фонд відділу складається з рукописних та архівних матеріалів, стародруків, рідкісних видань ХV–ХХ ст., періодичних видань ХVІІІ – початку ХХ ст., гравюр та фотографій, листівок, довідкових й бібліографічних видань універсального змісту українською, російською та іноземними мовами (всього понад 37 тис. документів). Про результати НДР свідчать численні публікації співробітників відділу [4; 6; 31; 34; 50–54; 86–89].

Плідною та результативною щодо проведення книгознавчих досліджень є діяльність Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника (ЛННБ ім. В. Стефаника), колектив якої протягом означеного періоду працював над створенням національної бібліографії української книги та періодики ХVІІІ–ХХ ст.; вивченням проблем історичного й теоретичного книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства; дослідженням питань історії видавничої справи, збереження фондів, реставрації та консервації рідкісних

видань; науковим опрацюванням унікальних рукописних, книжкових і мистецьких фондів. У 2016–2020 рр. фахівці ЛННБ ім. В. Стефаника в результаті проведеної НДР підготували до друку три томи бібліографічного покажчика «Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939» (кожний том – у двох книгах); створили реєстр періодичних видань 1921–1925 рр.; опрацювали зібраний матеріал та на його основі підготували до публікації п'ятий і шостий томи багатотомного історико-бібліографічного дослідження «Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст.». Було також укладено історико-бібліографічні бази даних української преси 1917–1920 рр. та преси на іноземних мовах (польська, німецька, ідиш, російська, чеська та ін. мови), яка функціонувала в Галичині упродовж першої третини XX ст.; створено бази даних власників книжкових колекцій, що увійшли до фондів ЛННБ ім. В. Стефаника; здійснено історико-бібліографічну реконструкцію колекції Оссолінеуму; сформовано ресурс «Історія бібліотечної справи в Галичині (кін. XII ст.– 1939 р.)», який презентує джерелознавчу базу розвитку бібліотечної справи Галичини до 1939 р., а також бази даних історичних бібліотечних зібрань і колекцій та рукописної україніки в Польщі, ретроспективних мистецьких колекцій графіки, філателії, плакатів, нот і фотодокументів. Колектив ЛННБ ім. В. Стефаника розробив низку методів реставрації-консервації рідкісних видань, унікальних документів з приватних зібрань; виконав дослідження способів реставрації та консервації книжкових пам'яток зі збірок і колекцій Бібліотеки; підготував до друку низку наукових публікацій. Зокрема, співробітницею ЛННБ ім. В. Стефаника Надією Зубко було видано монографію «Шкільний підручник в Україні від 1920-х років до початку XXI століття: книгознавчі моделі і видавничі практики (на прикладі хімії)» (Львів, 2019), а Луїзою Ільницькою підготовлено та опубліковано працю «Перше видання «Енеїди» (1798) І.П. Котляревського в бібліотеках, музеях, архівах світу» (Львів, 2020). За результатами історико-книгознавчих досліджень фахівцями-дослідниками ЛННБ ім. В. Стефаника було опубліковано низку наукових статей у фаховому щорічнику «Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника» (вип. 8–12) (Львів, 2016–2020). Окрім того, у 2018–2019 рр. співробітники відділу бібліотекознавства ЛННБ ім. В. Стефаника виконали дослідження за відомчою науковою темою «Бібліофільські стратегії власників приватних зібрань (за фондами Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника)» [20; 23; 26–28; 30; 35; 40; 48; 49; 59–61; 78; 79].

У 2016–2020 рр. НДР у галузі книгознавства здійснювалася також у Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого (НБУ ім. Ярослава Мудрого). У межах загальнодержавного дослідження «Книга. Читання. Бібліотека» у НБУ ім. Ярослава Мудрого протягом досліджуваного періоду було опрацьовано та проаналізовано певні підготовлені матеріали та аналітичну інформацію базових бібліотек. Окрім того, у 2016 р. співробітниками НБУ ім. Ярослава Мудрого було завершено локальне книгознавче дослідження за темою «Книж-

кові пам'ятки як складова бібліотечного фонду НПБУ», метою якого було виявлення, опис та аналіз книг і журналів з фондів НБУ ім. Ярослава Мудрого, що можуть бути віднесені до книжкових пам'яток. Завданнями цього локального дослідження було:

- аналіз та наукове опрацювання друкованих книг і журналів, що підпадають під визначення «книжкові пам'ятки», відповідно до ДСТУ ГОСТ 7.87:2008 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Книжкові пам'ятки. Загальні вимоги» та «Інструкції про порядок відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання», затвердженої наказом Міністерства культури і мистецтв України від 20.11.2001 № 08;
- створення історико-книгознавчої характеристики кожного видання, віднесеного до книжкових пам'яток;
- вивчення можливості формування книжкових пам'яток-колекцій;
- підготовка статистичних та аналітичних довідок щодо характеристики книжкових пам'яток у фондах НБУ ім. Ярослава Мудрого.

У НБУ ім. Ярослава Мудрого протягом кожного року досліджуваного періоду вивчалось приблизно 50–60 книжкових пам'яток (всього було виявлено 1070 примірників). На основі проведеного дослідження було підготовлено та видано каталог «Автографи та дарчі написи у виданнях з особових колекцій фонду рідкісних і цінних книг НБУ ім. Ярослава Мудрого» (Київ, 2020) [1].

Таким чином, можна констатувати, що у період 2016–2020 рр. розвиток НДР у галузі книгознавства в національних бібліотеках країни характеризувався активізацією досліджень історичного, теоретико-методологічного напрямів, серед яких, зокрема, важливе місце займали питання створення та функціонування книги як виду комунікативно-пізнавальної діяльності, спрямованої на задоволення інформаційних потреб засобами друкованої та електронної інформації. Дослідження з книгознавства та історії книги, що були здійснені в національних бібліотеках, можна класифікувати: за характером наукових знань та пізнання (фундаментальні та прикладні наукові дослідження); за масштабами або межами проведення (локальні, регіональні, загальнодержавні); за часом проведення (постійнодіючі, продовжувані або епізодичні). У досліджуваній період у національних бібліотеках України переважали середньострокові локальні прикладні наукові дослідження (розраховані на 1–3 роки).

Аналіз тематики наукових публікацій, що стали результатом книгознавчих досліджень у національних бібліотеках, засвідчує, що розвиток науки про книгу відбувався в напрямі поступової трансформації науково-аналітичних розвідок, що спиралися на збирання та вивчення окремих фактів і відомостей, до більш широкого теоретичного їх узагальнення, а також звільненням їх методологічної основи від ідеологічних настанов минулого та залежності українського книгознавства від російсько-радянської методологічної спадщини. Якщо ра-

ніше одним із головних завдань українських книгознавців було впровадження до наукового обігу досвіду досліджень маловідомих або репресованих вчених, незнаних і малодосліджених установ, то в досліджуваний період все частіше на широкому культурно-історичному матеріалі досліджувалися загальні питання вивчення та збереження рідкісних і цінних книг, місця видань у контексті всіх засобів сучасної комунікації. Констатовано, що активно розвивалися суміжні з книгознавством дослідження (науки), зокрема з мистецтва книги, книжкового пам'яткознавства, історії видавничої справи та ін. Чимало досліджень з книгознавства відбувалося на межі наукових розвідок з бібліографознавства, історії бібліотек, історії України та з інших галузей суспільних наук. Аналіз взаємодії книгознавства і суміжних наук, доводить, що книгознавчі дослідження сприяють взаємному збагаченню зазначених наук, значно розширюють пізнавальні можливості їх методів та позитивно впливають на удосконалення теорії.

У досліджуваний період нерідко наукові пошуки книгознавців національних бібліотек були пов'язані з оновленням методології та тематики досліджень відповідно до запитів соціуму, а також з потребою посилення спрямованості наукової діяльності на теоретичний, соціокультурний, освітній, комунікаційний аспекти сучасного наукового пізнання. Таким чином, у 2016–2020 рр. тематика НДР з книгознавства була спрямована не тільки на забезпечення розкриття інформаційного та джерелознавчого ресурсу книжкових фондів, а й на вирішення теоретичних фундаментальних наукових проблем. Таким чином, фундаментальні і прикладні наукові дослідження з книгознавства та історії книги в досліджуваний період були важливими складниками діяльності національних бібліотек України.

Аналіз тематики публікацій та доповідей на науково-практичних конференціях, що організували національні бібліотеки, доводить, що значна частина досліджень була присвячена історичному аспекту розвитку книжкових фондів та самих бібліотек; аналізу сукупності друків за певною ознакою; вивченню окремих видів та типів видань. Деяка частина наукових розробок орієнтувалася на дослідження сучасних трансформаційних процесів, що відбуваються в бібліотеках, визначення шляхів їх подальшого розвитку, розробку контент-стратегій у цифровому середовищі та аспектів задоволення сучасних потреб користувачів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Автографи та дарчі написи у виданнях з особових колекцій фонду рідкісних і цінних книг НБУ ім. Ярослава Мудрого : каталог / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого ; уклад. Л. Кухар. – Київ : Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого, 2020. – 232с.
2. Архів українського історика Олени Апанович в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: біограф. дослідж. : наук. каталог / О. П. Степченко, О. П. Бодак, Л. С. Щерба. – Київ, 2019. – 268 с.
3. Архів українського історика Олени Компан у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: біогр. дослідж. : наук. каталог / М. А. Філіпович, І. В. Клименко. – Київ, 2019. – 200 с.

4. *Бабушкіна І. В.* Шевченкіана Одеської національної наукової бібліотеки / І. В. Бабушкіна // *Бібл. планета*. – 2016. – № 1. – С. 27–29.
5. Бібліографічні джерела зарубіжної україніки (друга половина XIX – початок ХХІ століття). Матеріали до бібліографії: наук.-допом. покажч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т книгознавства ; упоряд. В. Березкіна ; наук. ред. Т. Д. Антонюк. – Київ, 2019. – 244 с.
6. *Бірюкова І. О.* Створення електронного інформаційного ресурсу «Старовинна гравюра у фондах Одеської національної наукової бібліотеки» / І. О. Бірюкова // *Бібліотеки, архіви, музеї як центри освіти та саморозвитку особистості : матеріали 21-ї Всеукр. наук.-практ. конф.* (Харків, 24 жовт. 2018 р.) / Харків. держ. акад. культури ; [редкол.: В. Д. Ракитянська (голова) та ін.]. – Харків, 2019. – С. 29–34.
7. Видання з автографами українських діячів науки і культури: каталогколекції Національної історичної бібліотеки України. Вип. 1 : до 80-річчя Національної історичної бібліотеки України / Нац. іст. б-ка України, Наук.-досл. від. стародр., цінних та рідк. вид. ; уклад. Н. Горська ; ред.: О. Марченко, С. Смілянець, К. Таранюк-Русанівський. – Київ : Вініченко, 2018. – 416 с.
8. *Віктор Федорович Іваницький (1881–1955). Життя, віддане книзі* / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; упоряд., наук. ред. Г. І. Ковальчук ; редкол.: Л. А. Дубровіна (голова) [та ін.]. – Київ, 2018. – 312 с.
9. *Газети України 1816–1916 років у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: каталог* / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад.: О. С. Залізнюк, І. М. Швещ ; ред.-бібліографи: Л. А. Білименко, С. В. Дригайло. – Київ, 2019. – 312 с.
10. *Газетний фонд Національної історичної бібліотеки України, 1728–2007: каталогколекції* / Нац. іст. б-ка України ; упоряд. І. В. Масина [та ін.] ; ред.: С. Й. Забарова, Т. І. Спанчак. – Київ, 2020. – 130 с.
11. *Галькевич Т. Український друкований плакат 1965–1985 років з фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського* : каталог / Т. Галькевич, О. Донець ; відп. ред. Г. М. Юхимець ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2016. – Вип. 2. – 924 с.
12. *Гнатенко Л. А.* Палеографічно-орфографічна атрибуція українських кирилических уставних та півуставних кодексів кінця ХІІІ – початку ХVІІ ст. : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 27.00.03 «Книгознавство, бібліотечознавство, бібліографознавство» / Л. А. Гнатенко. – Київ, 2018. – 33 с.
13. *Гнатенко Л.* Палеографічно-орфографічна атрибуція української кирилическої рукописної книги: уставні та півуставні кодекси кінця ХІІІ – початку ХVІІ ст. : монографія / Л. А. Гнатенко ; відп. ред. Л. А. Дубровіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. – Київ, 2016. – 507 с.
14. *Горська Н. О.* Перлина українського бібліофілства: (вибрані книги з колекції Павла Платоновича Потоцького у фонді Національної історичної бібліотеки України) / Н. О. Горська // *Могилян. читання 2017. Збереження й дослідження культурної спадщини України: люди, ідеї, візі* : зб. наук. пр. / Нац. Києво-Печер. іст.-культ. заповідник. – Київ : Фенікс, 2018. – С. 36–38.
15. *Горська Н. О.* Раритети з книжкової колекції П. П. Потоцького у фонді Національної історичної бібліотеки України / Н. О. Горська // *Могилянські читання 2016. Музейництво і пам'яткоохоронна справа України: традиції та виклики сьогодення* : зб. наук. пр. / Нац. Києво-Печер. іст.-культ. заповідник. – Київ : Фенікс, 2017. – С. 24–27.
16. *Горська Н. О.* Унікальні провенієнції на примірнику книги Михайла Грушевського «Українство в Росії, его запросы и нужды» (Санкт-Петербург, 1906) / Н. О. Горська // *Глобалізація, європеїзація і розвиток національних слов'янських культур* : матеріали Міжнар. наук. конф. до Дня слов'янської писемності і культури (Київ, 24 трав. 2016 р.) / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2016. – С. 243–246.
17. *Горська Н. О.* «Видання з автографами українських діячів науки і культури : кат. колекції Нац. іст. б-ки України» (Київ, 2018) : (інформація) / Н. О. Горська, Н. І. Любовець // *Українська біографістика* : зб. наук. пр. / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – 2019. – Вип. 18. – С. 329–332.
18. *Горська Н. О.* «З побажанням Бібліотеці процвітання...»: книги з авторськими інскриптами, подаровані Національній історичній бібліотеці України / Н. О. Горська // *Участь бібліотек у збереженні культурної спадщини та відновленні історичної пам'яті народу* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 7 листоп. 2019 р.) / Нац. іст. б-ка України. – Київ, 2019. – С. 97–103.
19. *Горська Н. О.* Рідкісний книжковий інскрипт історика та історіографа Владислава Бузескула у фонді Національної історичної бібліотеки України / Н. О. Горська // *Могилянські читання 2020. Відбудова християнських святинь України: історія, здобутки, перспективи* : зб. наук. пр. / Нац. Києво-Печер. іст.-культ. заповідник. – Київ, 2020. – С. 5–8.
20. *Греськів О.* Особиста бібліотека Юліана Медвецького у фонді Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаніка / О. Греськів // *Зап. Львів. нац. наук. б-ки України імені В. Стефаніка*. – 2018. – Вип. 10 (26). – С. 352–369.

21. *Гутник Л.* Український кіноплакат 1947–1994 років з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : наук. кат. / Л. Гутник ; відп. ред. Г. М. Юхимець ; НАН України, НБУВ. – Київ : Академперіодика, 2018. – 576 с.
22. *Дениско Л. М.* Книжкові знаки на книгах із колекції рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : кат. / Л. М. Дениско, Ю. К. Рудакова ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2017. – 350 с.
23. *Дзендзелюк Л.* Дослідження стану книжкового фонду Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника (на прикладі стародруків XVII ст.) / Л. Дзендзелюк, Л. Льода // Зап. Львів. нац. наук. б-ки України імені В. Стефаника. – 2016. – Вип. 8 (24). – С. 176–186.
24. *Дубровіна Л. А.* Національна академія наук України (1918–2018). До 100-річчя від дня заснування / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко ; редкол. Б. Є. Патон (голов. ред.) [та ін.] ; НАН України. – Київ : Академперіодика, 2018. – 336 с.
25. *Заць О. В.* Особові та інституційні зібрання у складі історичної бібліотеки Києво-Печерської лаври у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : монографія / О. В. Заць ; ред. Г. І. Ковальчук. – Київ, 2018. – 240 с.
26. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника* : зб. наук. пр. / НАН України, Львів. нац. наук. б-ка України ім. В. Стефаника ; голов. ред. М. М. Романюк. – Львів : ЛННБ України ім. В. Стефаника НАН України. – 2016. – Вип. 8 (24). – 394 с.
27. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника* : зб. наук. пр. / НАН України, Львів. нац. наук. б-ка України ім. В. Стефаника ; голов. ред. М. М. Романюк. – Львів : ЛННБ України ім. В. Стефаника НАН України. – 2018. – Вип. 10 (26). – 630 с.
28. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника* : зб. наук. пр. / НАН України, Львів. нац. наук. б-ка України ім. В. Стефаника ; голов. ред. М. М. Романюк. – Львів : ЛННБ України ім. В. Стефаника НАН України, 2019. – Вип. 11 (27). – 560 с.
29. *Зубко Н. Н.* Підручник з хімії для загальноосвітніх навчальних закладів в Україні (1921–2014): історико-книгознавчий аспект : автореф. дис. ... канд. істор. наук. : 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / Н. Н. Зубко. – Київ, 2016. – 20 с.
30. *Зубко Н. Н.* Шкільний підручник в Україні: книгознавчі моделі і видавничі практики (на прикладі хімії) : монографія / Н. Н. Зубко ; наук. ред. О. В. Антоник ; відп. ред. В. В. Ферштейн. – Львів : ЛННБУ ім. В. Стефаника, 2019. – 255 с.
31. *Ижик Л. В.* Книжные знаки старой Одессы на книгах ОННБ / Л. В. Ижик // Стародруки і рідкісні видання в університетській бібліотеці: матеріали 3-ї Міжнар. книгознав. читань (Одеса, 15–17 верес. 2015 р.) : зб. ст. / упоряд.: М. В. Алексєєнко, О. В. Суворцева ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред. Г. В. Великодніа ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. – Одеса : ОНУ, 2016. – С. 277–282.
32. *Іванова О. А.* Архів В. С. Косенка (1896–1938) у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: біографічне дослідження : наук. кат. / О. А. Іванова ; редкол.: О. Степченко [та ін.]. – Київ, 2019. – 196 с.
33. *Іванова О. А.* Кирилична рукописна книга XVI ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : історико-кодилогічне дослідження. Альб. філіграней / О. А. Іванова ; відп. ред. Л. Дубровіна. – Київ, 2016. – 226 с.
34. *Ижик Л. В.* Альбом інтер'єрів з колекції графа М. М. Толстого / Л. В. Ижик // Бібліотека як складова культурного, наукового та національного розвитку держави : до 190-річчя Одес. нац. наук. б-ки : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 25–26 верес. 2019 р.) / Одес. нац. наук. б-ка ; упоряд. С. Г. Сердюк ; авт. вступ. ст. І. О. Бірюкова ; ред.: Н. Г. Майданюк, І. С. Шелестович. – Одеса, 2020. – С. 86–89.
35. *Ільницька Л. І.* Перше видання «Енеїди» (1798) І. П. Котляревського у бібліотеках, музеях, архівах світу: іст.-краєзнавче дослідження / Л. І. Ільницька ; НАН України, Львів. нац. наук. б-ка України ім. В. Стефаника ; відп. ред. Л. Сніцарчук. – Львів : Львів. нац. наук. б-ка ім. В. С. Стефаника, 2020. – 249 с.
36. *Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–2018* / НАН України, НБУВ, Ін-т рукопису ; авт.-уклад.: О. П. Бодак, О. М. Гальченко, Л. В. Гарбар [та ін.] ; відп. ред. Л. А. Дубровіна. – Київ : НБУВ, 2018. – 472 с.
37. *Історичні бібліотечні зібрання та колекції у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського* : довід. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Г. І. Ковальчук. – Київ, 2020. – Вип. 1 : Історичні бібліотеки державних навчальних установ Києва. – 300 с.
38. *Історія української бібліотечної справи в іменах (кінець XIX ст. – 1941 р.)* : матеріали до біобібліогр. слов. / авт.-уклад. Л. В. Гарбар ; редкол.: Г. В. Боряк, Л. А. Дубровіна, В. І. Попик [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. – Київ, 2017. – 616 с.

39. Каталог-путівник наукових збірників та періодичних видань з питань політології у фондах ОННБ з 2000 року / упоряд. і авт. вступ. ст. Т. В. Кочеткова ; наук. ред. В. В. Попков ; ред. М. Л. Десенко. – Одеса, 2017. – 374 с.
40. *Качур І. Erasmus Roterodamus dono misit: історія однієї книги епохи Відродження / І. Качур // Зап. Львів. нац. наук. б-ки України імені В. Стефаніка. – 2017. – Вип. 9 (25). – С. 3–23.*
41. Книги і доли: митці Розстріляного Відродження : біобібліогр. покажч. / упоряд. Г. І. Єфімова ; наук. консультант Г. Д. Зленко ; ред. І. С. Шелестович. – Одеса : Друк, 2002. – 367 с.
42. Книги і доли. «Нікого час не перекреслив...» (2000–2015 рр.): бібліогр. покажч. / Одес. нац. наук. б-ка ; упоряд. Г. І. Єфімова ; відп. ред. Л. В. Арюпіна ; ред. І. С. Шелестович. – Одеса : ОННБ, 2018. – 319 с.
43. Короткий звіт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського про наукову діяльність у 2020 році // Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – Електрон. дані. – Київ, 2023. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/node/5764> (дата звернення: 22.04.2023). – Загол. з екрана.
44. Короткий звіт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського про наукову діяльність у 2019 році // Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – Електрон. дані. – Київ, 2023. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/node/5195> (дата звернення: 22.04.2023). – Загол. з екрана.
45. Короткий звіт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського про наукову діяльність у 2018 році // Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/node/4831> (дата звернення: 22.04.2023). – Загол. з екрана.
46. Короткий звіт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського про наукову діяльність у 2017 році // Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/node/4014> (дата звернення: 22.04.2023). – Загол. з екрана.
47. Короткий звіт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського про наукову діяльність у 2016 році // Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – Електрон. дані. – Київ, 2023. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/node/3741> (дата звернення: 22.04.2023). – Загол. з екрана.
48. *Кривенко М. Бібліофільсько-меценатська діяльність Василя Щурата (на основі науково-довідкового апарату відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаніка) / М. Кривенко // Зап. Львів. нац. наук. б-ки України імені В. Стефаніка. – 2018. – Вип. 10 (26). – С. 370–400.*
49. *Купчинська Л. Екслібрисна Шевченкіана у фондах Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаніка / Л. Купчинська // Зап. Львів. нац. наук. б-ки України імені В. Стефаніка. – 2017. – Вип. 9 (25). – С. 525–547.*
50. *Кушнір О. Г. Історія видання покажчика «Природа і природні ресурси Північного Причорномор'я» / О. Г. Кушнір // Бібл. форум: історія, теорія і практика. – 2019. – № 2. – С. 29.*
51. *Лясота Г. Г. Біблія Мартіна Лютера – культурна спадщина Реформації / Г. Г. Лясота // Творческий вклад в мировую культуру семьи Рерихов и деятелей искусства и науки : материалы 16-й Междунар. науч.-практ. конф. (2017) / гл. ред. Е. Г. Петренко ; редкол.: Н. Е. Порожнякова, К. В. Гилевич, М. Л. Линник [и др.]. – Одесса : Астропринт, 2018. – С. 61–66.*
52. *Лясота Г. Г. Вплив японської культури та мистецтва на західноєвропейське книговидавництво на прикладі книжкового зібрання М. М. Толстого / Г. Г. Лясота // Вісн. Кн. палати. – 2018. – № 8. – С. 34–39.*
53. *Лясота Г. Г. Искусство французского переплёта последней четверти XIX – начала XX в. на примере книжного собрания графа М. М. Толстого / Г. Г. Лясота // Стародруки і рідкісні видання в університетській бібліотеці : матеріали 3-ї Міжнар. книгознав. читань (Одеса, 15–17 верес. 2015 р.) : зб. ст. / упоряд.: М. В. Алексеєнко, О. В. Суворцева ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред. Г. В. Великодна ; Одес. нац. ун-т імені І. І. Мечникова, Наук. б-ка. – Одеса : ОНУ, 2016. – С. 170–187.*
54. *Лясота Г. Г. Книга, що змінила хід історії : до 500-річчя руху Реформації в Європі / Г. Г. Лясота // Вісн. Кн. палати. – 2017. – № 9. – С. 47–50.*
55. *Метрична книга Свято-Воскресенської церкви м. Острога 1735–1759 рр. / С. І. Кононський, О. С. Бояк ; ред. Л. А. Дубровіна [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2019. – 112 с.*
56. *Музична Шевченкіана у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / відп. ред. Л. Г. Руденко ; наук. ред. Л. В. Івченко ; уклад.: Л. Г. Руденко [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т книгознавства. – Київ : Академперіодика, 2019. – 960 с.*
57. *Огляд науково-дослідної роботи бібліотек та вищих навчальних закладів культури України в галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства за 2006–2010 роки / Нац. парлам. б-ка України ; уклад.: Л. Любаренко [та ін.]. – Київ, 2013. – 264 с.*
58. *Огляд науково-дослідної роботи бібліотек та закладів вищої освіти сфери культури України за 2011–2015 роки / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого ; авт. кол.: Л. Любаренко, Ю. Новальська, О. Мастіпан [та ін.] ; наук. ред. Н. Розколуца. – Київ, 2019. – 296 с.*

59. *Олексів І.* Історична колекція бібліофіла Івана-Яна Наргелевича у фондах Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника / І. Олексів // *Зап. Львів. нац. наук. б-ки України імені В. Стефаника*. – 2018. – Вип. 10 (26). – С. 333–351.
60. *Олексів І.* Приватна бібліотека Василя Сімовича у проекції духовного світу вченого / І. Олексів // *Зап. Львів. нац. наук. б-ки України імені В. Стефаника*. – 2017. – Вип. 9 (25). – С. 161–197.
61. *Падюка Н.* Карти й атласи амстердамського видавництва Гондтів-Янссонів (XVII ст.) у фонді кабінету картографії Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника / Н. Падюка // *Зап. Львів. нац. наук. б-ки України імені В. Стефаника*. – 2016. – Вип. 8 (24). – С. 151–175.
62. *Пастушенко О. В.* Динаміка розвитку дисертаційних досліджень книги і періодики в Україні (1992–2015) / О. В. Пастушенко // *Бібл. вісн.* – 2016. – № 2. – С. 40–46.
63. *Пастушенко О. В.* Книга і періодика в дисертаційних дослідженнях незалежної України: соціокомунікаційний аспект : монографія / О. В. Пастушенко ; відп. ред. Л. А. Дубровіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2016. – 564 с.
64. *Пастушенко О. В.* Книга і періодика в дисертаційних дослідженнях незалежної України: соціокомунікаційний аспект : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / О. В. Пастушенко. – Київ, 2016. – 36 с.
65. *Повернення в Україну грамоти Петра І Іоасафу Кроковському 1708 р.: Матеріали урочистого передання грамоти та українсько-німецького колоквиуму 30 травня 2019 р., присвяченого історії унікального документа Софійської колекції / упоряд.: Л. А. Дубровіна, З. К. Шарикова, Т. І. Арсеєнко. – Київ, 2019. – 112 с.*
66. *Прижиттєві видання класиків української літератури XIX – початку XX ст.: каталог колекції науково-дослідного відділу стародруків, цінних та рідкісних видань / Нац. іст. б-ка України ; уклад. Н. Д. Хівренко ; авт. вступ. слова О. В. Романенко ; ред.: О. І. Марченко. С. І. Смілянець. – Київ, 2018. – 104 с. – (До 80-річчя Національної історичної бібліотеки України).*
67. *Родинне листування протоієрея Петра Гавриловича Лебединцева : зб. док. / Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського, Ін-т рукопису ; упор., авт. вступ. статті Г. Ю. Калініч. – Київ, 2020. – 540 с.*
68. *Рукописна та книжкова спадщина України: археограф. дослідж. унікальних арх. та бібл. фондів / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. – Київ, 2016. – Вип. 20. – 536 с. ; 2017. – Вип. 21. – 636 с. ; 2018. – Вип. 22. – 521 с. ; 2019. – Вип. 23. – 344 с. ; Вип. 24. – 348 с. ; 2020. – Вип. 25. – 344 с. ; Вип. 26. – 412 с.*
69. *Смирнова С. М.* Видання з книгозбірні П. П. Потоцького у фонді Національної історичної бібліотеки України: пошук та ідентифікація / С. М. Смирнова // *Бібліотека. Наука. Комунікація: актуальні тенденції у цифрову епоху : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2019 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; Асоціація б-к України. – Київ, 2019. – Т. 1 – С. 222–226.*
70. *Смирнова С. М.* Внесок Федора Кіндраговича Вовка у розвиток українського музейництва / С. М. Смирнова // *Могілян. читання 2017. Збереження і дослідження культурної спадщини України: люди, ідеї, візії : зб. наук. пр. / Нац. Києво-Печер. іст.-культ. заповідник. – Київ : Фенікс, 2018. – С. 109–113*
71. *Смирнова С. М.* Книгознавчі проекти Національної історичної бібліотеки України: дослідження і популяризація окремих фондів колекцій / С. М. Смирнова, Н. О. Горська // *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2020 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2020. – С. 301–304.*
72. *Смирнова С. М.* Україніка з книжкового зібрання П. П. Потоцького у фонді Національної історичної бібліотеки України / С. М. Смирнова // *Участь бібліотек у збереженні культурної спадщини та відновленні історичної пам'яті народу : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 7 листоп. 2019 р.) / Нац. іст. б-ка України, Нац. спілка краєзнавців України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ, 2019. – С. 256–265.*
73. *Смирнова С. М.* Українське музейництво в особах («Каталог колекції древностей А. Н. Поль в Ектеринославе» з книгозбірні Ф. К. Вовка) / С. М. Смирнова // *Могілян. читання 2017. Збереження і дослідження культурної спадщини України: люди, ідеї, візії : зб. наук. пр. / Нац. Києво-Печер. іст.-культ. заповідник. – Київ, 2018. – С. 114–118.*
74. *Сохань С. В.* Колекція Київської казенної палати з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 1. Акти і документи Михайлівського Золотоверхого монастиря (1522–1785) : археогр. дослідж. : наук. кат. / С. В. Сохань ; редкол.: М. А. Філіпович [та ін.]. – Київ, 2019. – 380 с.
75. *Українська книга у фондах Одеської національної наукової бібліотеки, 1574–1923 роки : кат. / упоряд.: Л. В. Арюпіна, Л. М. Бур'ян ; ред. І. С. Шелестович. – Одеса, 2020. – Вип. 7. – 66 с.*

76. Українська писемність та мова в манускриптах і друкарстві : Матеріали 7-ї, 8-ї, 9-ї наук.-практ. конф., 9 листоп. 2016 р., 9 листоп. 2017 р., 9 листоп. 2018 р.: [зб.] / Департамент культури Київ. міськдержадмін., Музей кн. і друкарства України; [упоряд.: М. В. Довбищенко, Д. О. Палій]. – Київ : Музей книги і друкарства України, 2019. – 135 с.
77. Українська писемність та мова в манускриптах і друкарстві: статті 10-ї, 11-ї наук.-практ. конф., 8 листопа. 2019 р., 10 листопа. 2020 р. / Департамент культури Київ. міськдержадмін., Музей кн. і друкарства України; [упоряд.: С. Кагамлик, Д. Палій]. – Київ : Музей книги і друкарства України, 2021. – 190 с.
78. Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст. : іст.-бібліогр. дослідж. Т. 5 : 1917 р. / уклад. М. М. Романюк [та ін.]; відп. ред. Л. В. Сніцарчук; НАН України, Львів. нац. наук. б-ка України ім. В. Стефаніка, НДІ пресознавства. – Львів : Оріяна-Нова, 2019. – 671 с.
79. Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст. : іст.-бібліогр. дослідж. Т. 6 : 1918 р. / уклад. М. М. Романюк [та ін.]; відп. ред. Л. В. Сніцарчук; НАН України, Львів. нац. наук. б-ка України ім. В. Стефаніка, НДІ пресознавства. – Львів : Оріяна-Нова, 2020. – 775 с.
80. Український друкований плакат 1986–1992 років з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : кат. / уклад.: Т. Галькевич, О. Донець; відп. ред. Г. М. Юхимець. – Київ, 2018. – Вип. 3. – 464 с.
81. *Хівренко Н. Д.* Прижиттєві видання класиків української літератури XIX – початку XX ст.: колекція Національної історичної бібліотеки України / Н. Д. Хівренко // Участь бібліотек у збереженні культурної спадщини та відновленні історичної пам'яті народу : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 7 листопа. 2019 р.) / Нац. іст. б-ка України, Нац. спілка краєзнавців України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ, 2019. – С. 315–319. – (V Краєзнавчі читання пам'яті Петра Тронька).
82. *Хівренко Н.* Раритети приватної бібліотеки купця Миколи Стефановича Маклакова у фонді Національної історичної бібліотеки України / Н. Хівренко // Українська писемність та мова в манускриптах і друкарстві : статті 10-ї, 11-ї наук.-практ. конф., 8 листопа. 2019 р., 10 листопа. 2020 р. / упоряд.: С. Кагамлик, Д. Палій. – Київ, 2021. – С. 185–190.
83. *Ціборовська-Римарович І. О.* Видання друкарні Луцького домініканського монастиря (1787–1836) у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Книгознавче дослідження. Попримірниковий опис / І. О. Ціборовська-Римарович. – Київ : НБУВ, 2020. – 131 с.
84. *Ціборовська-Римарович І. О.* Друкарня Бердичівського монастиря босих кармелітів: історія та видавничча діяльність 1758–1844 / І. О. Ціборовська-Римарович; НАН України, НБУ імені В. І. Вернадського. – Київ : Академперіодика, 2019. – 652 с.
85. *Чернухін С.* Архів протоієрея Трифілія Карацоглу: першоджерела з історії греків Криму та Надазов'я XVIII ст. у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / С. Чернухін. – Київ, 2016. – 320 с.
86. *Щурова Т.* «Улыбайтесь, господа!» : [рідкісні вид. з історії карикатури і шаржу у фонді відділу мистецтв ОННБ] / Т. Щурова // Дерибасовская-Ришельевская : альманах. – 2017. – № 2 (69). – С. 326–334.
87. *Щурова Т.* Поэтические изгибы драгоценностей / Т. Щурова // Дерибасовская-Ришельевская : альманах. – 2018. – № 73. – С. 334–344.
88. *Яцун Н. О.* Фольклорно-етнографічна складова архіву Михайла Комарова / Н. О. Яцун // Зап. іст. ф-ту / Одес. нац. ун-ту ім. І. І. Мечникова. – 2016. – Вип. 27 – С. 221–234.
89. *Яцун Н. О.* Практика відбору та опису книжкових пам'яток в Одеській національній науковій бібліотеці до Державного реєстру національного культурного надбання / Н. О. Яцун // Бібліотека як складова культурного, наукового та національного розвитку держави : до 190-річчя Одес. нац. наук. б-ки : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 25–26 верес. 2019 р.) / Одес. нац. наук. б-ка; упоряд. С. Г. Сердюк; авт. вступ. ст. І. О. Бірюкова; ред.: Н. Г. Майданюк, І. С. Шелестович. – Одеса, 2020. – С. 66–73.

References

- [1]. *Avtografy ta darchi napysy u vydanniakh z osobovykh kolektsii fondu ridkisnykh i tsinnykh knyh NBU im. Yaroslava Mudroho: kataloh* [Autographs and gift inscriptions in publications from the personal collections of the fund of rare and valuable books of the NBU named after Yaroslav the Wise: catalog]. Kyiv, 2020, 232 p.
- [2]. Stepchenko O. P., Bodak O. P., Shcherba L. S. *Arkhiv ukrainskoho istoryka Oleny Apanovych v Instytuti rukopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho: biohr. doslidzh.: nauk. kataloh* [Archive of the Ukrainian historian Olena Apanovych at the Institute of Manuscripts of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadskyi: biographical study: scientific catalog]. Kyiv, 2019, 268 p.
- [3]. Filipovych M. A., Klymenko I. V. *Arkhiv ukrainskoho istoryka Oleny Kompan u fondakh Instytutu rukopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho: biohr. doslidzh.: nauk. kataloh* [Archive of the

- Ukrainian historian Olena Kompan in the funds of the Institute of Manuscripts of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadskyi: biographical study: scientific catalog]. Kyiv, 2019, 200 p.
- [4]. Babushkina I.V. Shevchenkiana Odeskoj natsionalnoi naukovoji biblioteki [Shevchenkian of the Odessa National Scientific Library]. *Bibl. planeta*. 2016, no 1, pp. 27–29.
 - [5]. *Bibliografichni dzherela zarubizhnoi ukrainiky (druga polovyna XIX – pochatok XXI stolittia). Materialy do bibliografii: nauk.-dopom. Pokazhch* [Bibliographic sources of foreign Ukrainian literature (second half of the 19th – beginning of the 21st century). Materials for the bibliography: scientific auxiliary index]. Kyiv, 2019, 244 p.
 - [6]. Biriukova I.O. Stvorennia elektronnoho informatsiinoho resursu «Starovynna hraviura u fondakh Odeskoj natsionalnoi naukovoji biblioteki» [Creation of an electronic information resource «Ancient engraving in the funds of the Odessa National Scientific Library»]. *Biblioteki, arkhivy, muzei yak tsentry osvity ta samorozvytku osobystosti: materialy XXI Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 24 zhovt. 2018 r.)*. Kharkiv, 2019, pp. 29–34.
 - [7]. *Vydannia z avtohrafamy ukrainskykh diiachiv nauky i kultury: kataloh koleksii Natsionalnoi istorichnoi biblioteki Ukrainy. Vyp. 1: do 80-richchia Natsionalnoi istorichnoi biblioteki Ukrainy* [Editions with autographs of Ukrainian figures of science and culture: catalog of the collection of the National Historical Library of Ukraine. Vol. 1: to the 80th anniversary of the National Historical Library of Ukraine]. Kyiv, 2018, 416 p.
 - [8]. *Viktor Fedorovykh Ivanytskyi (1881–1955). Zhyttia, viddane knyzi* [Viktor Fedorovich Ivanytskyi (1881–1955). A life devoted to a book]. Kyiv, 2018, 312 p.
 - [9]. *Hazety Ukrainy 1816–1916 rokiv u fondakh Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho: kataloh* [Ukrainian newspapers of 1816–1916 in the holdings of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadskyi: catalog]. Kyiv, 2019, 312 p.
 - [10]. *Hazetnyi fond Natsionalnoi istorichnoi biblioteki Ukrainy, 1728–2007: kataloh koleksii* [Newspaper fund of the National Historical Library of Ukraine, 1728–2007: collection catalog]. Kyiv, 2020, 130 p.
 - [11]. Halkevych T., Donets O. *Ukrainskyi drukovanyi plakat 1965–1985 rokiv z fondiv Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V.I. Vernadskoho: kataloh* [Ukrainian printed poster of 1965–1985 from the funds of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadskyi: catalog]. Kyiv, 2016, vol. 2, 924 p.
 - [12]. Hnatenko L.A. *Paleografichno-orfografichna atrybutsiia ukrainskykh kyrylychnykh ustavnykh ta pivustavnykh kodeksiv kintsia XIII – pochatku XVII st.* [Paleographic and orthographic attribution of Ukrainian Cyrillic statutory and semi-statutory codes of the end of the 13th – beginning of the 17th century]. Kyiv, 2018, 33 p.
 - [13]. Hnatenko L. *Paleografichno-orfografichna atrybutsiia ukrainskoj kyrylychnoi rukopysnoi knyhy: ustavni ta pivustavni kodeksy kintsia XIII – pochatku XVII st.: monohrafiia* [Paleographic and orthographic attribution of the Ukrainian Cyrillic manuscript book: statutory and semi-statutory codes of the end of the 13th – beginning of the 17th century: monograph]. Kyiv, 2016, 507 p.
 - [14]. Horska N.O. *Perlyna ukrainskoho bibliofilstva: (vybrani knyhy z koleksii Pavla Platonovycha Pototskoho u fondi Natsionalnoi istorichnoi biblioteki Ukrainy)* [Pearl of Ukrainian bibliophilism: (selected books from the collection of Pavlo Platonovych Pototsky in the National Historical Library of Ukraine)]. *Mohylianski chytannia* 2017. *Zberezhennia y doslidzhennia kulturnoi spadshchyny Ukrainy: liudy, idei, vizii: zb. nauk. pr.* Kyiv, 2018, pp. 36–38.
 - [15]. Horska N.O. *Rarytety z knyzhkovoi koleksii P.P. Pototskoho u fondi Natsionalnoi istorichnoi biblioteki Ukrainy* [Rarities from the book collection of P.P. Pototsky in the fund of the National Historical Library of Ukraine]. *Mohylianski chytannia* 2016. *Muzeinytstvo i pamiatkookhoronna sprava Ukrainy: tradytsii ta vyklyky sohodennia: zb. nauk. pr.* Kyiv, 2017, pp. 24–27.
 - [16]. Horska N.O. *Unikalni provenientsii na prymirnyku knyhy Mykhaila Hrushevskoho «Ukraynstvo v Rossyy, eho zaprosy y nuzhdy» (Sankt-Peterburh, 1906)* [Unique provenances on a copy of Mykhailo Hrushevskyi's book «Ukrainianism in Russia, its requests and needs» (St. Petersburg, 1906)]. *Hlobalizatsiia, yevropeizatsiia i rozvytok natsionalnykh slovianskykh kultur: materialy Mizhnar. nauk. konf. do Dnia slovianskoi pysemnosti i kultury (Kyiv, 24 trav. 2016 r.)*. Kyiv, 2016, pp. 243–246.
 - [17]. Horska N. O., Liubovets N.I. «Vydannia z avtohrafamy ukrainskykh diiachiv nauky i kultury: kataloh koleksii Natsionalnoi istorichnoi biblioteki Ukrainy» (Kyiv, 2018): (informatsiia) [«Editions with autographs of Ukrainian figures of science and culture: catalog of the collection of the National Historical Library of Ukraine» (Kyiv, 2018): (information)]. *Ukrainska biohrafistyka: zb. nauk. pr.* 2019, iss. 18, pp. 329–332.
 - [18]. Horska N. O. «Z pobazhanniam Bibliotetsi protsvitannia...»: knyhy z avtorskymy inskryptamy, podarovani Natsionalnii istorichnii bibliotetsi Ukrainy [«Wishing the Library prosperity...»: books with author's inscriptions donated to the National Historical Library of Ukraine]. *Uchast bibliotek u zberezhenni kulturnoi spadshchyny ta vidnovlenni istorichnoi pamiaty narodu: zb. materialiv Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 7 lystop. 2019 r.)*. Kyiv, 2019, pp. 97–103.

- [19]. Horska N. O. Ridkisnyi knyzhkovyi inskrypt istoryka ta istoriohrafa Vladyslava Buzeskula u fondi Natsionalnoi istorichnoi biblioteki Ukrainy [A rare book inscription of the historian and historiographer Vladyslav Buzeskul in the collection of the National Historical Library of Ukraine]. *Mohylianski chytannia* 2020. *Vidbudova khrystyianskykh sviatyn Ukrainy: istoriia, zdobutky, perspektyvy: zb. nauk. pr.* Kyiv, 2020, pp. 5–8.
- [20]. Hreskiv O. Osobysta biblioteka Yuliana Medvetskoho u fondi Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy imeni V. Stefanyka [The personal library of Yulian Medvetsky in the fund of the Lviv National Scientific Library of Ukraine named after V. Stefanyk]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy imeni V. Stefanyka*. 2018, iss. 10 (26), pp. 352–369.
- [21]. Hutnyk L. *Ukrainskyi kinoplakat 1947–1994 rokiv z fondiv Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho: nauk. katalog* [Ukrainian movie posters of 1947–1994 from the funds of the V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine: scientific catalog]. Kyiv, 2018, 576 p.
- [22]. Denysko L. M., Rudakova Yu. K. *Knyzhkovi znaky na knykhakh iz koleksii ridkisnykh vydan Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho: katalog* [Book marks on books from the collection of rare editions of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadskyi: catalog]. Kyiv, 2017, 350 p.
- [23]. Dzdzeliuk L., Loda L. *Doslidzhennia stanu knyzhkovoho fondu Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy imeni V. Stefanyka (na prykladi starodrukiv XVII st.)* [Study of the state of the book fund of the Lviv National Scientific Library of Ukraine named after V. Stefanyk (on the example of old prints of the 17th century)]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy imeni V. Stefanyka*. 2016, iss. 8 (24), pp. 176–186.
- [24]. Dubrovina L. A., Onyshchenko O. S. *Natsionalna akademiia nauk Ukrainy (1918–2018). Do 100-richchia vid dnia zasnuvannia* [National Academy of Sciences of Ukraine (1918–2018). To the 100th anniversary of the foundation]. Kyiv, 2018, 336 p.
- [25]. Zaiets O. V. *Osobovi ta instytutsiini zibrannia u skladi istorichnoi biblioteki Kyievo-Pecherskoi lavry u fondakh Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho: monohrafiia* [Personal and institutional collections as part of the historical library of the Kyiv-Pechersk Lavra in the funds of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadskyi: monograph]. Kyiv, 2018, 240 p.
- [26]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy imeni Vasylia Stefanyka: zb. nauk. pr.* [Notes of the Lviv National Scientific Library of Ukraine named after Vasyl Stefanyk: a collection of scientific works]. Lviv, 2016, iss. 8 (24), 394 p.
- [27]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy imeni Vasylia Stefanyka: zb. nauk. pr.* [Notes of the Lviv National Scientific Library of Ukraine named after Vasyl Stefanyk: a collection of scientific works]. Lviv, 2018, iss. 10 (26), 630 p.
- [28]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy imeni Vasylia Stefanyka: zb. nauk. pr.* [Notes of the Lviv National Scientific Library of Ukraine named after Vasyl Stefanyk: a collection of scientific works]. Lviv, 2019, iss. 11 (27), 560 p.
- [29]. Zubko N. N. *Pidruchnyk z khimii dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv v Ukraini (1921–2014): istoriko-knyhoznavchyi aspekt* [Chemistry textbook for general educational institutions in Ukraine (1921–2014): historical and bibliographic aspect]. Kyiv, 2016, 20 p.
- [30]. Zubko N. N. *Shkilnyi pidruchnyk v Ukraini: knyhoznavchi modeli i vydavnychi praktyky (na prykladi khimii): monohrafiia* [School textbook in Ukraine: bibliographic models and publishing practices (using the example of chemistry): monograph]. Lviv, 2019, 255 p.
- [31]. Izhyk L. V. *Knizhnye znaky staroj Odessa na knihakh ONNB* [Bookmarks of old Odessa on ONNB books]. *Starodruky i ridkisi vydannia v universytetskii bibliotetsi: materialy III Mizhnar. knyhoznav. chytan (m. Odesa, 15–17 veres. 2015 r.): zb. st.* Odesa, 2016, pp. 277–282.
- [32]. Ivanova O. A. *Arkhiv V.S. Kosenka (1896–1938) u fondakh Instytutu rukopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho: biohrafichne doslidzhennia: Naukovyi katalog* [Archive of V.S. Kosenko (1896–1938) in the funds of the Manuscript Institute of the V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine: biographical study: Scientific catalog]. Kyiv, 2019, 196 p.
- [33]. Ivanova O. A. *Kyrylychna rukopysna knyha XVI st. z fondiv Instytutu rukopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho: Istoryko-kodykologichne doslidzhennia. Albom filihranei* [Cyrillic handwritten book of the 16th century. from the funds of the Institute of Manuscripts of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadskyi: Historical and codicological research. Filigree album]. Kyiv, 2016, 226 p.
- [34]. Izhyk L. V. *Albom interieriv z koleksii hrafa M.M. Tolstoho* [An album of interiors from the collection of Count M.M. Tolstoy]. *Biblioteka yak skladova kulturnoho, naukovoï ta natsionalnoï rozvytku derzhavy: do 190-richchia Odes. nats. nauk. b-ky: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Odesa, 25–26 veresnia 2019 r.)*. Odesa, 2020, pp. 86–89.

- [35]. Ilnytska L.I. *Pershe vydannia «Eneidy» (1798) I.P. Kotliarevskoho u bibliotekakh, muzeiakh, arkhivakh svitu: ist.-kraieznavche doslidzhennia* [The first edition of «Aeneid» (1798) by I.P. Kotlyarevskiy in libraries, museums, archives of the world: historical and local studies]. Lviv, 2020, 249 p.
- [36]. *Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho*. 1918–2018 [Manuscript Institute of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadskiy. 1918–2018]. Kyiv, 2018, 472 p.
- [37]. *Istorychni bibliotechni zibrannia ta koleksii u fondakh Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho: dovidnyk*. Vyp. 1: *Istorychni biblioteky derzhavnykh navchalnykh ustanov Kyieva* [Historical library collections and collections in the funds of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadskiy: a guide. Vol. 1: Historical libraries of state educational institutions of Kyiv]. Kyiv, 2020, 300 p.
- [38]. *Istoriia ukrainskoi bibliotechnoi spravy v imenakh (kinets XIX st.– 1941 r.): materialy do biobibliografichnoho slovnyka* [The history of Ukrainian librarianship in names (end of the 19th century – 1941): materials for a bio-bibliographic dictionary]. Kyiv, 2017, 616 p.
- [39]. *Kataloh-putivnyk naukovykh zbirnykiv ta periodychnykh vydan z pytan politolohii u fondakh ONNB z 2000 roku* [Catalog-guide of scientific collections and periodicals on political science in the ONNB funds since 2000]. Odesa, 2017, 374 p.
- [40]. Kachur I. Erasmus Roterodamus dono misit: istoriia odnii knyhy epokhy Vidrozhennia [Erasmus Roterodamus dono misit: the story of one Renaissance book]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka*. 2017, iss. 9 (25), pp. 3–23.
- [41]. *Knyhy i doli: myttsi Rozstrilianoho Vidrozhennia: biobibliohr. pokazhch.* [Books and destinies: artists of the Shot Renaissance: biobibliogr. show]. Odesa, 2002, 367 p.
- [42]. *Knyhy i doli. «Nikoho chas ne perekreslyv...» (2000–2015 rr.): bibliohr. pokazhch.* [Books and destinies. «Time has not crossed out anyone...» (2000–2015): bibliographic index]. Odesa, 2018, 319 p.
- [43]. Korotkyi zvit Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho pro naukovu diialnist u 2020 rotsi [Brief report of the V.I. Vernadskiy National Library of Ukraine on scientific activity in 2020]. *Sait Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho*. Available at: <http://www.nbu.gov.ua/node/5764>
- [44]. Korotkyi zvit Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho pro naukovu diialnist u 2019 rotsi [Brief report of the V.I. Vernadskiy National Library of Ukraine on scientific activity in 2019]. *Sait Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho*. Available at: <http://www.nbu.gov.ua/node/5195>
- [45]. Korotkyi zvit Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho pro naukovu diialnist u 2018 rotsi [Brief report of the V.I. Vernadskiy National Library of Ukraine on scientific activity in 2018]. *Sait Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho*. Available at: <http://www.nbu.gov.ua/node/4831>
- [46]. Korotkyi zvit Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho pro naukovu diialnist u 2017 rotsi [Brief report of the V.I. Vernadskiy National Library of Ukraine on scientific activity in 2017]. *Sait Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho*. Available at: <http://www.nbu.gov.ua/node/4014>
- [47]. Korotkyi zvit Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho pro naukovu diialnist u 2016 rotsi [Brief report of the V.I. Vernadskiy National Library of Ukraine on scientific activity in 2016]. *Sait Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho*. Available at: <http://www.nbu.gov.ua/node/3741>
- [48]. Kryvenko M. Bibliofilsko-metsenatska diialnist Vasylia Shchurata (na osnovi naukovykh dovidkovoho aparatu viddilu rukopysiv Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka) [Bibliophilic and philanthropic activities of Vasyl Shchurat (on the basis of the research and reference apparatus of the manuscripts department of the Lviv National Scientific Library of Ukraine named after V. Stefanyk)]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka*. 2018, iss. 10 (26), pp. 370–400.
- [49]. Kupchynska L. Ekslibryna Shevchenkiana u fondakh Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka [Bookplate of Shevchenkian in the funds of the Lviv National Scientific Library of Ukraine named after V. Stefanyk]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka*. 2017, iss. 9 (25), pp. 525–547.
- [50]. Kushnir O.H. *Istoriia vydannia pokazhchyka «Pryroda i pryrodni resursy Pivnichnoho Prychornomorja»* [History of publication of the index «Nature and natural resources of the Northern Black Sea Region»]. *Bibliotechnyi forum: istoriia, teoriia i praktyka*. 2019, no 2, p. 29.
- [51]. Liasota H.H. Bibliia Martina Liutera – kulturna spadshchyna Reformatsii [Martin Luther's Bible is a cultural heritage of the Reformation]. *Tvorcheskyi vklad v myrovuiu kulturu semy Rerykhov y deiatelei yskusstva y nauky: materialy 16-y Mezhdunar. nauch.-prakt. konf.* (2017). Odesa, 2018, pp. 61–66.
- [52]. Liasota H.H. Vplyv yaponskoi kultury ta mystetstva na zakhidnoievropeiske knyhovydavnytstvo na prykladi knyzhkovoho zibrannia M.M. Tolstoho [The influence of Japanese culture and art on Western European book publishing using the example of M.M. Tolstoy's book collection]. *Visn. Kn. palaty*. 2018, no 8, pp. 34–39.
- [53]. Liasota H.H. Yskusstvo frantsuzskoho perepliota poslednei chetverty XIX – nachala XX v. na prymer knyzhnoho sobrannia hrafa M.M. Tolstoho [The Art of French Binding in the Last Quarter of the 19th – early 20th centuries on the example of the book collection of Count M.M. Tolstoy]. *Starodruky i ridkisi vydannia*

- v universytetskii bibliotetsi: materialy III Mizhnar. knyhozn. chytan (m. Odesa, 15–17 veres. 2015 r.): zb. st. Odesa, 2016, pp. 170–187.
- [54]. Liasota H. Knyha, shcho zminyla khid istorii: do 500-richchia rukhu Reformatsii v Yevropi [The book that changed the course of history: to the 500th anniversary of the Reformation movement in Europe]. *Visnyk knyzhkovoï palaty*. 2017, no 9, pp. 47–50.
- [55]. *Metrychna knyha Sviato-Voskresenskoï tserkvy m. Ostroha 1735–1759 rr.* [Metric book of the Holy Resurrection Church in Ostrog 1735–1759]. Kyiv, 2019, 112 p.
- [56]. *Muzychna Shevchenkiana u fondakh Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho* [Musical Shevchenkiana in the funds of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadskyi]. Kyiv, 2019, 960 p.
- [57]. *Ohliad naukovykh doslidnoi roboty bibliotek ta vyshchych navchalnykh zakladiv kultury Ukrainy v haluzi bibliotekoznavstva, bibliohrafoznavstva i osnov knyhoznavstva za 2006–2010 roky* [Review of the research work of libraries and higher educational institutions of culture of Ukraine in the field of library science, bibliography and the basics of bibliography for the years 2006–2010]. Kyiv, 2013, 264 p.
- [58]. Liubarenko L., Novalska Yu., Mastipan O. *Ohliad naukovykh doslidnoi roboty bibliotek ta zakladiv vyshchoï osvity sfery kultury Ukrainy za 2011–2015 roky* [Review of research work of libraries and institutions of higher education in the sphere of culture of Ukraine for 2011–2015]. Kyiv, 2019, 296 p.
- [59]. Oleksiv I. *Istorychna koleksiia bibliofila Ivana-Yana Nargelevycha u fondakh Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy imeni V. Stefanyka* [Historical collection of the bibliophile Ivan-Ian Nargelevich in the funds of the Lviv National Scientific Library of Ukraine named after V. Stefanyk]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy imeni V. Stefanyka*. 2018, iss. 10 (26), pp. 333–351.
- [60]. Oleksiv I. *Pryvatna biblioteka Vasylia Simovycha u proektsii dukhovnoho svitu vchenoho* [The private library of Vasyl Simovych in the projection of the scientist's spiritual world]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy imeni V. Stefanyka*. 2017, iss. 9 (25), pp. 161–197.
- [61]. Padiuka N. *Karty y atlasy amsterdamskoho vydavnytstva Hondt-Yanssoniv (XVII st.) u fondi kabinetu kartohrafii Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy imeni V. Stefanyka* [Maps and atlases of the Amsterdam Gondt-Jansson publishing house (XVII century) in the fund of the cartography cabinet of the Lviv National Scientific Library of Ukraine named after V. Stefanyk]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy imeni V. Stefanyka*. 2016, iss. 8 (24), pp. 151–175.
- [62]. Pastushenko O.V. *Dynamika rozvytku dysertatsiinykh doslidzen knyhy i periodyky v Ukraini (1992–2015)* [The dynamics of the development of dissertation studies of books and periodicals in Ukraine (1992–2015)]. *Bibl. visn.* 2016, no 2, pp. 40–46.
- [63]. Pastushenko O.V. *Knyha i periodyky v dysertatsiinykh doslidzhenniakh nezaleznoi Ukrainy: sotsiokomunikatsiinyi aspekt: Monohrafiia* [Book and periodical in dissertation studies of independent Ukraine: socio-communication aspect: Monograph]. Kyiv, 2016, 564 p.
- [64]. Pastushenko O.V. *Knyha i periodyky v dysertatsiinykh doslidzhenniakh nezaleznoi Ukrainy: sotsiokomunikatsiinyi aspekt* [Book and periodical in dissertation research of independent Ukraine: socio-communication aspect]. Kyiv, 2016, 36 p.
- [65]. *Povernennia v Ukrainu hramoty Petra I Ioasafu Krokovskomu 1708 r.: Materialy urochystoho peredannia hramoty ta ukrainsko-nimetskoho kolokviumu 30 travnia 2019 r., prysviachenoho istorii unikalnoho dokumenta Sofiiskoi koleksii* [The return to Ukraine of the certificate of Peter I to Ioasaf Krokovsky in 1708: Materials of the ceremonial transfer of the certificate and the Ukrainian-German colloquium on May 30, 2019, dedicated to the history of the unique document of the Sophia Collection]. Kyiv, 2019, 112 p.
- [66]. *Pryzhyttievi vydannia klasykiv ukrainskoi literatury XIX – pochatku XX st.: katalog koleksii naukovykh doslidnoho viddilu starodrukiv, tsinnykh ta ridkisnykh vydan* [Lifetime editions of classics of Ukrainian literature of the 19th – early 20th centuries: catalog of the collection of the research department of old prints, valuable and rare editions]. Kyiv, 2018, 104 p.
- [67]. *Rodynye lystuvannia protoiereia Petra Havrylovycha Lebedyntseva: zbirnyk dokumentiv* [Family correspondence of archpriest Pyotr Havrylovich Lebedintsev: a collection of documents]. Kyiv, 2020, 540 p.
- [68]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy: Arkheohrafichni doslidzhennia unikalnykh arkhivnykh ta biblioteknykh fondiv* [Manuscript and book heritage of Ukraine: Archaeological research of unique archival and library funds]. Kyiv, 2016, iss. 20.– 536 p.; 2017, iss. 21, 636 p.; 2018, iss. 22, 521 p.; 2019, iss. 23, 344 p.; iss. 24, 348 p.; 2020, iss. 25, 344 p.; iss. 26, 412 p.
- [69]. Smyrnova S. M. *Vydannia z knyhozborni P.P. Pototskoho u fondi Natsionalnoi istorychnoi biblioteki Ukrainy: poshuk ta identyfikatsiia* [Publications from the book collection of P.P. Pototsky in the National Historical Library of Ukraine: search and identification]. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia: aktualni tendentsii u tsyfrovykh epokhu: Mater. Mizhnar. nauk. konf.* (Kyiv, 8–10 zhovtnia 2019 r.). Kyiv, 2019, vol. 1, pp. 222–226.
- [70]. Smyrnova S. M. *Vnesok Fedora Kindratovycha Vovka u rozvytok ukrainskoho muzeinytstva* [The contribution of Fyodor Kindratovych Vovka to the development of Ukrainian museology]. *Mohylianski chytannia* 2017.

- Zberezhennia i doslidzhennia kulturnoi spadshchyny Ukrainy: liudy, idei, vizii: zb. nauk. pr.* Kyiv, 2018, pp. 109–113.
- [71]. Smyrnova S. M., Horska N.O. Knyhoznavchi proiekty Natsionalnoi istorichnoi biblioteki Ukrainy: doslidzhennia i populyaryzatsiia okremykh fondovykh kolektsii [Bibliographic projects of the National Historical Library of Ukraine: research and popularization of individual fund collections]. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. Rozvytok bibliotечно-informatsiinoho potentsialu v umovakh tsyfrovizatsii: materialy Mizhnar. nauk. konf. (Kyiv, 6–8 zhovt. 2020 r.)*. Kyiv, 2020, pp. 301–304.
- [72]. Smyrnova S.M. Ukrainika z knyzhkovoho zibrannia P.P. Pototskoho u fondi Natsionalnoi istorichnoi biblioteki Ukrainy [Ukrainian from the book collection of P.P. Pototsky in the fund of the National Historical Library of Ukraine]. *Uchast bibliotek u zberezhenni kulturnoi spadshchyny ta vidnovlenni istorichnoi pamiaty narodu: Zb. mater. Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 7 lystop. 2019 r.)*. Kyiv, 2019, pp. 256–265.
- [73]. Smyrnova S.M. Ukrainiske muzeinytstvo v osobakh («Kataloh kolektsyyi drevnostei A.N. Pol v Ekaterinoslave» z knyhozbirni F.K. Vovka) [Ukrainian museology in person («Catalog of the antiquities collection of A.N. Pol in Ekaterinoslav» from the book collection of F.K. Vovka)]. *Mohylianski chytannia 2017. Zberezhennia i doslidzhennia kulturnoi spadshchyny Ukrainy: liudy, idei, vizii: zb. nauk. pr.* Kyiv, 2018, pp. 114–118.
- [74]. Sokhan S.V. Kolektsiia Kyivskoi kazennoi palaty z fondiv Instytutu rukopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho. Vyp. 1. Akty i dokumenty Mykhailivskoho Zolotoverkhoho monastyria (1522–1785): Arkheohrafichne doslidzhennia: Naukovi kataloh [The collection of the Kyiv Treasury Chamber from the funds of the Manuscript Institute of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadskyi. Vol. 1. Acts and documents of the Mykhailiv Golden-Top Monastery (1522–1785): Archaeological research: Scientific catalog]. Kyiv, 2019, 380 p.
- [75]. *Ukrainska knyha u fondakh Odeskoi natsionalnoi naukovi biblioteki, 1574–1923 roky: kataloh [Ukrainian book in the funds of the Odessa National Scientific Library, 1574–1923: catalog]*. Odesa, 2020, iss. 7, 66 p.
- [76]. *Ukrainska pysemnist ta mova v manuskryptakh i drukarstvi: Materialy 7-yi, 8-yi, 9-yi nauk.-prakt. konf., 9 lystop. 2016 r., 9 lystop. 2017 r., 9 lystop. 2018 r.: [zb.] [Ukrainian writing and language in manuscripts and printing: Materials of the 7th, 8th, 9th science-practice. conference, November 9 November 9, 2016 November 9, 2017 2018: comp.]*. Kyiv, 2019, 135 p.
- [77]. *Ukrainska pysemnist ta mova v manuskryptakh i drukarstvi: staty 10-yi, 11-yi nauk.-prakt. konf., 8 lystop. 2019 r., 10 lystop. 2020 r. [Ukrainian writing and language in manuscripts and printing: articles of the 10th, 11th science-practice. conference, Nov. 8 2019, Nov. 10 2020]*. Kyiv, 2021, 190 p.
- [78]. *Ukrainska presa v Ukraini ta sviti XIX–XX st.: ist.-bibliohr. doslidzh [The Ukrainian press in Ukraine and the world in the 19th-20th centuries: a historical and bibliographical study]*. Lviv, 2019, vol. 5: 1917, 671 p.
- [79]. *Ukrainska presa v Ukraini ta sviti XIX–XX st.: ist.-bibliohr. doslidzh [The Ukrainian press in Ukraine and the world in the 19th-20th centuries: hist.-bibliogr. research]*. Lviv, 2020, vol. 6: 1918, 775 p.
- [80]. *Ukrainskyi drukovanyi plakat 1986–1992 rokiv z fondiv Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho: kataloh [Ukrainian printed poster of 1986–1992 from the funds of the V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine: catalog]*. Kyiv, 2018, vol. 3, 464 p.
- [81]. Khivrenko N.D. Pryzhyttievyi vydannia klasykiv ukrainskoi literatury XIX – pochatku XX st.: kolektsiia Natsionalnoi istorichnoi biblioteki Ukrainy [Lifetime editions of classics of Ukrainian literature of the 19th – early 20th centuries.: collection of the National Historical Library of Ukraine]. *Uchast bibliotek u zberezhenni kulturnoi spadshchyny ta vidnovlenni istorichnoi pamiaty narodu: Zb. materialiv Vseukr. nauk.-prakt. Konf. (Kyiv, 7 lystop. 2019 r.)*. Kyiv, 2019, pp. 315–319.
- [82]. Khivrenko N. Rarytety pryvatnoi biblioteki kuptsia Mykoly Stefanovycha Maklakova u fondi Natsionalnoi istorichnoi biblioteki Ukrainy [Rarities of the private library of the merchant Mykola Stefanovych Maklakov in the fund of the National Historical Library of Ukraine]. *Ukrainska pysemnist ta mova v manuskryptakh i drukarstvi: staty 10-yi, 11-yi nauk.-prakt. konf., 8 lystop. 2019 r., 10 lystop. 2020 r.* Kyiv, 2021, pp. 185–190.
- [83]. Tsiborovska-Rymarovych I.O. *Vydannia drukarni Lutskoho dominikanskoho monastyria (1787–1836) u fondakh Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho. Knyhoznavche doslidzhennia. Poprymirnykovi opys [Publications of the printing house of the Lutsk Dominican Monastery (1787–1836) in the funds of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadskyi. Bibliographic research. Sample description]*. Kyiv, 2020, 131 p.
- [84]. *Tsiborovska-Rymarovych I. O. Drukarnia Berdychivskoho monastyria bosykh karmelitiv: istoriia ta vydavnycha diialnist 1758–1844 [Printing house of the Berdychiv monastery of the Discalced Carmelites: history and publishing activity 1758–1844]*. Kyiv, 2019, 652 p.
- [85]. Chernukhin Ye. *Arkhiv protoiereia Tryfilia Karatsohlu: pershodzherela z istorii hrekiv Krymu ta Nadazovia XVIII st. u fondakh Instytutu rukopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho [Archpriest Trifilia Karatsoglou's archive: primary sources on the history of the Greeks of Crimea and Nadzovia]*

- in the 18th century. in the funds of the Institute of Manuscripts of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadskyi*. Kyiv, 2016, 320 p.
- [86]. Shchurova T. «Ulybaites, hospoda!»: [ridkisni vyd. z istorii karykatyry i sharzhu u fondi viddilu mystetstv ONNB] [«Smile, gentlemen!»: rare publications on the history of caricature and caricature in the fund of the Department of Arts of the ONNB]. *Derybasovskaia-Ryshelevskaia: Almanakh*. 2017, no 2 (69), pp. 326–334.
- [87]. Shchurova T. Poetycheskyje yzghyby drahotsennostej [Poetic curves of jewels]. *Derybasovskaia-Ryshelevskaia: Almanakh*. 2018, no 73, pp. 334–344.
- [88]. Yatsun N.O. Folkloro-etnografichna skladova arkhivu Mykhaila Komarova [Folkloric and ethnographic component of Mykhailo Komarov's archive]. *Zapysky istorychnoho fakultetu*. 2016, iss. 27, pp. 221–234.
- [89]. Yatsun N.O. Praktyka vidboru ta opysu knyzhkovykh pamiatok v Odeskii natsionalnii naukovii bibliotetsi do Derzhavnoho reiestru natsionalnoho kulturnoho nadbannia [The practice of selection and description of book monuments in the Odesa National Scientific Library for the State Register of National Cultural Heritage]. *Biblioteka yak skladova kulturnoho, naukovoho ta natsionalnoho rozvytku derzhavy: do 190-richchia Odes. nats. nauk. b-ky: Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Odesa, 25–26 veresnia 2019 r.)*. Odesa, 2020, pp. 66–73.

Надійшла 08.08.2023 р.

Sokolov V.,
candidate of historical sciences (Ph. D.), associate professor,
chief librarian of the research department
Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
e-mail: socolv@i.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0208-1292>

BIBLIOGRAPHIC RESEARCH IN NATIONAL LIBRARIES OF UKRAINE IN 2016–2020: SUMMARY ANALYSIS

Summary

In Viktor Sokolov's article «**Bibliographic research in the national libraries of Ukraine in 2016–2020: a summary analysis**» based on the analysis of materials of scientific publications and reports on the scientific research work of national libraries, the state and directions of the development of bibliographic research are summarized and highlighted using the example of the characteristics of the study books in certain specified institutions. The article clarifies the place and significance of bibliographic research in the study and popularization of specialized funds of national libraries, as well as in the preparation of relevant materials for the State Register of National Cultural Heritage; the topics, peculiarities of conducting and organizing bibliographic studies in the researched library institutions are disclosed; the importance of the study of rare and valuable books, library collections and book collections for the development of national culture is confirmed.

The purpose of the proposed article is to characterize the content and directions of bibliographic research carried out in the national libraries of Ukraine in 2016–2020.

The research methodology consists in applying both general scientific research methods (description, comparison, analogy, deduction, induction, analysis, etc.) and historical ones (historical-comparative, historical-typological, chronological, etc.).

The scientific novelty of the work is that the state and nature of bibliographic research in the national libraries of Ukraine in 2016–2020 was analyzed for the first time; their place and importance in the research work of the mentioned institutions is substantiated.

Conclusions. It is substantiated that in the period 2016–2020 in the national libraries of Ukraine, the development of scientific research work in the field of bibliography was characterized by the activation of research in historical, theoretical and methodological directions, among which, in particular, the issue of the creation and functioning of the book as a type of communicative-cognitive tool occupied an important place activities aimed at meeting information needs by means of printed and electronic information. It has been established that the specified bibliographic studies can be classified: by the nature of scientific knowledge into fundamental and applied; according to the scope or limits of the implementation on local, regional, national level; according to the time of implementation into permanent and episodic. It has been proven that medium-term local applied scientific research, designed for 1–3 years, prevailed, and the subject of bibliographic research was aimed not only at ensuring the disclosure of the informational and source-research resource of book funds, but also at solving theoretical fundamental scientific problems. Based on the analysis of the topics of scientific projects, publications and reports at scientific and practical conferences organized by national libraries, it is substantiated that a significant part of bibliographic research was devoted to the historical aspect of the development of book collections and the libraries themselves; analysis of a set of prints by a certain feature; study of individual types and types of publications. It was found out that studies related to bibliography were actively developing, in particular, in the art of books, book historical studies, publishing history, bibliographic studies, library history, Ukrainian history, and other fields of social sciences. It is motivated that bibliographic studies contribute to the mutual enrichment of these sciences, significantly expand the cognitive capabilities of their methods, and have a positive effect on the improvement of theory.

Key words: national libraries, library activity, research work, bibliography, library science, bibliographic studies.

**КНИЖКОВІ КОЛЕКЦІЇ, СТАРОДРУКИ
ТА РІДКІСНІ ВИДАННЯ**

УДК 090.1:378.4–057(477.74–21)“1917/1922”
DOI: [https://doi.org/10.18524/2707–3335.2023.2\(30\).291809](https://doi.org/10.18524/2707–3335.2023.2(30).291809)

Алексєєнко Майя Володимирівна,
завідувач відділу рідкісних книг та рукописів
Наукової бібліотеки
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна,
тел.: (0482) 34 77 89
e-mail: library@onu.edu.ua

Левченко Валерій Валерійович,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри соціальних та гуманітарних дисциплін
Одеського національного морського університету
вул. Мечникова, 34, г. Одеса, 65029, Україна
тел.: (048) 728 31 18
e-mail: levchenko_lav@ukr.net

Полевщикова Олена Вікторівна,
кандидат історичних наук,
головний бібліограф Наукової бібліотеки
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна,
тел.: (048) 722 12 10
e-mail: library@onu.edu.ua

ІСТОРІЇ ТА ДОЛІ КНИЖКОВИХ КОЛЕКЦІЙ СПІВРОБІТНИКІВ НОВОРОСІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ НА ЗЛАМІ 1910-Х – 1920-Х РР.

У статті зроблена спроба дослідження історій та долі книжкових колекцій співробітників Новоросійського університету, які потрапили до університетської бібліотеки на зламі 1910-х – 1920-х рр. та в різних обсягах зберігаються в її фондах. Підсумовано про відсутність у науковій літературі досліджень, які б описували історії та долі книжкових колекцій службовців у зазначений період. Здійснено репрезентацію виявлених видань з книжкових колекцій видатних співробітників Новоросійського університету, тих, хто зробив вагомий внесок у розвиток культури: С. Г. Вілінського, О. Л. Коцейовського, О. О. Кочубинського, І. А. Лінниченка, В.-П. Н. Павловського, О. В. Ристенка, Є. М. Щепкіна, О. П. Доброклонського (особливу увагу приділено примірникам видань із зібрання останнього). Про факти передання книжкових колекцій до фондів бібліотеки свідчать документи Державного архіву Одеської області та записи в інвентарних книгах бібліотеки, які реєстрували надходження книжок до бібліотечного фонду на зламі епох. Джерела появи перерахованих у додатку видань з книжкових колекцій встановити не вдалося. Проте, їх наявність у книжкових колекціях вчених додатково характеризують їх ретельне і поглиб-

лене дослідження відповідних аспектів гуманітарних наук, яким присвячені ці видання. Результатом дослідження стало виявлення деяких видань цих книжкових колекцій. У статті подано стислий опис цих книжкових колекцій: дані про власника, час потрапляння до фонду бібліотеки, кількість виявлених примірників, література з якої тематики переважає у зібранні, чи мають місце інскрипти й екслібриси власників, зберігається колекція як єдине зібрання чи розрізнена, її актуальність для читачів. У статті йдеться про важливість збереження культурної спадщини попередніх століть.

Ключові слова: книжкові колекції, університетська бібліотека, С.Г. Вілінський, О.П. Доброклонський, О.Л. Коцейовський, О.О. Кочубинський, І.А. Лінниченко, В.-П. Н. Павловський, О.В. Ристенко, Є.М. Щепкін, бібліотекознавство, джерелознавство.

Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І.І. Мечникова веде свою історію з 1817 р., з часів Рішельєвського ліцею (попередника Імператорського Новоросійського університету в Одесі). У фонді університетської бібліотеки зберігаються різноманітні приватні колекції, серед яких книжкові зібрання родини Воронцових, А.Г. Строганова, М.К. Шильдера та В.І. Григоровича мають статус іменних книжкових фондів та розміщені окремо ще з часів Імператорського Новоросійського університету (ІНУ). Значна кількість книг приватних бібліотек, подарованих університету (10) або придбаних у власників чи їхніх нащадків (10; 14) розпорошені у фонді університетської книгозбірні. Реконструкція подібних «розпорошених» колекцій можлива лише на віртуальному рівні за допомогою сучасних інструментів бібліотечного опису та книгознавчих досліджень фонду.

В історії бібліотеки був хронологічно невеликий період (1917–1922), коли важливим напрямом роботи став порятунок друкованих примірників, що гинули в умовах революцій та громадянської війни. Так, відомими фактами є надходження до її фондів друкованої продукції з ліквідованих радянською владою одеських навчальних закладів (Вищих жіночих курсів, Вищих жіночих медичних курсів, Інституту благородних дівчат, Кадетського корпусу, Юнкерського училища, Єпархіальної духовної семінарії), Англійського клубу, деяких приватних бібліотек, залишених власниками, які тікали від радянської влади [11, с. 132–133]. При цьому непоміченими, для переважної більшості авторів наукової літератури залишаються факти надходження до фондів бібліотеки у цей же час внаслідок тих же обставин книжкових колекцій С.Г. Вілінського, О.П. Доброклонського, О.Л. Коцейовського, О.О. Кочубинського, І.А. Лінниченка, В.-П. Н. Павловського, О.В. Ристенка і Є.М. Щепкіна, життя яких багато років було пов'язано з ІНУ. В історіографії є поодинокі згадки щодо передання бібліотеці у зазначені роки зібрання книг І.А. Лінниченка [11, с. 115–116; с. 132–133; 16, с. 120], В.-П. Н. Павловського [18, с. 40] та Є.М. Щепкіна [16, с. 120]. Щодо долі бібліотеки і рукописів О.Л. Коцейовського існувала думка, що вони «...зникли і розчинилися у бурхливому потоці часу...» [12, с. 169]. Про книж-

кові колекції професорів С. Г. Вілінського, О. П. Доброклонського, О. О. Кочубинського й О. В. Ристенка дані в науковій літературі нами не виявлено. Про факти надходження книжкових колекцій вищезазначених осіб до фондів бібліотеки свідчать документи дев'яти справ чотирьох фондів Державного архіву Одеської області та записи в інвентарних книгах, які реєстрували надходження до фонду бібліотеки на зламі епох. Отже, мета статті полягає у спробі реконструювати історії та долі книжкових колекцій співробітників ІНУ в зазначені хронологічні рамки, що є одним із найважливіших завдань сучасності в збереженні культурної спадщини попередніх століть.

Незважаючи на скрутну суспільно-політичну і соціально-економічну ситуацію в країні в період 1917–1922 рр., викликану наслідками революційних потрясінь 1917 р., низкою збройних конфліктів між різними політичними, соціальними групами та різними державними утвореннями на теренах України у 1918–1920 рр., катастрофічним економічним становищем у 1919–1922 рр., окремим предметом особливої уваги діячів культури були заходи, спрямовані на збереження максимально-можливої кількості артефактів матеріальної культури, зокрема приватних книжкових колекцій. На цій ниві активно себе проявили представники академічного середовища Одеси, яким вдалося докласти неймовірні зусилля для того, щоб зберегти значну кількість книжкових зібрань різних установ, закладів, приватних осіб.

Особиста книжкова колекція – це не тільки зібрання важливої для її власника літератури різних напрямів відповідно його інтересів та своєрідний документ епохи, а й відображення характеристик індивідуальності власника. У ній можна знайти риси тієї епохи, в якій жив і працював її власник, з ким і в яких колах він спілкувався. Про це говорить кількість тих чи інших книг, автографи, малюнки, інскрипти, екслібриси тощо. Значення таких матеріалів зростає особливо тоді, коли книжкова колекція належала людині, яка залишила помітний слід в історії культури. За життя власника бібліотека – джерело інформації, вона постійно поповнюється, відображає коло його інтересів, одним словом, «живе», набуваючи притаманної тільки їй унікальності та індивідуальності. Після передачі книжкової колекції у неї починається наступний етап «життя» – набуття функції пам'ятки культури. Якщо особиста книжкова колекція залишається єдиним зібранням, то її цінність та значимість, порівняно з початковим рівнем, значно зростає.

Політика придбання книжкових колекцій своїх співробітників була притаманна керівництву ІНУ в усі роки його існування. Цю політику воно продовжувало й наприкінці 1910-х рр. не дивлячись на ускладнення соціально-економічного характеру в країні, пов'язані з подіями Першої світової війни. Так, 19 січня 1917 р. декан історико-філологічного факультету О. П. Доброклонський подав до Правління ІНУ записку, що на засіданні факультету 16 січня 1917 р. було вирішено за 200 руб. придбати другу партію книг (див. дод. 1) з особистої бібліотеки покійного професора О. В. Ристенка (1880–1915) та пред-

ставити рахунок вдові померлого. При цьому декан нагадував, що ця витрата вже була дозволена Правлінням ІНУ із сум 1916 р., асигнованих на семінарії історико-філологічного факультету [3, арк. 36]. Відзначимо, що перша партія книг (їх кількість не вдалося встановити) з цієї книжкової колекції для семінарів історико-філологічного факультету була придбана 1915 р. на суму 890 руб [4, арк. 74]. Отже, зібрання книжок професора О.В. Ристенка було придбане адміністрацією ІНУ в перші роки після смерті її власника. Робота з виявлення примірників з особистої бібліотеки О.В. Ристенка у фонді НБ ОНУ тільки почалась: поки що виявлено тільки декілька примірників з цього книжкового зібрання, серед яких дослідження В. Крусмана «На заре англійського гуманізму» (Одеса, 1915) з його інскриптом (іл. 4).

Протилежна ситуація сталася з книжковою колекцією професора О.О. Кочубинського (1845–1907). Питання щодо її придбання почали розглядати тільки через десять років після смерті вченого. 8 квітня 1917 р. Правління НУ на чолі з ректором Д.П. Кишенським ухвалило подання декана історико-філологічного факультету О.П. Доброклонського від 23 березня 1917 р. про те, що зазначений факультет, заслухавши доповідь професорів М.Г. Попруженка та Б.М. Ляпунова про бажаність придбання бібліотеки покійного професора О.О. Кочубинського для університету за 2000 руб. Правління НУ визначило дозволити придбати бібліотеку згідно з клопотанням за умови, що після розбирання книжкової колекції одну частину книг буде передано до семінарів історико-філологічного факультету, а другу її частину до бібліотеки університету з віднесенням витрат на відповідні фінансові джерела [5, арк. 25, 53].

4 (17) жовтня 1918 р. на засіданні історико-філологічного факультету професор М.Г. Попруженко виступив із заявою про розбір книг та складання карточного каталогу бібліотеки професора О.О. Кочубинського, придбані для проведення історико-філологічних семінарів. Представники факультету ухвалили рішення погодитися із висловленою заявою та клопотати перед Правлінням НУ про асигнування необхідних сум з відповідним пропорційним поділом між бібліотечними сумами та сумами семінарів. Також вирішили щодо винагороди бібліотекаря П.С. Шестерикова за спостереження за розбиранням книг. До того ж постановили на тих же підставах провести розбір книг бібліотеки професора О.В. Ристенка [2, арк. 10–12]. У зв'язку з цим 31 жовтня (13 листопада) 1918 р. на засіданні історико-філологічного факультету було прийнято до відома ухвалу Правління НУ щодо дозволу провести витрати на каталогізацію книг з особистих бібліотек покійних професорів О.О. Кочубинського й О.В. Ристенка [2, арк. 19–20]. 4 (17) червня 1919 р. на засіданні історико-філологічного факультету було ухвалено вважати за необхідне зберегти бібліотеку О.О. Кочубинського для семінарських потреб з виділенням з неї книг для фундаментальної бібліотеки згідно з попередньою постановою факультету [2, арк. 69].

Отже, у 1917–1919 рр. до фондів університетської бібліотеки переходили книжкові колекції виключно професорів університету, які померли у попередні роки. Починаючи з 1920 р. до бібліотеки університету надходили особисті книжкові колекції не тільки померлих викладачів (О.Л. Коцейовський помер 29 грудня 1919 р., Є.М. Щепкіна помер 13 листопада 1920 р.), а й професорів НУ, які на зламі 1919–1920 р. – період боротьби більшовиків за встановлення радянської влади, під загрозою арештів були змушені виїхати за кордон [15, 17]. У результаті екстреної еміграції країну залишили 60 висококваліфікованих фахівців у різних галузях знання. Вчені були змушені залишити квартири і майно, зокрема книжкові зібрання. Внаслідок цього книжкові колекції професорів С.Г. Вілінського, О.П. Доброклонського й І.А. Лінніченка було передано до фондів бібліотеки.

Крім архівних документів, інформацію щодо книжок, які надійшли до фондів бібліотеки, також містить бібліотечна документація, а саме Інвентарний каталог Головної бібліотеки Вищої школи Одеси, що відобразив поповнення фонду за період від 15.06.1920 р. до 11.06.1921 р. На жаль, наступні книги каталогу за період, який нас цікавить, не збереглися. У згаданому документі зафіксовано книжкові надходження від професорів НУ О.П. Доброклонського й І.А. Лінніченка.

Книги із зібрання О.П. Доброклонського вносилися до Інвентарного каталогу Головної бібліотеки Вищої школи Одеси протягом січня-березня 1921 р. Ця партія книг включала 286 назви книг у 304 томах в основному російською мовою (244 од.), видань іншими європейськими мовами (німецькою, французькою, латинською, італійською та грецькою) було значно менше. Час друкування цих книг відноситься до періоду кінця ХІХ – початку ХХ ст. Остання за часом видання книга з бібліотеки О.П. Доброклонського («Патриарх Тихон»), вийшла в Одесі 1919 р., тобто незадовго до того, як сім'я професора залишила місто.

Цілком очікувано, що основну частину (98 од.) виявлених книг професора кафедри церковної історії О.П. Доброклонського становить релігійна література, зокрема біблійні тексти, богослужбові книги, життя святих, життєписи духовних осіб; більше половини книжок цього розділу (понад 50 од.) – праці з історії церкви, у тому числі – розмножені типолітографічним способом студентські записи лекцій, які читались у Санкт-Петербурзькій духовній академії. З викладацькою діяльністю О.П. Доброклонського безпосередньо пов'язаний піднесений йому екземпляр «Истории христианской церкви от апостольского века до наших дней» Дж.С. Робертсона та І.І. Герцога в перекладі О.П. Лопухіна (СПб., 1891) з написом, відтиснутим на верхній кришці палітурки: «На память Александру Павловичу Доброклонскому от воспитанников V епархиального класса Рязанской Духовной Семинарии. 1892 г.» (у цьому навчальному духовному закладі Олександр Павлович викладав понад 10 років), а також складений слухачками ІІІ курсу історико-філологічного факультету Одеських

вищих жіночих курсів (1908/1909 академічний рік) том «Курса истории христианской церкви» під редакцією професора О. П. Доброклонського (іл. 1).

Видання з філологічних наук налічують майже 60 книг, включаючи твори античних авторів, праці з історії мови та літератури, насамперед – слов'янської. Судячи зі складу літературознавчої частини зібрання, найбільший інтерес у власника бібліотеки викликали творчість та постать М. В. Гоголя. Заслугують на згадку роботи з історії української культури В. В. Данилова «А. А. Котляревский и М. А. Максимович» (б.м., б.р.), «П. А. Кулиш и «Киевская старина»» (К., 1907; окремих відбиток із журналу «Україна»), «Из народной жизни в Малороссии» (СПб., 1909; окремих відбиток із журналу «Живая старина») та «Н. В. Гоголь и малорусское общество» С. П. Шелухіна (Одеса, 1909; відбиток збірки, виданої ІНУ). На титульних аркушах двох останніх названих видань пізніше (імовірно в 1920-х рр. під час проведення політики коренізації) було проставлено штамп «Ucrainica».

Такий самий штамп є на титульному аркуші праці О. Я. Єфименко «Южная Русь. Очерки, исследования, заметки» (К., 1905). Короткий перелік робіт з історії України включає також відбиток статті О. С. Грушевського «К судьбе «Истории Руссов» (Эпизод из украинской историографии XIX в.)», опублікованої у випуску «Чтений в историческом обществе Нестора-летописца» (1906).

Серед творів з історії (55 од.) передбачувано переважають роботи з російської історії, серед яких виділимо «Историко-археологическое описание Павловского посада Московской губернии» (вып. 1: О церквах), надруковане 1900 р. в цьому ж населеному пункті, уродженцем якого був О. П. Доброклонський. До представлених життєписів та біографічних словників примикають такі джерела історіографічних та історико-біографічних досліджень, як ювілейні матеріали, некрологи університетській професурі (О. С. Павлову, Ф. Ф. Соколову, В. І. Ламанському, Є. Є. Голубінському, А. Кирхгофу), збірники, випущені на честь вчених, а також відгуки щодо праць колег та їх критичні огляди. Прикладом академічної полеміки може бути твір «Перл учёной критики: Ответ профессору А. И. Загоровскому» професора ІНУ, відомого юриста Є. В. Васковського, друге видання якого (Одесса, 1904) було в цьому книжковому зібранні.

Зазначимо присутність літератури з права (тексти законів та офіційних розпоряджень, роботи з церковного права тощо – понад 20 од.), а також півтора десятки видань, що стосуються різних навчальних закладів (у тому числі духовних) та наукових товариств.

Обов'язково згадаємо книжки, які додають деякі штрихи до портрета О. П. Доброклонського: це видання, які, швидше за все, пов'язані з особистими захопленнями, а також із закордонними подорожами Олександра Павловича, здійсненими на початку ХХ ст. Відгомони відвідувань мальовничих місць та культурно-історичних центрів країн Європи знаходимо в путівниках та фотоальбомах («Como, seine Umbegung u. der Comersee», «Pianta di Firenze»,

«Ricordo di Venezia», «Ricordo di Milano», «Der Dogen Palast in Venedig mit vielen Abbildungen», «Selecta ex coemeterio St. Callisti in Via Appia», «RR PP Trappiates, Catacombes de St. Calliste Via Appia»), а також у каталогах знаменитих музеїв та пам'яток архітектури («Illustrierte Führer des Nationalmuseums in Neapel», «Päpstliche Museem und Gallerien», «Katalog der Königl. Galerie in Venedig», «Ausstellung von fundstücken aus Epheses im unseren Belvedere», «Guide de la Galerie royale du Palais Pitti», «Übersicht der Kunsthistorischen Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses»).

Не можна не відзначити практично повну відсутність у цьому книжковому вступі «розкішних» бібліофільських видань, так само як і белетристики. Можна припустити, що ця («розважальна») частина книжкового зібрання О. П. Доброклонського була призначена для передачі не бібліотеці університету, а, наприклад, приватній особі з його близького оточення. Отже, за своїм складом вивчений книжковий комплекс – це типова робоча бібліотека вченого та викладача, в якій вибір книг підпорядкований академічній діяльності власника.

До кола читання дослідника завжди входять, перш за все, праці його колег з тематики, близької до академічних та професійних інтересів власника книжкового зібрання. Кількість книг, подарованих О. П. Доброклонському їхніми авторами, становить майже півсотні екземплярів, тобто практично кожна п'ята книга відзначена авторським дарчим написом – інскриптом. Переважна більшість осіб, що побажали подарувати «достоповажному професору» (так часто зверталися до О. П. Доброклонського в інскриптах) екземпляр своєї друкованої праці, складала колеги Олександра Павловича з Новоросійського університету (П. М. Біцилли, П. Є. Казанський, О. М. Клітін, В. Е. Круман, В. Ф. Лазурський, Б. М. Ляпунов, О. О. Павловський, М. Г. Попруженко, П. Є. Трифільєв, А. В. Флоровський, М. Ю. Чижов) (іл. 2), або колеги, що працювали в інших академічних та навчальних закладах країни – як у столичних, так і провінційних. Назвемо православного богослова професора Харківського університету Й. О. Бродовича; історика-візантиніста, протоієрея, протопресвітера оновленої церкви М. Г. Попова; петербурзького візантиніста, історика церкви Б. М. Меліоранського; духовного письменника М. М. Левитського, який навчався разом з Олександром Павловичем у Московській духовній академії; історика церкви, візантиніста, заслуженого професора Московського університету, почесного члена Московської духовної академії О. П. Лебедева; філософа-логіка, професора Казанського університету І. І. Ягодинського; історика-візантиніста, професора Московського університету О. П. Рудакова; видатного епіграфіста, історика та філолога-класика В. В. Латишева; протоієрея, духовного письменника та церковного композитора М. О. Лісіцина; палеографа, славіста, історика літератури академіка О. І. Соболевського; історика та богослова Д. І. Скворцова; православного церковного письменника та історика, протоієрея, професора Київської духовної академії Ф. І. Титова; славіста, професора та ректора Київського університету в 1919–1920 рр. М. К. Грунського та ін. Найбільша кіль-

кість праць, подарованих Олександрю Павловичу та представлених в університетській бібліотеці, була від професора Санкт-Петербурзької духовної академії М. Н. Глибоковського (дев'ять робіт).

Таку значну кількість авторських дарчих написів можна розглядати як свідчення високого авторитету професора О. П. Доброклонського у професійному середовищі. І хоча виявлені авторські інскрипти представляють собою стриманий, лапідарний текст, вони допомагають встановити чи уточнити коло спілкування, громадські та особисті зв'язки вченого, надаючи додаткову інформацію щодо його життя.

На цьому строго академічному фоні виділяються дарчі написи зовсім іншого – камерного, «домашнього» характеру: «Милому дяде Саше с искренним приветом. Сергей. 24.V.1915. Мозель» и «Милому дяде Саше от искреннего автора 10.III.1916. Одесса». Вони залишені на шмуцтитулi двох невеликих книжечок – «Записки стихотворца» ([М.], б.р.) и «Новое о стихосложении А. С. Пушкина» (М., 1915) поетом, перекладачем, теоретиком поезії, літературним критиком, математиком, популяризатором науки С. П. Бобровим (1889–1971), який вважається одним із організаторів руського футуризму. Ці авторські інскрипти служать нагадуванням про сімейні відносини О. П. Доброклонського, які заслуговують на проведення окремого наукового дослідження.

Дарчі написи, адресовані О. П. Доброклонському його сучасниками, є найбільш численними прикладами ознак власника екземплярів з бібліотеки професора. Якогось екслібрису чи штампу зібрання самого Олександра Павловича нами не виявлено, але на деяких книгах він залишав (чорнилом або олівцем) свій підпис власника («А. Доброклонский») (іл. 3). На титульному аркуші книжечки «Канарейка. Разведение, обучение пению, уход, болезней и лечение» (Петроград, б.р.) зроблено запис олівцем: «из книг Д.».

На двох книгах, що надійшли до фондів університетської бібліотеки у складі книжкової колекції професора О. П. Доброклонського, є штампи бібліотеки його колеги О. В. Ристенка (іл. 5), що рано пішов із життя.

6 березня 1920 р. на засіданні історико-філологічного факультету під головуванням в. о. декана професора М. М. Ланге професор А. В. Флоровський виступив із заявою про порушення клопотання про надання бібліотеки професора І. А. Лінниченка семінарію з руської історії (див. дод. 2). Присутні на засіданні професори О. І. Томсон, Б. В. Варнеке, В. Ф. Лазурський, С. М. Щепкін, Б. М. Ляпунов, М. І. Мандес, Ф. Г. Александров, П. Й. Потапов, Р. М. Волков, С. С. Дложевський ухвалили порушити клопотання перед Правлінням про те, щоб у разі отримання бібліотеки професора І. А. Лінниченка університетом у власність, ця бібліотека була повністю передана семінарію з руської історії та щоб при її прийомі участь від факультету взяв професор А. В. Флоровський [2, арк. 118–120], про що 16 березня 1920 р. було повідомлено Правління НУ [1, арк. 59].

29 березня 1920 р. на засіданні історико-філологічного факультету під головуванням декана професора Є. П. Трифільєва було розглянуто питання щодо умов прийому бібліотеки професора І. А. Лінниченка. Присутні професори М. М. Ланге, Б. М. Ляпунов, О. І. Томсон, М. І. Мандес, доценти М. І. Гордієвський, Ф. Г. Александров, приват-доценти К. П. Добролюбський, Ю. Г. Оксман, С. С. Дложевський прийняли рішення утворити комісію для прийому бібліотеки професора І. А. Лінниченка у складі професорів А. В. Флоровського, Б. В. Варнеке, В. Ф. Лазурського і доцента П. Й. Потапова (за іронією долі не присутніх на засіданні) [2, арк. 126–128], але про це їх було повідомлено офіційно 5 квітня 1920 р. [1, арк. 105]. До складу цієї комісії також увійшов завідувач університетської бібліотеки В.-П. Н. Павловський [1, арк. 114]. Безумовно, «розпорошене» у фонді Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова особисте книжкове зібрання І. А. Лінниченка заслуговує на окреме серйозне дослідження. На сьогоднішній день у фонді університетської бібліотеки ідентифіковано за інскриптами 35 примірників з особистого книжкового зібрання цього відомого вченого (іл. 6–7).

19 квітня 1920 р. на засіданні історико-філологічного факультету під головуванням декана професора Є. П. Трифільєва та в присутності професорів М. М. Ланге, Б. М. Ляпунова, О. І. Томсона, А. В. Флоровського, М. І. Мандеса, Б. В. Варнеке, Ю. Г. Оксмана, В. Ф. Лазурського, доцентів Ф. Г. Александрова, Є. О. Загоровського, П. Й. Потапова, приват-доцентів П. О. Бузука, К. П. Добролюбського, С. С. Дложевського, Р. М. Волкова було розглянуто питання щодо деяких аспектів доль книжкових колекцій професорів О. О. Кочубинського та І. А. Лінниченка. Відносно першого питання, відповідь на клопотання професора Б. В. Варнеке щодо передачі екземпляра друкованого видання Московського археологічного товариства «Древности» з бібліотеки професора О. О. Кочубинського до бібліотеки Музею витончених мистецтв при НУ була прийнята колегами одногласно позитивно. Другим питанням було розглянуто протокол засідання комісії з розбору книжкової колекції професора І. А. Лінниченка (див. дод. 3). Вченими протокол було прийнято до відома та вирішено, що із загальної кількості серіальних видань з його бібліотеки, ті які більшою чи меншою мірою мають близьке відношення до руської історії зберегти за історичним семінаром з руської історії [2, арк. 130–132]. Про прийняте рішення відносно бібліотеки професора І. А. Лінниченка декан історико-філологічного факультету Є. П. Трифільєв 20 квітня 1920 р. доповів уповноваженому комісару [1, арк. 116].

До бібліотеки разом із книжковою колекцією професора І. А. Лінниченка також було передано його архів. Про це свідчить розпорядження Обласного управління архівною справою на ім'я завідувача бібліотеки Вищої школи Одеси від 30 грудня 1922 р. за підписом заступника завідувача Обласного управління архівною справою В. В. Стратена з проханням передати у ведення управління архів професора І. А. Лінниченка [1, арк. 5].

22 листопада 1921 р. створений з бібліотек І. А. Лінниченка і Є. М. Щепкіна історичний кабінет, який тимчасово перебував у розпорядженні Головної бібліотеки вищої школи Одеси, передавався на баланс Одеського інституту народної освіти (ОІНО) під назвою «Історичний кабінет імені товариша Щепкіна» та мав обслуговувати студентів ОІНО та Археологічного інституту. До штату кабінету входили завідувач і зберігач [6, арк. 448, 482]. У 1929/30 навчальному році історичним кабінетом завідував К. П. Добролюбський [7, арк. 113]. Бібліотекою історичного кабінету користувалися студенти, викладачі та аспіранти секції Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури при ОІНО [8, арк. 18 зв.].

Станом на 17 березня 1922 р. зібрання книг викладачів колишнього НУ О. П. Доброклонського, О. Л. Коцейовського, І. А. Лінниченка та Є. М. Щепкіна перебували у Головній бібліотеці вищої школи Одеси, де вони стали частиною її фондів. Це відомо з копії клопотання адміністрації Головної бібліотеки вищої школи Одеси від 17 березня 1922 р. до Губернського комітету професійно-технічної та спеціально-наукової освіти (Губпрофос) із клопотанням надати «высокоценную библиотеку б[ывшего] заведующего Библиотекой высшей школы В.-П. Н. Павловского¹, находящуюся в настоящее время без достаточной охраны» до бібліотеки Вищої школи Одеси «...по примеру библиотек других преподавателей высших учебных заведений, напр[имер], профессоров Щепкина, Линниченко, Доброклонского, Коцейовского и др.» [9, арк. 3]. Майже через два місяці – 16 травня 1922 р. зібрання книг В.-П. Н. Павловського, яке нараховувало біля п'яти тисяч томів, було передано до Головної бібліотеки вищої школи. Передачу книг директору бібліотеки А. В. Флоровському з опечатаної квартири В.-П. Н. Павловського (за адресою вулиця Інститутська (нині Дідріхсона), будинок 25, квартира 11) у присутності голови домового комітету Гавриловчука та понятих на підставі мандату Об'єднаного державного політичного управління (ОДПУ) за № 1374 від 11 травня 1922 р. здійснив співробітник оперативної групи ОДПУ А. Товокайне. Разом з книгами з квартири В.-П. Н. Павловського до бібліотеки також було передано бібліотечне обладнання (три етажерки, одна етажерка, яка крутиться, одна дробина, стінні полицки з чотирьох стін), рукописний матеріал наукового характеру та бібліотечна документація [9, арк. 4]. Які події призвели до арешту В.-П. Н. Павловського представниками ОДПУ нам встановити не вдалося. Його подальша доля нам також на сьогодні залишається невідомою.

Передання особистих книжкових колекцій до НБ ОНУ в період 1917–1922 рр. відбувалося внаслідок трьох приводів: смерті (О. О. Кочубинський, О. В. Ристенко, О. Л. Коцейовський, Є. М. Щепкін), еміграції (С. Г. Вілінський,

¹ Про нього див.: Левченко В. В. Роль одеських вчених-істориків у розвитку інфраструктури Наукової бібліотеки Одеського (Новоросійського) університету у першій половині ХХ століття. *Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*. 2017. Т. 22, вип. 2 (18). С. 82–83; Левченко В. В., Мурашко О. С. Долі очільників Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова на зламі епох (1917–1922). *Бібліотечний Меркурій*. 2023. Вип. 1 (29). С. 32–40.

О. П. Доброклонський, І. А. Лінниченко) або арешту (В.-П. Н. Павловський) її власника (див. дод. 4). Дві з восьми книжкових колекцій – О. О. Кочубинського і О. В. Ристенка – були придбані керівництвом університету, відповідно за 2 000 руб та 200 руб. Решта книжкових зберігань дісталася бібліотеці безкоштовно, за іронією долі, завдяки зміні суспільно-політичного устрою в країні, внаслідок чого радянська влада здійснювала націоналізацію всього майна. У цей час фактів передання вченими особистої книжкової колекції до НБ ОНУ за власним бажанням заради збереження її та окремих его-документів встановлено не було. Долі вищеперелічених особистих книжкових колекцій не встановлено, вони не були виділені із загального фонду до окремих колекційних зберігань, їх окремі одиниці перебувають у складі загального фонду НБ ОНУ.

Розглядаючи старі книги та журнали, розумієш, що про книги, видані понад сто та більше років тому, мало що можна просто розповісти, навіть якщо вибрати найцікавіші з погляду на тематику, форми видання чи місця у світовому культурному процесі. Загалом книжкові пам'ятки історії та культури представляють наукову, історичну, духовну, матеріальну цінність, тому обов'язок усіх бібліотек, які мають у своїх фондах книжкові пам'ятники, зберегти та надати доступ до цих документів. При цьому проблеми формування фондів книжкових пам'яток бібліотек є частиною проблем загальнофондових, проблем формування бібліотечних фондів.

Таким чином, документи з дарчих книжкових колекцій співробітників НУ значно збагатили інформаційний потенціал книжкових фондів НБ ОНУ. Серед них підручники та навчальні посібники, видання з історії, філології, філософії, психології, етнографії, юриспруденції, серіальні видання. Матеріали з надходжень книжкових колекцій дають можливість студентам і викладачам здобувати знання та займатися науковими дослідженнями, вони є важливим джерелом для характеристики даних з історії книги, особистості власника, епохи свого часу. Співробітники відділу рідких книг та рукописів НБ ОНУ та дослідники історії університетської книгозбірні проводять належну роботу з документами – їх виявлення, наукової обробки, вивчення, збереження.

Додаток 1

**Рапорт професорів М. Г. Попруженка і С. Г. Вілінського
до історико-філологічного факультету ІНУ від 8 січня 1917 р.²**

В историко-филологический факультет Императорского Новороссийского университета

Орд[инарных] проф[ессоров]
М. Г. Попруженко и С. Г. Вилинского

РАПОРТ

Согласно поручению факультета, нами была рассмотрена вторая партия книг покойного проф[ессора] А. В. Рыстенко, приобретаемых для семинария факультета. Партия эта, состоящая из 207 книг, может быть полностью приобретена для семинария, так как содержание книг соответствует предметам последнего. Общая стоимость книг этой партии может быть определена в 147 руб 75 коп, но, принимая во внимание, что значительная часть книг – в переплетах вполне хорошей сохранности, мы полагаем бы – принять во внимание и стоимость переплетов и уплатить за книги 200 руб. Остающаяся часть библиотеки А. В. Рыстенко, по заявлению вдовы покойного, остается в ее владении и продана не будет.

Одесса, 8 января 1917 г[од]

М. Попруженко [підпис]
С. Вилинский [підпис]

ДАОО, ф. 45, оп. 4, спр. 2705, арк. 10. Рукопис. Лист.

Додаток 2

**Записка профессора А. В. Флоровского
до історико-філологічного факультету ІНУ**

В историко-филологический факультет Новороссийского университета

Библиотека проф[ессора] И. А. Линниченко, как известно факультету, принята в настоящее время в ведение библиотеки университета. Администрация последней, как выяснилось из моей беседы с т[оварищем] В.[–П.] Н. Павловским, считает необходимым сохранить собрание И. А. Линниченко в качестве самостоятельного целого, не сливая его с основными отделами университетской библиотеки. В соответствии с этой точкой зрения считаю долгом просить факультет возбудить ходатайство о предоставлении библиотеки И. А. Линниченко – семинарию по русской истории. Богатый и систематический подбор из-

² Представлені документи публікуються мовою оригіналу, з наведенням відповідно до правил орфографії та пунктуації сучасної російської мови. Скорочення слів, що зустрічаються в тексті, розшифровані в квадратних дужках.

даний и литературы по различным вопросам и эпохам русской истории в самом широком смысле – может составить драгоценный основной книжный фонд для специальных занятий в области данной науки.

Вместе с тем – независимо от того или иного направления дела о библиотеке И. А. Линниченко – считаю необходимым просить факультет возбудить ходатайство о непременно участии представителя факультета при приеме означенной библиотеки.

Проф[ессор] Ант. Флоровский [підпис]

ДАОО, ф. 45, оп. 4, спр. 2051, арк. 154–154 зв. Рукопис. Лист.

Додаток 3

Протокол засідання комісії з розбору книжкової колекції професора І. А. Лінниченка від 15 квітня 1920 р.

Протокол заседания комиссии по разбору библиотеки проф[ессора] И. А. Линниченко.

15 апреля 1920 г[ода]

Присутствовали – проф[ессора] Б. В. Варнеке, В. Ф. Лазурский, А. В. Флоровский и библиотекарь университета В. [–П. Н.] Павловский.

Ознакомившись в общих чертах с содержанием и составом библиотеки проф[ессора] Линниченко – постановили:

- 1) выделить из библиотеки и направить в склад общей университетской библиотеки иностранную беллетристику не имеющего научного значения;
- 2) книги и брошюры – научные распределить по отдельным семинариям по специальностям, – а именно: в семинарий русской истории, section classic, Музей изящных искусств (книги по изобразительным искусствам, музыке, театру и эстетике), русской литературы. Книги по всеобщей истории, не имеющие отношения к русской истории, направить в общий историко-филологический кабинет – для хранения впредь до выделения семинария по всеобщей истории; книги по славяноведению на тех же основаниях в ист[орико]-фил[ологический] кабинет. Издания библиографические, указатели содержания журналов и преysкуранты передать в основную библиотеку (239 отдел). Вопрос о распределении журналов передать на разрешение факультета. Календари и отчеты – в общую библиотеку.

Ант. Флоровский [підпис]

Б. Варнеке [підпис]

ДАОО, ф. 45, оп. 4, спр. 2051, арк. 114. Рукопис. Лист.

Список використаних джерел

1. Державний архів Одеської області (ДАОО). – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2051. – 156 арк.
2. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2560. – 132 арк.
3. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2705. – 99 арк.
4. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2706. – 203 арк.
5. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2707. – 80 арк.
6. ДАОО. – Ф. Р-1395. – Оп. 1. – Спр. 4. – 487 арк.
7. ДАОО. – Ф. Р-1593. – Оп. 1. – Спр. 724. – 118 арк.
8. ДАОО. – Ф. Р-1593. – Оп. 1. – Спр. 734. – 14 арк.
9. ДАОО. – Ф. Р-1724. – Оп. 1. – Спр. 24. – 7 арк.
10. Дарители Научной библиотеки Одесского (Новороссийского) университета (1865–1920) : материалы к истории Одесского национального университета им. И. И. Мечникова / сост.: Е. В. Бережок, Е. В. Полевщикова, Е. В. Савельева, В. В. Самодурова. – Одесса : Астропринт, 2005. – 424 с.
11. Два століття служіння книзі. Історія Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, 1817–2017 : [монографія] / М. В. Алексєєнко, М. О. Подрезова, О. В. Полевщикова, В. П. Пружина, В. В. Самодурова. – Одеса : ОНУ, 2017. – 292 с.
12. *Зленко Г. Д.* Наполегливий дослідник / Г. Д. Зленко // *Всесвіт*. – 1986. – № 5. – С. 168–169.
13. Іменні колекції професорів Одеського (Новоросійського) університету в Науковій бібліотеці ОНУ – національне надбання держави : матеріали наук.-практ. конф. (Одеса, 25–26 квіт. 2000 р.). – Одеса : Астропринт, 2001. – 59 с.
14. Книжкові пам'ятки Наукової бібліотеки Одеського національного університету: путівник / ОНУ ім. І. І. Мечникова, Наукова б-ка; упоряд.: М. В. Алексєєнко, Г. В. Великодна, О. В. Полевщикова. – Одеса : ОНУ, 2019. – 178 с. – (Книжкові колекції НБ ОНУ ім. І. І. Мечникова).
15. *Левченко В. В.* Судьбы учёных Одессы на рубеже эпох (1917–1922) / В. В. Левченко // *Проблемы славяноведения : сб. науч. ст. и материалов*. – 2009. – Вып. 11. – С. 134–146.
16. *Левченко В. В.* Історія Одеського інституту народної освіти (1920–1930 рр.): позитивний досвід невдалого експерименту / В. В. Левченко ; відп. ред. В. М. Хмарський ; наук. ред. Т. М. Попова. – Одеса : ТЕС, 2010. – 428 с.
17. *Левченко В. В.* Одесские ученые в условиях русской эмиграции первой волны: пути, адаптация, судьбы / В. В. Левченко // *Мир глазами историка: памяти академика Юрия Александровича Полякова*. – М. : ИРИ РАН, 2014. – С. 139–156.
18. *Левченко В. В.* Доли очільників Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова на зламі епох (1917–1922) / В. В. Левченко, О. С. Мурашко // *Бібліотечний Меркурій*. – 2023. – Вип. 1 (29). – С. 27–57.

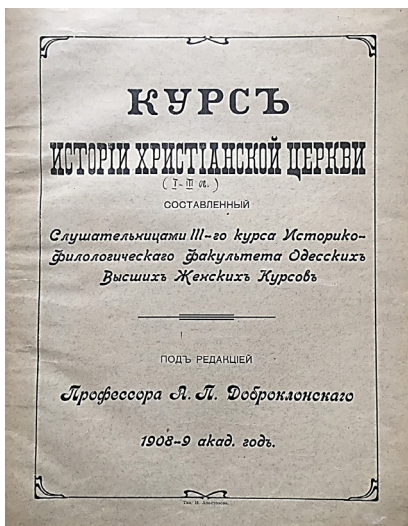
References

- [1]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2051.
- [2]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2560.
- [3]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2705.
- [4]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2706.
- [5]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2707.
- [6]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-1395, inventory 1, dossier 4.
- [7]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-1593, inventory 1, dossier 724.
- [8]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-1593, inventory 1, dossier 734.
- [9]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-1724, inventory 1, dossier 24.
- [10]. Dariteli Nauchnoy biblioteki Odesskogo (Novorossiyskogo) universiteta (1865–1920): materialy k istorii Odesskogo natsionalnogo universiteta im. I. I. Mechnikova [Donors of the Scientific Library of Odessa (Novorossiysk) University (1865–1920): materials on the history of Odessa National University. I. I. Mechnikova]. Odesa, 2005, 292 p.
- [11]. Aliksieienko M. V., Podrezova M. O., Polevshchikova O. V., Pruzhyna V. P., Samodurova V. V. *Dva stolittia sluzhinnia knyzi. Istorii Naukovoї biblioteki Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnikova, 1817–2017* [Two centuries of service to the book. History of the Scientific Library of the Odessa I. I. Mechnikov National University, 1817–2017]. Odesa, 2017, 290 p.
- [12]. Zlenko G. D. Napolehlyvyy doslidnyk [Persistent researcher]. *Vsesvit [Universe]*. 1986, iss. 5, pp. 168–169.
- [13]. Imenni kolektsiyi profesoriv Odeskoho (Novorosiyskoho) universytetu v Naukovii bibliotetsi ONU – natsionalne nadbannia derzhavy: materialy nauk.-prakt. konf. (Odesa, 25–26 kvit. 2000 roku) [Personal collections of

- professors of Odesa (Novorossiysk) University in the Scientific Library of ONU – national heritage of the state: proceedings of the scientific and practical conference (Odesa, April 25–26, 2000)], Odesa, 2001, 59 p.
- [14]. Knyzhkovi pamyatky Naukovoyi biblioteki Odeskoho natsionalnoho universytetu: putivnyk [Book monuments of the Scientific Library of Odesa National University: a guide], Odesa, 2019, 178 p.
- [15]. Levchenko V. Sudby uchonykh Odessy na rubezhe epokh (1917–1922) [The fate of Odessa scientists at the turn of epochs (1917–1922)]. *Problemy slavyanovedeniya: sb. nauchnykh statey i materialov [Problems of Slavic Studies: collection. scientific articles and materials]*. Bryansk, 2009, vol. 11, pp. 134–146.
- [16]. Levchenko V. Istoriia Odeskoho instytutu narodnoi osvity (1920–1930): pozytyvnyi dosvid nevdaloho eksperymentu [The History of Odessa Institute of Public Education (1920–1930): positive experience of a failed experiment]. Odesa, 2010, 428 p.
- [17]. Levchenko V. Odesskiye uchenyye v usloviyakh russkoy emigratsii pervoy volny: puti, adaptatsiya, sudby [Odessa scientists in the conditions of the first wave of Russian emigration: paths, adaptation, destinies]. *Mir glazami istorika: pamyati akademika Yuriya Aleksandrovicha Polyakova [The world through the eyes of a historian: in memory of academician Yuri Aleksandrovich Polyakov]*. M., 2014, pp. 139–156.
- [18]. Levchenko V., Murashko O. Doli ochilnykh Naukovoyi biblioteki ONU imeni I. I. Mechnikova na zlami epokh (1917–1922) [The fate of the heads of the Scientific Library of Odesa I. I. Mechnikov National university at the turn of epochs (1917–1922)]. *Bibliotchnyy Merkuriy [Library Mercury]*. 2023, iss. 1 (29), pp. 27–57.

Надійшла 30.09.2023 р.

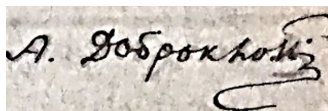
Ілюстрації

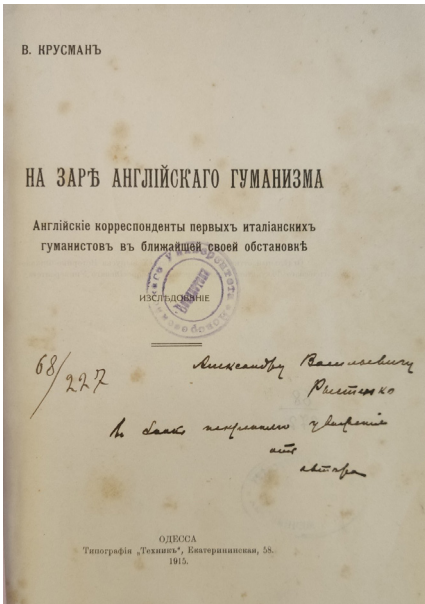
Іл. 1. Титульний аркуш «Курса истории христианской церкви» за редакцією О. П. Доброклонського

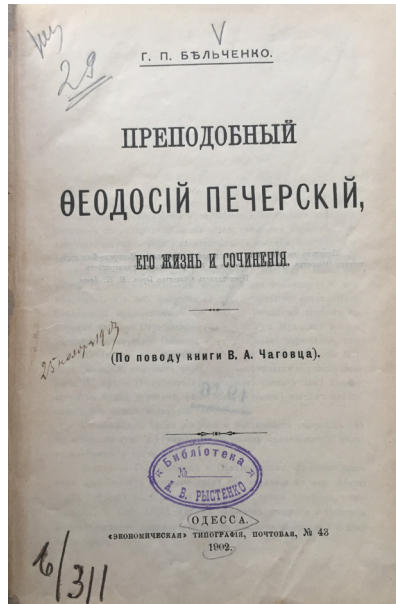
Іл. 2. Дарчі написи викладачів Новоросійського університету на книгах, подарованих проф. О. П. Доброклонському

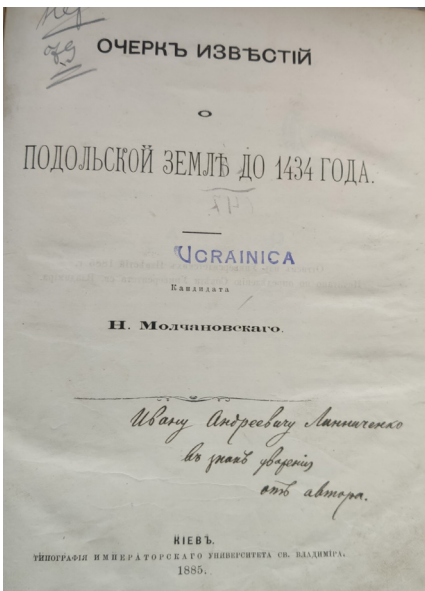
Іл. 3. Власницький запис О. П. Доброклонського

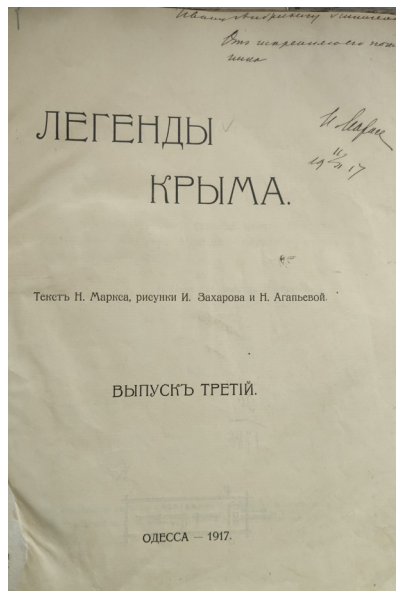
Іл. 4. Титульний аркуш дослідження В. Крусмана «На заре англійського гуманізму» (Одеса, 1915) з його інскриптом О. В. Ристенку

Іл. 5. Титульний аркуш рецензії Г. П. Бельченка «Преподобный Феодосий Печерский, его жизнь и сочинения (по поводу книги В. А. Чаговца)» (Одеса, 1902) з бібліотеки О. В. Ристенка з відбитком печатки власника

Іл. 6. Титульний аркуш дослідження Н. В. Молчановського «Очерк известий о Подольской земле до 1434 года» (Київ, 1885) з дарчим написом автора І. А. Лінниченку

Іл. 7. Титульний аркуш дослідження Н. О. Маркса «Легенды Крыма» (Одеса, 1917) з дарчим написом автора І. А. Лінниченку

Alekseenko M. V.,

Chief of the Department of Rare Books and Manuscripts
Scientific Library of the
Odessa I. I. Mechnikov National University
24, Preobrazhenskaya St., Odessa, 65082, Ukraine,
tel.: (0482) 34 77 89
e-mail: library@onu.edu.ua

Levchenko V. V.,

Candidate of Historical Sciences (Ph. D.),
docent at the department of social and humanitarian disciplines
Odessa National Maritime University
34 Mechnikov St., Odessa, 65029, Ukraine
tel.: (048) 728 31 18
e-mail: levchenko_lav@ukr.net

Polevshchikova E. V.,

Candidate of Historical Sciences (Ph.D.),
Chief Bibliographer of the Scientific Library
Odesa I. I. Mechnikov National University
24 Preobragenskaya St., Odesa, 65082, Ukraine
tel.: (048) 722 12 10
e-mail: library@onu.edu.ua

**HISTORIES AND FATE OF BOOK COLLECTIONS
OF NOVOROSIYSKYI UNIVERSITY LECTURERS
AT THE TURN OF THE 1910S – 1920S.**

Summary

The article is aimed at studying histories and fate of the book collections of Novorossiyskiy University lecturers that entered the University library at the turn of the 1910s and 1920s and have been stored in its stocks in various amounts. The authors of the article considered it necessary to fill in certain gaps in academic literature concerning the histories and fate of the book collections of University staff in the specified period.

The article represents publications from the book collections coming from outstanding employees of Novorossiyskiy University S.G. Vilinskyi, O.L. Kotseyovskiy, O.O. Kochubynskiy, I.A. Linnichenko, V.-P. N. Pavlovsky, O.V. Rystenka, E.M. Shchepkin, O.P. Dobroklonskiy who made a significant contribution to culture of the country, special attention being paid to books from the collection of the latter). The facts of acquisition of these book collections by University library are recorded in a number of documents of the State Archives of the Odesa Region as well as in library's inventory books, which registered book acquisitions at the turn of the century. The documents explaining the selection of a number of books listed in the appendix have not been found. However, the fact of their availability in private libraries of University lecturers can serve as additional evidence of thorough and

in-depth study of relevant aspects of the humanities to which these publications are devoted by the owners of the above-mentioned collections.

As a result of the research, a number of copies coming from these book collections have been identified. The article presents a brief description of book collections under consideration: personal data about the owner, the time of the book acquisition by the library, a number of identified copies, owner's main centers of interest, information on book owners' inscripts and bookplates if available. The authors also show whether one or another collection is kept as a single unit or is dispersed in library stocks as well as its relevance for readers. The paper deals with the importance of preserving the cultural heritage of previous centuries.

Key words: book collections, University library, S. G. Vilinskyi, O. P. Dobroklonskyi, O. L. Kotseyovskyi, O. O. Kochubynskyi, I. A. Linnichenko, V.-P. N. Pavlovskyi, O. V. Rystenko, E. M. Shechepkin, library studies, source studies

УДК 090.1:821–21(410):[027.7:378.4(477.74–21)]
DOI: [https://doi.org/10.18524/2707–3335.2023.2\(30\).291811](https://doi.org/10.18524/2707–3335.2023.2(30).291811)

Polevshechkova E. V.,

Candidate of Historical Sciences (Ph. D.),
Chief Bibliographer of the Scientific Library
Odessa I. I. Mechnikov National University
24 Preobragenskaya St., Odessa, 65082, Ukraine
tel.: (048) 722 12 10
e-mail: library@onu.edu.ua

EARLY ENGLISH PRINTED DRAMA IN THE VORONTSOV COLLECTION OF THE UNIVERSITY LIBRARY

The paper provides information on early modern and Restoration English drama printed during the Stuart period in the Vorontsov collection of the Scientific Library of the Odessa National I. I. Mechnikov University. The article gives a brief overview of this part of English old printed books conserved in the University library, including the composition of the collection, chronological framework of included editions, as well as copy-specific features and physical condition of the copies. The author focuses on the provenance of the collection and its formation by the Vorontsov family members. An *Appendix* contains short bibliographic descriptions of drama prints from the collection and authoritative bibliographic references.

Key words: old printed books, English printed drama, the Stuarts, book collections, the Vorontsovs, provenance.

A small selection of English printed drama published during the Stuart period which is conserved within the Vorontsov collection of the Scientific Library of Odessa I. I. Mechnikov National University makes up an important part of this prestigious book collection. It includes sixty drama prints (in sixty-one copies) listed in *Appendix* in chronological order of publications.

Outlines of the collection

The earliest prints available in the collection appeared in the Caroline era between 1631 and 1640: in 1631, 1632, 1639, and 1640 (five plays) including two tragedies by a Jacobean dramatist Thomas Goff published some years after his death (*Appendix*, n° 1–2) (ill.1–2). The authorship of the tragedy *The bloodie banquet* signed by “T. D” is controversial, sometimes attributed to Thomas Drue, to Thomas Barker, to Robert Davenport, and to Thomas Dekker and Thomas Middleton [10] (*Appendix*, n° 4) (ill.3). *The tragedie of Cleopatra Queen of Ægypt* by an English poet, dramatist and historian Thomas May was first published separately (see *Appendix*, n° 3). The text of the tragedy was also included in *Two tragedies, viz. Cleopatra Queene of Ægypt. And Agrippina Empress of Rome* printed in 1654 but in the Vorontsov collection the latter is only represented by *The tragedie of Julia Agrippina* (*Appendix*, n° 7). The title page and the rest of the text of the comedy

The Antipodes by Richard Brome are bound separately in two different volumes (*Appendix*, n° 5).

The period of Civil war and Interregnum (1642–1660) is known to be less favourable for drama publication as commercial playing was outlawed. It is represented in the collection by three copies: “a dramatique piece, full of excellent moralitie” *Love’s dominion* by Richard Flecknoe, above-mentioned *The tragedie of Julia Agrippina*, and “a tragedie, really acted in Persia, in the last age” *Mirza* by Robert Baron (*Appendix*, n° 6–8).

English drama published in the years of Restoration dominates in the collection which is quite to be expected given an enthusiastic resurgence of interest in the theatre of the epoch after Puritan bans had been abolished. Twenty plays printed during the reign of Charles II of England make the largest part of the repertoire of Restoration drama in the Vorontsov collection (*Appendix*, n° 9–28); three drama prints available in the collection appeared in his younger brother’s short reign (*Appendix*, n° 29–31).

More seventeen plays were published (*Appendix*, n° 32–48) after James II of England was replaced by William II and Mary II resulting from the Glorious Revolution. Finally, twelve drama prints from the collection appeared in the reign of Anne of Great Britain (*Appendix*, n° 49–61) in thirteen copies as Charles Goring’s play *Irene; or, the fair Greek* (*Appendix*, n° 57–58) is represented by two copies bound with other plays in two different volumes. More than $\frac{3}{4}$ of English playbooks printed in the Stuart period from the Vorontsov collection of the University Library (forty-six plays) were published in the 17th century making over half of the 17th century editions in the collection [see 11].

The plays from the Vorontsov collection were written in English except a «comédie meslée de musique et de balets» *Rare en tout* by a French Protestant writer and translator Anne de La Roche-Guilhem, who emigrated to England and settled in London (*Appendix*, n° 17).

Authors and genres

A list of authors of dramatic publications contains over three dozen names, including those of celebrated English playwrights William Shakespeare, John Fletcher and Francis Beaumont, and John Dryden. However, their heritage is only represented by a few plays (*Appendix*, n° 16, 28, 32, 59–60). A “four-line imprint” edition of Shakespeare’s *Hamlet* (1676), also known as the first D’Avenant edition (ill. 5), is considered to be the earliest prompt book of *Hamlet* containing some rewriting and amending by Sir William D’Avenant, with passages to be cut in theatrical performance marked in the text [9, p. 94–95]. The selection of plays includes three pieces written by John Fletcher / John Fletcher and Francis Beaumont while John Dryden (“Glorious John”) who not only made a great contribution to tragic drama but dominated the literary life of Restoration England is paradoxically represented by a single play (see below on later publications of the mentioned authors in the Vorontsov collection).

The works of N. Lee, E. Settle and J. Crown are much better represented in the collection which contains four plays (two of them in different editions) by Nathaniel Lee who is known to have devoted himself to writing tragedies (*Appendix*, n° 14, 18, 24, 27, 33, 36); five plays by an English poet and playwright Elkanah Settle (*Appendix*, n° 12–13, 21, 26, 37) including *The empress of Morocco*. The latter is reputed as the first play printed with cuts representing scenes in the theatre, and making the edition very valuable (ill. 4a-b).

Another English dramatist of the Restoration period Thomas Otway was highly successful in the heroic genre. The collection includes two of his tragedies that enjoyed popularity with the author's contemporaries (*Appendix*, n° 22, 25). Some minor figures such as Thomas Southerne were also among the group of Restoration tragic dramatists [4, p. 70].

While tragedies are prevailing in the collection, it also contains tragicomedies and comedies, e.g. works by leading authors of "comedy of manner" such as William Wycherley, William Congreve, John Vanbrugh, and George Farquhar (*Appendix*, n° 41, 43, 46–47, 51, 56) [4, p. 906].

English stage genre then called «opera» is presented in the collection by two Peter Anthony Motteux's semi-operas, one of them being an adaptation of John Fletcher's play *The Island Princess* (*Appendix*, n° 44, 53). French-born lyricist Motteux emigrated to England upon the revocation of the Edict of Nantes like above-mentioned Anne de La Roche-Guilhem.

Two other names of female playwrights in the list are worth special mentioning: Mary Pix and Susanna Centlivre, the most famous women dramatists in the theatrical history of Restoration and early 18th century [7]. The collection contains two Pix's tragedies including her debut tragedy *Ibrahim, the thirteenth Emperour of the Turks* and one comedy by her friend and colleague (*Appendix*, n° 40, 48, 52).

Provenance and formation of the collection

The library of the Vorontsov palace in Odessa was given to the Novorossiyski (Odessa) University in the late 19th century according to the will of the last male descendant of this notable family, prince Semyon Mikhaïlovich Vorontsov (1823–1882). Since then it has been stored in the University Library as a separate book collection containing about fifty-two thousand volumes in numerous languages¹.

The Vorontsov family members were closely familiar with British culture and gained the reputation of Anglophiles in Russian society of the late 18th-19th centuries [2, p. 109, 228, 330; 5]. A count Alexander Romanovich (1742–1805) and his younger brother Semyon Romanovich (1744–1832) as well as the son of the latter Mikhaïl (1782–1856) and aforementioned Semyon Mikhaïlovich had personal experience of living in England which made them enthusiastic supporters of English culture and way of life. Their interest and sympathy for British culture inevitably influenced reading preferences as well as the composition of their libraries. The manuscript catalogues conserved in the Vorontsov archives serve as a main source of information about collecting English drama publications by family members.

In March 1762, Alexander Romanovich Vorontsov was nominated a minister plenipotentiary in London where he stayed for about two years and left his residence at 6, Clifford street on the 9th of December 1763. Alexander Romanovich was known for his passion for theatre, being accustomed to attending theater performances, as well as his younger brother, since early youth [2, p. 28]. Later, while studying in France, he was a regular at Parisian theaters. After retiring, Alexander Romanovich, like other Russian nobles, started a home theater in his estate. It can be assumed that a young Russian aristocrat often attended the performances of the troupe of the Royal Drury Lane Theater located in Westminster, admiring acting of the then director of the theater, a famous English actor and playwright David Garrick. Trying to keep abreast of political and cultural news, Alexander Romanovich acquired “foreign newspapers and a number of English and various plays as they came out of print”, as he notified in one of his letters from London. To our regret, a *Catalogue of a part of the London Library of Count Alexander Romanovich Vorontsov*, to which there is a reference in documents from family archives, has not been found. Another library catalogue, compiled in 1766 in the Netherlands (*Catalogue de la bibliothèque de Son Excellence Monsieur Le comte de Woronzow, Ambassadeur de S. M. L'Impératrice de Toutes les Russies, auprès de L. H. P. Les Etats généraux des Provinces Unies. 1766*)² mentions eight volumes of *Theatre anglois* (Londres, 1746–1749) that could have been acquired by Alexander Romanovich during his stay in the British capital.

As to Semyon Romanovich Vorontsov, he resided in Britain from 1785 until his death in 1832, being the Russian ambassador to the Kingdom of Great Britain in 1785–1800 and to the United Kingdom in 1801–1806. He moved to London from Venice where he served as a minister plenipotentiary. *Catalogue raisonné des Livres de la Bibliothèque de son Excellence Le Comte Woronzow avec une Table Alphabétique. Londres, 1824*³ includes some dozens of Italian drama prints as well as some English drama publications: twenty volumes of *Shakespeare traduit de l'anglois* (Paris, 1776–1782), twelve volumes of *Traduction du théâtre anglois...* (Paris, 1784–1786) as well as two volumes of *Choix de petites pièces du théâtre anglois: traduites des originaux ...* (Paris, 1756). Being a sociable person, the Russian ambassador shared amusements of high society and often visited the theater or concerts of ancient music. *The Plan of the Boxes at the King's Theatre, Hay-Market...* (London, 1797) lists his name among other art lovers occupying a box N. [2, p. 206]⁴.

The most significant contribution in forming the collection of British drama prints was made by his son Mikhail. Brought up in England till he left for Saint-Petersburg in the age of nineteen, he became an outstanding administrator and a man of war known for his heroic deeds in the war against Napoleon. In 1823, count Vorontsov was nominated a governor of the southern provinces of the Russian Empire called Novorossiia and moved to Odessa, a great part of family libraries being located there (Mikhail Semyonovich inherited eventually library collections of both his uncle and father). During his staying in France in 1815–1818 as a commander of the Russian occupation army corps, the younger Vorontsov was eager to complete

his library with rare and valuable editions listed in the *Catalogue de la Bibliothèque de Paris de Monsieur le Comte Michel Woronzoff fait au mois de Décembre 1818*⁵. Besides books bought in Paris, he acquired a number of English early printed books during frequent visits to Great Britain to see his father, some of them bearing the owner's notes about those purchases (see below). *Catalogue de la Bibliothèque de Paris* includes a number of English drama prints published in the 18th century: *The dramatick works of Dryden* (London, 1735), four volumes of *The Dramatic Works of Colley Cibber* (London, 1760), ten volumes of *The works of Mr. Francis Beaumont, and Mr. John Fletcher* (London, 1750), etc. Several volumes of the latter have a cut-out book trade label on the back of the upper cover of the binding: **à la Librairie Française & Etrangère de Galignani. Rue Vivienne, № 17.**

A compiler of the *Catalogue* left the following notice on Wycherley's plays in M. S. Voronsov's library: *Love in a Wood (with other plays of Wicherley)* but the book itself is absent in the University library stocks (it can be conserved in one of other Vorontsov's library).

Some reference books on English drama are also available in the Vorontsov collection serving a proof of owner's special interest in collecting English drama prints: *Barker's complete list of plays, exhibiting at one view, the title, size, date, and author, from The commencement of theatrical performances to 1803...* (London, [1804?]), *The drama recorded; or, Barker's list of plays, alphabetically arranged, exhibiting at one view, the title, size, date, and author; with their various alterations, from the earlist peiod, to 1814...* (London, 1814), John Mottley's *A compleat list of all the English dramatic poets, and of all the plays ever printed in the English language, to the present year M, DCC, XLVII* ([London, 1747])⁶. The latter, acquired in summer 1819 while Mikhaïl Semyonovich was visiting his father in London, is particularly worth mentioning. The younger Vorontsov made a note on fly-leaf giving some details of the purchase: **bought at the sale of the | duke of Marlborough's books | 15 Juin 1819** (ill. 7). A British nobleman, George Spencer-Churchill (1766–1840), Marquess of Blanford and later fifth Duke of Marlborough was famous for his opulent collection of antiquities and books at White Knights which was put up for auction in June 1819 [13, p. 56]. The new owner's coat of arms was embossed on both covers of the binding of an elegant volume from the Duke of Marlborough's library with a Vorontsov family motto: **SEMPER IMMOTA FIDES** (ill. 6).

Later on Mikhaïl Semyonovich continued replenishing family libraries with printed records of British drama. A manuscript *Catalogue raisonné des livres de la bibliothèque de Son Excellence Le comte M. Woronzow avec une Table Alphabétique* (Odessa. 1834)⁷ includes a number of English drama prints published during Stuarts' reign (*Appendix*, n° 11, 17, 30, 32, 35, 37). Besides, the catalogue mentions Philip Massinger's *Emperor of the East* (London, 1632). This edition is now not conserved in the library stocks but the play can be found extracted from *The dramatic works of Philip Massinger* (London: T. Davies, 1761; vol. 2) and bound with other plays in the volume also containing Massinger's tragedy *The Roman Actor* (London, 1722)⁸.

Apart from above-mentioned six copies, all of them in similar half-leather bindings, *A Catalogue of English books belonging to H. E. the Prince M. Woronzow at Odessa*⁹ compiled after 1844¹⁰ also mentions an artificial collection of seven “plays attributed to Shakespeare” printed in London in 1734–1736 and “5 plays to be bound into one volume (brochures)”. This intention had not been realized and five drama publications, three of which (*Appendix*, n° 10, 19, 31) appeared in the 17th century, remained unbound in contrast to R. Baron’s tragedy *Mirza* (*Appendix*, n° 8) in a binding of polished calf.

This catalogue informs on two sets of artificial collections both entitled *Old plays*, one consisting of five volumes and the other of two volumes, each volume having half-leather binding marked with Vorontsov’s coat of arms on the bottom of the spine. Two thirds of drama records printed in the Stuart reign available in the Vorontsov collection of the University library (*Appendix*, n° 1–7, 9, 12–16, 18, 20–29, 33, 36, 38–41, 44–45, 48, 50, 53, 55, 57–61) are bound in those seven volumes which also contain twenty plays published in 1717–1804.

Another artificial collection of plays from the Vorontsov library is worth mentioning: it contains ten Stuart prints of English drama (*Appendix*, n° 34, 42–43, 46–47, 49, 51–52, 54, 56) bound in one volume bearing a gold stamped inscription on the spine label of red marroquin: **COMEDIES | EN | ANGLOIS | TOM II**. It earlier belonged to a certain Tobie Bonnard as follows from a manuscript inscription on fly-leaf: **Ex Libris Tobie Bonnard | Le 6 Decembre 1707**. It is still unclear who of the family members acquired the volume. To confirm any assumptions, further studies of handwritten catalogues of family members’ book collections as well as other documents from the Vorontsov archives are needed, which, unfortunately, is currently not possible.

Copy-specific features and physical condition of individual copies

Tracing the provenance of individual copies before their acquisition by the Vorontsovs should not be neglected. Having examined all the copies of the plays in the collection *de visu*, we can conclude that provenance marks left by earlier owners are rather scarce and can only be briefly noted.

Two manuscript inscriptions left by **Tobie Bonnard** (see above) and **J. Sympson** who wrote his name on the title page of a copy of *The Rival Queens* (1677) [see 12] are quite legible and the first of them dated but no information on the owners has been found. Notes on the verso of the last page of the copy of *The bloodie banquet* containing a date **Jn 2 1689** (?) seem to be illegible [12].

Some marginal notes can be found on the margins of *Hamlet* but unfortunately, the pages of the play being cut too closely it makes it impossible to read the whole text (some of the notes seem to be pen trials).

Another example of reader’s marginal note: the lines *Not Youth, not Shape, not Air, not Eyes, | She only charms me who complies* (Southerne’s *The fate of Capua*) are commented by a remark **Very True**. Some readers’ notes seem not to be connected with the text (Settle’s *Cambyses, King of Persia*).

Editing and bibliographical notes are more frequent including corrections of the text made in pencil or ink (Shakespeare's *Hamlet*; Fletcher's *Women pleas'd*; May's *The tragedie of Julia Agrippina*; Crown's *The history of Charles the Eighth of France*). Additions were made after some characters' names in "The Persons" of N. Tate's *Island-Princess*. Bibliographical notes on the authorship of the plays published anonymously or by the initials left by librarians or perhaps some owners can be found on title pages of *The tragedie of Cleopatra* ("**Thomas | T. May**"), *Love's dominion* ("**By Flecknoe**"), *Piso's conspiracy* ("**by Lee**"), *Pompey the Great* ("**by Edmund Waller**"), *The Womens conquest* (**E.dward H.oward**). A bibliographical note on the title page of a tragedy *The bloodie banquet. By T. D.* attributed the play to Thomas Barker: *anon. by some ascribed to Tho. Ba[rker]*.

An armorial ink stamp on the verso of the title page of the copy of *The courageous Turke* as well as an ink stamp containing a monogram (**JRS?**) in a circle on the verso of the title page of one of the copies of *Irene; or, the Fair Greek* have not been unidentified.

As to physical condition of individual copies in the collection, it should be noted that darkening/fading is most common, as well as trimming while binding with some pages closely cropped, affecting head-lines, pagination and even text.

This paper is considered as an intermediate result of studying the specified part of the Vorontsov collection. Nevertheless, the information provided can, to a certain degree, change the image of the collection, which, unlike most book collections of the 18th and 19th centuries nobility, was not exclusively francophone.

Notes

¹ Apart from the library in Odessa, the Vorontsovs owned book collections stored in their residences in Saint-Petersburg, Moscow, Alupka (Crimea) and near Belaya Tserkov in the Kiev region.

² Catalogue de la bibliothèque de Son Excellence Monsieur Le comte de Woronzow, Ambassadeur de S. M. L'Impératrice de Toutes les Russies, auprès de L. H. P. Les Etats généraux des Provinces Unies. 1766 [Manuscript]. *Arhiv Sankt-Peterburgskogo Instituta istorii RAN* [Archive of the St. Petersburg Institute of History of the Russian Academy of Sciences], fond 36 (Voroncovy), opis 1, № 992.

³ Catalogue raisonné des Livres de la Bibliothèque de son Excellence le Comte Woronzow avec une Table Alphabétique Londres 1824 [Manuscript]. Alupkinskij dvorcovo-parkovyy muzej-zapovednik [Alupka Palace and Park Museum-Reserve], KH 6461, КП 20245.

⁴ The Vorontsov collection contains *The Plan of the Boxes at the King's Theatre, Hay-Market...* for 1798 which also indicates Semyon Romanovich among subscribers.

⁵ Catalogue de la Bibliothèque de Paris de Monsieur le Comte Michel Woronzoff fait au mois de Décembre 1818 [Manuscript]. *Alupkinskij dvorcovo-parkovyy muzej-zapovednik* [Alupka Palace and Park Museum-Reserve], KH 6462, КП 20246. Department M. S. V.

⁶ M. D. Len'kova provides information about another reference publication (Baker D. *Biographia dramatica, or, a Companion to the playhouse*. – London, 1780) conserved in the Vorontsov library in Alupka State Palace and Park Museum-Reserve [3, p. 145]. On the flyleaf of the book there is an ink mark in Russian: «М. Воронцов, Лондон, 1800» [M. Vorontsov, London, 1800] which proves that Mikhail Semyonovich was interested in drama publications since he was a young man.

⁷ Catalogue raisonné des livres de la bibliothèque de Son Excellence Le comte M. Woronzow avec une Table Alphabétique. Odessa. 1834 [Manuscript]. *Arhiv Sankt-Peterburgskogo instituta istorii PAH* [Archive of the St. Petersburg Institute of History of the Russian Academy of Sciences], fond 36, opis 1, № 1011.

⁸ Later publications on the life and oeuvres of this playwright such as *The dramattick works of Philip Massinger complete, in four volumes* (London, 1779) and *Some account of the life and writings of Philip Massinger* by T. Davies (London, 1789) are available in the Vorontsov collection of the University library.

⁹ A Catalogue of English books belonging to H. E. the Prince M. Woronzow at Odessa [Manuscript]. Alupkinskij dvorcovo-parkovyj muzej-zapovednik [Alupka Palace and Park Museum-Reserve], KH 5616, КП 18875.

¹⁰ In 1844, count Mikhail Vorontsov was raised to princely dignity (since 1852 with the title of Serene Highness).

Appendix*

1. **Goffe, Thomas (1591–1629)**. The raging Turke, or, Baiazet the Second.: A tragedie / vvritten by Thomas Goffe, Master of Arts, and student of Christ-Church in Oxford, and acted by the students of the same house. – London: printed by August. Mathevves, for Richard Meighen, 1631.– [104] p.; 4°.

ESTC S103199; DEEP 775

2. **Goffe, Thomas (1591–1629)**. The covragiovs Tvrke, or, Amvrath the first.: A tragedie. / Written by Thomas Goffe Master of Arts, and student of Christ-Church in Oxford, and acted by the students of the same house. – London: printed by B. Alsop, and T. Favvctet, for Richard Meighen, 1632.– [64] p.; 4°.

ESTC S122361; DEEP 787

3. **[May, Thomas (1595–1650)]**. The tragedie of Cleopatra Queen of Ægypt. / By T.M.: Acted 1626. – London: printed by Thomas Harper for Thomas Walkly, and are to be sold at his shop at the flying Horse near York House, 1639.– [84] p.; 12°.

ESTC S112548; DEEP 913

4. **T. D.** The bloodie banqvct.: A tragedy. / By T.D. – London: printed by Thomas Cotes, 1639.– [60] p.; 4°.

ESTC S109199; DEEP 938

5. **Brome, Richard (–1652?)**. The Antipodes: a comedy. Acted in the yeare 1638. by the Queenes Majesties Servants, at Salisbury Court in Fleet-street. / The author Richard Brome. – London: printed by I. Okes, for Francis Constable, and are to be sold at his shops in Kings-street at the signe of the Goat, and in Westminster-hall, 1640.– [88] p.; 4°.

ESTC S106712; DEEP 969

6. **Flecknoe, Richard (–1678?)**. Love's dominion,: a dramatique piece, full of excellent moralitie; / written as a pattern for the reformed stage. – London: [s.n.], printed in the year, 1654.– [14], 79, [1] p.; 8°.

ESTC R14630; DEEP 1100

7. **May, Thomas (1595–1650)**. The tragedie of Julia Agrippina. / Written by Thomas May ... – London: printed for Humphrey Mosely, and are to be sold at his shop at the Princes Armes ..., 1654.– [102] p.; 12°.

In: **May, Thomas (1595–1650)**. Two tragedies, viz. Cleopatra Queene of Ægypt. And Agrippina Empress of Rome. / Written by Thomas May, Esq. – London: printed for Humphrey Moseley, and are to be sold at his shop at the Princes Armes in St. Pauls Church-yard, 1654.

ESTC R30520; DEEP 5158

8. **[Baron, Robert (1630-)]**. Mirza.: A tragedie, really acted in Persia, in the last age. Illustrated with historicall annotations. / The Author R. B. Esq. – London: printed [by William Wilson] for Humphrey Moseley, and are to be sold at his shop at the signe of the Princes Arms in St. Pauls Church-yard: and for T. Dring at the George in Fleet-street neer Cliffords Inne, [1655].– [16], 264, [14] p.; 8°.

ESTC R17210; DEEP 1106

9. **[Corneille, Pierre (1606–1684)]**. Pompey the Great: A tragedy. As it was acted by the Servants of His Royal Highness the Duke of York. / Translated out of French [from “La mort de Pompée”] by certain persons of honour [Edmund Waller, C. Sackville, Sir C. Sedley and S. Godolphin. In five acts and in verse]. –

London: printed [by William Wilson] for Henry Herringman, and are to be sold at his shop at the sign of the Anchor in the Lower-Walk of the New-Exchange, 1664.– [4], 54, [4] p.; 4°.

ESTC R2242

10. Crown, John (1640?-1712). Juliana or the princess of Poland.: A tragicomedy. As it is acted at His Royal Highness the Duke of York's Theatre. / By J. Crown, Gent. – London: printed for Will. Cademan at the Popes-Head in the lower walk in the New-Exchange, and Will. Birch at the lower end of Cheapside, 1671.– [14], 46, [i.e. 64] p.; 4°.

ESTC R13299

11. [Howard, Edward (1624–1712)]. The Womens conquest: a tragi-comedy. As it was acted by his Highness the Duke of York's servants. / Written by the Honourable E. H. – London: printed by J[ohn] M[acock] for H. Herringman, at the sign of the Blue Anchor in the Lower Walk of the New Exchange, 1671.– [32], 87, [1] p.; 4°.

ESTC R2298

12. Settle, Elkanah (1648–1724). Cambyses, King of Persia: A Tragedy. Acted by His Highness the Duke of York's Servants / Written by Elkanah Settle, Gent. – London: printed for William Cademan, at the Pope's head, in the Lower Walk of the New-Exchange, 1672.– [10], 86, [2] p.; 4°.

ESTC R17096

13. Settle, Elkanah (1648–1724). The empress of Morocco.: A tragedy. With sculptures. As it is acted at the Duke's Theatre. / Written by Elkanah Settle, servant to his Majesty. – London: printed for William Cademan at the Popes-head in the Lower Walk of the New Exchange in the Strand, 1673.– [8], 72 p., [6] leaves of plates (1 folded): ill.; 4°.

ESTC R223430

14. Lee, Nathaniel (1653?-1692). Gloriana, or, the Court of Augustus Cæsar: Acted at the Theatre-Royal, by Their Majesties Servants. / By Nat. Lee. – London: printed for J. Magnes and R. Bentley, in Russel-street in Covent-Garden, near the Piazza's, 1676.– [8], 66, [2] p.; 4°.

ESTC R20919

15. Piso's conspiracy,: a tragedy acted at the Duke's Theatre. – London: printed by T[homas]. M[ilbourn]. for W. Cademan, at the Popes-Head, in the Lower-Walk of the New-Exchange, in the Strand, 1676.– [4], 55, [1] p.; 4°.

ESTC R4724

16. Shakespeare, William (1654–1616). The tragedy of Hamlet prince of Denmark.: As it is acted at his Highness the Duke of York's Theatre. / By William Shakespeare. – London: printed by Andr. Clark, for J. Martyn, and H. Herringman, at the Bell in St. Paul's Church-Yard, and at the Blue Anchor in the lower Walk of the New Exchange, 1676.– [4], 88 p.; 4°.

ESTC R17530

17. [La Roche-Guilhem, Anne de (1644–1707)]. Rare en tout.: comedie meslée de musique et de balets represantée devant Sa Majesté sur le Theatre Royale De Whitehall. – A Londres: Chez Jacques Magnes & Richard Bentley, à la Poste de Russel-street, au Covent Jardin, 1677.– [8], 43, [1] p.; 4°.

ESTC R18821

18. Lee, Nathaniel (1653?-1692). The rival queens, or, the death of Alexander the Great. Acted at the Theatre-Royal, by their Majesties servants. / By Nat. Lee, Gent. – London: printed for James Magnes and Richard Bentley, at the Post-House in Russel-Street in Convent Garden, near the Piazza's, 1677.– [12], 64 [66], [2] p.; 4°.

ESTC R13215

19. Sedley, Charles (1639?-1701). Antony and Cleopatra: a tragedy. As it is acted at the Dukes Theatre. / Written by the Honourable Sir Charles Sedley, Baronet. – London: printed for Richard Tonson at his shop under Grayes-Inne-gate next Grayes-Inne-lane, 1677.– [4], 62, [2] p.; 4°.

ESTC R14028

20. Crown, John (1640?-1712). The misery of civil-war.: A tragedy, as it is acted at the Duke's Theatre, by His Royal Highnesses Servants. / Written by Mr. Crown. – London: printed for R. Bentley, and M. Magnes, in Russel-Street in Covent-Garden, 1680.– [4], 71, [1] p.; 4°.

ESTC R14018

21. Settle, Elkanah (1648–1724). The Female Prelate: being The History of the Life and Death of Pole Joan.: A Tragedy. As it is acted at the Theatre Royal. / Written by Elkanah Settle, servant to His Majestie. – London: printed for W. Cademan, at the Popes head in the New Exchange, 1680.– [10], 72 p.; 4°.

ESTC R32649

22. Otway, Thomas (1652–1685). The History and fall of Caius Marius.: A tragedy. As it is acted at the Duke's Theatre. / By Thomas Otway. – London: printed for Tho. Flesher, at the Angel and Crown in S. Paul's Church-yard, 1680.– [8], 66, [2] p.; 4°.

ESTC R10440

23. Crown, John (1640?-1712). The history of Charles the Eighth of France, or The invasion of Naples by the French. As it is acted at his Highnesses the Duke of York's Theater. / Written by Mr. Crowne. – London: printed for A. I. and are to be sold by Robert Boulter at the Turks-Head in Cornhill against the Exchange, 1680.– [8], 77, [3] p.; 4°.

ESTC R37706

24. Lee, Nathaniel (1653?-1692). Caesar Borgia; son of Pope Alexander the Sixth: a tragedy acted at the Duke's Theatre by Their Royal Highnesses servants / Written by Nat. Lee. – London: printed by R[obert]. E[veringham]. for R. Bentley, and M. Magnes, in Russel-Street in Covent-Garden, near the Piazza, 1680.– [8], 70, [2] p.; 4°.

ESTC R228911

25. Otway, Thomas (1652–1685). The orphan: or, The unhappy marriage.: A tragedy, as it is acted at His Royal Highness the Duke's Theatre. / Written by Tho. Otway. – London: printed for R. Bentley, and M. Magnes, in Russel-street in Covent Garden, 1680.– [8], 71, [1] p.; 4°.

ESTC R10494

26. Settle, Elkanah (1648–1724). The Heir of Morocco, with the Death of Gayland. Acted at the Theatre Royal. / By E. Settle. – London: printed for William Cademan at the Popes Head in the Lower Walk of the New Exchange, 1682.– [10], 51, [1] p.; 4°.

ESTC R10746

27. Lee, Nathaniel (1653?-1692). Theodosius: or, The Force of Love: A Tragedy. Acted by Their Royal Highnesses servants, at the Duke's Theatre. / Written by Nat. Lee. – London: printed for R. Bentley and S. Magnes, in Russel-street, near Covent-garden, 1684.– [4], 62, [2] p.; 4°.

ESTC R22736

28. [Fletcher, John (1579–1625)]. Valentinian: a tragedy. As 'tis alter'd by the late Earl of Rochester. And acted at the Theatre-Royal. Together with a Preface containing the author [i.e. Lord Rochester] and his writings. / By one of his friends [Robert Wolseley]. – London: printed for Timothy Goodwin at the Maiden-head against St. Dunstons-church in Fleetstreet, 1685.– [32], 82, [2] p.; 4°.

ESTC R5338

29. Hemmings, William (1602?-). The Eunuch.: A Tragedy: As it hath been acted with Great Applause. / Written by William Hemmings, Oxon. – London: printed by J. B. and are to be sold by Randal Taylor near Stationers-Hall, 1687.– [4], 54, [2] p.; 4°.

ESTC R17570

30. Sedley, Charles, Sir (1639?-1701). Bellamira, or The mistress.: a comedy: as it is acted by Their Majesties servants. / Written by the Honourable Sir Charles Sedley Baronet. – London: printed by D[avid] Mallet, for L[angle]y C[urtis] and Timothy Goodwin, at the Maiden-Head over against St. Dunstons Church in Fleet-Street, 1687.– [8], 63, [1] p.; 4°.

ESTC R9785

31. Tate, Nahum (1652–1715). The island-princess: as it is acted at the Theatre Royal, reviv'd with alterations. / By N. Tate Gent. – London: printed by R. H. for W. Canning, at his shop in Vine-Court Middle-Temple, 1687.– [8], 56 p.; 4°.

ESTC R32747

32. Dryden, John (1631–1700). Don Sebastian, King of Portugal: a tragedy acted at the Theatre Royal. / Written by Mr. Dryden. – London: printed for Jo. Hindmarsh, at the Golden Ball in Cornhil, 1692.– [16], 109, [3] p.; 4°.

ESTC R4506

33. Lee, Nathaniel (1653?-1692). Theodosius: or, The force of love: A tragedy, acted by Their Royal Highnesses servants, at the Duke's Theatre. / Written by Nat. Lee. – London: printed for Tho. Chapman, at the Golden Key, over-against, the Meuse, near Charing-Cross, 1692.– [4], 60 p.; 4°.

ESTC R22735

34. D'Urfey, Thomas (1653–1723). The marriage-hater match'd: A comedy.: Acted at the Theatre Royal by Their Majesties servants. / Written by Tho. D'Urfey, Gent. – London: printed for R. Bentley, in Russel-Street, Covent-Garden; R. Parker, at the Unicorn under the Royal Exchange; and Sam. Briscoe, over against Will's Coffee-House, Covent-Garden, 1693.– [10], 54 [56], [2] p.; 4°.

ESTC R40386

35. D'Urfey, Thomas (1653–1723). The Comical History of Don Quixote.: As it was Acted at the Queen's Theatre in Dorset-Garden, by Their Majesties Servants: [in 3 parts]. Part I. / Written by Mr. D'Urfey. – London: printed for Samuel Briscoe, at the corner of Charles-street, in Russel-street, Covent-Garden, 1694.– [6], 50 p.; 4°.

ESTC R224757

36. Lee, Nathaniel (1653?-1692). The Rival Queens, or, the Death of Alexander the Great. Acted at the Theatre-Royal, by their Majesties servants. / By Nat. Lee, Gent. – The second edition. – London: printed for Richard Bently, at the Post-House in Russel-Street in Convent Garden, 1694 [i.e. 1698].– [8], 55, [1] p.; 4°.

ESTC R14969

37. Settle, Elkanah (1648–1724). Ibrahim the illustrious Bassa.: A tragedy, acted by Their Majesties servants. / Written by Elkanah Settle, servant to His Majesty. – London: printed for Tho. Chapman, at the Golden-Key, over-against the Meuse, near Charing-Cross, 1694.– [6], 62 p.; 4°.

ESTC R27010

38. Gould, Robert (–1709?). The Rival Sisters: or, The violence of love.; a tragedy.: As it is acted at the Theatre-Royal, by His Majesty's servants. / Written by Mr. Gould. – London: printed for Richard Bently in Russel-street, Covent-Garden; Francis Saunders in the New-Exchange; and James Knapton at the Crown in St. Paul's Church-Yard, 1696 [1695].– [8], 56 p.; 4°.

ESTC R12556

39. [Norton, Richard (1666–1732)]. Pausanias the betrayer of his country: a tragedy. Acted at the Theatre Royal, by His Majesties servants. / Written by a person of quality. – London: printed for Abel Roper, E[lizabeth] Wilkinson, and Roger Clavell in Fleetstreet, 1696.– [6], 42 p.; 4°.

ESTC R8251

40. Pix, Mary (1666–1720). Ibrahim, the thirteenth Emperour of the Turks: a tragedy. As it is acted by His Majesties servants / By M^{rs}. Mary Pix. – London: printed for John Harding, at the Bible and Anchor in Newport-street, and Richard Wilkin, at the King's-Head in St. Paul's Church-Yard, 1696.– [8], 41, [1] p.; 4°.

ESTC R3152

41. Congreve, William (1670–1729). The mourning bride: a tragedy. As it is acted at the Theatre in Lincoln's-Inn-Fields, by His Majesty's servants. / Written by Mr. Congreve. – London: printed for Jacob Tonson, at the Judge's Head, near the Inner-Temple-Gate, in Fleet-Street 1697.– [12], 66, [2] p.; 4°.

ESTC R1183

42. Dennis, John (1657–1734). A plot, and no plot.: A comedy: as it is acted at the Theatre-Royal, in Drury-Lane. / Written by Mr. Dennis. – London: printed for R. Parker, at the sign of the Unicorn under the Royal Exchange in Cornhil: P. Buck, at the sign of the Temple, near the Inner Temple Gate, Fleetstreet: and R. Willington, at the Lute in St. Paul's Church-Yard, [1697?].– [8], 79, [1] p.; 4°.

ESTC R23855

43. [Vanbrugh, John (1664–1726)]. The relapse;: or, Virtue in danger: being the sequel of [C. Cibber's play] The fool in fashion, a comedy: Acted at the Theatre-Royal in Drury-Lane. / By the author of a late comedy, call'd The Provok'd Wife [i.e. Sir John Vanbrugh]. – London: printed for S[amuel] B[riscoe] and sold by R[ichard] Wellington, 1698.– [6], 72, [2] p.; 4°.

ESTC R23563

44. Motteux, Peter Anthony (1660–1718). The Island Princess, or the Generous Portuguese.: Made into an Opera.: As it is performed at the Theatre Royal. / All the musical entertainments, and the greatest part of the play new, and written by Mr. Motteux. – London: printed for Richard Wellington, at the Lute in St. Paul's Church-Yard; and sold by Bernard Lintott, at the Cross-Keys in St. Martins-Lane, next Long Acre, 1699.– [8], 47, [1] p.; 4°.

ESTC R17763

45. Southerne, Thomas (1660–1746). The Fate of Capua.: A Tragedy. As it is acted at the theatre in Lincolns-Inn-Fields. By His Majesty's servants. / Written by Thomas Southerne. – London: printed for Benjamin Tooke, at the Middle-Temple-Gate, in Fleet-street, 1700.– [8], 74, [2] p.; 4°.

ESTC R12322

46. Wycherley, William (1640–1716). The plain-dealer.: A comedy: As it is acted at the Theatre-Royal. / Written by Mr. Wycherley. – The seventh edition. – London: printed for R. Wellington, at the Dolphin and Crown, the West-End of St. Paul's Church-yard, and E. Rumbal, at the Post-House in Covent-Garden, 1700.– [12], 83, [1] p.; 4°.

ESTC R38781

47. Farquhar, George (1677?-1707). The constant couple, or, A trip to the jubilee. A comedy. Acted at the Theatre-Royal in Drury-Lane, by His Majesty's servants. – The third edition; with a new scene added to the part of Wildait; and a new prologue. / By Mr. George Farquhar. – London: printed for Ralph Smith at the Bible under the Piazza of the Royal Exchange in Cornhill, 1701.– [8], 51, [1] p.; 4°.

ESTC T25493

48. [Pix, Mary (1666–1720)]. The czar of Muscovy.: A tragedy. As it is acted at the Theatre in Little Lincolns-Inn-Fields by His Majesty's servants. – London: printed for B. Bernard Lintott, at the Post-House, in the Middle Temple-Gate, Fleet-street, 1701.– [6], 55 [57], [1] p.; 4°.

ESTC T55530.

49. Crown, John (1640?-1712). Sir Courtly Nice: or, It cannot be.: A comedy. As it is acted by Her Majesty's servants. / Written by Mr. Crown. – London printed for R. Wellington, at the Daulphin at the West-end of St. Pauls; and E. Rumball, at the Post-house in Covent-Garden, 1703.– [8], 64 p.; 4°.

ESTC T48317

50. Oldmixon, John (1673–1742). The Governour of Cyprus: a tragedy, as it is acted at the New Theatre, in Little Lincolns-Inn-Fields. By Her Majesties servants. / By Mr. Oldmixon. – London: printed by R. Tookey, for Rich. Parker at the Unicorn under the Piazza of the Royal-Exchange, 1703. – X, [2], 47, [1] p.; 4°.

ESTC T35758

51. Congreve, William (1670–1729). Love for love.: A comedy. Acted at the Theatre in Little-Lincoln's-Inn-Fields, by His Majesty's servants. / Written by Mr. Congreve. – The fourth edition. – London: printed for Jacob Tonson; and sold by R. Wellington, G. Strahan, and B. Lintott, 1704.– [10], 78 p.; 4°.

ESTC N3073

52. [Centlivre, Susanna (ca 1669–1723)]. The gamester: A comedy. As it is acted at the New-Theatre in Lincolns-inn-Fields, by Her Majesty's servants. – London: printed for William Turner, at the Angel at Lincolns-Inn Back-Gate, and William Davis at the Black-Bull in Cornhill, 1705.– [8], 70, [2] p.; 4°.

ESTC T26860

53. [Stanzani, Tommaso (1647–1717), Motteux, Peter Anthony (1660–1718)]. Arsinoe, Queen of Cyprus.: An opera, after the Italian manner. As it is perform'd at the Theatre Royal in Drury-Lane, by Her Majesty's servants. – London: printed for Jacob Tonson, within Grays-Inn Gate next Grays-Inn Lane, 1705.– [4], 40 p.; 4°.

ESTC T126975

54. Brome, Richard (– 1652?). The northern lass, or, The nest of fools.: A comedy. As it is now acted by Her Majesties servants at the Theatre-Royal in Drury-Lane. With prologue, epilogue, and new songs. / By Richard Brome, Gent. – London: printed for H.N. and are to be sold by James Round, at the Seneca's-Head in Exchange-Alley, Cornhill, 1706.– [10], 72 p.; 4°.

ESTC T176584

55. [Lansdowne, George Granville Baron (1667–1735)]. The British enchanters: or, no magic like love.: A tragedy. As it is acted at the Queen's Theatre in the Hay-Market. By Her Majesty's sworn servants. – London: printed for Jacob Tonson, within Grays-Inn Gate next Grays-Inn Lane, 1706.– [4], 42 p.; 4°.

ESTC T99213

56. Congreve, William (1670–1729). The old batchelor.: A comedy: As it is acted at the Theatre royal, by Her Majesty's servants. – The seventh edition. – London: printed for R. W. [Richard Wellington] and sold by Egbert Sanger, at the Post-House near the Temple-Gate in Fleetstreet, 1707.– [12], 36, 39–58 [56], [4] p.; 4°.

ESTC N10992

57–58. [Goring, Charles (post 1687–1706)]. Irene; or, the fair Greek: a tragedy: as it is acted at the Theatre Royal in Drury-Lane, by Her Majesty's sworn servants. – London: printed for John Bayley at the Judge's Head in Chancery-Lane, near Fleetstreet, 1708.– [16], 60 p.; 4°.

ESTC N16930

59. [Fletcher, John (1579–1625)]. Women pleas'd.: A tragi-comedy.– [London: printed for Jacob Tonson ...], printed in the year 1711.– [2], [2757–2759], 2760–2834: ill. (grav. front.); 8°.

In: The works of Mr. Francis Beaumont, and Mr. John Fletcher;: in seven volumes. Adorn'd with cuts. / Revis'd and corrected: with some account of the life and writings of the authors. – London: printed for Jacob Tonson at Shakespear's Head, over-against Catherine-street in the Strand, 1711. – Volume the fifth.

ESTC T138981

60. Fletcher, John (1579–1625), Francis Beaumont (1584–1616), Philip Massinger (1583–1640)]. Love's cure: or, The martial maid.: A comedy.– [London: printed for Jacob Tonson ...], printed in the year 1711.– [2], [2681–2685], 2686–2756: ill. (grav. front.); 8°.

In: The works of Mr. Francis Beaumont, and Mr. John Fletcher;: in seven volumes. Adorn'd with cuts. / Revis'd and corrected: with some account of the life and writings of the authors. – London: printed for Jacob Tonson at Shakespear's Head, over-against Catherine-street in the Strand, 1711. – Volume the fifth.

ESTC T138981

61. Johnson, Charles (1679–1748). The Successful Pyrate.: A play. – London: printed for Bernard Lintott, at the Cross-Keys, between the Two Temple-Gates in Fleetstreet, 1713.– [8], 62, [2] p.; 4°.

ESTC T57017/T57292

* ESTC [8] and DEEP [6] citation numbers are used as bibliographic references.

List of used literature and sources

1. *Бондаренко П.М.* Материалы по истории Англии и Британской колониальной империи в Научной библиотеке Одесского государственного университета им. И.И. Мечникова / П.М. Бондаренко, В.С. Фельдман // Проблемы британской истории. – М., 1978. – С. 215–219.
2. *Воронцов-Дашков А.И.* Семен Романович Воронцов. Биография [Электронный ресурс] / А.И. Воронцов-Дашков, М.И. Микешин. – Режим доступа: <http://surl.li/evvah> (дата звернення: 02.09.2023). – Загол. з екрана.
3. *Ленькова М.Д.* Английские книги в собрании мемориальной библиотеки / М.Д. Ленькова // Алушкинский государственный дворцово-парковый музей-заповедник. Художественное собрание музея: Исследования и материалы. – 2005. – Вып. 1. – С. 140–147.
4. *British dramatists from Dryden to Sheridan* / ed. by George H. Nettleton and Arthur E. Case. ; rev. by George Winchester Stone, Jr. – Carbondale: Southern Illinois University Press, 1969. – XVII, 958 p.

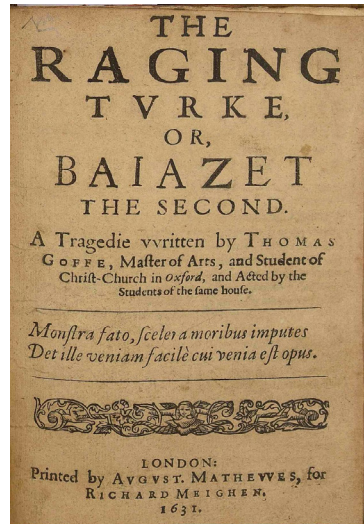
5. Cross A. G. *By the banks of the Thames: Russians in eighteenth century Britain* / A. G. Cross. – Newtonville Mass: Oriental Research Partners, 1980. – 358 p.
6. Database of Early English Playbooks [Електронний ресурс] / Alan B. Farmer and Zachary Lesser. – Електронні дані. – [2023]. – Режим доступу: <http://deep.sas.upenn.edu/> (дата звернення: 11.11.2023). – Загол. з екрана.
7. Eighteenth-Century Women Dramatists [Електронний ресурс] / Ed. by Melinda C. Finberg. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=3GkyRMvh348C&pg=PR7&hl=ru&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 02.10.2023). – Загол. з екрана
8. English Short-Title Catalog (1473–1800) [Електронний ресурс] // Center for Bibliographical Studies and Research. – Електронні дані. – USA, California, 2023. – Режим доступу: <https://cbsrinfo.ucr.edu/ESTC> (дата звернення: 23.09.2023). – Загол. з екрана.
9. *McManaway J. G. Studies in Shakespeare, bibliography, and theater* / J. G. McManaway. – New York : The Shakespeare Association of America, 1969. – XVI, 417 p.
10. Oxford Text Archive. A repository of full-text literary and linguistic resources [Електронний ресурс] // Bodleian Libraries of University of Oxford. – Електронні дані. – [UK, 2023]. – Режим доступу: <https://ota.bodleian.ox.ac.uk/repository/xmlui/> (дата звернення: 13.11.2023). – Загол. з екрана.
11. *Pearson D. Book Ownership in Stuart England* [Електронний ресурс] / D. Pearson. – Режим доступу: <https://is.gd/044VF8> (дата звернення: 02.10.2023). – Загол. з екрана
12. *Polevshchykova E. V. On the provenance of the seventeenth-century English books from the Vorontsov collection of the Odessa University Library* [Електронний ресурс] / E. V. Polevshchykova // Biblio-Колегіум // Наук. б-ки Одес. нац. ун-ту ім. І.І. Мечникова: електрон. вид. – 2022. – Вип. 16. – Режим доступу: <https://minilib.onu.edu.ua/index.php/main/article/view/80/74> (дата звернення: 15.11.2023). – Загол. з екрана.
13. *White Knights library. Catalogue of that distinguished and celebrated library [of G.S. Churchill] ... Part I. Which will be sold by auction by Mr. Evans* / [George Spencer Churchill Marlborough]. – [London, 1819]. – 240 p.

References

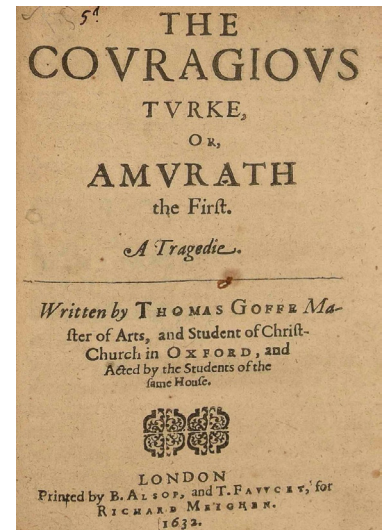
- [1]. Bondarenko P. M., Fel'dman V. S. *Materialy po istorii Anglii i Britanskoj kolonial'noj imperii v Nauchnoj biblioteke Odesskogo gosudarstvennogo universiteta im. I. I. Mechnikova* [Materials on the history of England and the British colonial empire in the Scientific Library of Odessa Mechnikov State University]. *Problemy britanskoj istorii* [Problems of British History]. Moscow, 1978, pp. 215–219.
- [2]. Voroncov-Dashkov A. I., Mikeschin M. I. *Semen Romanovich Voroncov. Biografiya* [*Semyon Romanovich Vorontsov. Biography*] [Electronic resource]. – Available at: <http://surl.li/evvah> (accessed 02.09.2023).
- [3]. Len'kova M. D. *Anglijskie knigi v sobranii memorial'noj biblioteki* [English books in the collection of the memorial library]. *Alupkinskij gosudarstvennyj dvorcovo-parkovyy muzej-zapovednik. Hudozhestvennoe sobranie muzeja. Issledovaniya i materialy* [*Alupka State Palace and Park Museum-Reserve. Art Museum collection. Research and Materials*], iss. 1, pp. 140–147.
- [4]. *British dramatists from Dryden to Sheridan*, ed. by George H. Nettleton and Arthur E. Case.; rev. by George Winchester Stone, Jr. Carbondale. Southern Illinois University Press, 1969, XVII, 958 pp.
- [5]. Cross A. G. *By the banks of the Thames: Russians in eighteenth century Britain*. Newtonville Mass., 1980, pp. 358.
- [6]. Farmer A. B., Lesser Z. *Database of Early English Playbooks*. – Available at: <http://deep.sas.upenn.edu/>
- [7]. *Eighteenth-Century Women Dramatists*. – Available at: https://books.google.com.ua/books?id=3GkyRMvh348C&pg=PR7&hl=ru&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false
- [8]. English Short-Title Catalog (1473–1800). Center for Bibliographical Studies and Research. Electronic data. Available at: <https://cbsrinfo.ucr.edu/ESTC>.
- [9]. McManaway J. G. *Studies in Shakespeare, bibliography, and theater*. New York, 1969, XVI, 417 pp.
- [10]. Oxford Text Archive. A repository of full-text literary and linguistic resources. Bodleian Libraries of University of Oxford. Available at: <https://ota.bodleian.ox.ac.uk/repository/xmlui/>
- [11]. Pearson D. *Book Ownership in Stuart England*. Available at: <https://is.gd/044VF8>
- [12]. Polevshchykova E. V. *On the provenance of the seventeenth-century English books from the Vorontsov collection of the Odessa University Library* [Electronic resource]. *Biblio-Kolehium Naukovoї biblioteki Odesskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnykova* [*Biblio-collegium of the Scientific Library of the Odessa Mechnikov National University*], 2022, iss. 16. — Available at: <https://minilib.onu.edu.ua/index.php/main/article/view/80/74>.
- [13]. *White Knights library. Catalogue of that distinguished and celebrated library [of G.S. Churchill] ... Part I. Which will be sold by auction by Mr. Evans*. [London, 1819], 240 p.

Надійшла 27.10.2023 р.

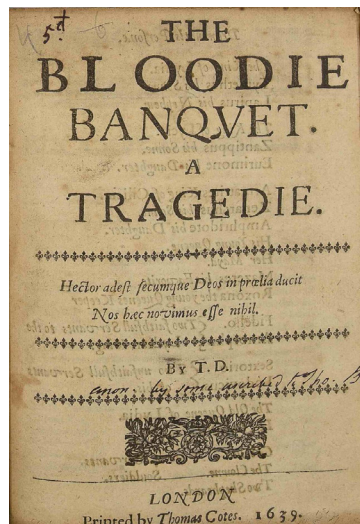
Illustrations

Ill. 1. Goffe Th. *The raging Turke, or, Baiazet the Second* (London, 1631).
Title page

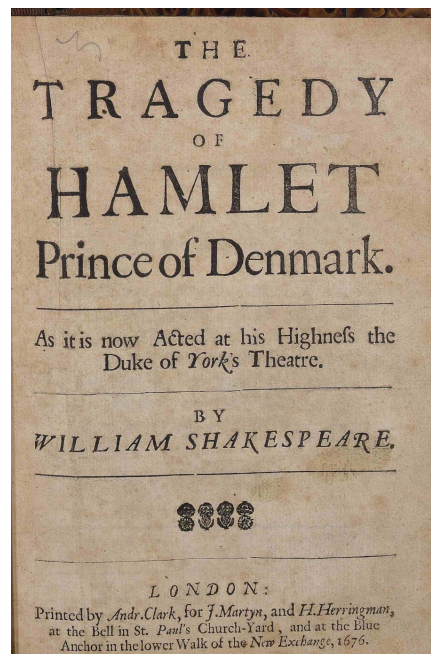
Ill. 2. Goffe Th. *The courageous Turke, or, Amurath the first* (London, 1632). Title page

Ill. 3. *The bloodie banquet. : A Tragedy* (London, 1639).
Title page

*Ill. 4a-b. Settle E. The Empress of Morocco (London, 1687).
Engravings from the book*

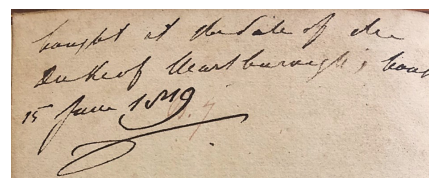

Ill. 5. Shakespeare W.
The tragedy of Hamlet prince of Denmark (London, 1676).
Title page

Ill. 6. Mottley J. *A compleat list of all the English dramatic poets ...* (London, 1747). M. S. Vorontsov's armorial binding

Ill. 7. M. S. Vorontsov's note on the acquisition of J. Mottley's *A compleat list of all the English dramatic poets* from G. S. Churchill, Duke of Marlborough's library

Полевщикова О. В.,

головний бібліограф Наукової бібліотеки
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна
тел.: (048) 722 12 10
e-mail: library@onu.edu.ua

РАННІ ВИДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ДРАМИ У ВОРОНЦОВСЬКІЙ КОЛЕКЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

Невелика добірка англійських п'єс, надрукованих протягом правління Стюартів (1603–1714), що зберігається у Воронцовській колекції Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, становить важливу частину цього престижного книжкового зібрання. Вона включає шістьдесят видань п'єс у шістьдесяти одному примірнику, список яких із коротким бібліографічним описом представлений у *Додатку*. Ця частина Воронцовського зібрання раніше не була предметом спеціальних досліджень. Подана інформація вперше вводиться у науковий обіг.

Найдавніші видання колекції (п'ять п'єс) з'явилися між 1631 і 1640 роками. Відомо, що період Громадянської війни та Міжцарів'я (1642–1660) був менш сприятливим для видання драматичних творів через фактичну заборону театральних вистав та друкування п'єс. У колекції цей період представлений трьома примірниками. У збірці домінує англійська драматургія, видана в роки Реставрації, що цілком очікувано, враховуючи захоплене відродження інтересу до театру під час правління Карла II після скасування пуританських заборон. Родина Воронцових була близько знайома з британською культурою і здобула репутацію англофілів. Граф Олександр Романович (1742–1805) і його молодший брат Семен Романович (1744–1832), а також син останнього Михайло Семенович (1782–1856) мали особистий досвід життя в Англії, що зробило їх захопленими прихильниками англійської культури і способу життя. Їхній інтерес до британської культури неминуче вплинув на читацькі уподобання, а також на склад їхніх бібліотек. Рукописні каталоги, що зберігаються в архівах Воронцова, служать основним джерелом інформації про збирання членами родини англійських драматургічних видань епохи правління Стюартів. Найвагоміший внесок у формування колекції зробив князь М. С. Воронцов.

Ключові слова: стародруки, англійська драма, Стюарти, книжкові колекції, Воронцови, провенієнції.

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В БІБЛІОТЕЧНІЙ СПРАВІ

УДК 001.9:027.7

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2\(30\).291812](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2(30).291812)

Костирко Тамара Миколаївна,

кандидат наук із соціальних комунікацій,
директор Наукової бібліотеки,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова,
м. Миколаїв, проспект Героїв України, 9,
tamara.kostyrko@nuos.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-4175-9975>
ResearcherID: C-1172-2016

Бондар Ірина Василівна,

вчений секретар Наукової бібліотеки,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова,
м. Миколаїв, проспект Героїв України, 9,
iryna.bondar@nuos.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-1011-2079>
ResearcherID: GXG-7111-2022

**ПРОФІЛЬ НАУКОВЦЯ В СИСТЕМАХ ІДЕНТИФІКАЦІЇ
ЯК ПОКАЗНИК ПУБЛІКАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ВЧЕНОГО:
РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ УНІВЕРСИТЕТУ**

У статті розглянуті особливості міжнародних систем ідентифікації вчених. Аналізується профіль науковця, як найважливіших критерій ідентифікації наукових статей автора в базах даних наукового цитування. Висвітлено напрями діяльності Наукової бібліотеки Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, що спрямовані на підвищення показників публікаційної активності та цитувань.

Ключові слова: бібліотека, системи ідентифікації вчених, ідентифікатори, авторський профіль, публікаційна активність вченого, наукові мережі.

Постановка проблеми

Особливості сучасної системи вищої освіти наголошують необхідність участі вишів у глобальних університетських рейтингах, високі позиції в яких дозволяють налагодити партнерство з провідними університетами світу, залучити талановитих студентів та висококваліфікованих вчених, підвищити їх конкурентоспроможність на глобальному та національному рівні. Публікаційна активність авторів та університетів є певною характеристикою рівня наукової діяльності навчальних закладів, тому в сучасних умовах оцінка їх наукового потенціалу має важливе значення. Показники наукової діяльності ле-

жать у основі іміджевих рейтингів, які важливі як для університетів, так і для інтеграції України до європейського та світового дослідницького простору, що відкриває для науковців нові можливості та підходи для створення, підтримки та просування свого іміджу.

Зростання присутності науки в глобальному інформаційному просторі й підвищення її впливу на світові процеси зумовлює потребу зміщення акцентів у діяльності академічної бібліотеки, організації бібліотечно-інформаційного обслуговування науковців на якісно новому рівні, впровадження інноваційних технологій у весь спектр послуг книгозбірні, підтримки фахової комунікації, інтеграції результатів досліджень до світового інформаційного простору, формування позитивного іміджу наукової установи в Україні та світі.

У діяльності сучасної академічної бібліотеки набуває актуальності проблема використання наукометричних показників для оцінювання результативності наукової роботи вченого. Нагальним є питання адміністрування профілю ЗВО установи, розв'язання якого покладено на університетські бібліотеки [4].

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасному науковому середовищі наявний широкий спектр праць, присвячених розробці та аналізу систем оцінювання академічної діяльності дослідників та їхньої публікаційної активності. Зокрема питання засобів та методології оцінювання результатів в українському науковому просторі розглядалися в численних публікаціях (Костенко, Симоненко, 2016; Мриглод, Назаровець, 2019; Бакуменко, Чала, Цедик, 2021). Аналізу наукового цитування, з огляду на потреби наукової діяльності, відкритому індексу наукового цитування присвячені статті Ярошенко, Жарінова (2023), Anderson M. H., Lemken (2023). Стратегію системно-інтеграційної взаємодії бібліотеки та цифрової науки, спрямовану на функціональну трансформацію бібліотеки з елемента наукової інфраструктури в учасника дослідницької діяльності на всіх її етапах – від збору та опрацювання первинних даних до отримання нових знань, розглядає Копанєва (2020). Міжнародні системи ідентифікації вчених як показник іміджу науковця розглядалися у статтях Горак (2018), Главчевої, Канищевої, Борисової (2019).

Окремі аспекти порушеної проблематики розглядали О. Бруй, Т. Колесникова, В. Копанєва, Л. Костенко, М. Назаровець.

Метою статті є: визначення ролі бібліотеки в підвищенні публікаційної активності та просуванні публікацій у світові наукометричні системи та наукові мережі, аналіз певних міжнародних систем ідентифікації вчених, виділення їх особливостей та функціональних можливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження:

Сьогодні в питанні оцінки публікаційної активності вчених важливу роль відіграють індекси цитування наукових праць, де автоматично розраховуються наукометричні показники автора. Визначаються ці послуги з урахуванням кількості цитувань стосовно загальної кількості публікацій автора. Точність та об'єктивність методики розрахунку залежить, насамперед, від повноти та

актуальності списку публікацій, за якими розраховуються наукометричні показники. Головним і найпростішим способом ідентифікації публікацій у тій чи іншій системі є авторський профіль, у якому автоматично акумулюються публікації автора. Але це відбувається тільки в ідеальній моделі виникнення та актуалізації авторського профілю, тому що в профілі всі варіанти написання прізвища автора віднесені до одного авторського ідентифікатора, що дозволяє врахувати всі проіндексовані публікації. Суттєвою проблемою, що ускладнює коректний підрахунок публікацій та цитувань окремого автора чи наукового колективу, є відсутність однозначної ідентифікації об'єктів. Як наслідок – помилки в кількості публікацій, цитувань і, відповідно, значеннях індексу Хірша та ін., некоректні підсумкові відомості про наукові досягнення автора/наукового колективу/регіону тощо.

У яких випадках можуть бути втрачені дані:

- при множинності написання прізвища автора (використання різних схем транслітерації; написання прізвища автора з різною кількістю ініціалів, зміна жіночих прізвищ після заміжжя, наявність помилок та ін.);
- за відсутності в статті даних про місце роботи автора або за наявності кількох варіантів найменування організації, до якої належить автор.

У сучасному цифровому науковому середовищі існують різні системи унікальних ідентифікаторів вчених – ID, які дозволяють встановити відповідність між автором та результатами його роботи, спростити обробку та зберігання даних, покращити видимість публікацій у глобальній мережі. Авторські ідентифікатори – це унікальні коди, присвоєні вченому в різних системах та базах даних, призначені для точного визначення авторства публікацій.

Так ідентифікатор автора (ID) – унікальний цифровий ідентифікатор (або авторський профіль) дозволяє відрізнити науковця від інших дослідників зі схожими іменами та полегшує пошук публікацій і профілю досліджень автора в базах даних або в Інтернеті.

Переваги для ідентифікаторів автора:

- допомагають створити свою присутність в Інтернеті, збільшують видимість та доступність вашої роботи;
- допомагають дослідникам, студентам та фінансуючим організаціям знайти вас та ваші публікації;
- приєднують публікації авторів, незважаючи на суперечливе використання прізвищ (різна транслітерація), зміни назв заголовків публікації в різних системах написання тощо;
- збільшують результати ваших досліджень, ваші публікації будуть читати та цитувати;
- з легкістю відстежують показники цитування та вплив досліджень;
- допомагають отримати актуальну інформацію про публікації в індексах цитування Web of Science, Scopus, Google Scholar для складання різних звітів [5].

Багато в чому ці проблеми вирішуються за допомогою унікальних ідентифікаторів, що існують у вигляді окремих інструментів або вбудовані в бази даних. Розглянемо особливості найбільш популярних міжнародних систем ідентифікації вчених.

ORCID (Open Researcher and Contributor ID) – це унікальний ідентифікатор, який надається авторам наукових досліджень, що дозволяє зібрати в одному місці всі дані про роботи вченого незалежно від того, де вони були опубліковані. Вчений може використовувати цей профіль при подачі заявок на гранти, публікації статей і навіть при пошуку роботи.

ORCID має сумісність з численними науково-інформаційними системами різних установ і дозволяє налаштувати у своєму записі підтримку інших систем ідентифікації. Зручною особливістю ORCID як сервісу, є можливість здійснювати експорт та імпорт наукометричного контенту з інших аналогічних профілів, таких, наприклад, як ResearcherID, Scopus або Google Scholar.

У цілому, ORCID сприяє більш ефективній науковій комунікації та є корисним інструментом для всіх, хто займається науковими дослідженнями.

ResearcherID – глобальний міждисциплінарний реєстр унікальних ідентифікаторів вчених від Clarivate Analytics. ResearcherID дозволяє: створити профіль вченого, сформувати перелік власних публікацій, визначити власні наукометричні показники, асоціювати свій профіль з ORCID, здійснювати пошук вчених за темою досліджень та створювати запрошення до співпраці, доступна інтеграція з популярною системою управління бібліографічною інформацією EndNote [16]. Цей унікальний ідентифікатор спрямований на вирішення проблеми ідентифікації автора.

Ідентифікатор Web of Science ResearcherID надає всесвітній пошуковий спільноті безцінний показник на інформацію про автора. Продукти групи Web of Science (Web of Science, Publons, InCites, EndNote) використовують ідентифікатор Web of Science ResearcherID для зіставлення дослідників та виключення неоднозначного авторства в різних продуктах [3].

Scopus Autor ID – ідентифікатор автора, генерується автоматично після публікації статті у виданні, що індексується в наукометричній БД Scopus. Після другої опублікованої роботи створюється більш деталізований і розширений профіль автора. Інших шляхів реєстрації Scopus Author ID не існує. Профіль автора містить інформацію про кількість публікацій та їх бібліографічні дані, посилання та інформацію про кількість цитувань кожного опублікованого документа, індекс Хірша автора [1]. База даних має функції повідомлень, які дозволяють зареєстрованим користувачам відстежувати зміни в профілі та редагувати самостійно.

Google Scholar або Google Академія – некомерційна спеціалізована пошукова система, що індексує наукові публікації та наводить дані про їх цитування [18].

Такий профіль дозволяє авторам відстежувати бібліографічні посилання на свої статті. Можна переглядати, хто цитує публікації, бачити графік Індексів бібліографічних посилань за роками та отримувати декілька наукометричних показників (h-індекс, i10-індекс). Також є можливість представляти власних співавторів та спілкуватися із колегами.

Перевага Google Scholar як наукометричного інструменту – максимальна широта поданих матеріалів з усіх регіонів світу та з усіх галузей знань (бібліометричні комерційні платформи Web of Science або Scopus опрацьовують менш ніж 2% публікацій українських науковців); дозволяє виконувати розширений пошук, включаючи рецензовані статті, дисертації, книги, анотації, статті академічних видань, сховища препринтів, сайтів вищих навчальних закладів та освітніх організацій; здійснює пошук за: прізвищем автора, назвою статті в наукових джерелах, назвою організації, які є у вільному доступі в Інтернет середовищі [2]. Недоліки – до неї не потрапляють відомості із закритих джерел та публікації, які відсутні в електронному вигляді.

На основі профілів дослідників з Google Академії складаються рейтинги науковців, здійснюється оцінка наукової діяльності вчених для фінансування грантів.

ResearchGate – науковий портал, безкоштовна соціальна мережа, створена в 2008 р. як засіб для комунікації між дослідниками з різних галузей та дисциплін. На сьогодні кількість користувачів мережі складає 25 млн дослідників. Мережа об'єднує дослідників більш ніж зі 190 країн світу, а також нараховує понад 80 Нобелівських лауреатів [15]. За допомогою ResearchGate компанії та установи можуть просувати власний бренд та напрямок досліджень, формувати інтерес вчених до своєї компанії. На платформі ResearchGate є: семантичний пошук; обмін файлами; спільне користування базою публікацій; форуми; методологічні дискусії; групи; можливість створювати власний блог, отримати доступ до міжнародної бази вакансій, отримувати статистику та дізнаватися, хто читав і цитував ваші роботи.

Таким чином, ResearchGate відкриває великі можливості для міжнародної кооперації вчених. Ця платформа ідеально підходить для пошуку іноземних колег, організацій, які займаються вивченням цікавої для дослідника проблеми, дослідницьких проєктів.

Отже, для коректного підрахунку публікацій та цитувань автора або наукового колективу в наукометричних БД необхідно мати унікальних ідентифікатор. Наявність у дослідника особистого профілю в зазначених онлайн ресурсах у сучасних умовах є неодмінною вимогою формування та підтримки іміджу вченого, тобто його ідентифікацією в науковому світі. Ідентифікація вченого та його робіт веде до цитування його іншими дослідниками у своїх публікаціях, що призводить до зростання наукометричних показників вченого (кількість цитувань, індекс Хірша), за якими оцінюються його досягнення.

Зважаючи на сучасні завдання, що стоять перед закладами вищої освіти, Наукова бібліотека Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (НБ НУК) знайшла своє місце в цифровому сегменті університету та пріоритетом у роботі обрала такі напрями, як створення та просування ресурсів відкритого доступу, робота в наукометричних системах та аналітика, просування публікацій викладачів університету, коригування профілів авторів у системах цитування, активна участь у покращенні показників університету у світових рейтингових системах, орієнтир на віддалений доступ до ресурсів.

Наукова бібліотека кожен рік здійснює наукометричний аналіз публікаційної активності вчених НУК ім. адм. Макарова по БД Web of Science Core Collection та БД Scopus, який містить інформацію про наукометричні профілі (ResearcherID та ScopusID), індекс Хірша, кількість документів за 5 останніх років та загальну цитованість авторів – науково-педагогічних працівників (НПП) НУК ім. адм. Макарова за всіма структурними підрозділами університету. З метою формування іміджу вченого співробітника бібліотеки здійснюють коригування авторських профілів (зміна афіліації автора, об'єднання дублетних профілів науковців, додавання чи зміна публікацій у профілі автора).

Підвищенню публікаційної активності сприяли бібліометричні та наукометричні дослідження, що проводить Наукова бібліотека починаючи з 2014 р. [11].

Організація і проведення бібліометричних досліджень логічно розширюють професійну діяльність; підвищують статус у науковому співтоваристві; збільшують ступінь залученості в процеси наукового дослідження та університетського управління; закріплюють вплив і престиж бібліотеки в межах університету [9].

Завдяки «дослідженню результативності наукової та науково-методичної діяльності Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова у сфері суднобудування та суміжних галузях», метою якого було відстежити динаміку публікаційної активності та результативності наукової діяльності НПП університету за період 2013–2017 рр., було визначено: пріоритетні напрямки наукових розробок; виявлено вчених – наукових лідерів університету. Результати були використані як інструмент для виявлення слабких сторін науково-дослідницької діяльності університету і пошуку шляхів її удосконалення [7].

Шляхом дослідження «моніторинг публікаційної активності здобувачів наукових ступенів доктора, кандидата наук, PhD в НУК ім. адм. Макарова» було визначено основні проблеми із самостійного створення науковцями наукометричних профілів у Google Академії: некоректне внесення інформації в персональні профілі; не внесені усі або більшість праць автора; неправильний опис робіт; внесення в профіль чужих праць; несприяння керівництвом підрозділів реєстрації викладачів в Google Scholar та збереженню наукових робіт у Інституційному репозитарії НУК.

Проблеми зі створення ідентифікаторів ORCID – це неповне або некоректне внесення інформації в профілі авторів; відсутність списку робіт автора; створення декількох ідентифікаторів для одного автора [10].

Перехід до системи відкритого доступу (ВД) відкриває перед дослідниками нові можливості доступу до інформації та покращує передачу знань суспільству, політиці та економіці. Це має вирішальне значення для збільшення як впливу публікацій, так і економічної ефективності системи публікацій. ВД сприяє інноваціям та міждисциплінарним дослідженням, науковому обміну в глобальному масштабі на благо не лише дослідницької спільноти, а й економіці та суспільству в цілому.

Під час дослідження «бібліометричний аналіз публікацій науковців у журналах відкритого доступу як інструмент підвищення публікаційної активності вишу», виконаного в 2021 р., авторами доведено, що повне і об'єктивне оцінювання ефективності наукової діяльності установи можливе тільки з урахуванням аналізу відкритих ресурсів наукової інформації; доля публікацій у ВД авторів-науковців НУК ім. адм. Макарова зростає високими темпами; за п'ять років кількість наукових статей ВД зросла у два рази; кількість високоцитованих публікацій дуже мала, тільки 1,2% від загальної кількості документів ВД за 2017–2021 рр.; публікації «топового» списку не є виданнями України, а українські видання, в яких автори найчастіше публікуються, на жаль, не є високорейтинговими; публікації в більшості випадків є доробком великої кількості співавторів, зокрема зарубіжних, що пов'язано не тільки з міжнародною або міжінституціональною колаборацією, а й з високою вартістю публікацій [8].

Підвищенню публікаційної активності сприяло формування пакета нових сервісів, що надає Наукова бібліотека: допомога в оформленні рукописів за вимогами видавництва; консультування про стан авторського профілю в різних наукометричних системах; підбір наукових журналів для публікації досліджень; ведення ретроспективної і поточної інформації про публікації ЗВО [9].

Важливою складовою інформування та обслуговування читачів є розміщення інформації на вебсайті бібліотеки. Для зручності користувачів у окремих розділах сайту створені точки доступу для оперативного пошуку інформації. На сайті НБ НУК представлено розділ «Науковцю», завдяки якому надається інформація вченим щодо реєстрації в ідентифікаторах ORCID, ResearcherID, Google Scholar, ResearchGate.

Бібліотека надає консультативні послуги – це проведення індивідуальних консультацій для науковців зі створення/актуалізації профілю вченого у Google Академії, ORCID, ResearcherID, які дозволяють авторам слідкувати за бібліографічними посиланнями на власні статті та інші наукометричні показники; визначення імпаکت-фактору журналів, в яких публікується автор; приєднання публікацій і посилань до авторського профілю; імпортування публікацій з Web of Science Core Collection, Google Scholar, Scopus в ORCID та ін.

НБ НУК, підтримуючи ініціативу та поділяючи принципи відкритої науки, систематично проводить цикли заходів на допомогу молодому вченому. Цілі та завдання таких заходів – формування у науковців системи компетенцій у галузі академічного письма, принципів академічної доброчесності, ознайомлення із сучасними підходами до функціонування та розвитку відкритої науки, а також здобуття практичних навичок з метою підвищення публікаційної активності зі створення авторських профілів вченого тощо.

Важливим інструментом представлення наукової інформації та надання доступу до неї є Інституційний репозитарій НБ НУК, формування та підтримку якого здійснюють співробітники бібліотеки. Репозитарій зберігає та забезпечує просування наукових публікацій вчених НУК у світовому науковому просторі, покращення їх видимості та підвищення цитованості. Google Scholar індексує наукові публікації, які розташовані в репозитаріях, та наводить дані про їх цитування.

Висновки. Висновки. Сьогодні університетська бібліотека – це відкрита інформаційно-освітня платформа для комунікацій та реалізації нових ідей і проєктів. Не зважаючи наперешкоди, створені під час воєнної агресії, бібліотека гнучко реагує на потреби та очікування користувачів, впроваджує сучасні сервіси у свою діяльність. Формування пакета нових сервісів, що надає Наукова бібліотека: допомога в оформленні рукописів за вимогами видавництва; консультування про стан авторського профілю в різних наукометричних системах; підбір наукових журналів для публікації досліджень; ведення ретроспективної та поточної інформації про публікації ЗВО сприяють підвищенню публікаційної активності вчених університету.

Очевидна важливість наявності та коректності заповнення профілів авторських ідентифікаторів. Ігнорування може призвести до заниження реальних показників публікаційної активності та цитування як окремих авторів, так і наукових колективів загалом. Тому вченим рекомендується проходити реєстрацію в системах ідентифікації та працювати з власними профілями. Реєстрація в системах ідентифікації, а потім регулярна робота автора зі своїм профілем дозволяє не тільки контролювати коректність поданих даних у різних наукометричних інструментах, а й покращує видимість наукових праць.

Для ведення навіть найпростішої системи обліку наукових публікацій в організації необхідно:

- виявити всі ідентифікатори автора в основних (врахованих організацією) системах наукового цитування;
- провести роботу з коригування даних авторського профілю (при необхідності), об'єднавши всю інформацію в єдиний профіль з унікальним ідентифікаційним номером кожної системи;
- максимально повно відобразити всі індексовані наукові публікації в системі ORCID (відповідальність автора), по можливості інтегрувавши вка-

заний особистий ідентифікатор із профілями в інших системах наукового цитування;

· активне включення дослідників у роботу авторитетних міжнародних професійних соціальних мереж.

Формування пакета нових сервісів, що надає Наукова бібліотека: допомога в оформленні рукописів за вимогами видавництва; консультування про стан авторського профілю в різних наукометричних системах; підбір наукових журналів для публікації досліджень; ведення ретроспективної та поточної інформації про публікації ЗВО сприяють підвищенню публікаційної активності вчених університету.

Список використаних джерел

Список використаних джерел

1. Бичко О. Профіль науковця в системах ідентифікації як показник іміджу вченого: роль бібліотеки університету / О. Бичко, А. Кандул, Н. Нагорна // *Бібліотека у цифрову епоху: історія та тенденції розвитку* : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 60-річчю Наук. б-ки Хмельниц. нац. ун-ту (Хмельницький, 19–20 жовт. 2022 р.). – Хмельницький, 2022. – С. 29–33. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/mzkjv> (дата звернення: 31.08.2023).
2. Главчева Ю. М. Огляд методів та технологій інформетрії / Ю. М. Главчева, О. В. Канищева, Н. В. Борисова // *Кибернетика и системный анализ*. – 2019. – Т. 55, № 3. – С. 182–193. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/mzkfh> (дата звернення: 31.08.2023).
3. Горак В. В. Міжнародні системи ідентифікації вчених як показник іміджу науковця / В. В. Горак // *Наук.-пед. студії*. – 2018. – Вип. 2. – С. 93–98.
4. Іваненко С. Участь науково-технічної бібліотеки Інституту електросварювання ім. Є. О. Патона в наукометричних дослідженнях / С. Іваненко // *Вісн. Кн. палати*. – 2023. – № 4. – С. 35–39.
5. Ідентифікатори та профілі авторів // Запоріж. держ. медико-фармацевт. ун-т, Наук. б-ка. – Електрон. дані. – Запоріжжя, 2018. – Режим доступу: https://lib.mphu.edu.ua/p_identyfikaciya_avtoriv.html (дата звернення 15.08.2023).
6. Копанєва В. О. Бібліотека в середовищі цифрової науки: системно-інтеграційна взаємодія / В. О. Копанєва ; наук. ред. О. С. Онищенко. – Дніпро : Ліра-К, 2020. – 322 с.
7. Костирко Т. Дослідження результативності наукової та науково-методичної діяльності Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова у сфері суднобудування та суміжних галузях / Т. Костирко, І. Бондар, Т. Корольова, М. Жигалкіна // *Міждисциплінарні дослідження складних систем*. – 2019. – № 15. – С. 67–87. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/lbmwk> (дата звернення: 31.08.2023).
8. Костирко Т. М. Бібліометричний аналіз публікацій науковців у журналах відкритого доступу як інструмент підвищення публікаційної активності вишу / Т. М. Костирко, Т. Д. Корольова // *University Library at a new stage of social communications development* : матеріали 6-ї Міжнар. конф. (Дніпро, 7–8 жовт. 2021 р.). – Дніпро, 2021. – С. 108–117. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/lbmvu> (дата звернення 15.08.2023).
9. Костирко Т. М. Досвід роботи наукової бібліотеки з підвищення публікаційної активності та результативності науково-педагогічних працівників НУК імені адмірала Макарова : [віртуальна презентація] / Т. М. Костирко // *Наук. бібл. Нац. ун-ту кораблебудування імені адмірала Макарова*. – Електрон. текст. дан. – 2018. – Режим доступу: <http://surl.li/lbmvh> (дата звернення 15.08.2023). – Загол. з тит. екрана.
10. Костирко Т. М. Моніторинг публікаційної активності здобувачів наукових ступенів доктора, кандидата наук, PhD в НУК ім. адм. Макарова / Т. М. Костирко, Т. Д. Корольова // *Інновації в суднобудуванні та океанотехніці* : матеріали 12-ї Міжнар. наук.-техн. конф. (Миколаїв, 30 верес. – 1 жовт. 2021 р.) – Миколаїв : НУК, 2021. – С. 542–546. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://eir.nuos.edu.ua/bitstreams/ac298831-4193-4f40-878e-83bd270715c9/download> (дата звернення 15.08.2023).
11. Костирко Т. М. Наукометричний аналіз дисертаційного фонду Наукової бібліотеки НУК на допомогу поліпшенню публікаційної активності науковців університету / Т. М. Костирко, І. В. Бондар // *Вісн. Одес. ноц. ун-ту*. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2014. – Т. 19, вип. 1 (11). – С. 104–118.

12. Мриглод О. І. Наукометрія та управління науковою діяльністю: вкотре про світове та українське / О. І. Мриглод, С. А. Назаровець // Вісн. НАН України. – 2019. – № 9. – С. 81–94.
13. Наукова періодика України та бібліометричні дослідження / Л. Й. Костенко, О. І. Жабін, Є. О. Копанєва, Т. В. Симоненко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – 173 с.
14. Симоненко Т. В. Наукометрія чи бібліометрія: питання термінології / Т. В. Симоненко // Бібліотека. Наука. Комунікація : 100-річчя Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського : матер. Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 листоп. 2018 р.). – Київ : НБУВ, 2018. – С. 798–802.
15. Яким чином ResearchGate допомагає вченим ділитися своїми статтями з науковим товариством? [Електронний ресурс] // Наука та метрика. – Електрон. журн. – Режим доступу: <http://surl.li/lbmun> (дата звернення: 15.08.2023). – Загол. з екрану.
16. Ярошенко Т. О. Наукове цитування: історичний і теоретичний ландшафт / Т. О. Ярошенко, А. Г. Жарінова // Наука та наукознавство : міжнар. наук. журн. – 2023. – № 3 (121). – С. 41–67. – Відомості доступні також через Інтернет: <https://doi.org/10.15407/sofs2023.03.041> (дата звернення 15.08.2023).
17. Anderson M. H. Citation context analysis as a method for conducting rigorous and impactful literature reviews / M. H. Anderson, R. K. Lemken // Organizational Research Methods. – 2023. Vol. 26 (1). – P. 77–106. – Відомості доступні також через Інтернет: <https://bit.ly/2TPC7Qp> <https://doi.org/10.1177/1094428120969905> (дата звернення: 31.08.2023).
18. Google Scholar [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані. – Україна, 2023. – Режим доступу: <http://surl.li/lbmuf> (дата звернення: 07.08.2023).
19. ResearcherID [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані. – Україна, 2023. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/ResearcherID> (дата звернення 21.07.2023)

References:

- [1]. Bychko O., Kandul A., Nahorna N. Profil naukovtsia v systemakh identyfikatsii yak pokaznyk imidzhu vchenoho: rol biblioteki universytetu [Profile of a scientist in identification systems as an indicator of the scientist's image: the role of the university library]. Biblioteka u tsyfrovu epokhu: istoriia ta tendentsii rozvytku: materialy nauk.-prakt. konf., prysviach. 60-richchiu NB KhNU (Khmelnyskyi, 19–20 October 2022). Khmelnytsky, 2022, pp. 29–33. Available at: <http://surl.li/mzkjv>
- [2]. Hlavcheva Yu. M., Kanishcheva, O. V., Borysova, N. V. Ohliad metodiv ta tekhnologii informetrii. Kybernetyka u systemnyi analiz [Survey of informetry methods and technologies]. Cybernetics and System Analysis. 2019, vol. 56, no 3, pp. 182–193. Available at: <http://surl.li/mzkfh>
- [3]. Horak V.V. Mizhnarodni Systemy Identyfikatsii Vchenykh Yak Pokaznyk Imidzhu Naukovtsia [International identification systems as an indicator of the level of a scientist]. Research and Educational Studies. 2018, no. 2, pp. 93–98. Available a: DOI: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2018-2-93-98>
- [4]. Ivanenko S. Uchast naukovo-tekhnichnoi biblioteki Instytutu elektrozvariuvannia im. Ye.O. Patona v naukometrychnykh doslidzhenniakh [Activity of the scientific and technical library of the E. O. Paton Electric Welding Institute in scientometric research]. Bulletin of the Book Chamber. 2023, no. 4, pp. 35–39. Available a: DOI: [10.36273/2076-9555.2023.4\(321\).35-39](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4(321).35-39)
- [5]. Identyfikatory ta profili avtoriv [Identifiers and profiles of authors]. Scientific library Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University. Available at: https://lib.mphu.edu.ua/p_identyfikaciya_avtoriv.html
- [6]. Kopaniova V.O. Library in the environment of digital science: system-integration. Dnipro, 2020, 322 p.
- [7]. Kostyrko T., Bondar I., Korolova T., Zhyhalkina M. Doslidzhennia rezultatyvnosti naukovoї ta naukovometodychnoi diialnosti Natsionalnoho universytetu korablebuduvannia imeni admiralа Makarova u sferi sudnobuduvannia ta sumizhnykh haluziakh [Scientific activity effectiveness of admiral Makarov National University of Shipbuilding in the field of shipbuilding and related industries research]. Interdisciplinary Studies of Complex Systems. 2019, no. 15, pp. 67–87. Available a: DOI: <https://doi.org/10.31392/iscs.2019.15.067>
- [8]. Kostyrko T. M., Korolova T.D. Bibliometrychni analiz publikatsii naukovtsiv u zhurnalakh vidkrytoho dostupu yak instrument pidvyshchennia publikatsiinoї aktyvnosti vyshu [Bibliometric Analysis of Publications of Scientists In Open Access Journals As A Tool To Increase the Publishing Activity of the University]. University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings. Dnipro, 2021, pp. 108–117. Available at: <http://surl.li/nahxq>
- [9]. Kostyrko T.M. Dosvid roboty naukovoї biblioteki z pidvyshchennia publikatsiinoї aktyvnosti ta rezultatyvnosti naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv NUK imeni admiralа Makarova [The experience of the scientific library in increasing the publication activity and effectiveness of the scientific and pedagogical staff of Admiral Makarov National Technical University]. 2018. Available at: <http://surl.li/lbmvh>

- [10]. Kostyrko T. M., Korolova T.D. Monitorynh publikatsiinoi aktyvnosti zdobuvachiv naukovykh stupeniv doktora, kandydata nauk, Phd v NUK im. adm. Makarova. [Monitoring of the publication activity of applicants for the scientific degree of doctor, candidates of sciences, Phd]. Innovatsii v sudnobuduvanni ta okeanotekhnitsi: materialy KhII mizhnar. nauk.-tekh. konf. [Materials of the 12th International science and technology conf. "Innovations in shipbuilding and ocean engineering"]. Mykolaiv, 2021, pp. 542–546. Available at: <http://eir.nuos.edu.ua/bitstreams/ac298831-4193-4f40-878e-83bd270715c9/download>
- [11]. Kostyrko T. M., Bondar I.V. Naukometrychnyi analiz dysertatsiinoho fondu Naukovoï biblioteki NUK na dopomohu polipshenniï publikatsiinoï aktyvnosti naukovtsiv universytetu [Scientometric analysis of the dissertation fund of the Scientific Library of the National Academy of Sciences to help improve the publishing activity of university researchers]. Odesa National University Herald. Library studies, Bibliography studies, Bibliology. 2014, no.19, vol. 1 (11), pp. 104–118. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_bbk_2014_19_1_11
- [12]. Mryglod O. I., Nazarovets C.A. Naukometriia ta upravlinnia naukovoiu diialnistiu: vktre pro svitove ta ukrainske [Scientometrics and management of scientific activities: once again about the global and Ukrainian]. Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr. 2019, no. 9, pp. 81–94. Available a: DOI: 10.15407/visn2019.09.081
- [13]. Kostenko L. Y., Zhabin O. I., Kopaniova Ye.O., Symonenko T. V. Naukova periodyka Ukrainy ta bibliometrychni doslidzhennia [Scientific periodicals of Ukraine and bibliometric study]. Kyiv, 2014, 173 p.
- [14]. Symonenko T.V. Naukometriia chy bibliometriia: pytannia terminolohii [Scientometrics and bibliometrics: terminology issues]. Library. Science. Communication: the 100th Anniversary of V.I. Vernadsky National Library of Ukraine: conference proceedings (Kyiv, November 6–8, 2018). Kyiv, 2018, pp. 798–802.
- [15]. Yakym chynom ResearchGate dopomahaie vchenym dilytysia svoimy stattiïmy z naukovym tovarystvom? [How does ResearchGate help scientists share their articles with the scientific community?]. Nauka ta metrika. Available at: <http://surl.li/lbmun>
- [16]. Yaroshenko T. O., Zharinova A.G. Naukove tsytuvannia: istorychnyi i teoretychnyi landshaft [Scientific Citation: Historical and Theoretical Landscape]. Science and Science of Science: international scientific journal. 2023, no. 3 (121), pp. 41–67. Available at: <https://doi.org/10.15407/sofs2023.03.041>
- [17]. Anderson M. H., Lemken R.K. Citation context analysis as a method for conducting rigorous and impactful literature reviews. Organizational Research Methods. 2023, vol. 26 (1), pp. 77–106. Available at: <https://doi.org/10.1177/1094428120969905>
- [18]. Google Scholar. Wikipedia: the Free Encyclopedia. Available at: <http://surl.li/lbmuf>
- [19]. ResearcherID. Wikipedia: the Free Encyclopedia. Available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/ResearcherID>

Надійшла 30.10.2023 р.

Kostyrko T.,

Candidate of Social Communication (Ph. D.)
Director of the Scientific Library,
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
e-mail: tamara.kostyrko@nuos.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-4175-9975>
ResearcherID: C-1172-2016

Bondar I.,

scientific secretary of the scientific library,
Admiral Makarov National University of Shipbuilding,
Mikolaiv, Ukraine
e-mail: iryna.bondar@nuos.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-1011-2079>
ResearcherID: GXG-7111-2022

**SCIENTIST PROFILE IN IDENTIFICATION SYSTEMS
AS AN INDICATOR OF PUBLICATION ACTIVITY OF A
SCIENTIST: THE ROLE OF THE UNIVERSITY LIBRARY**

Summary

The article deals with the features of international identification systems of scientists. The author analyzes the profile of a scientist tied to a single unique number identifier as the most important criterion for identifying scientific articles of the author in databases of scientific citation. The directions of activity of the Scientific Library of the Admiral Makarov National University of Shipbuilding, which are aimed at to increase the indicators of publication activity and citations by providing information support of university scientists, popularization of the achievements of leading scientists.

Conclusions. The system of accounting for scientific publications in an organization involves: identifying all author identifiers in the main scientific citation systems; combining information into a single profile with a unique identification number of each system; displaying indexed scientific publications in the ORCID system (author responsibility), and actively involving researchers in the work of reputable international professional social networks. It is proved that the formation of a package of new services provided by the Scientific Library: assistance in in the preparation of manuscripts according to the requirements of publishers; consulting on the state of the author's profile in various scientometric systems; selection of scientific journals for publication of research; maintaining retrospective and current information on the publications of higher education institutions contribute to increasing the publication activity of university researchers.

Key words: library, identification systems of scientists, identifiers, author profile, publication activity of the scientist, scientific networks.

УДК 62.08:669:004.2:025

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2\(30\).291813](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2(30).291813)

Худяков Олександр Юрійович,

кандидат технічних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник відділу технологічного обладнання та систем управління
Інституту чорної металургії ім. З.І. Некрасова Національної академії наук України,
бібліотекар першої категорії відділу комплектування і наукової обробки літератури
Центральної державної науково-технічної бібліотеки гірничо-металургійного комплексу України,
вул. Вернадського, 23, м. Дніпро, 49009, Україна,
тел.: (056) 732 45 38
e-mail: khudyakovsashko@gmail.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6507-1120>

Перепелиця Ірина Григорівна,

директор
Центральної державної науково-технічної бібліотеки гірничо-металургійного комплексу України,
вул. Вернадського, 23, м. Дніпро, 49009, Україна,
тел.: (056) 732 45 38
e-mail: bibliot@ukr.net

ПРОБЛЕМА ОПТИМАЛЬНОГО ВИБОРУ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ПРИ ВИКОНАННІ МІЖНАРОДНОГО ПАТЕНТНОГО ПОШУКУ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ТЕМАТИКИ

Невпинна діджиталізація джерел патентної інформації та поява нових світових лідерів металургійної науки і виробництва обумовлюють необхідність корекції традиційних підходів до міжнародного патентного пошуку, який здійснюється фахівцями науково-технічних бібліотек для користувачів-винахідників. Авторами сформовано вичерпний реєстр існуючих національних і міжнародних електронних патентних баз даних (ЕПБД), який налічує 49 найменувань, та охоплює патентні відомства країн, сумарна частка котрих у виплавці сталі, станом на 2022 р., сягає 99% від загальносвітового обсягу. Таким чином, визначено максимально можливу широту міжнародного патентного пошуку металургійної тематики. З метою скорочення витрат робочого часу бібліотечних фахівців та економії ресурсів при виконанні зазначеного виду пошуку, було сформульовано та вирішено завдання його оптимізації. В дослідженні розроблено три можливих сценарії патентного пошуку, які налічують 11, 5 та 1 рекомендовану ЕПБД. Авторами виконано порівняльний аналіз трьох найбільших мультинаціональних ЕПБД вільного доступу: *Patentscope*, *Espacenet* та *Deratisnet*. Визначено, що ЕПБД *Espacenet* містить найповнішу актуалізовану колекцію металургійних патентів, і, отже, найкращим чином придатна для

виконання зазначеного виду пошуку. Загалом дослідження має виражену практичну спрямованість та покликане дати фахівцям науково-технічних бібліотек інструментарій і керівництво для виконання міжнародного патентного пошуку в сучасних умовах і, таким чином, підвищити якість обслуговування користувачів. Також отримані результати роботи дозволили визначити перспективні напрямки поповнення бібліотечних фондів.

Ключові слова: міжнародний патентний пошук, металургія, електронні бази даних, *Patentscope*, *Espacesnet*, *Depatisnet*, патентні колекції, обслуговування користувачів бібліотеки.

1. Вступ. Постановка цілей та завдань дослідження

У складі Центральної державної науково-технічної бібліотеки гірничо-металургійного комплексу України (ЦДНТБ ГМКУ) функціонує відділ спеціальних видів технічної літератури, основними завданнями якого є: комплектування патентного фонду згідно з тематикою галузі та науково-технічних досліджень (НТД); здійснення інформаційно-бібліографічного обслуговування підприємств ГМКУ; методична допомога науково-технічним бібліотекам у роботі з патентною інформацією та НТД; надання інформаційно-довідкових послуг по патентним фондам та НТД, представникам підприємств ГМКУ, а також іншим зацікавленим індивідуальним і колективним користувачам. При здійсненні професійної діяльності, співробітники відділу керуються вимогами, встановленими державним стандартом ДСТУ 3575–97 «Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення» [1], виконуючи дослідження на основі науково-технічної, насамперед власне патентної, інформації, яка є загальнодоступною у світі.

Слід зазначити, що з метою отримання практичної допомоги в пошуку патентної інформації до відділу звертаються не тільки представники промислових підприємств, а й науковці з галузевих дослідних інститутів, науково-педагогічні працівники й аспіранти профільних закладів вищої освіти, які вирішують винахідницькі завдання технічного характеру. Зазвичай автори потребують підтримки для здійснення пошукової діяльності на двох етапах роботи над винаходом:

1) при розробці нового або удосконаленні існуючого об'єкта господарської діяльності (ОГД), у такому разі мета дослідження полягає у визначенні технічного рівня відповідної області техніки;

2) після створення ОГД, тоді мета дослідження полягає у визначенні новизни та доказі охороноздатності ОГД.

Відповідно, з трьох існуючих видів патентного пошуку: тематичного (предметного), іменного та нумераційного [2], найбільш затребуваним являється предметний пошук за заданою тематикою. Під час виконання зазначеного виду пошуку, використовується низка джерел патентної інформації, які можуть бути розділені на дві категорії: первинні та вторинні джерела [3]. До первинних

джерел відносяться описи винаходів до патентів та заяв, патентні бюлетені та покажчики, які видаються патентними відомствами. До вторинних джерел відносяться реферативні журнали, анотації, каталоги, бібліографічні посібники тощо. Загалом характерна відмінність зазначених категорій полягає в ступені близькості до патентного відомства. Тобто первинні джерела представлені документацією у тому вигляді, в якому її публікує відповідне відомство промислової власності, у той час, як вторинні джерела вже є результатом аналітико-синтетичної переробки першоджерел, виконаної сторонніми організаціями.

Завдяки надзвичайному розвитку глобальної інформаційної мережі Internet, більшість первинних джерел є загальнодоступними та зібраними у вигляді електронних патентних баз даних (ЕПБД) міжнародних, регіональних, національних відомств, а також недержавних компаній, що значно розширює можливості міжнародного предметного пошуку. Однак, одночасно з появою нових можливостей, виникають і нові проблеми, без вирішення яких неможливе надання кваліфікованої допомоги винахідникам.

По-перше, при виконанні предметного пошуку за металургійною тематикою виникають питання регламентного характеру, насамперед питання глибини (число років, за якими проводиться пошук) та широти пошуку (перелік країн, щодо яких проводиться дослідження). Але якщо проблема глибини пошуку може бути вирішена відносно просто, шляхом урахування тенденцій розвитку відповідної області техніки (зрештою, певні апріорні відомості щодо стану її розвитку у винахідника обов'язково мають бути ще до початку предметного пошуку), то проблема визначення широти пошуку вирішується в більшості випадків довільним шляхом, що, безумовно, не найкращим чином впливає на результати дослідження.

По-друге, стрімкий розвиток економік країн азійського регіону, сукупна частка яких у світовому виробництві сталі перевищує долю країн Європи й Американського континенту та продовжує невпинно зростати, вимагає корективи існуючих перспективних напрямків патентного пошуку. Цілком вірогідно, що дослідження, обмежені звичним переліком індустріально розвинутих країн (США, Німеччина, Франція, Італія тощо) вже не здатні коректно відобразити технічний рівень металургійної галузі.

По-третє, наявність значної кількості електронних патентних баз даних, різних як за масштабом патентної інформації, що надається, так і за формами доступу до неї, становить проблему вибору інформаційних ресурсів.

Нарешті, четвертою проблемою слід вважати відсутність доступних інструктивно-методичних матеріалів українською мовою, які б знайомили бібліотечних фахівців з основними функціональностями провідних ЕПБД.

Таким чином, дане дослідження має двоєдину *ціль*:

1) вирішення проблеми оптимального вибору ЕПБД при проведенні предметного пошуку за металургійною тематикою;

2) ознайомлення бібліотечних фахівців з практичним досвідом використання основних функціональностей обраних ЕПБД.

З метою виконання поставленої цілі сформульовано *завдання дослідження*:

1) складання, на основі загальнодоступних статистичних відомостей, списку країн, які вносять найбільший вклад у світове виробництво сталі;

2) пошук ЕПБД, які містять патентні документи зазначених країн;

3) вирішення оптимізаційної задачі вибору ЕПБД, яка полягає у встановленні такої комбінації баз даних, що дозволить отримати найбільший обсяг патентної документації при зверненні до найменшої кількості ЕПБД (тобто при максимальному зменшенні витрат робочого часу фахівця);

4) стислий інформаційний огляд основних функціональностей обраних ЕПБД та виконання пошукових прикладів за їх допомогою.

2. Матеріали та методи дослідження

Статистичні відомості стосовно світового виробництва сталі отримані за даними міжнародної некомерційної організації World Steel Association AISBL, зі штаб-квартирою в місті Брюссель.

Пошук загальнодоступних ЕПБД виконувався авторами шляхом самостійного серфінгу в інформаційній мережі Internet, а також за допомогою аналізу досліджень, опублікованих у фахових періодичних виданнях.

Оптимальний вибір ЕПБД здійснювався шляхом аналізу результатів порівняння баз даних, виконаного в період часу лютого по березень 2023 р., за наступними параметрами:

1) кількість країн, представлених у ЕПБД;

2) кількість бібліографічних записів за цільовою тематикою;

3) актуальність наданої інформації.

З метою обмеження області пошуку металургійним напрямком, при порівняльному аналізі ЕПБД враховувались патенти за наступними класами Міжнародної патентної класифікації:

1) В21 (механічна обробка металу без істотного зняття матеріалу, пробивання отворів);

2) В22 (ливарне виробництво; порошкова металургія);

3) В23 (металорізальні верстати; обробляння металів);

4) С21 (металургія заліза);

5) С22 (металургія, сплави чорних та кольорових металів; обробка сплавів та кольорових металів);

6) С23 (покриття металевих матеріалів; покриття інших матеріалів металевим матеріалом; хімічна обробка поверхні; дифузійне оброблення металевого матеріалу; способи покривання вакуумним випаровуванням, розпилюванням, іонною імплантацією або хімічним осадженням парів взагалі; способи запобігання корозії металевого матеріалу або утворюванню накипу);

- 7) С25 (електролітичні або електрофоретичні способи; устаткування для них);
8) С30 (вирощування кристалів).

3. Результати та їх обговорення

Згідно з даними статистичного звіту компанії World Steel Association AISBL за 2021 р. «World Steel in Figures 2022» [4], промислові потужності, які виплавляють більше 99% загальносвітового обсягу сталі, розміщені в 50 країнах (див. табл. 1). Країнами Азії виплавляється 80,2%, Європи 9,4%, Північної Америки 6,0%, Південної Америки 2,2%, Африки 1% і в Австралії 0,3% світової сталі.

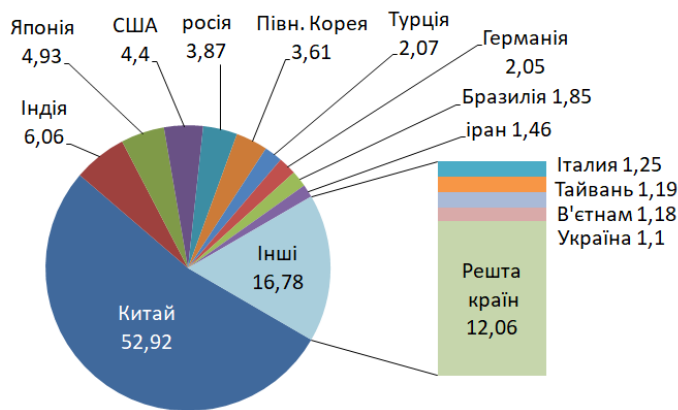

Рисунок 1 – Найбільші світові виробники сталі у 2021 році, млн. тонн

Слід зазначити, що сумарна частка продукції перших 14-ти країн списку сягає майже 88% світового виробництва (рис. 1). У той же час не можна стверджувати а ні того, що решта країн не володіє суттєвим науково-технічним потенціалом, а ні того, що зазначені 14 країн таким потенціалом обов'язково володіють. Отже, у межах даного дослідження, всі зазначені 50 країн мають бути взятими до уваги. Для ілюстрації виправданості такого, певною мірою «екстенсивного» підходу, доцільно привести наступний приклад: Швеція знаходиться на 36 місці в списку (див. табл. 1) та виплавляє 4,7 млн тонн сталі на рік, що становить лише 0,2% світового виробництва, проте саме ця країна вже більше століття є флагманом передової наукової думки в царині металургії, зокрема чорної. Не випадково, перший у світі завод із виробництва так званої «зеленої» сталі з виключним використанням водню, в якості відновлювача заліза з руди, який планується до запуску в 2025 р., будується компанією H2 Green Steel саме шведському місті Буден [5].

Таблиця 1

Рейтинг країн світу за виробництвом сталі протягом 12 місяців 2021 року

№ пп	Країна	Обсяг виробництва			№ пп	Країна	Обсяг виробництва		
		млн т.	%	Σ%			млн т.	%	Σ%
1	Китай	1032,8	52,9	52,9	27	Нідерланди	6,6	0,3	95,0
2	Індія	118,2	6,1	59,0	28	Австралія	5,8	0,3	95,3
3	Японія	96,3	4,9	63,9	29	Бангладеш	5,5	0,3	95,5
4	США	85,8	4,4	68,3	30	Тайланд	5,5	0,3	95,8
5	Росія	75,6	3,9	72,2	31	Пакистан	5,3	0,3	96,1
6	Південна Корея	70,4	3,6	75,8	32	ПАР	5	0,3	96,4
7	Туреччина	40,4	2,1	77,9	33	Аргентина	4,9	0,3	96,6
8	Німеччина	40,1	2,1	79,9	34	Словаччина	4,9	0,3	96,9
9	Бразилія	36,2	1,9	81,8	35	Чехія	4,8	0,2	97,1
10	Іран	28,5	1,5	83,2	36	Швеція	4,7	0,2	97,3
11	Італія	24,4	1,3	84,5	37	Казахстан	4,4	0,2	97,6
12	Тайвань	23,2	1,2	85,7	38	Фінляндія	4,3	0,2	97,8
13	В'єтнам	23	1,2	86,9	39	Алжир	3,5	0,2	98,0
14	Україна	21,4	1,1	87,9	40	Румунія	3,4	0,2	98,1
15	Мексика	18,5	0,9	88,9	41	ОАЕ	3	0,2	98,3
16	Індонезія	14,3	0,7	89,6	42	Білорусь	2,4	0,1	98,4
17	Іспанія	14,2	0,7	90,4	43	Люксембург	2,1	0,1	98,5
18	Франція	13,9	0,7	91,1	44	Оман	2	0,1	98,6
19	Канада	13	0,7	91,7	45	Португалія	2	0,1	98,7
20	Єгипет	10,3	0,5	92,3	46	Сербія	1,7	0,1	98,8
21	Саудівська Аравія	8,7	0,4	92,7	47	Греція	1,5	0,1	98,9
22	Польща	8,5	0,4	93,1	48	Колумбія	1,3	0,1	99,0
23	Австрія	7,9	0,4	93,5	49	Чилі	1,3	0,1	99,0
24	Британія	7,2	0,4	93,9	50	Кувейт	1,3	0,1	99,1
25	Бельгія	6,9	0,4	94,3	51	Інші країни	17,7	0,9	100,0
26	Малайзія	6,9	0,4	94,6					

Право видавати патенти на винаходи, корисні моделі та промислові зразки мають організації, що здійснюють діяльність з охорони об'єктів інтелектуальної власності: національні і регіональні патентні відомства, які видають національні та регіональні патенти, відповідно. Зазвичай, вказані відомства створюють та адмініструють електронні патентні бази даних (див. табл. 2, 3), використання яких при здійсненні тематичного пошуку є беззаперечною альтернативою патентним бюлетеням та іншим друкованим періодичним виданням.

Вочевидь, що найбільш повна колекція національних патентів окремої країни чи регіону має знаходитись у ЕПБД патентного відомства даної держави (регіону). Проте, якщо керуватися цим постулатом, то рішення задачі міжнародного предметного пошуку за металургійною тематикою буде далеким від оптимального: при охопленні максимально можливої кількості патентів, витрати часу на виконання поставленої задачі також будуть найбільшими. Для скорочення витрат часу, необхідно визначити такі (або таку) ЕПБД, які не тільки охоплюють найбільшу кількість національних та регіональних відомств, але й мають максимально повні та оновлені патентні репозитарії.

Окремо слід зазначити, що звернення до ЕПБД національних та регіональних відомств залишається актуальним у двох випадках: 1) якщо патенти окремого відомства відсутні в депозитарії сторонньої ЕПБД та 2) якщо існує ризик не охоплення важливої патентної інформації. Останнє є можливим, коли відомство оформляє порівняно велику кількість охоронних документів. У такому разі, з метою гарантування повноти пошукового результату, доцільно здійснити пошук у ЕПБД конкретного відомства.

Таким чином, остаточне формулювання оптимізаційної задачі вибору ЕПБД, виглядає наступним чином: необхідно визначити таку комбінацію баз даних, що дозволить отримати найбільший обсяг актуальної патентної документації при зверненні до найменшої кількості ЕПБД (тобто при максимальному зменшенні витрат робочого часу фахівця бібліотеки).

Виконаний авторами аналіз літературних джерел [17–28], дозволив встановити, що існуюча сукупність електронних патентних баз даних може бути поділена на окремі категорії у залежності від:

- 1) масштабу представлених даних: мультинаціональні, регіональні та національні;
- 2) типу керівної організації: міжнародні або державні установи чи організації та корпорації;
- 3) умов доступу користувача: вільний, частково обмежений, платний.

Крім того, у результаті проведеного аналізу, надалося можливим виділити дві групи ЕПБД, найбільш придатних для виконання міжнародного патентного пошуку в умовах ЦДНТБ ГМКУ, а саме:

- 1) мультинаціональні міжнародні та державні ЕПБД вільного доступу;
- 2) мультинаціональні корпоративні ЕПБД вільного доступу.

Таблиця 2

Національні патентні відомства для металургійного патентного пошуку

№ пп	Країна, код країни	Національне патентне відомство	Електронна патентна база даних	Веб-адреса ЕПБД
1	2	3	4	5
1	Китай, CN	Китайське нац. відомство інтелектуальної власності	PSS	https://pss-system.sponline.cnipa.gov.cn/conventionalSearch
2	Індія, IN	Офіс Генерального контроле-ра з питань патентів, промис-лов. зразків і торг. марок	inPASS	https://ipindiaservices.gov.in/PublicSearch
3	Японія, JP	Патентне відомство Японії	J-PlatPat	https://www.j-platpat.inpit.go.jp
4	США, US	Відомство США з питань патентів і торговельних марок	Patent Public Search	https://ppubs.uspto.gov/pubwebapp/static/pages/landing.html
5	Росія, ru	Федеральна служба інтелектуальної власності	Відкрита реєстри ФППВ	https://new.fips.ru/registers-web
6	Південна Корея, KR	Корейське відомство інтелектуальної власності	Patent & Utility mo-del Search Service.	http://engpat.kipris.or.kr/engpat/searchLogina.do?next=MainSearch
7	Туреччина, TR	Турецьке відомство з питань патентів і торговельних марок	Turk Patent Search	https://www.turkpatent.gov.tr/en/research?form=patent&params
8	Німеччина, DE	Німецьке відомство з питань патентів і торговельних марок	DPMAregister	https://register.dpma.de/DPMAregister/patuebersicht
9	Бразилія, BR	Секретаріат з питань автор. права та інтелект. власності	Busca Web	https://busca.inpi.gov.br/pePI/jsp/patentes/PatenteSearchBasico.jsp
10	Іран, IR	Патентне відомство Ірану має власну діджиталізовану систему обліку та пошуку патентної інформації, яка протє недоступна для зовнішнього використання [6].		
11	Італія, IT	Італійське відомство з питань патентів і торговельних марок	Brevetti DB	http://brevettdb.uibm.gov.it
12	Тайвань, TW	Відомство інтелектуальної власності Тайваню	Taiwan Patent Search System	https://twpatl.tipo.gov.tw/twpatc/twpatengkm

1	2	3	4	5
13	В'єтнам, VN	З 2020 року відомство інтелектуальної власності В'єтнаму припинило підтримку власної ЕПБД «On-line Register», та обновило ЕПБД, спільну з WIPO [7].		http://wipublish.ipvietnam.gov.vn/wopublish-search/public/home?1&lang=en
14	Україна, UA	Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій	<i>Спеціалізована БД «Винаходи (корисні моделі) в Україні»</i>	https://base.uipv.org/searchINV
15	Мексика, MX	Мексиканський інститут промислової власності	<i>VIDOC</i>	https://vidoc.impi.gob.mx/BusquedaEstructurada
16	Індонезія, ID	Генеральне управління інтелектуальної власності	<i>PKKI</i>	https://pdki-indonesia.dgip.go.id
17	Іспанія, ES	Іспанське бюро патентів і брендів	<i>система INVENES містить дві ЕПБД: Interpat та Latipat</i>	http://invenes.oepm.es
18	Франція, FR	Відомство патентів і торгових марок Франції	<i>Data INPI</i>	https://data.inpi.fr/recherche_avancee/brevets
19	Канада, CA	Канадське відомство інтелектуальної власності	<i>Canadian Patent Database</i>	https://www.ic.gc.ca/opic-cipo/cpd/eng/searchMenu.html
20	Єгипет, EG	Єгипетське патентне відомство	<i>Egyptian Patent Office Database</i>	http://www.egupo.gov.eg/Search/Default.aspx
21	Саудівська Аравія, SA	Управління інтелектуальної власності Саудівської Аравії, спільно з WIPO, розроблює ЕПБД, яка зараз знаходиться на стадії бета-тестування [8].		https://ipsearch.saip.gov.sa/wopublish-search/public/patents
22	Польща, PL	Патентне відомство республіки Польща	<i>e-Search UPRP</i>	https://ewyszukiwarka.pue.uprp.gov.pl
23	Австрія, AT	Патентне відомство Австрії	<i>National Patent Search</i>	https://see-ip.patentamt.at/NPatentSuche
24	Британія, GB	Відомство інтелектуальної власності	<i>IPSum</i>	https://www.ipo.gov.uk/p-ipsum.htm
25	Бельгія, BE	Бельгійське бюро інтелектуальної власності	<i>BPP – eRegister (Belgium)</i>	https://bpp.economic.fgov.be/fo-eregister-view

<i>l</i>	2	3	4	5
26	Малайзія, MY	Корпорація інтелектуальної власності Малайзії	<i>IP-online search</i>	https://iponline2u.myipo.gov.my
27	Нідерланди, NL	Патентне відомство Нідерландів	<i>NL Patent register</i>	https://mijnootrooi.rvo.nl/fo-eregister-view/
28	Австралія, AU	Відомство інтелектуальної власності Австралії	<i>AusPat</i>	http://pericles.ipaustralia.gov.au/ols/auspat/quickSearch.do
29	Бангладеш, BD	Аналіз сайтів Департаменту патентів, зразків і товарних знаків що в Бангладеш відсутня національна ЕПБД.		[9] та Офісу авгорського права [10], показав,
30	Таїланд, TH	Відомство інтелектуальної власності Таїланду	<i>DIP search</i>	https://search.ipthailand.go.th
31	Пакистан, PK	Аналіз сайту Організації інтелектуальної власності Пакистану ЕПБД.		[11] показав, що в країні відсутня власна
32	ПАР, ZA	Комісія з питань компанії та інтелектуальної власності Департаменту торгівлі та промисловості ПАР	<i>CIPC Free Search</i>	https://iponline.cipc.co.za/Account/Login.aspx?pb=aVMvEDtYJoBv4STTqmvCTpb7MWDx2eY0ESHMO1dLY8+DkrV5ADDUPw==
33	Аргентина, AR	Національне управління авторських прав Аргентини	<i>INPI e-portal</i>	https://portaltramites.inpi.gob.ar/PatenteConsultas/BusquedaParametros
34	Словаччина, SK	Офіс промислової власності Словацької Республіки	<i>IPO WebRegisters</i>	https://wbr.indprop.gov.sk/WebRegistre/Patent
35	Чехія, CZ	Офіс промислової власності Чеської Республіки	<i>Patents and utility models DP</i>	https://isdv.upv.cz/webapp/resdb.pta.frm
36	Швеція, SE	Шведське бюро інтелектуальної власності	<i>Swedish Patent Database</i>	https://tc.prv.se/spd/search?tab=2&lang=en
37	Казахстан, KZ	Нац. інститут інтелектуальної власності РК	<i>Державний реєстр винаходів</i>	https://gosreestr.kazpatent.kz
38	Фінляндія, FI	Патентно-реєстраційне відомство Фінляндії	<i>Patent Information Service</i>	https://patenttitietopalvelu.prh.fi/en/
39	Алжир, DZ	Алжирський нац. ін-т пром. власності надає доступ до патентів через ЕПБД, на платформі WIPO.		http://e-services.inapi.org/wopublish-search/public/patents?1&lang=en

1	2	3	4	5
40	Румунія, RO	Державне відомство у справах ви- находів і товарних знаків	<i>PATREG</i>	http://rnb.osim.ro
41	OAE, AE	Міжнародний центр реєстрації патентів	<i>Industrial Property Digi- tal Library</i>	https://services.economy.ae/m/Pages/ ProcessApplication.aspx?Action=New&WFID= 117&CategoryID=14&lang=en-US
42	Білорусь, BY	Національний центр інтелектуаль- ної власності	<i>БД НЦІВ</i>	https://www.ncip.by/bazy-dannykh/bazy- dannyh/
43	Люксембург, LU	Управління інтелектуальної влас- ності	<i>BPP – eRegister (Luxem- bourg)</i>	https://patent.public.lu/fo-eregister-view
44	Оман, OM	Аналіз сайту Національного відомства інтелектуальної власності Оману [12]		показав, що в країні відсутня
45	Португалія, PT	Португальський інститут промис- лової власності	<i>Online Services INPI</i>	https://servicosonline.inpi.justica.gov.pt/ pesquisas/main/patentes.jsp
46	Сербія, RS	Відомство інтелектуальної власності Республіки Сербія	<i>E-Patent register</i>	https://www.zis.gov.rs/en/databases/patent
47	Греція, GR	Грецька організація промислової власності	<i>National Patent Register</i>	https://www.obi.gr/obi/Default.aspx?tabid=124
48	Колумбія, CO	Аналіз сайту Головного управління промисловості і торгівлі Колумбії [13]		показав, що в країні відсутня
49	Чилі, CL	Національний інститут промисло- вої власності	<i>PATENTES BD</i>	https://ion.inapi.cl/Patente/ ConsultaAvanzadaPatentes.aspx
50	Кувейт, KW	Аналіз сторінки Департаменту торгових марок і патентів на сайті Міністерства торгівлі та промисловості Кувейту [14]		показав, що в країні відсутня власна ЕПБД.

Таблиця 3
Регіональні патентні відомства для металургійного патентного пошуку

№ пп	Регіональне патентне відомство	Країни, в яких діють регіональні патенти (вказані двозначні літерні коди країн [15])	ЕПБД	Веб-адреса ЕПБД
1	Африканська організація інтелектуальної власності (ОАРІ)	BJ, BF, CM, CF, KM, CI, GA, GN, GW, GQ, ML, MR, NE, SN, TD, TG	Аналіз сайту [16] показав, що ОАРІ не підтримує власної ЕПБД	
2	Африканська регіональна організація інтелектуальної власності (ARIPO)	BW, CV, SZ, GM, GH, KE, LS, LR, MW, MU, MZ, NA, RW, ST, SC, SL, SO, SD, TZ, UG, ZM, ZW	<i>IP DIGITAL LIBRARY</i>	http://eservice.aripo.org/pdl/pah/advancedSearchScreen.do
3	Європейська патентна організація (ЕРО)	AL, AT, BE, BG, CH, CY, CZ, DE, DK, EE, ES, FI, FR, GB, GR, HR, HU, IE, IS, IT, LI, LT, LU, LV, MC, ME, MK, MT, NL, NO, PL, PT, RO, RS, SE, SI, SK, SM, TR	<i>Espacenet-Worldwide Data Base</i>	https://worldwide.espacenet.com
4	Патентне відомство Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (GCC Patent office)	SA, BH, AE, KW, QA, OM	<i>GCCPO DB</i>	https://www.gccpo.org/CustomersService/Adv_SearchEn
5	Євразійська патентна організація (ЕАРО)	AZ, AM, BY, KZ, KG, TM, TJ, ru	<i>ЕРАПІS</i>	http://www.eapatis.com

Незважаючи на більшу відомість ЕПБД другого типу, тобто корпоративних, таких як Google Patents, Lens, Patent Inspiration, Free Patents Online, SureChEMBL чи Octimine, об'єктом даного дослідження обрано ЕПБД першого типу, тобто міжнародні та державні. Оскільки бази даних вказаного типу більш регулярно та в повному обсязі обновлюються національними патентними відомствами згідно з умовами діючих міжнародних договорів, таких як, наприклад, Стокгольмська конвенція чи Європейська патентна конвенція. У свою чергу, серед мультинаціональних міжнародних та державних баз даних вільного доступу найбільш перспективними для патентного пошуку є наступні три ЕПБД: Patentscope, Espacenet та Depatisnet, які підтримують не лише власні патентні колекції, але й колекції з десятків національних патентних офісів, що робить їх одними з найбільш популярних серед доступних пошукових джерел.

Патентна база даних Patentscope створена та підтримується Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (WIPO), яка є одним із спеціалізованих агентств ООН. Доступ до ЕПБД Patentscope можливий за посиланням як зі стартової сторінки WIPO (<https://www.wipo.int>), так і зі сторінки піддомена сайту патентної організації (<http://patentscope.wipo.int>).

База даних Espacenet створена та підтримується Європейським патентним відомством, яке є виконавчим органом Європейської патентної організації (ЕРО). Доступ до ЕПБД Espacenet здійснюється за посиланнями зі стартової сторінки ЕРО (<https://www.epo.org>), або безпосередньо з власного домену бази даних (<https://worldwide.espacenet.com>).

Патентна база даних *Depatisnet* створена та підтримується Німецьким відомством з питань патентів і торговельних марок. Доступ до ЕПБД *Depatisnet*, як і у випадку з *Patentscope*, можливий або за посиланням зі стартової сторінки патентного відомства (www.dpma.de), або зі сторінки піддомена (<https://depatisnet.dpma.de/DepatisNet>).

У таблицях 4, 5 зведені результати запитів до ЕПБД *Patentscope*, *Espacenet* та *Depatisnet* щодо кількості бібліографічних патентних записів за металургійним напрямком (класи МПК: B21, B22, C21, C22, C23, C25, C30) та стану їх актуалізації.

Порівняльним аналізом масивів даних, представлених у таблицях 4, 5, встановлено наступне:

- 1) найбільша загальна кількість бібліографічних записів щодо патентів металургійної тематики міститься в ЕПБД *Depatisnet*, та дорівнює 4129977 шт. (див. рис. 2);
- 2) найбільша кількість патентних відомств, які надають інформацію щодо металургійних патентів, представлена в ЕПБД *Espacenet*, та дорівнює 46 шт. (див. рис. 3);
- 3) найбільша кількість своєчасно обновлюваних патентних колекцій (актуалізація в 2023 р.), представлена в ЕПБД *Patentscope*, та дорівнює 29 шт. (див. рис. 4).

Таблиця 4

Металургійні патенти в ЕПБД *Patentiscore*, *Espacenet* та *Deratisnet*

№ п/п	Патентне відомство	ЕПБД			№ п/п	Патентне відомство	ЕПБД		
		<i>Patent-score</i>	<i>Espace-net</i>	<i>Deratis-net</i>			<i>Patent-score</i>	<i>Espace-net</i>	<i>Deratis-net</i>
1	CN	1201148	1230552	1568164	29	BD	0	0	0
2	IN	15445	5198	4168	30	TH	7089	0	0
3	JP	812189	836590	1092633	31	PK	0	0	0
4	US	405170	388555	344394	32	ZA	5693	15762	19911
5	ru	59774	62430	61014	33	AR	4630	4733	3795
6	KR	149533	154248	178766	34	SK	1088	1175	1162
7	TR	0	3196	1916	35	CZ	3949	3799	4535
8	DE	101005	218800	181260	36	SE	11338	26652	33455
9	BR	22774	31797	35536	37	KZ	1946	0	0
10	IR	0	0	0	38	FI	6293	7865	10348
11	IT	18224	23326	17998	39	DZ	0	62	23
12	TW	0	51397	42627	40	RO	3587	5418	2661
13	VN	4503	15	15	41	AE	12	0	0
14	UA	0	11792	8735	42	BY	0	0	0
15	MX	10876	14317	13223	43	LU	0	9046	4486
16	ID	5430	672	446	44	OM	0	0	0
17	ES	59842	44152	21263	45	PT	4371	4364	1843
18	FR	105187	109458	77705	46	RS	478	496	547
19	CA	75930	64450	67368	47	GR	2138	2076	350
20	EG	487	672	511	48	CO	435	507	373
21	SA	85	117	33	49	CL	1898	1613	1589
22	PL	13098	21698	22496	50	KW	0	0	0
23	AT	28501	38239	38911	51	OAPI	0	749	607
24	GB	99450	102129	46858	52	ARIPO	56	188	154
25	BE	0	37511	14965	53	EPO	140798	252842	138121
26	MY	4023	3658	0	54	GCCPO	0	22	12
27	NL	9685	26690	17395	55	EAPO	1896	2290	2666
28	AU	58708	46682	44939					

Таблиця 5
Актуальність оновлення патентної інформації металургійної тематики в ЕПБД *Patentscore*, *Espacenet* та *Deratisnet*

№ пп	Патентне відомство	ЕПБД			№ пп	Патентне відомство	ЕПБД		
		<i>Patent-score</i>	<i>Espacenet</i>	<i>Deratis-net</i>			<i>Patent-score</i>	<i>Espacenet</i>	<i>Deratis-net</i>
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	CN	2023	2023	2023	29	BD	-	-	-
2	IN	2023	2015	2015	30	TH	2022	-	-
3	JP	2023	2023	2023	31	PK	-	-	-
4	US	2023	2023	2023	32	ZA	2010	2022	2006
5	ru	2023	2022	2022	33	AR	2023	2023	2023
6	KR	2023	2023	2023	34	SK	2023	2023	2023
7	TR	-	2022	2022	35	CZ	2023	2023	2020
8	DE	2023	2023	2022	36	SE	2023	2023	2023
9	BR	2023	2023	2023	37	KZ	2020	-	-
10	IR	-	-	-	38	FI	2023	2023	2023
11	IT	2023	2022	2022	39	DZ	-	2005	2005
12	TW	-	2022	2022	40	RO	2023	2023	2023
13	VN	2022	1997	1997	41	AE	2013	-	-
14	UA	-	2019	2019	42	BY	-	-	-
15	MX	2022	2021	2022	43	LU	-	2023	2023
16	ID	2022	2001	2001	44	OM	-	-	-
17	ES	2023	2023	2023	45	PT	2023	2022	2022
18	FR	2023	2023	2023	46	RS	2022	2022	2023
19	CA	2023	2023	2018	47	GR	2023	2023	2023
20	EG	2020	2015	2015	48	CO	2023	2023	2023
21	SA	2015	2021	2015	49	CL	2023	2023	2023
22	PL	2023	2023	2023	50	KW	-	-	-
23	AT	2023	2023	2023	51	OAPI	-	2007	2007
24	GB	2023	2023	2023	52	ARIPO	2008	2016	2017
25	BE	-	2023	2023	53	EPO	2023	2023	2023
26	MY	2022	2022	-	54	GCCPO	-	2006	2007
27	NL	2023	2023	2023	55	EAPO	2023	2022	2022
28	AU	2023	2023	2019					

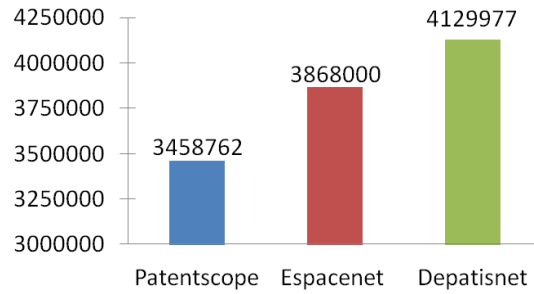

Рисунок 2 – Загальна кількість бібліографічних записів у ЕПД

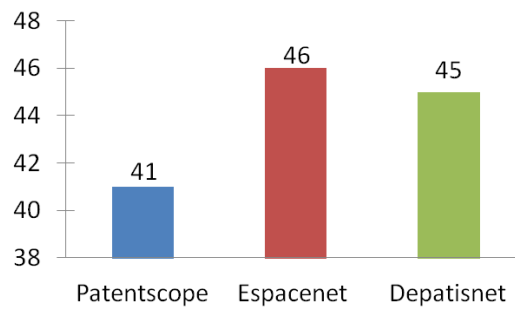

Рисунок 3 – Кількість патентних відомств, які представлені у ЕПД

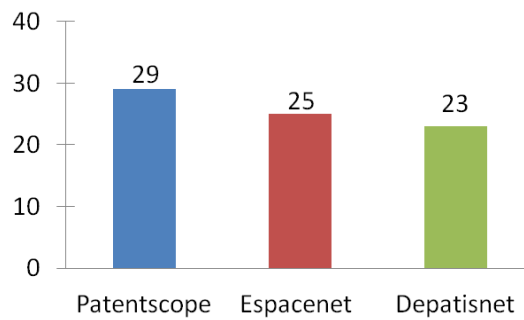

Рисунок 4 – Кількість актуалізованих патентних колекцій у ЕПД

Отримана інформація не дає можливості зробити остаточний висновок, щодо оптимального вибору бази даних для міжнародного пошуку металургійної тематики, оскільки кожна з досліджуваних патентних баз даних випереджає інші за одним, та одночасно поступається за двома з трьох оцінюваних критеріїв. З метою вирішення поставленого завдання, авторами був розроблений новий показник для одночасної якісно-кількісної оцінки повноти та актуальності представлення даних у досліджуваних ЕПБД. Запропонований показник повноти та актуальності відображає наявність патентної колекції, повноту її представлення і своєчасність оновлення та розраховується за наступною формулою:

$$\text{ППА}_n = \frac{\text{БЗ}_n + \text{НК}_n + \text{АК}_n}{3}, \quad (1)$$

де ППА_n – показник повноти та актуальності патентної інформації n-го патентного відомства в досліджуваній ЕПБД; БЗ_n – коефіцієнт, який відображає загальну кількість бібліографічних записів, наданих n-им патентним відомством до ЕПБД; НК_n – коефіцієнт, який засвідчує принципову наявність колекції від n-го патентного відомства в ЕПБД; АК_n – коефіцієнт, який відображає актуальність представлених патентів від n-го патентного відомства в ЕПБД; n – кількість патентних відомств, які розглядаються (n=55).

Для використання в розрахунку показника повноти та актуальності ППА, коефіцієнти БЗ_n, НК_n, АК_n, мають бути приведені в кодовану форму, шляхом заміни фактичного значення на одне із можливих кодованих з наступних дискретних діапазонів:

$$\text{БЗ}_n = [0; 0,33; 0,66; 1], \quad (2)$$

$$\text{НК}_n = [0; 1], \quad (3)$$

$$\text{АК}_n = [0; 0,25; 0,5; 0,75; 1]. \quad (4)$$

Вищезазначені коефіцієнти кодуються за принципом порівняння та ранжування фактичних значень. Коефіцієнт БЗ_n=0 у разі відсутності жодного бібліографічного запису n-го патентного відомства; БЗ_n=0,33; 0,66; 1 у разі коли кількість записів n-го патентного відомства в одній ЕПБД має мінімальну, середню та максимальну кількість, порівняно з записами у двох інших ЕПБД, відповідно. Коефіцієнт НК_n=0 у випадку відсутності патентної колекції n-го відомства в ЕПБД та НК_n=1 у разі її наявності. Коефіцієнт АК_n=0 у разі відсутності оновлень колекції та АК_n=1 у разі наявності найсвіжішого оновлення, що на час виконання дослідження відповідає 2023 р. Крім того, коефіцієнт АК_n = 0,25; 0,5; 0,75 у випадку, коли оновлення колекції n-го патентного відомства в одній ЕПБД має мінімальну, середню та максимальну кількість, порівняно з записами у двох інших ЕПБД.

Аналіз структури формули (1) свідчить, що в найменше теоретичне значення показника ППА_n дорівнюватиме нулю за умови повної відсутності патентної інформації в базі даних, а найбільше можливе значення показника стано-

вистиме $ППА_n=1$ коли одночасно виконуються три умови: 1) патентна колекція n -го відомства наявна в ЕПБД; 2) дата її оновлення – 2023 р.; 3) кількість записів у патентній колекції досліджуваної ЕПБД найбільша, порівняно з двома іншими патентними базами даних.

Після кодування коефіцієнтів БЗ $_n$, НК $_n$, АК $_n$ та розрахунку за формулою (1), авторами отримано масив значень показників повноти та актуальності ППА $_n$ для кожного патентного відомства в ЕПБД Patentscope, Espacenet та Depatisnet (див. табл. 6).

Узагальнені показники показників повноти та актуальності патентної інформації ППА для досліджуваних ЕПБД Patentscope, Espacenet та Depatisnet розраховуються, як сума показників ППА $_n$ окремих національних та регіональних патентних відомств:

$$ППА = \sum_{i=1}^n ППА_n . \quad (6)$$

Після застосування формули (6) до масиву показників ППА $_n$ з таблиці 6, отримано значення показників повноти та актуальності патентної інформації ППА досліджуваних ЕПБД, які склали 34,63; 41,09 та 37,25 для баз даних Patentscope, Espacenet та Depatisnet.

Отже, за результатом проведеного дослідження, встановлено, що найбільш повною та актуальною колекцією патентної документації металургійної тематики володіє ЕПБД Espacenet. На рисунку 5 наведено порівняння відносної долі металургійних патентів національних та регіональних відомств у колекції ЕПБД Espacenet.

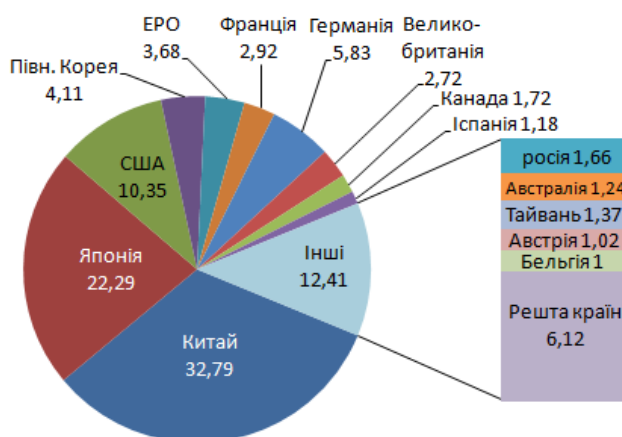

Рисунок 5 – Металургійні патенти окремих відомств у базі даних Espacenet

Як слідує із наведених даних, три чверті від загального обсягу металургійних патентів у ЕПБД Espacenet видано п'ятьма патентними відомствами:

Таблиця 6

Показники повноти та актуальності інформації по металургійному напрямку
від патентних відомств у ЕПБД *Patent-score*, *Espace-net* та *Deratis-net*

№ п/п	Патентне відомство	ЕПБД			№ п/п	Патентне відомство	ЕПБД		
		<i>Patent-score</i>	<i>Espace-net</i>	<i>Deratis-net</i>			<i>Patent-score</i>	<i>Espace-net</i>	<i>Deratis-net</i>
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	CN	0,78	0,89	1	29	BD	0	0	0
2	IN	1	0,80	0,69	30	TH	0,92	0	0
3	JP	0,78	0,89	1,00	31	PK	0	0	0
4	US	1,00	0,89	0,78	32	ZA	0,61	0,80	0,75
5	ru	0,78	1	0,89	33	AR	0,89	1	0,78
6	KR	0,78	0,89	1	34	SK	0,78	1	0,89
7	TR	0,00	0,92	0,80	35	CZ	0,89	0,78	0,92
8	DE	0,78	1	0,80	36	SE	0,78	0,89	1
9	BR	0,78	0,89	1,00	37	KZ	0,92	0	0
10	IR	0	0	0	38	FI	0,78	0,89	1
11	IT	0,89	0,92	0,69	39	DZ	0	0,92	0,80
12	TW	0	0,92	0,80	40	RO	0,89	1	0,78
13	VN	0,92	0,72	0,72	41	AE	0,92	0	0
14	UA	0	0,92	0,80	42	BY	0	0	0
15	MX	0,69	0,83	0,80	43	LU	0	1	0,89
16	ID	0,92	0,72	0,61	44	OM	0	0	0,00

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
17	ES	1	0,89	0,78	45	PT	1	0,80	0,69
18	FR	0,89	1	0,78	46	RS	0,69	0,80	1
19	CA	1	0,78	0,80	47	GR	1	0,89	0,78
20	EG	0,69	0,83	0,72	48	CO	0,89	1	0,78
21	SA	0,72	0,92	0,61	49	CL	1	0,89	0,78
22	PL	0,78	0,89	1	50	KW	0	0	0
23	AT	0,78	0,89	1	51	OAPI	0	0,92	0,80
24	GB	0,89	1	0,78	52	ARIPO	0,53	0,83	0,80
25	BE	0	1	0,89	53	EPO	0,89	1	0,78
26	MY	0,92	0,80	0,00	54	GCCPO	0	0,83	0,80
27	NL	0,78	1	0,89	55	EAPO	0,78	0,80	0,92
28	AU	1	0,89	0,69					

Китайським національним відомством інтелектуальної власності (32,8%), Патентним відомством Японії (22,3%), Відомством США з питань патентів і торговельних марок (10,4%), Німецьким відомством з питань патентів і торговельних марок (5,83%) та Південно-Корейським відомством інтелектуальної власності (4,1%).

Разом з тим у ЕПБД Espacenet відсутні патенти дев'яти наступних національних відомств: Патентного відомства Ірану, Департаменту патентів, зразків і товарних знаків Бангладеш, Відомства інтелектуальної власності Таїланду, Організації інтелектуальної власності Пакистану, Національного інституту інтелектуальної власності республіки Казахстан, Міжнародного центру реєстрації патентів Об'єднаних Арабських Еміратів, Національного центру інтелектуальної власності Білорусі, Національного відомства інтелектуальної власності Оману та Департаменту торгових марок і патентів Кувейту.

Як свідчать результати аналізу електронних представництв національних патентних відомств, приведені в таблиці 2, із дев'яти вищевказаних відомств, чотири не мають власних електронних патентних баз даних, а саме: Бангладеш, Пакистан, Оман, Кувейт. Патентне відомство Ірану має національну діджиталізовану систему обліку та пошуку патентів, проте доступ до неї для представників іноземних країн заблокований. Патентні відомства решти країн (Таїланду, Казахстану, Об'єднаних Арабських Еміратів та Білорусі) підтримують національні ЕПБД, доступ до яких можливий через електронні адреси, вказані в таблиці 2. Слід також зазначити, що Оман та Кувейт є державами-членами Ради співробітництва арабських держав Перської затоки, тож є певна вірогідність, що патенти, дійсні на території цих країн були видані та містяться в ЕПБД Патентного відомства Ради держав Перської затоки, електронна адреса якої приведена в таблиці 3.

Підсумовуючи виконані авторами дослідження, надається можливим стверджувати, що оптимальне рішення задачі проведення вичерпного предметного патентного пошуку за металургійною тематикою передбачає звернення до наступних одинадцяти ЕПБД:

- 1) Espacenet (Європейська патентна організація, <https://worldwide.espacenet.com>);
- 2) PSS CNIPA (Китайське національне відомство інтелектуальної власності, <https://pss-system.cponline.cnipa.gov.cn/conventionalSearch>);
- 3) J-PlatPat (Патентне відомство Японії, <https://www.j-platpat.inpit.go.jp>);
- 4) Patent Public Search UPSTO (Відомство США з питань патентів і торговельних марок, <https://ppubs.uspto.gov/pubwebapp/static/pages/landing.html>);
- 5) DPMAregister (Німецьке відомство з питань патентів і торговельних марок, <https://register.dpma.de/DPMAregister/pat/uebersicht>);
- 6) Patent & Utility model Search Service KIPRIS (Південно-Корейське відомство інтелектуальної власності, <http://engpat.kipris.or.kr/engpat/searchLogina.do?next=MainSearch>);

7) DIP search (Відомство інтелектуальної власності Таїланду, <https://search.ipthailand.go.th>);

8) Державний реєстр винаходів (Національний інститут інтелектуальної власності республіки Казахстан, <https://gosreestr.kazpatent.kz>);

9) Industrial Property Digital Library (Міжнародний центр реєстрації патентів ОАЕ, <https://services.economy.ae/m/Pages/ProcessApplication.aspx?Action=New&WFID=117&CategoryID=14&lang=en-US>);

10) БД НЦІВ (Національний центр інтелектуальної власності Республіки Білорусь, <https://www.ncip.by/bazy-dannykh/bazy-dannyh>).

11) GCCPO DB (Патентне відомство Ради співробітництва арабських держав Перської затоки, https://www.gccpo.org/CustomersService/Adv_SearchEn).

Разом з тим слід зазначити, що окрім приведеного рішення завдання вичерпного пошуку, можна запропонувати ще два сценарії, застосування яких сприятиме суттєвому зменшенню витрат часу спеціалістів за рахунок обґрунтованого скорочення кількості ЕПБД.

Перший скорочений сценарій ґрунтується на оцінці загальної та відносної сукупної кількості металургійних патентів, що міститься в останніх п'яти базах даних з вищезазначеного списку, а саме: в ЕПБД патентних відомств Таїланду, Казахстану, Об'єднаних Арабських еміратів, Білорусі та Ради співробітництва арабських держав Перської затоки. Авторами статті були виконані перевірки кількості бібліографічних патентних записів за класами МПК: В21, В22, С21, С22, С23, С25, С30 у зазначених ЕПБД. Встановлено, що сумарний обсяг металургійних патентів у них складає 12713 одиниць, що становить лише 0,33% від кількості патентів у ЕПБД *Espacenet*. Таким чином, застосування першого сценарію потенційно здатне скоротити час міжнародного патентного пошуку металургійної тематики майже вдвічі, шляхом виключення п'яти з одинадцяти ЕПБД, при цьому поза сферою пошуку опиняється дуже незначна кількість патентів.

Другий сценарій можна розглядати, як експрес-варіант пошуку. Згідно нього, з одинадцяти баз даних вищезазначеного переліку необхідно виключити десять, та залишити тільки ЕПБД *Espacenet*. Застосування такого сценарію максимально скоротить час пошуку, проте також воно пов'язане з ризиком можливої втрати патентної інформації, оскільки, до виключення зі сфери пошуку незначної кількості патентів за першим сценарієм, додається потенційна небезпека від неповного охоплення патентних колекцій найбільш вагомих «постачальників» нових винаходів та корисних моделей: патентних відомств Китаю, Японії, США, Німеччини та Південної Кореї.

Реальність подібного ризику легко довести наступним прикладом. В ЕПБД *Espacenet* міститься 154248 металургійних патентів Південно-Корейського відомства інтелектуальної власності, проте безпосереднім зверненням до бази даних цього відомства (ЕПБД *KIPRIS*) встановлено наявність вже 169707 патентів. Тобто обсяг інформації, яка потенційно може опинитися поза сферою,

пошуку становить 15459 бібліографічних записів. Слід враховувати, що загальна кількість патентів у ЕПБД відповідних відомств Китаю, Японії, США, Німеччини в разі перевищує цей показник для Південно-Корейського відомства інтелектуальної власності. Отже, при застосуванні експрес-варіанту пошуку дійсно наявний ризик втрати великої кількості патентної інформації.

Втім, необхідно зазначити, що рішення щодо остаточного вибору сценарію міжнародного пошуку (вичерпного з 11 ЕПБД, скороченого з 6 ЕПБД або експрес-варіанту з 1 ЕПБД), приймається спеціалістом бібліотеки в кожному випадку окремо з урахуванням наявних особливостей, умов та обмежень.

Оскільки ознайомлення бібліотечних фахівців з основними функціональностями одинадцяти обраних патентних баз даних, виходить далеко за межі даної роботи, то доцільно обмежитись однією базою даних, а саме ЕПБД Espacenet, адже вміння користуватись лише однією цією БД вже дозволяє здійснювати міжнародний патентний пошук металургійної тематики в експрес-режимі.

Загальне ознайомлення з ЕПБД Espacenet.

У загальному випадку, патентні бази даних можуть передбачати наступні пошукові методи: цифровий/текстовий пошук, пошук за допомогою форм, пошук за допомогою командного рядку. ЕПБД Espacenet дозволяє застосовувати усі три зазначені методи: перший та третій в інтерфейсі «Розумний пошук» («Smart Search»), а другий – в інтерфейсі «Розширений пошук» («Advanced search»). Робота користувача в обох інтерфейсах синхронізована, тобто коли користувач бази даних вводить запит у одному інтерфейсі, то Espacenet одночасно надає йому еквівалентний запит у іншому. Оскільки обидва пошукові інтерфейси, фактично надають можливість у різному вигляді сформулювати однаковий запит, то вони використовують і однакові елементи пошуку, а саме: пошукові терміни (ключові слова, класифікаційні позначення міжнародної МПК або спільної СПК патентних класифікацій, патентне відомство, імена винахідників або номери патентів); пошукові поля (тобто частини патентних документів, в яких здійснюватиметься пошук: назва, реферат, формула тощо); оператори (логічні, такі як AND, OR, NOT та оператори поля, такі як all, any, within).

Цифровий/текстовий пошук в ЕПБД Espacenet.

Даний вид пошуку реалізований у базовому режимі Розумного пошуку («Smart Search-Basic mode»).

Інтерфейс «Smart Search» виконаний у стилі пошукової строки Google тобто є мультипошуковим полем. Особливість роботи пошукового двигуна в базовому режимі Розумного пошуку полягає в тому, що при вводі користувачем певного запиту, система розпізнає, аналізує отримані пошукові терміни та асоціює їх з відповідними пошуковими полями. Наприклад, при введенні слів, система асоціює їх з назвою, анотацією, описом, формулою, винахідниками або власниками патенту, у залежності від змісту слів. Крім того система розпізнає та

відповідно асоціює класифікаційні символи за МПК і СПК, коди держав, номери патентів, дати публікацій. Слід зазначити, що проміжки між словами пошукового двигуна розпізнає як логічний оператор AND, тому на запит у прикладі на рис. 7, система видасть всі бібліографічні записи, які мають терміни «ore» та «sintering».

Рисунок 6 – Пошукова строка «Smart Search-Basic mode» ЕПБД *Espacenet*

Отже, надається можливим підсумувати, що цифровий/текстовий пошук у базовому режимі Розумного пошуку ЕПБД *Espacenet* виконується шляхом автоматичного розпізнавання системою пошукових термінів, при цьому можливість конкретизації пошукових полів та вводу логічних операторів користувачем не передбачена.

Пошук за допомогою форм у ЕПБД Espacenet.

Зазначений вид пошуку реалізований в інтерфейсі «Розширений пошук» («Advanced search»).

Структура інтерфейсу Розширеного пошуку в ЕПБД *Espacenet* обов'язково має випадające меню вибору мови запиту (англійська, німецька, французька), пошукове дерево, кнопку старту пошуку «Search» та кнопку очищення інтерфейсу «Reset». Пошукове дерево увінчане випадającym меню вибору логічного оператору (AND, OR, NOT), за допомогою якого поєднуються пошукові форми та може містити ти мінімум одну пошукову форму. У свою чергу, для кожної пошукової форми передбачено можливість конкретизації користувачем асоційованого з формою пошукового терміну: текстові поля в документі (абстракт, опис тощо), імена (винахідники, власники тощо), дати (наприклад, публікації), номери (заявки, патент у тощо), класифікація (МПК, СПК тощо), інше (наприклад, цитовані документи). Крім того, кожна пошукова форма дає можливість вибору порівнювальних операторів (any, all, proximity, =). Передбачено опцію утворення вкладених запитів за допомогою опції «Group».

У прикладі на рис. 7 відображено реалізацію в інтерфейсі «Advanced search» того ж запиту, що було оформлено за допомогою пошукової строки «Smart Search-Basic mode» на рис. 6.

Отже, надається можливим підсумувати, що пошук за допомогою форм у інтерфейсі «Розширеного пошуку» ЕПБД *Espacenet* надає користувачеві набагато більші можливості для створення складних запитів, ніж попередньо розглянутий пошук у базовому режимі Розумного пошуку, оскільки дозволяє довільно обирати кількість пошукових форм, мануально асоціювати з ними пошукові терміни та створювати вкладені запити за допомогою мулевих операторів.

Query language: en de fr ▾

AND ▾ + Field

All text fields or names ▾ = ▾ → Group

ore ×

All text fields or names ▾ = ▾ → Group

sintering ×

Search **Reset**

Рисунок 7– Структура інтерфейсу «Advanced search» ЕПБД Espacenet

Пошук за допомогою командного рядка в ЕПБД Espacenet.

Цей вид пошуку реалізований в експертному режимі Розумного пошуку («Smart Search-Expert mode») та призначений для досвідчених користувачів, які бажають виконати спеціалізовані запити. Отже, якщо потреби конкретного користувача цілком можуть бути реалізовані за допомогою попередніх двох вищезазначених видів пошуку, то потреба у використанні експертного режиму Розумного пошуку відсутня. Але даний режим може бути корисним у випадку, коли користувач бажає самостійно визначати певні пошукові поля, асоціювати з ними необхідні пошукові терміни та поєднувати їх за допомогою логічних, порівняльних операторів і операторів близькості. Передбачено опцію утворення вкладених запитів за допомогою дужок та операторів. На думку авторів статті, спосіб формулювання вкладених запитів у експертному режимі Розумного пошуку є інтуїтивно більш зрозумілим, ніж у інтерфейсі Розширеного пошуку за допомогою форм. Для успішного користування пошуком розглядуваному режимі необхідне знання синтаксису запитів: символів скорочення слів, умовних позначень пошукових полів, позначення та призначення логічних і порівняльних операторів, операторів близькості, тощо. Докладна довідкова інформація стосовно синтаксису запитів розміщена на офіційному сайті ЕПБД *Espacenet*.

У прикладі на рис. 8 відображено реалізацію в інтерфейсі «Smart Search-Expert mode» спеціалізованої форми запиту, який було оформлено за допомогою двох вищеповисаних видів пошуку. Відмінність запиту на рис. 8 полягає в довільному виборі пошукових полів (тільки назва та абстракт патенту), а також у заданні особливої умови появи пошукових термінів у документі (слово «ore» передувати слову «sintering» на відстані до чотирьох слів, включно).

Отже, надається можливим підсумувати, що пошук за допомогою командного рядка в експертному режимі Розумного пошуку *ЕПБД Espacenet* надає

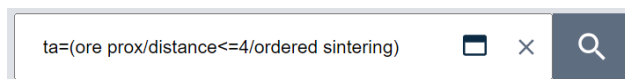

Рисунок 8 – Інтерфейс командної строки в «Smart Search- Expert mode» ЕПБД Espacenet

користувачеві максимальну свободу для створення специфікованих запитів, які принципово не можуть бути реалізовані в двох попередньо розглянутих режимах пошуку.

В якості реального прикладу використання ЕПБД Espacenet для виконання пошуку металургійної тематики, на рисунку 9 приведено запит, сформований в інтерфейсі «Розширений пошук». Запит у текстовій формі має вигляд: «Знайти патенти на розробку способу виготовлення залізовмісних брикетів металургійного призначення з використанням сполучних домішок, які були опубліковані пізніше 2000 року». Запит сформульовано таким чином, що пошук за основними термінами відбувається в назві та абстракті патентів. Слід зазначити, що додання символу скорочення «*» до слів «briquett» «iron», «binder» дозволяє системі додавати будь-яку кількість літер до зазначених пошукових слів. Тобто окрім терміну «briquett» в результатах пошуку опиняться і такі слова, як «briquettes» або «briquettsing», тощо.

Query language: en de fr

71 results found

AND + Field

IPC =/low C22B1/242

Title or abstract all briquet* iron* binder*

Publication date >= 2000

Title or abstract any manufacturing method producing technology

Search Reset

(0 patents selected) Select the first 20 results

1. **METHOD FOR MANUFACTURING BRIQUETTE**
JP2022112263A • 2022-08-02 • JFE STEEL CORP
Earliest priority: 2021-01-21 • Earliest publication: 2022-08-02
To provide a method for producing briquette by mixing and molding powders with a binder, using starch as the binder, and without adding caustic soda during mixing, and thereby to provide a method for manufacturing a briquette which is suitable for an

2. **A PROCESS FOR PRODUCING AND REDUCING AN IRON OXI...**
WO2014190391A1 (A4) • 2014-12-04 • GOMEZ RODOLFO ANTONIO...
Earliest priority: 2013-08-19 • Earliest publication: 2014-12-04
... A process for producing and reducing an iron ore briquette, the process comprising the steps of: a. combining together a... green briquette, f. subjecting the green briquette to a primary curing to form a stable iron ore briquette or pre... feeding the green

3. **Iron-containing briquette using natural zeolite and manufacturing ...**
KR102260420B1 (A) • 2021-06-03 • 연연옥
Earliest priority: 2019-08-22 • Earliest publication: 2021-03-04
...The present invention relates to a low-sulfur, high-iron briquette using natural zeolite and a method for producing the same. More particularly, the present invention relates to a low-sulfur, high-iron briquette using natural zeolite capable of reducing... natural

Рисунок 9 – Приклад пошукового запиту металургійної тематики в інтерфейсі «Advanced search» ЕПБД Espacenet

Також необхідно звернути, що, окрім терміну «method», використано ще декілька близьких за значенням термінів, які могли б використовуватись авторами при оформленні патенту на спосіб отримання брикетів, а саме «manufacturing»,

«producing» та «technology». Нарешті пряме зазначення цільового класу МПК C22 B1/24 має на меті обмежити результати пошуку виготовленням брикетів саме для металургійної галузі.

Синтаксис цього ж запиту в інтерфейсі командної строки в «Smart Search-Expert mode» приведено на рисунку 10.

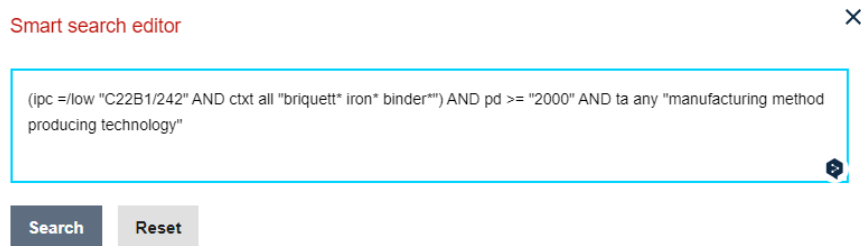

Рисунок 10 – Приклад пошукового запиту металургійної тематики в інтерфейсі командної строки в «Smart Search-Expert mode» ЕПБД Espacenet

Досвід, отриманий авторами дослідження, при ознайомленні з основними функціональностями ЕПБД Espacenet та виконанні низки пошукових запитів, подібних до вищезазначеного, дозволив дійти до наступного висновку. Найбільш придатним інструментом для виконання реальних запитів металургійної тематики є інтерфейс «Розширеного пошуку», який, з одного боку, дозволяє створювати досить складні запити, але, з іншого боку, є достатньо легким та зрозумілим у користуванні, оскільки надає наочну структуру запиту у вигляді логічна пов'язаних форм та не вимагає глибокого знання синтаксису запитів ЕПБД Espacenet.

Нарешті, завершуючи дану роботу, автори вважають необхідним звернути увагу фахівців, чия сфера професійних інтересів пов'язана з металургійною галуззю, на один з побічних результатів, який, хоч і не пов'язаний безпосередньо з темою дослідження, але безумовно заслуговує уваги. Аналіз даних таблиці 1 свідчить про те, що з країн першої десятки світових виробників сталі (Китай, Індія, Японія, США, Росія, Південна Корея, Туреччина, Німеччина, Бразилія, Іран), сім є країнами азійського регіону. При цьому, якщо сумарна частка сталі, яка виплавляється країнами першої десятки складає 83,2% світового обсягу, то частка 7 азійських країн сягає 75%. Тобто є об'єктивні підстави для визнання азійської економіки як світової домінанти в царині металургійної промисловості.

Викликає інтерес стан наукового прогресу вищезазначених десяти країн. Очевидно, що одним із можливих способів його характеристики є оцінка кількості запатентованих металургійних винаходів. На рисунку 5 приведені порівняння часток металургійних патентів у ЕПБД Espacenet, наданих національними патентними відомствами (зазначимо, що аналогічні порівняння були

виконані авторами також і для ЕПБД *Patentscope*, *Depatisnet* та дали чисельно подібні результати). Встановлено, що країни першої десятки світових виробників сталі патентують 78,1% від загального обсягу винаходів металургійної тематики. При цьому представники азіатського регіону з першої десятки надають 61,1% патентів. Отже сумарна частка патентів шести азійських країн (Патентне відомство Ірану не оприлюднює національні винаходи) складає більше половини світового обсягу.

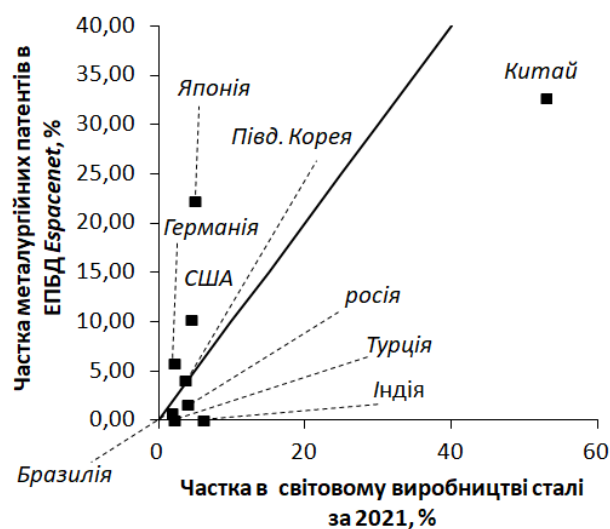

Рисунок 11 – Порівняння темпів наукового та промислового прогресу країн першої десятки світових виробників сталі

Проте, при порівнянні цих цифр з вищезазначеними обсягами виробництва сталі, стає очевидним, що наявний певний дисбаланс розвитку виробництва та наукової думки. Адже, логічно було б припустити, пропорційно збільшенню відносної кількості нових наукових винаходів має спостерігатися і відповідний виробничий прогрес. На рисунку 11 приведене порівняння частки металургійних патентів у ЕПБД *Espacenet* та частки в світовій виплавці сталі для країн першої десятки (за виключенням Ірану). Діаграма розділена навпіл умовною лінією, яка характеризує тотожність наукового та виробничого розвитку (кожному проценту приросту кількості патентів відповідає процент приросту виплавки сталі). У верхній частині діаграми, тобто над зазначеною лінією та безпосередньо на ній опинились Південна Корея, Німеччина, США та Японія – це країни, в яких прогрес наукової думки значно випереджає темп розвитку виробництва. У нижній частині знаходяться Бразилія, Туреччина, Індія, Росія та Китай – це країни, в яких, навпаки, обсяги виробництва випереджають розвиток наукової думки.

Виконане порівняння, при всій умовності застосованого авторами підходу, дає можливість ідентифікувати світових флагманів металургійної науки, яким являються: одна європейська країна – Німеччина, одна північноамериканська – США, та три азієцьких: Південна Корея, Японія та Китай. Зазначимо, що Китай включено в цей перелік через вражаючу загальну кількість патентів (32,79%, тобто більше третини світового обсягу). Практична цінність отриманого результату полягає в можливості корекції перспективних напрямків наукової роботи, для спеціалістів-металургів, та поповнень фондів, для працівників галузевих бібліотек. Вочевидь, додаткова увага має бути приділена ознайомленню з передовими досягненнями металургійної науки трьох зазначених азіатських країн.

ВИСНОВКИ

1. Вперше складено реєстр національних та регіональних електронних патентних баз (ЕПБД) країн, сумарна частка виплавки сталі в яких сягає 99,1% від загальносвітового обсягу виробництва сталі. Реєстр має перспективу практичного використання при виконанні міжнародного пошуку металургійної тематики працівниками бібліотечної галузі або авторами винаходів.

2. Виконано порівняльний аналіз найбільш відомих мультинаціональних міжнародних та державних ЕПБД вільного доступу: Patentscope, Espacenet та Depatisnet. Аналіз проводився за критеріями загальної кількості бібліографічних записів щодо патентів металургійної тематики, кількості патентних відомств, які надають інформацію по металургійним патентам та кількості своєчасно оновлюваних патентних колекцій.

3. Розроблений новий показник повноти та актуальності патентної інформації, що міститься у ЕПБД. Використання запропонованого показника дозволило зробити однозначний вибір при порівняльному аналізі ЕПБД в умовах наявності суперечливих оцінок, отриманих внаслідок використання традиційних критеріїв.

4. Встановлено, що найбільш повна та актуальна колекція патентної документації металургійної тематики міститься в ЕПБД Espacenet.

5. Виконано аналіз наповненості ЕПБД Espacenet за металургійним напрямком. Встановлено, що три чверті від загального обсягу металургійних патентів у ЕПБД Espacenet видано п'ятьма патентними відомствами: Китайським національним відомством інтелектуальної власності (32,8%), Патентним відомством Японії (22,3%), Відомством США з питань патентів і торговельних марок (10,4%), Німецьким відомством з питань патентів і торговельних марок (5,83%) та Південно-Корейським відомством інтелектуальної власності (4,1%). Крім того, встановлено перелік національних відомств, патенти яких відсутні в досліджуваній базі даних (перелік з дев'яти відомств приведений у тексті роботи).

6. Вирішено оптимізаційну задачу вибору інформаційних ресурсів при виконанні міжнародного пошуку металургійної тематики. Обґрунтовано три можливих сценарії, які відрізняються широтою патентного пошуку і налічують 11, 5 та 1 електрону патентну бузу даних (перелік ЕПБД за кожним сценарієм приведений у тексті роботи).

7. Виконано ознайомчий аналіз з основними функціональностями ЕПБД Espacenet та рекомендовано оптимальний інтерфейс для здійснення запитів при виконанні патентного пошуку, а саме пошук за допомогою форм «Advanced search».

8. Обґрунтовано нові перспективні напрямки поповнення бібліотечних фондів, з точки зору відповідності актуальним світовим тенденціями розвитку металургійної науки.

Список використаних джерел та літератури

1. Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення: ДСТУ 3575–97: офіц. вид. – Чинний від 1998–01–01. – Київ: Держстандарт України, 1997. – 16 с. – (Державний стандарт України).
2. Мелентьев О.Б. Основы патентознания та рационализации: навч.-метод. посіб. / О.Б. Мелентьев. – Умань: Алмі, 2016. – 160 с.
3. Інженерна творчість і патентознавство: підруч. для магістрів спец. галузі знань 18 «Виробництво та технології» / Л.Н. Ширін, В.О. Салов, О.В. Денищенко [та ін.]; Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». – Дніпро: НТУ «ДП», 2019. – 300 с.
4. World Steel in Figures 2022 // World Steel Association AISBL. – Електрон. дані. – Belgium, 2023. – Режим доступу: <https://worldsteel.org/steel-topics/statistics/world-steel-in-figures-2022> (accessed 22.03.2023) – Загол. з екрана.
5. H2 Green Steel has entered into a long-term frame agreement with Fortum for electricity supply // H2 Green Steel. – Електрон. текст. дан. – Stockholm, March 30, 2023. – Режим доступу: <https://www.h2greensteel.com/latestnews/h2-green-steel-has-entered-into-a-long-term-frame-agreement-with-fortum-for-electricity-supply-1> (accessed 13.04.2023) – Загол. з екрана.
6. Rezapour M. The Iranian patenting system: An introduction / M. Rezapour, S.K. Bagheri, M. Rashtchi, M.R. Bakhtiari // World Patent Information. – 2007. – Vol. 29, iss. 3. – P. 250–254. – Відомості доступні також через Інтернет: <https://doi.org/10.1016/j.wpi.2007.01.010> (accessed 13.04.2023).
7. How do I find a Vietnam patent? // Kenfox IP & Law Office. – Електрон. текст. дан. – 2023. – Режим доступу: <https://kenfoxlaw.com/how-do-i-find-a-vietnam-patent> (accessed 26.04.2023). – Загол. з екрана.
8. IP rights: New search tool launched by Saudi Authority for Intellectual Property // Lexology. – Електрон. текст. дан. – 2006–2023. – Режим доступу: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=8464ccd8-526d-4597-8623-caabbd696d7> (accessed 27.04.2023). – Загол. з екрана.
9. Department of Patents, Designs & Trademarks (DPDT) // Ministry of Industries of the Government of the People's Republic of Bangladesh. – Електрон. текст. дан. – 2023. – Режим доступу: <http://www.dpdt.gov.bd> (accessed 28.04.2023). – Загол. з екрана.
10. Copyright Office Bangladesh // Government of the People's Republic of Bangladesh. – Електрон. текст. дан. – 2023. – Режим доступу: <http://www.copyrightoffice.gov.bd> (accessed 28.04.2023). – Загол. з екрана.
11. Intellectual Property Organization of Pakistan. – Електрон. текст. дан. – 2023. – Режим доступу: <http://www.ipr.gov.pk> (accessed 28.04.2023). – Загол. з екрана.
12. National Intellectual Property Office of Oman. – Електрон. текст. дан. – 2023. – Режим доступу: <https://tejarah.gov.om> (accessed 04.05.2023). – Загол. з екрана.
13. Superintendence of Industry and Commerce of Colombia. – Електрон. текст. дан. – 2023. – Режим доступу: <http://www.sic.gov.co> (accessed 04.05.2023). – Загол. з екрана.
14. Trademarks and Patents Department // Ministry of Commerce and Industry of Kuwait. – Електрон. текст. дан. – 2023. – Режим доступу: <https://moci.gov.kw/en/about-us/deputies-and-departments/assistant-under-secretary-international-organizations-and-foreign-department-commercial-relations-and-patents> (accessed 05.05.2023). – Загол. з екрана.

15. ISO 3166-1:2020 (en), Codes for the representation of names of countries and their subdivisions – Part 1: Country code // Online Browsing Platform. – Електрон. текст. дан.– 2020. – Режим доступу: <https://www.iso.org/obp/ui#iso:std:iso:3166:-1:ed-4:v1:en> (accessed 05.05.2023). – Загол. з екрана.
16. African Intellectual Property Organization (OAPI). – Електрон. текст. дан.– 2023. – Режим доступу: <http://www.oapi.int> (accessed 05.05.2023). – Загол. з екрана.
17. Jürgens B. Study and comparison of the unique selling propositions (USPs) of free-to-use multinational patent search systems / B. Jürgens, N. Clarke // *World Patent Information*.– 2018. – Vol. 52. – P. 9–16. – Відомості доступні також через Інтернет: <https://doi.org/10.1016/j.wpi.2018.01.001> (accessed 05.05.2023).
18. Schwander P. An evaluation of patent searching resources: comparing the professional and free on-line databases / P. Schwander // *World Patent Information*.– 2000. – Vol. 22, iss. 3. – P. 147–165. – Відомості доступні також через Інтернет: [https://doi.org/10.1016/S0172-2190\(00\)00045-4](https://doi.org/10.1016/S0172-2190(00)00045-4) (accessed 05.05.2023).
19. Stock M. Intellectual property information: A comparative analysis of main information providers / M. Stock, W. G. Stock // *Journal of the American Society for Information Science and Technology*.– 2006. – Vol. 57, iss. 13. – P. 1794–1803. – Відомості доступні також через Інтернет: <https://doi.org/10.1002/asi.20498> (accessed 05.05.2023).
20. Cerny J. Open Access Intellectual Property Systems: A Comparison to Commercial Solutions in Competitive Intelligence / J. Cerny // *Journal of Systems Integration*.– 2016. – Iss. 7. – P. 16–33. – Відомості доступні також через Інтернет: <https://doi.org/10.20470/jsi.v7i3.262> (accessed 05.05.2023).
21. Lambert N. Patents on the Internet versus Patents Online: A Snapshot in Time / N. Lambert // *Journal of Chemical Information and Computer Sciences*.– 1999. – Vol. 39, iss. 3. – P. 448–452. – Відомості доступні також через Інтернет: <https://doi.org/10.1021/ci9801217> (accessed 05.05.2023).
22. Jürgens B. Espacenet, Patentscope and Depatisnet: A comparison approach / B. Jürgens, V. Herrero-Solana // *World Patent Information*.– 2015. – Vol. 42. – P. 4–12. – Відомості доступні також через Інтернет: <https://doi.org/10.1016/j.wpi.2015.05.004> (accessed 05.05.2023).
23. List J. Free patent databases come of age / J. List // *World Patent Information*.– 2008. – Vol. 30, iss. 3. – P. 185–186. <https://doi.org/10.1016/j.wpi.2008.04.004> (accessed 05.05.2023).
24. Rainey M.M. Free sources for patent searching: A review / M.M. Rainey // *Business Information Review*.– 2014. – Vol. 31, iss. 4. – P. 216–225. – Відомості доступні також через Інтернет: <https://doi.org/10.1177/0266382114562106> (accessed 05.05.2023).
25. Marley M. Full-text patent searching on free websites: Tools, tips and tricks / M. Marley // *Business Information Review*.– 2014. – Vol. 31, iss. 4. – P. 226–236. – Відомості доступні також через Інтернет: <https://doi.org/10.1177/0266382114564265> (accessed 05.05.2023).
26. Jürgens B. Patents from Latin America and Spain with Latipat: Country coverage and ability to search for emerging topics like nanotechnology / B. Jürgens, V. Herrero-Solana // *World Patent Information*.– 2016. – Vol. 46. – P. 1–8. – Відомості доступні також через Інтернет: <https://doi.org/10.1016/j.wpi.2016.05.003> (accessed 05.05.2023).
27. Davis Smith E. M. A comparison of some patent databases / E. M. Davis Smith // *World Patent Information*.– 1988. – Vol. 10, iss. 1. – P. 11–16. – Відомості доступні також через Інтернет: [https://doi.org/10.1016/0172-2190\(88\)90211-6](https://doi.org/10.1016/0172-2190(88)90211-6) (accessed 05.05.2023).
28. Singh V. Patent Database: Their Importance In Prior Art Documentation and Patent Search / V. Singh, K. Chakraborty, L. Vincent // *Journal of Intellectual Property Rights* – 2016. – Vol. 21. – P. 42–56.

Referens

- [1]. Patentni doslidzhennia. Osnovni polozhennia ta poriadok provedennia: DSTU3575–97: ofitsiine vydannia [Patent studies. Basic provisions and procedure of conduct: DSTU3575–97: official edition]. Kyiv, 1997, 16 p.
- [2]. Melentiev O. B. Osnovy patentoznavstva ta ratsionalizatsii [Fundamentals of patent science and rationalization]. Uman, 2016, 160 p.
- [3]. Shyrin L. N., Salov V. O., Denyshchenko O. V. Inzhenerna tvorchist i patentoznavstvo [Engineering creativity and patent science]. Dnipro, 2019, 300 p.
- [4]. World Steel in Figures 2022. World Steel Association AISBL. Available at: <https://worldsteel.org/steel-topics/statistics/world-steel-in-figures-2022>
- [5]. H2 Green Steel has entered into a long-term frame agreement with Fortum for electricity supply. H2 Green Steel. Available at: <https://www.h2greensteel.com/latestnews/h2-green-steel-has-entered-into-a-long-term-frame-agreement-with-fortum-for-electricity-supply-1>
- [6]. Rezapour M., Bagheri S. K., Rashtchi M., Bakhtiari M. R. The Iranian patenting system: An introduction. *World Patent Information*. 2007, Vol. 29, iss. 3, pp. 250–254. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.wpi.2007.01.010>

- [7]. How do I find a Vietnam patent? Kenfox IP & Law Office. Available at: <https://kenfoxlaw.com/how-do-i-find-a-vietnam-patent>
- [8]. IP rights: New search tool launched by Saudi Authority for Intellectual Property. Lexology. Available at: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=8464ccd8-526d-4597-8623-caabdc696d7>
- [9]. Department of Patents, Designs & Trademarks (DPDT). Ministry of Industries of the Government of the People's Republic of Bangladesh. Available at: <http://www.dpdt.gov.bd>
- [10]. Copyright Office Bangladesh. Government of the People's Republic of Bangladesh. Available at: <http://www.copyrightoffice.gov.bd>
- [11]. Intellectual Property Organization of Pakistan. Available at: <http://www.ipo.gov.pk>
- [12]. National Intellectual Property Office of Oman. Available at: <https://tejarah.gov.om>
- [13]. Superintendence of Industry and Commerce of Colombia. Available at: <http://www.sic.gov.co>
- [14]. Trademarks and Patents Department. Ministry of Commerce and Industry of Kuwait. Available at: <https://moci.gov.kw/en/about-us/deputies-and-departments/assistant-under-secretary-international-organizations-and-foreign-department-commercial-relations-and-patents>
- [15]. ISO 3166-1:2020 (en), Codes for the representation of names of countries and their subdivisions – Part 1: Country code. Online Browsing Platform. Available at: <https://www.iso.org/obp/ui#iso:std:iso:3166:-1:ed-4:vl:en>
- [16]. African Intellectual Property Organization (OAPI). Available at: <http://www.oapi.int>
- [17]. Jürgens B., Clarke N. Study and comparison of the unique selling propositions (USPs) of free-to-use multinational patent search systems. *World Patent Information*. 2018, vol. 52, pp. 9–16. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.wpi.2018.01.001>
- [18]. Schwander P. An evaluation of patent searching resources: comparing the professional and free on-line databases. *World Patent Information*. 2000, vol. 22, iss. 3, pp. 147–165. Available at: [https://doi.org/10.1016/S0172-2190\(00\)00045-4](https://doi.org/10.1016/S0172-2190(00)00045-4)
- [19]. Stock M., Stock W. G. Intellectual property information: A comparative analysis of main information providers. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 2006, vol. 57, iss.13, pp. 1794–1803. Available at: <https://doi.org/10.1002/asi.20498>
- [20]. Cerny J. Open Access Intellectual Property Systems: A Comparison to Commercial Solutions in Competitive Intelligence. *Journal of Systems Integration*. 2016, iss. 7, pp. 16–33. Available at: <https://doi.org/10.20470/jsi.v7i3.262>
- [21]. Lambert N. Patents on the Internet versus Patents Online: A Snapshot in Time. *Journal of Chemical Information and Computer Sciences*. 1999, vol. 39, iss. 3, pp. 448–452. Available at: <https://doi.org/10.1021/ci9801217>
- [22]. Jürgens B., Herrero-Solana V. Espacenet, Patentscope and Depatisnet: A comparison approach. *World Patent Information*. 2015, vol. 42, pp. 4–12. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.wpi.2015.05.004>
- [23]. List J. Free patent databases come of age. *World Patent Information*. 2008, vol. 30, iss. 3, pp. 185–186. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.wpi.2008.04.004>
- [24]. Rainey M. M. Free sources for patent searching: A review. *Business Information Review*. 2014, vol. 31, iss. 4, pp. 216–225. Available at: <https://doi.org/10.1177/0266382114562106>
- [25]. Marley M. Full-text patent searching on free websites: Tools, tips and tricks. *Business Information Review*. 2014, vol. 31, iss. 4, pp. 226–236. Available at: <https://doi.org/10.1177/0266382114564265>
- [26]. Jürgens B., Herrero-Solana V. Patents from Latin America and Spain with Latipat: Country coverage and ability to search for emerging topics like nanotechnology. *World Patent Information*. 2016, vol. 46, pp. 1–8. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.wpi.2016.05.003>
- [27]. Smith D. E. M. A comparison of some patent databases. *World Patent Information*. 1988, vol. 10, iss. 1, pp. 11–16. Available at: [https://doi.org/10.1016/0172-2190\(88\)90211-6](https://doi.org/10.1016/0172-2190(88)90211-6)
- [28]. Singh V., Chakraborty K., Vincent L. Patent Database: Their Importance In Prior Art Documentation and Patent Search. *Journal of Intellectual Property Rights*. 2016, vol. 21, pp. 42–56.

Надішла 02.10.2023 р.

Khudyakov O. Yu.,

Senior researcher (PhD)

senior scientific employee of the department of technological equipment and control systems of the

Z. I. Nekrasov Iron and Steel Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine,

librarian of the first category of the department of collection and scientific processing of literature of the Central State Scientific and Technical Library of the Mining and Metallurgical Complex of Ukraine

st. Vernadskoho, 23, Dnipro, 49009, Ukraine,

phone: (056) 732 45 38

e-mail: khudyakovsashko@gmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6507-1120>

Pereplytsia I. H.,

Director of the

Central State Scientific and Technical Library of the Mining and Metallurgical Complex of Ukraine,

st. Vernadskoho, 23, Dnipro, 49009, Ukraine,

phone: (056) 732 45 38

e-mail: bibliot@ukr.net

PROBLEM OF OPTIMAL SELECTION OF INFORMATION RESOURCES FOR THE INTERNATIONAL PATENT SEARCH OF METALLURGICAL MATTERS

Summary

The continuous digitization of patent information sources and the emergence of new world leaders in metallurgical science and production necessitate the correction of traditional approaches to international patent searches, which are carried out by specialists of science & technology libraries for users-inventors. The authors have compiled an exhaustive register of existing national and international electronic patent databases (EPDB), which includes 49 titles and covers the patent offices of countries, whose joint share in steel production, as of 2022, reaches 99% of the world total. Thus, the widest possible breadth of international patent search in the metallurgical field was determined. In order to spare the working time of library specialists and save resources while performing this type of search, the task of its optimization was formulated and subsequently solved. The study developed three possible scenarios of patent search, which include 11, 5 and 1 recommended electronic databases. The authors have carried out a comparative analysis of the three largest multinational free-access EBDBs: *Patentscope*, *Espacenet* and *Depatisnet*. It is determined that *Espacenet* contains the most complete and up-to-date collection of metallurgical patents and, therefore, is best suited for this type of search. In general, the research has a pronounced practical orientation and is intended to give the specialists of science & technology libraries tools and guidance for performing international patent searches in modern conditions and, thus, to improve the quality of user service. In addition, the obtained work results made it possible to determine promising directions for replenishment of library funds.

Keywords: international patent search, metallurgy, electronic databases, *Patentscope*, *Espacenet*, *Depatisnet*, patent collections, library user services.

РЕЦЕНЗІЇ

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2\(30\).291814](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2(30).291814)

Мамічева Олена Володимирівна,

доктор психологічних наук, професор,

декан факультету спеціальної освіти

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька область, Україна, 84121

тел.: 099 41 79446.

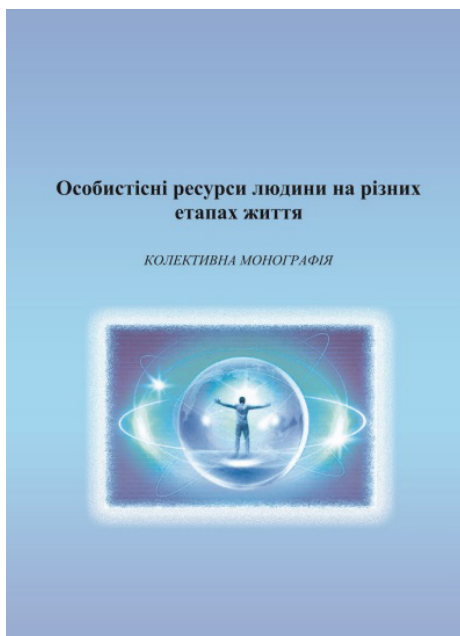
e-mail: sgpi@slav.dn.ua

РЕЦЕНЗІЯ НА КОЛЕКТИВНУ МОНОГРАФІЮ «ОСОБИСТІСНІ РЕСУРСИ ЛЮДИНИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ЖИТТЯ»

Особистісні ресурси людини на різних етапах життя: кол. монографія / Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, Ф-т психології та соц. роботи, Каф. заг. психології та психол. розвитку особистості; за заг. ред. З.О. Кіреєвої. – Одеса: ОНУ, 2023.– 254 с.

Під час викликів, що випробовують людину останнім часом тематика прояву, збереження та розвитку особистісних ресурсів є актуальною. В монографії «Особистісні ресурси людини на різних етапах життя» представлено багаторічні дослідження науковців кафедри загальної психології і психології розвитку особистості ОНУ імені І.І. Мечникова. У рецензованій монографії проаналізовано велика кількість питань, пов'язаних з особистісними ресурсами які сприяють ефективній адаптації до навколишнього світу, а також виконують функцію, перешкоджаючи розвитку особистісних порушень.

Зміст монографії в цілому має певні особливості. По-перше в монографії в розділі 1 представлено узагальнення щодо досліджень, що виконувалися під керівництвом професора З.О. Кіреєвої, в них об'єднано тематика наукового напрямку психології часу і особистісних ресурсів. По-друге, в розділі 2 представлено погляд професора О.Д. Литвиненко на адаптаційний потенціал особистості. Взагалі, авторами розділів розкрито власні здобутки щодо розв'язання поставлених проблем в науковому напрямку «Динаміка розвитку особистості у часовій розгортці життя».

Треба зазначити, що кожний автор розглядає окремий аспект особистісних ресурсів.

Теоретичні обґрунтування, висновки і пропозиції становлять значний інтерес як для науки, так і для консультативної практики. Практичне значення монографії полягає у тому, що отримані наукові результати можуть бути використані в роботі психологів з різними верствами населення.

Щодо зауважень, то вони пов'язані з недостатнім відображенням роботи ресурсної системи людини під час війни, хоча спроба зроблена у першому та останніх розділах. Це лише підтверджує потребу у подальших наукових дослідженнях з цього напрямку.

Взагалі монографія є суттєвим внеском у вирішення складних психологічних проблем, щодо використання особистісних ресурсів. Наукове видання буде корисним викладачам та студентам закладів вищої освіти, психологам, а також сприятиме пошуку ефективних методів підтримання і розвитку особистісних ресурсів людини.

Враховуючи вищенаведене, можна зробити висновки, що, завдяки обраному авторським колективом підходу, монографія є дуже багатоаспектною, що демонструє проблеми прояву особистісних ресурсів людини. Багатий фактологічний матеріал спонукає до подальших досліджень.

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ АВТОРІВ

Журнал «Бібліотечний Меркурій» є науковим виданням, що включене до переліку друкованих наукових фахових видань України (категорія «Б») в галузі історичних наук (Наказ МОН № 1188 від 24.09.2020 р.), у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт. Видання було засновано у 2007 р. До 2019 р. журнал мав назву «Вісник ОНУ. Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство».

Видання «Бібліотечний Меркурій» було офіційно зареєстроване як засіб масової інформації з загальнодержавною сферою розповсюдження. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 24165–14005ПР від 07.10.2019 р.

Проблематика журналу:

- дослідження з історії бібліотеки, формування її фонду, зокрема фонду стародруків та рідкісних видань;
- вивчення особистих книжкових колекцій (як іменних фондів, так і розпорошених колекцій), рукописних та архівних матеріалів;
- розкриття та вивчення фонду бібліотек закладів вищої освіти шляхом бібліографічних розвідок;
- дослідження у галузі бібліотечної біографістики;
- розгляд перспективних напрямків діяльності бібліотеки в умовах інформатизації суспільства;
- огляди нових наукових видань.

Журнал здійснює наступні типи публікацій:

- наукові статті
- короткі повідомлення
- рецензії.

Статті публікуються українською та англійською мовами. Рукописи статей, які подаються до редакції, повинні відповідати вимогам Постанови Президії ВАК № 7–05/1 від 15.01.2003 «Про підвищення вимог до професійних видань, внесених до переліку ВАК України» та «Порядку формування Переліку наукових фахових видань України», затвердженого Наказом МОН України № 32 від 15.01.2018. Оригінальна стаття має складатися з наступних елементів: постановка проблеми в загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями; аналіз основних досліджень і публікацій, присвячених даній проблемі і на які спирається автор; виділення невирішених проблем, яким присвячена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

«Бібліотечний Меркурій» видається із періодичністю два рази на рік.

Термін подання рукописів:

- до 15 квітня кожного року
- до 15 жовтня кожного року

Технічні вимоги:

- загальний обсяг статті – до 20 сторінок;

загальний обсяг короткого повідомлення – до 6 сторінок.

- стандарти: бумага формату А 4; шрифт набору Times New Roman; назва, текст статті, додатки: кегль 12 pt, міжрядковий інтервал – 1,5; відомості про автора, анотації, ключові слова, резюме, список літератури: кегль 11 pt, міжрядковий інтервал – 1; поля – ліве – 30 мм, праве – 15 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм; сторінки без нумерації.

До редакції «Бібліотечний Меркурій» подається:

- електронна версія на будь-якому електронному носії у форматі Microsoft Word;

- на окремому аркуші – відомості про автора: прізвище, ім'я, по-батькові; вчений ступінь, вчене звання; назва, адреса, телефон установи, де працює автор; контактний телефон, поштова та електронна адреса для співпраці.

Оформлення та послідовність розташування обов'язкових складових статті згідно ДСТУ 7152:2010 «Інформація та документація. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках» та вимогами міжнародних наукометричних баз даних.

Індекс УДК

Ідентифікатор DOI

Інформація про авторів набирається у наступній послідовності: прізвище, ім'я та по-батькові; наукове звання та посада; назва, адреса та телефон установи, де працює автор; електронна адреса автора; інформація щодо авторського ідентифікатора (ORCID, Resercher ID тощо) (кегель 11).

Назва статті повинна точно відбивати зміст дослідження (прописні букви, кегль 12).

Анотація мовою оригіналу друкується перед початком статті (11 кегль). Виклад матеріалу в анотації має бути стислим і точним (близько 50 слів).

Авторське резюме друкується після тексту статті обсягом не менш як 1800 знаків, включаючи ключові слова; зміст повинен повністю відбивати зміст статті, але в скороченому варіанті. Публікація українською супроводжується резюме англійською мовою. Публікація англійською мовою супроводжується резюме українською мовою.

Структура авторського резюме повторює структуру статті та містить:

- предмет, тема, ціль роботи (Purpose);
- метод чи методологія проведення роботи (Methodology);
- результат роботи (Finding);
- галузь застосування результатів (Practical value);
- висновки (Results).

Для можливості перевірки редакцією «Бібліотечний Меркурій» правильності перекладу резюме англійською мовою потрібно надсилати також і оригінальну версію, з якої здійснювався переклад (український аналог).

Ключові слова (українською та англійською) повинні бути лаконічними, відбивати основні терміни, поняття та прізвища осіб, про яких йдеться у статті. Це можуть бути слова та словосполучення. Друкуються після анотації мовою оригіналу та іншою мовою після резюме.

Текст статті.

Примітки (якщо вони є) розміщують безпосередньо після основного тексту.

Бібліографічні посилання (при наявності) оформлюються за ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила».

Список використаної літератури, що приводиться наприкінці публікації, містить список джерел, на які посилається автор.

Список літератури до публікації подавати у наступній послідовності:

📁 ① список літератури в традиційному варіанті із заголовком «Список використаної літератури», чи «Список використаних джерел», чи «Список використаних джерел та літератури». Відомості про джерела повинні розташовуватися в алфавітному порядку (архівні документи виносяться на початок списку) й бути оформлені у відповідності з державним стандартом України ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления» (кегель 11). Див. зразки оформлення: <https://bit.ly/2Ma6WYx>

Обов'язково до кожної цитованої публікації необхідно надавати ідентифікатор DOI (перевірка наявності DOI: <http://search.crossref.org>).

📖 ② транслітерований та перекладений англійською список літератури з дотриманням вимог міжнародних стандартів оформлення бібліографічних посилань із заголовком References:

- транслітерація кирилиці латиницею:
 - українська мова. Постанова КМ України від 27 січня 2010 року № 55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею» затверджує офіційну транслітерацію українського алфавіту латиницею, встановлює діючі правила транслітерації прізвищ та імен громадян України латиницею у закордонних паспортах;
 - російська мова. Використовувати правила транслітерації Департаменту США (http://shub123.ucoz.ru/Sistema_transliterazii.html).
- при оформленні посилань використовувати видозмінений бібліографічний стиль Harvard:
 - автори – транслітерація
 - назва статті – транслітерація [переклад англійською]
 - назва джерела – транслітерація – курсивом (якщо видання має офіційно-прийнятну назву англійською, то вказувати її, якщо ні – транслітерацію за ISSN, а не довільний переклад)

- місце видання – переклад англійською
- рік, номер, сторінки – переклад англійською
- знаки «. →» замінити на «.»; знаки «/», «//» не використовувати.

П р и к л а д:

Zagurenko A. G., Korotovskikh V.A., Kolesnikov A.A., Timonov A.V., Kardymon D.V. *Tekhnikoeconomicheskaya optimizatsiya dizaina gidrorazryva plasta* [Techno-economic optimization of the design of hydraulic fracturing]. *Neftyanoye khozyaistvo*, 2008, no. 11, pp. 54–57.

Більш детально з прикладами оформлення можна ознайомитись на офіційному сайті «Бібліотечний Меркурій» у розділі «Подання»: <http://vislib.onu.edu.ua/about/submissions#onlineSubmissions>

Дата надходження статті до редакції (проставляється редакцією).

Додаток (якщо він є) (кегель 12).

Відомості про продовження публікації наводять в кінці кожної частини «Продовження (Закінчення) у наступному випуску». На сторінці з початком кожної частини в підрядній примітці чи перед текстом – «Продовження (Закінчення). Початок див. ...».

Тексти архівних документів чи витяги з інших документів у тексті статті набирати 11 кеглем.

Посилання на використані джерела в тексті статті подавати тільки у квадратних дужках, наприклад [1], [1, 6]. Посилання на конкретні сторінки наводити після номера джерела, через кому (з маленької букви «с.»), далі її номер (наприклад: [1, с. 5]). Не подавати в тексті розгорнутих посилань, таких як (Іванов А. П. Вступ до мовознавства. – Київ, 2000. – С. 54).

Ілюстрації подавати в окремій папці у форматі JPG чи TIF з обов'язковим зазначенням місця їх розташування в тексті статті. Список ілюстрацій слід подавати в окремому файлі у форматі Microsoft Word.

Редакційна колегія залишає за собою право на редакційну правку рукописів. Гонорар за опубліковані роботи авторам не сплачується, друкований примірник не видається. Рукописи проходять обов'язкову перевірку на наявність елементів плагіату за допомогою онлайн-сервісу Unicheck компанії «Антиплагіат» (Україна).

Статті до редакційної колегії журналу приймаються:

- за адресою: Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, вул. Преображенська, 24, 65082, м. Одеса, Україна
- електронною поштою за адресою: visn_bibl@onu.edu.ua
- через офіційний сайт видання: <http://vislib.onu.edu.ua/> (для того, щоб мати можливість подавати статті через сайт необхідно зареєструватись <http://vislib.onu.edu.ua/login>).

Рукописи статей та електронні носії авторам не повертаються.

Офіційний сайт видання «Бібліотечний Меркурій» <http://vislib.onu.edu.ua>.

Українською та англійською мовами

Адреса редколегії журналу:
вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082
Наукова бібліотека ОНУ імені І. І. Мечникова

Верстка В.Г. Вітвицька

Підписано до друку 29.12.2023 р. Формат 70×108/16. Ум. друк. арк. 14,3.

Тираж 50 прим. Зам. № 2732.

Видавець і виготовлювач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12, Україна
Тел.: (048) 723 28 39
e-mail: druk@onu.edu.ua